AUTORII ROMÂNI,
VECHI ŞI CONTIMPORANI

EDIŢIUNE ŞCOLARĂ
APROBATĂ DE MINISTERUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE
ŞI AL CULTELOR.

NICOLAE BALCESCU

ISTORIA ROMÂNILOR
SUB
MIHAIU VODĂ VITEAZUL
INSOŢITĂ DE O PREGUVÂNTARE ŞI NOTE
DE
AL. I. ODOBESCU.

VOLUMUL I.
Introducere. — Cartea I. Libertatea Naţională.
Cap. II. Călugăreni. (1593—1595 Dechemv.)

BUCUREŞCI
Editura LIBRĂRIEI SOCECŬ & Comp.
1894

Preţu Lei 1.10

www.dacoromanica.ro

AUTORIĬ ROMÂNĬ,
VECHĬ ŞI CONTIMPORANĬ

EDIŢIUNE ŞCOLARĂ
APROBATA DE MINISTERUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE
ŞI AL CULTELOR.

NICOLAE BALCESCU

ISTORIA ROMÂNILOR

SUB

MIHAIU VODĂ VITEAZUL

ÎNSOŢITĂ DE O PRECUVÎNTARE ŞI NOTE

DE

AL. I. ODOBESCU

VOLUMUL I.

Introducere. — Cartea I. Libertatea Naţionala. — C. II. Călugĕreni. (1593—1595 Dechemvrie)

BUCUREŞCI
Editura LIBRĂRIEI SOŢECŬ & Comp.
1894.

www.dacoromanica.ro

N. BĂLCESCU

1819—1852

www.dacoromanica.ro

NICOLAE BALCESCU

ISTORIA ROMÂNILOR

SUB

MIHAIU VODĂ VITEAZUL

www.dacoromanica.ro

PRECUVÎNTARE

LA I-ia EDIŢIUNE, TIPĂRITĂ LA 1877.

Îndeplinesc astăḑĭ una din cele maĭ viĭ şi maĭ stăruitóre ale mele dorinţe: aceĭa de a scóte la lumină *Istoria Românilor sub Mihaiŭ Vodă Vitézul*, lucrarea de căpetenie a eminentuluĭ şi mult-deplânsuluĭ nostru istoric Nicolae Bălcescu, care tot de odată este şi o scriere de frunte în literele românescĭ.

De douĕ-ḑecĭ şi cincĭ de anĭ, de când *Nicolae Bălcescu* a murit, înstrăinat de pré-iubita şi pré-dorita sa ţĕră, eŭ unul n'am pregetat un moment de a căuta mijloc spre a face cunoscută publiculuĭ românesc acéstă frumósă operă, în care îşĭ pironise mintea si puterile sale un om de un rar talent, pe care, de copil încă, mĕ deprinsesem a-l respecta, a-l iubi, a-l admira.

Cincĭ-spre-ḑece anĭ din aceştia, am păstrat cu sfinţenie la mine manuscriptele luĭ, cercându-mĕ

www.dacoromanica.ro

de câte orĭ 'mĭ-a stat în putere, a da publicităţeĭ cel puţin o parte din ele. Dar, spre ruşinarea nóstră de pênĕ acum, a trecut un pătrar de secol de la mórtea Bălcesculuĭ maĭ nainte ca să pótă fi pus sub ochiĭ naţiuneĭ române, tot ceĭace dînsul lucrase întru cea maĭ mare a eĭ onóre.

A trebuit ca o raḑă din acel foc de vitejie strămoşéscă, care ardea cu dor inima luĭ N. Bălcescu, să străbată în sfêrşit în vinele tutulor Românilor, pentru ca să afle timpul priincĭos de a eşi la ivélă patrioticele pagine scrise de pana luĭ, muiată şi oţelită în sângele atâtor eroĭ aĭ Românilor din trecut!

Aḑĭ într'adevĕr e timp ca naţiunea română să audă şi tot de odată să simţă adânc cugetele învietóre şi spornicele cuvînte ale aceluĭ nobil suflet, ale aceleĭ întinse inteligenţe românescĭ, care odată se numea *Nicolae Bălcescu!*.... Nicolae Bălcescu, despre carele ne spune d. V. Alecsandri că: „cuprins de entusiasm la privirea flăcăilor ro„mânĭ ce dănţuiaŭ cu pletele în vînt, ḑicea: „O! „mândră óste va avé România, când ĭĭ va veni „şi eĭ rândul pe lume!“ [1])

---

[1]) *Nicolae Bălcescu*, Suvenire de V. Alecsandri. Un fragment în *Revista Română pentru sciinţe, litere şi arte.* Bucurescĭ, Tom. II. 1862. p. 312.

www.dacoromanica.ro

Şi negreşit la virtuţile ostăşescĭ ale poporuluĭ român se gândea fără preget Nicolae Bălcescu, de óre-ce el, abĭé în vîrstă de 19 anĭ (era născut în Bucurescĭ la 29 iunie 1819), intră în oştire şi numaĭ cu rangul de cadet (ĭunkĕr), doritor să împărtăşéscă soţilor sĕĭ de arme cunoscinţele ce mintea-ĭ ageră şi studiósă dobîndise încă din juneţe, cerù să instituíe în casarmă o scólă pentru soldaţĭ, unde însuşĭ fu învĕţător. Apoĭ, dupĕ ce fu prigonit şi închis cât-va timp la mănăstirea Mărgineniĭ pentru ideile sale liberale, tot către oştire îşĭ îndreptă el gândurile, când spre a intra în căriera literară, el tipărì în Iaşĭ la 1844, începutul unuĭ studiŭ asupra *Puterei armate la Românĭ.*[1])

Pênĕ la anul 1848, petrecêndu-şĭ timpul în studiĭ istorice, când la Paris, când în ţéră, el scrise diferite lucrărĭ de un mare interes pentru istoria naţională, şi le publică în *Magazinul istoric pentru Dacia*, pe care îl redacta în unire cu A. Treb. Laurianu.[2])

[1]) Acest studiŭ, publicat în *Fóia sciinţifică şi literară* din Iaşĭ, şi apoĭ şi în făşióră separată, pórtă titlul: *Puterea armată şi arta militară de la întemeiera principatuluĭ Valachieĭ pênĕ acum.* — El se completéză printr'un asemenea studiŭ asupra principatuluĭ Moldoveĭ, tipărit în *Magazinul istoric pentru Dacia,* din Bucurescĭ.

[2]) Scrierile luĭ Bălcescu, care aŭ apărut in *Magazinul isto-*

www.dacoromanica.ro

La anul 1848, el luă parte activă la mișcarea națională, atât în țéra Românéscă, cât și, mai apoĭ, în Ardél. Însuși el, în scrierile sale date de noĭ la lumină, ne descrie adesé simțirile înduioșate ce a încercat inima luĭ în mijlocul acelor aspirărĭ confuse ale deșteptărĭĭ spirituluĭ național, pe care el, singur póte pe atuncĭ, scia să le măsóre, în mintea sa erudită și patriotică, cu măsura uriașă a gloriilor trecutuluĭ.

Fără însă de a perde curagĭul în aceste sterpe lupte, tocmaĭ când vĕḑù de tóte părțile avîntuiile generóse ale poporuluĭ român înfrânte sub jugurĭ străine și asupritóre, tocmaĭ în tómna anuluĭ 1849, el se întórse în Franța și se consacră maĭ cu totul lucrăreĭ capitale a vieței sale, po-

---

ric sûnt cele următóre: Tomul I. (1845): *Cuvînt preliminariŭ despre isvórele istorieĭ Românilor. — Româniĭ și Fanarioțiĭ. — Ioan Tĕutul, mare logofĕt al Moldoveĭ. — Logofĕtul Miron Costin, istoricul Moldoveĭ. — Spătarul Ioan Cantacuzino. — Postelnicul Constantin Cantacuzino.*

Tom. II. (1846): *Puterea armată și arta militară la Moldovenĭ în timpul mărireĭ lor. — Despre starea socială a muncitorilor plugarĭ în principatele Române, în deosebite timpurĭ.*

Tom. IV. (1847): *Campania Românilor în contra Turcilor de la anul 1595. — Buletin despre portretele principilor țĕreĭ Românești și aĭ Moldovieĭ, ce se află în Cabinetul de stampe de la Biblioteca regală din Paris.*

www.dacoromanica.ro

vestireĭ marilor fapte rĕsboĭnice ale Românilor din al XVI-lea secol.[1])

Dar să-l lăsăm să-şĭ descrie însuşĭ starea luĭ fisică şi sufletéscă, şi să ne mărginim a decopia aci o notă pe care am aflat'o printre chârtiile luĭ, scrisă cu o mână slăbită, când se afla la *Hyères, dechemvrie în 17, anul 1850:*

„Minutele în care scriŭ sunt pline de amar şi „întristare. Pe când Europa întrégă se pregătĭa „a saluta triumful libertăţiĭ, eroica Franţă, de la „care ca tot d'a-una se aştepta semnalul, Franţa

---

[1]) N. Bălcescu, în timpul revoluţiuneĭ de la 1848 din Bucurescĭ, a scris în ţiarul luĭ Bolintinénu, *Poporul Suveran*, câte-va articole, din care extragem liniile următóre:

«Părinţiĭ nostri aŭ vĕrsat preţiosul lor sânge pentru a ne «lăsa de moştenire drepturile nóstre politice, şi datoria nóstră «este a le păstra cu aceĭaşĭ putere pentru fiĭ noştri. Timpul «n'a venit ca să dobîndim o independenţă absolută. Posiţia «nóstră politică, de pe tractate, este bună; numaĭ trebuie a fi «păzită de înalta Pórtă, a fi sprijinită cu statornicie de noĭ. «Să nu uĭtăm că suntem datorĭ a apĕra naţionalitatea şi dreptu«rile nóstre, de vom fi nevoiţĭ, chiar vĕrsând sângele. De voim «căde în acéstă luptă sfîntă, să cădem încaĭ bărbăteşte, astfel «cum aŭ trăit părinţiĭ noştri, şi ca dînşiĭ să strigăm: *Maĭ bin«ţéra nóstră să se prefacă într'un întins mormînt, numaĭ să «rĕmână tot ţéra Românilor!*»

Mergênd apoĭ la Paris, pe când se ocupa de marea luĭ operă istorică şi, osebit de o întinsă corespondenţă şi de redactarea unor acte atingĕtóre de faptele emigraţiuneĭ revoluţio-

www.dacoromanica.ro

„prin fatalitate și prin neunirea fiilor sĕĭ, cade „gemênd în neputință subt un jug umilitor. Fiiĭ „fără-de-legeĭ triumféză în tóte părțile și înte- „meiază spurcata lor tiranie. Sufletele generóse, „sdrobite și rănite de mórte, vĕdŭ apuind din ve- „derea lor ḑioa mântuireĭ. Însumĭ eŭ, cu o inimă „sfâșiată de durere, mĕ lupt cu o bólă crudă și „neîmblânḑită, caut a câștiga timp asupră-ĭ și a „o întrece în ĭuțélă, ca să pot lăsa fraților meĭ „aceste pagine din viéta părinților noștri, și caḑ „sleit de puterĭ, mistuit prin silințele ce fac. Cu

---

narilor românĭ, el publică în *Journal des Economistes* din Paris 1850, o importantă lucrare în limba francesă, sub titlul *Question économique des Principautés danubiennes*. Printre manuscriptele rémase de la dînsul se află și o parte din textul român al acestuĭ memoriŭ. Tot acolo găsim și un însemnat fragment dintr'o lucrare încă inedită, purtând titlul: *Manualul bunuluĭ Român, dialog între un sătean și un comisar de propagandă*. Find la Paris, *Bălcescu* maĭ compuse cuvîntul sĕŭ asupra *Mișcăreĭ Românilor din Ardél la 1848*, pe care îl tipări într'un ḑiar român de acolo, *Junimea Română* din 1851; apoĭ conlucră saŭ traduse poema în prosă ce pórtă numirea de *Cântarea Românieĭ* și care fu maĭ întîiŭ tipărită la Paris în broșura *România viitóre* din 1851, și apoĭ reprodusă de d. V. Alecsandri în *România literară* din Iașĭ, 1855, unde s'a tipărit și un fragment din cartea III-a a *Istorieĭ Românilor sub Michaiŭ Vodă Vitézul*, sub titlul: *Răzvan-Vodă*.

Acestea sunt, pare-mi-se, tóte scrierile Bălcesculuĭ de la 1848 pênĕ la mórtea luĭ.

www.dacoromanica.ro

„tóte aceste temeĭurĭ de descuragĭare, sufletu-mĭ „te slăvesce încă, înţeită libertate, şi deşi ómenĭĭ „sângĭurilor aŭ învelit cu maramă négră dulce „faţa ta, crede că va veni ţioa fericită, ţioa is- „bîndireĭ, când omenirea întrégă se va scula spre „a sfâşia acest vĕl şi duşmanĭĭ tĕĭ se vorŭ îm- „petri la vederea sóreluĭ sĕŭ de lumină; atuncĭ „nu va maĭ fi nicĭ un om rob, nicĭ popor stăpân „pe altul, ci domnirea *Dreptăţeĭ* şi *Frăţieĭ*. A- „ceste cuvinte, ce o dată am dat de devisă naţieĭ „mele, vorŭ domni lumea; atuncĭ aşteptarea, vi- „sarea vieţeĭ mele se va împlini; atuncĭ toţĭ „Românĭĭ vorŭ fi una, liberĭ şi fraţĭ! Vaĭ! nu „voĭu avé noroc a vedé acéstă ţi, deşi eŭ a- „semenĭ am muncit şi am pătimit pentru drep- „tate, şi cel din urmă al meŭ cuvînt va fi încă „un imn tie, ţéra mea mult dragă!“

Acea lucrare despre care el vorbesce cu un aşa dureros entusiasm, este *Istoria Românilor sub Mihaiŭ Vodă Vitézul*, la care lucra de maĭ mult timp şi din care scrise o mare parte în anĭĭ ceĭ din urmă aĭ vieţiĭ sale. Iată, de pre o altă însemnare manuscrisă ce s'a găsit tot prin- tre chârtiile luĭ, împărţirea ce el voia să dea opereĭ sale:

„Tomul I: *Introducerea.* — Cartea I. *Libertatea Naţională* (1593- Aprilie 1595). — Cartea

www.dacoromanica.ro

„II. *Călugăreni* (Aprilie 1595—Dechemvrie 1595).
„— Cartea III. *Robirea Țĕranuluĭ* (Dechemvrie
„1595—Aprilie 1599). — Acte adaose.“

„Tomul II: Cartea IV. *Unitatea Națională* (A-
„prilie 1599—Iulie 1600).—Cartea V. *Mirislĕŭ*
„(August 1600 — Ianuarie 1601). — Cartea VI.
„*Gurusl*ĕ*ŭ* (Ianuarie 1601 — Septemvrie 1601).—
„Acte adaose. — Lista isvórelor acesteĭ istoriĭ.“

Cartea întîiŭ, de pre cum însuși însemnéză pe acéstă ultimă notă, a fost scrisă la Paris în iérna anuluĭ 1851 (martie și aprilie) cu tóte că o mare parte fusese publicată la 1847, în *Magazinul istoric*, sub titlul „*Campania Românilor în contra Turcilor, de la anul 1595*“; a treia carte a scris'o în satul Ville d'Avray, lângă Paris, la 1851 (maĭu pênĕ la august); a patra la Hyères, în Franța meridională, la 1852 (maiŭ și aprilie), în sfîrșit o parte din a cincea e scrisă la Constantinopole, tot la 1852, dar ea nu este sfîrșită.[1]) Se vede că pe a a șésea nicĭ c'o începuse încă, căcĭ nu există nicĭ un manuscris. Actele adaose sunt adunate în mare parte, deși

[1]) Manuscrisul acesteĭ a V-a cărțĭ, scris în mare parte de însăși mâna cu totul slăbită a Bălcesculuĭ, se opresce la pagina 138 cu însemnarea numĕruluĭ capitoluluĭ «XXXIII», cu care avea să urmeze textul sĕŭ. D. Greg. Tocilescu, în interesanta monografie ce a publicat asupra luĭ *Nicolae Bălcescu; viața*,

www.dacoromanica.ro

n'aŭ fost încă puse în orînduială de autor; cât despre lista isvórelor, aflăm în notele luĭ, titlurile a maĭ mult de 225 scrierĭ vechĭ și moderne în felurite limbĭ, ce le-a consultat d'a dreptul séŭ în traducerĭ, care el punea să i le facă. Din *Introducere*, se vede, de pre sumariul ce ne a lăsat, că voĭa să facă un tabel al vieţeĭ sociale a Românilor din trecut; dar ast-fel cum o avem ea este maĭ mult un schelet al lucrăreĭ proiectate.

Nicolae Bălcescu nu avù dar timpul să-șĭ aducă pênĕ la capĕt întreprinderea sa. Muncit de dorul ţĕreĭ, luptându-se cu o repede bólă de pept și maĭ adesé și cu neaverea și isolarea în ţéră străină, el se decise a se porni la Constantinopole ca să obţină voĭa de a se reîntórce la căminul părintesc; acolo însă i se refusă favórea

---

timpul și operele sale, 1819—1852. (tipărit în *Columna luĭ Traian* a d-luĭ B. P. Hasdeŭ, Bucurescĭ, 1876, No. 5, și apoĭ în fășióră separată) face următórea curiósă observaţiune:

«Aci se opresce pana luĭ Nicolae Bălcescu.

«Era capitolul 33 al scriereĭ sale, care corespunde la ca«pitolul 33 al vieţeĭ sale, vîrsta în care a murit l... Este o «întîmplare curiósă, analogă cu aceĭa a luĭ Napoleon cel mare, «în manuscriptele căruĭa s'a găsit un manual de geografie, scris «în junețea sa, neterminat și care se oprea tocmaĭ la insula «S-ta Elena, unde, 30 anĭ maĭ în urmă, marele împĕrat avea «să-șĭ sfîrșéscă cariera.»

www.dacoromanica.ro

de a vedé pământul său de nascere, și atuncĭ cu sufletul întristat, cu puterile slăbite, singur și lipsit maĭ de tóte, se întórse tot pe mare către apus, purtând mereŭ cu sine scumpul său avut, manuscriptele sale. La 5 octomvrie 1852 el ajunse în Palermo, unde spera să afle, sub clima caldurósă a Sicilieĭ, alinare pentru suferințele peptuluĭ său atacat; dar după șése săptămânĭ de viéță tristă și isolată, la 16 noemvrie, el îșĭ dete sufletul departe de orĭ ce inimă amică, năpustit pe patul uneĭ ospătăriĭ și lăsând numaĭ cu limbă de mórte tóte scrierile sale, unuia din prietenĭĭ sĕĭ, d-luĭ Ion Ghica.

IE nu avea la sine maĭ mult decât o sumă de 30 francĭ; nu era nimenĭ acolo ca să-ĭ cumpere măcar un loc la cimitir. Cĭocliĭ ridicară cadavrul străinuluĭ din ospătăria „alla Trinacria“ și-l afundară în grópa de obște a săracilor din mănăstirea Capucinilor de la Palermo.

Când la 1863, ca ministru al instrucțiuneĭ publice, am cerut și am obținut de la Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, carele iubise și scia să prețuiască pe Bălcescu, autorisațiunea de a trămite din partea guvernuluĭ român ca să ridice de pre țĕrmul străin și să aducă în patrie, ósele aceluĭ bărbat cu care națiunea română se póte mândri, trămisul nostru d-nul Nicolae Io-

www.dacoromanica.ro

nescu, a putut numaĭ să constate la faţa loculuĭ că trupul luĭ Nicolae Bălcescu era pentru vecie amestecat printre osemintele sărăcimeĭ din Palermo. D-luĭ ne aduse de acolo numaĭ ultimele voinţe ale ilustruluĭ răposat.[1])

Abié astădĭ însă, duoĕ-ḑecĭ şi cincĭ de anĭ dupĕ a luĭ mórte, ele se îndeplinescŭ în parte.[2]) D. Ion Ghica

---

[1]) Testamentul luĭ N. Bălcescu, pe care l'a adus d. N. Ionescu de la Palermo, şi care se păstréză la Ministerul Instrucţiuneĭ publice al Românieĭ, împreună cu raportul trămisuluĭ nostru, fusese încredinţat de însuşĭ răposatul, consululuĭ turcesc din acea localitate. Simţind sfîrşitul sĕŭ, el puse să i se facă o listă amĕnunţită de tot ce poseda cu sine, în care arătă că voinţa sa este ca manuscrisele luĭ să se dea d-luĭ Ion Ghica, carele se află pe atuncĭ în Turcia. Un preot grec din vecinătate priimi, de pre cererea sa, cea dupĕ urmă a luĭ mărturisire şi cel dupĕ urmă al luĭ suspin. Lădiţa cu obiectele rĕmase de la Bălcescu a fost de mult trămisă familieĭ sale de către proprietarul ospĕtărieĭ «alla Trinacria». Ast-fel s'a întimplat ca d-nul C. Bălcescu, care avea manuscriptele la sine, să mi le încredinţeze încă de la 1861 spre a le tipări în *Revista Română*. De atuncĭ ele aŭ stat pênĕ estimp la mine (1876).

Pe de altă parte, testamentul adus în ţéră de d. N. Ionescu la 1863, rĕmasese şi el uĭtat în dosarele Ministeruluĭ.

In fine abĭa acum, prin concursul d-lor Ion Ghica, C. Bălcescu şi al meŭ, voinţele ilustruluĭ răposat începŭ a-şĭ căpĕta a lor realisare.

[2]) Bălcescu, într'o adresă către *patronii Asociaţieĭ literare române,* arăta că scrierea sa asupra *Epoceĭ lui Michaĭŭ Vitézul*

www.dacoromanica.ro

a oferit Societăţeĭ Academice Române preţiósele manuscripte ale luĭ Bălcescu, care de la anul 1861 aŭ stat în păstrarea mea, încredinţate fiindu-mĭ de fratele răposatuluĭ, de d-l Costache Bălcescu.

Încă de atuncĭ am început a tipări în *Revista Română*, o parte din *Istoria Românilor sub Mihaiŭ Vodă Vitézul;*[1]) dar nu am putut merge

---

fiind aprópe terminată şi avênd numaĭ câte-va lunĭ de lucru spre a o sfîrşi, el doresce ca ea să fie tipărită în douĕ frumóse volume în 8⁰, de pre împărţirea expusă maĭ sus, şi tot de o dată să fie ornată cu un portret al luĭ Mihaiŭ Vitézul, gravat pe oţel, de pre al luĭ Sadeler, făcut în Viena la 1601, precum şi alte patru executate în xilografie. Doresce asemenĭ să se trămită un june inginer român în ţéra ca să ridice planurile deosebitelor localităţĭ maĭ împortante, citate în cursul opereĭ. Aceste cheltuĭelĭ cere de la *Asociaţie* ca să le facă; iar pentru ostenelile sale propriĭ şi pentru tóte cheltuĭelile făcute cu cumpĕrărĭ de cărţĭ rare şi cu traducţiunĭ, el nu reclamă nicĭ o indemnisare, nicĭ măcar cele 400 exemplare din opera sa, pe care i le acordă statutele *Asociaţieĭ*. El se întemeiază însă a crede că, dacă nu meritele opereĭ, dar negreşit faptele ce ea cuprinde sûnt de natură a deştepta în inimile Românilor simţiminte spornice pentru realţarea şi întemeierea naţionalităţeĭ nóstre.

[1]) *Revista Română pentru sciinţe, litere şi arte* cuprinde în volumul I. (1861) *Introducerea, Cartea I* şi parte din *Cartea II*; în vol. II (1862) urmare din *Cartea II* pênĕ la sfîrşitul eĭ; în vol. III (1863) o parte din *Cartea III.*

www.dacoromanica.ro

mai departe de cât pênĕ pe la mijlocul cărţiĭ a III-a.

Societatea Academică Română, fericindu-se de preţiosul dar ce a priimit şi doritóre de a se pune la înălţimea misiuneĭ sale, rĕspândind printre Românĭ, mai cu sémă producţiunile literare şi sciinţifice ale geniuluĭ naţional, n'a voit să întârdie câtuşĭ de puţin spre a da publicitate măreţeĭ opere a nemuritoruluĭ N. Bălcescu.

Mĭ-a acordat mie dorita onóre de a dirige acéstă grabnică tipărire, în care s'a socotit mai oportun de a înlătura de o cam dată tóte notele indicatóre de autoriĭ consultaţĭ de Bălcescu în erudita şi consciinţiósa sa lucrare, şi de a tipări scrierea originală în aşa chip ca ea să fie mai lesne de citit pentru orĭ ce clasă de cititorĭ.[1])

Sperăm şi credem că acéstă carte, aşa cum este, va aduce folos şi întărire cugetuluĭ naţional al întregeĭ Românimĭ!

A. I. Odobescu.

Bucurescĭ, 16 Noemvrie 1877.

---

[1]) Pentru acésta, am adoptat un format mai mic şi mai purtăreţ decât cum dorea Bălcescu, şi ne am servit de o ortografie română care, fără de a exlude caracterele etimologice ale cuvintelor, întrebuinţézĕ însă accentele şi codiţele (cedille), depărtate din scrierea românéscă dincolo de Carpaţĭ. Acésta este şi felul de ortografie cu care se servea Bălcescu, când scriea cu litere latine. Tot manuscrisul *Istorieĭ Românilor sub Mihaiŭ Vodă Vitézul* este de mâna luĭ, scris cam într'ast fel.

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

SUMARIU.

Partea I. — Idea progresuluĭ; legea istorică; tabloŭ despre istoria Românilor de la început pênĕ acum.

Partea II. — 1. Care este calea nóstră națională? — Unitatea națională? — 2. Scopul social care este? — Încotro trebuĭe a alerga? — 3. Revoluția socială. — Cestia proprietățiĭ. — 4. Revoluția politică. — Libertatea individuală. — Egalitatea și speciile eĭ. — Votul universal. — Suveranitatea națională. — Juriul. — Tiparul. — Asociațiunile. — 5. Puterea séŭ guvernul. — Camera și Domnul. — 6. Legile. — Judicătoria. — 7. Puterea armată. — 8. Dajdiĭ. — 9. Educație. — Instrucție. — 10. Bunurile mănăstirescĭ. — 11. Comunităților.[1])

I.

Sûnt opt-spre-ḑece secolĭ și jumătate de când Christos întreprinse a rĕsturna lumea vechie, civilisația păgână ce representa principiul din afară,

[1]) In schița necompletă, scrisă repede și fără ordine, ce posedem din *Introducerea* autoruluĭ, cele maĭ multe puncte din

www.dacoromanica.ro

obiectiv, al naturei şi alŭ sieĭ, substituind în locu-ĭ o altă lume, o altă civilisaţie întemeiată pe principiul din lăuntru, subiectiv, pe desvoltarea absolută a cugetăriĭ şi a lucrăriĭ omenescĭ în timp şi în spaţiŭ şi prin identitatea între esenţa naturei spirituale a omuluĭ şi esenţa naturei divine; el descoperi fie-căruĭ individ legea libertăţiĭ, a demnităţiĭ, a moralităţiĭ şi a perfectibilităţiĭ absolute.

Dupĕ ce în Evangelie Mântuitorul ne arată legea morală, absolută, nemărginită, *Legea dreptăţiĭ* şi aruncă omenirea pe calea nemărginită a uneĭ desvoltărĭ regulate, progresive, supuind natura, sila, lumea din afară sub preponderanţa absolută a minţiĭ şi a cugetăriĭ, prin sângele sĕŭ vĕrsatŭ, prin mórtea sa, el ne arĕtă legea practică, legea lucrăriĭ, legea jertfiriĭ, a iubireĭ şi a *fraţieĭ*, chipul cu care ne putem mântui, putem învinge rĕul şi îndeplini menirea morală a omenireĭ, adică maĭ întîiŭ prin cuvînt, prin idee, pe urmă prin lucrare, jertfindu-ne individul familieĭ, acésta patrieĭ, patria omenireĭ, viitoruluĭ.

Legea evangelică, descoperind spirituluĭ causa

---

acest cadru aşa de întins, aŭ rĕmas neatinse; însă multe din ideile ce elŭ voia să desvolte în acest tabel preliminariŭ, se află în alte lucrărĭ ale sale, séŭ tipărite în *Magazinul istoric pentru Dacia* şi aiurea, séŭ încă inedite printre manuscriptele păstrate de la dînsul.

www.dacoromanica.ro

absolută, proclamând menirea omenireĭ şi a lumeĭ, împinse mintea omenéscă la demonstrarea şi realisarea eĭ. De atuncĭ sciinţa nouă întemeindu-se pe conceptul legilor spiritului, pe observaţie, pe experienţă, pe calcul, a continuat sdrobirea lumeĭ vechĭ, revoluţionarea saŭ perfecţionarea religieĭ, moraleĭ, politiceĭ, societăţeĭ întregĭ, nimicind orĭce domnie individuală, supuind acţiunea omenéscă legeĭ absolută şi universale a libertăţiĭ şi a sciinţeĭ, căutând realisarea în omenire a *dreptăţeĭ* şi a *frăţieĭ*, aceste douĕ temeliĭ ale ordineĭ absolute, perfecte, ale ordineĭ divine. De atuncĭ omenirea a intrat în calea care o duce gradat către perfecţia sa, către absolut, către nemărginit, către Dumneḑeŭ. Care óre va fi resultatul final al acesteĭ căĭ? Acéstă mişcare de perfecţia avé-va óre un termen? Rĕul peri-va de tot din lume? Omenirea ajunge-va vre o-dată a-şĭ identifica în tot esenţa divină? Acest secret, mintea omenéscă nu-l póte încă pĕtrunde. Aceĭa ce scim este că, din transformaţiĭ în transformaţiĭ, omenirea merge într'un progres continuŭ, a căruĭ mişcare e cu atât maĭ repede cu cât maĭ mult înaintéză; că fie-care pas al vieţeĭ omenireĭ este un pas în acéstă cale care o apropie de Dumneḑeŭ; că fie-care pas al eĭ este un triumf al bineluĭ asupra rĕuluĭ.

Misia istorieĭ este a ne arăta, a ne demonstra

www.dacoromanica.ro

acéstă transformaţie continuă, acéstă mişcare progresivă a omenireĭ, acéstă desvoltare a simţimîntuluĭ şi a vieţiĭ omenescĭ, sub tóte formele din lăuntru şi din afară, în timp şi în spaţiŭ.

Subt ochiul Provedinţeĭ, după legile şi către ţinta hotărîtă de dînsa maĭ de 'nainte, omenirea înaintéză în evoluţiunile sale istorice.

Prin împărţirea funcţiilor, naţiunile în omenire, ca şi individele în societate, producŭ chiar prin diversitatea lor, armonia totuluĭ, unitatea.

Orĭ ce naţie, dar, precum şi orĭ-ce individ, are o misie a îndeplini în omenire, adică a concurge după natura şi geniul sĕŭ propriŭ, la triumful sciinţeĭ asupra natureĭ, la perfecţionarea înţelegereĭ şi a simţimîntuluĭ omenesc, potrivit legeĭ divine şi eterne care guvernă ursitele omenireĭ şi ale lumeĭ.

Dar pentru că este o Provedinţă care păstréză ordinea creaţieĭ şi care dirige faptele omuluĭ, prin aceia nu urméză că omul este un instrument orb al fatalităţiĭ, prin aceia nu se stinge libera luĭ voinţă. Dumneḑeŭ nu a înzestrat pe om numaĭ cu minte spre a deosebi binele din rĕŭ, arătându-ĭ şi legile prin care se póte povăţui în calea bineluĭ şi invinge rĕul, dar încă el l'a înzestrat cu *voinţă*, lăsându-l liber în alegerea sa. Vaĭ dar, de acea naţie care calcă voia luĭ Dumneḑeŭ, care preferă

www.dacoromanica.ro

rĕul, binelui! Dumneḑeŭ o părăsesce; viaţa eĭ se stinge în viaţa omenireĭ şi ea expiéză printr'un lung martir călcarea legiĭ luĭ Dumneḑeŭ. Acest timp de expiaţie ce o naţie séŭ chiar omenirea întrégă sufere sub legile luĭ Dumneḑeŭ şi ale gândireĭ, se pare adesé un repaos, o stare în calea progresuluĭ, un pas înapoĭ, o oscilaţie istorică; dar maĭ adesé suferinţa este un bold maĭ mult către perfecţionare şi din eccesul rĕuluĭ ese binele. «Mersul general al omenireĭ, — ḑice învĕţatul istoric «Cantù,—în căile ce Provedinţa pregătesce, aduce «acele minunate reînoirĭ ce se facŭ pe pămînt şi «scotŭ binele din rĕŭ. Dar Dumneḑeŭ este răbdă«tor, căcĭ este etern, în vreme ce omul, care simte «traiul sĕŭ scurt, ar dori ca tot lucrul să se înde«plinéscă în acest moment iute în care el vine ca «să sufere, să expieze, să se amelioreze şi să móră. «Aşa astronomul ar dori ca cursul Uranulnĭ să se «pripéscă, ca ast-fel, fenomenele sale reproducên«du-se, să confirme adevĕrul calculelor luĭ. Numaĭ «ignorantul crede că o cometă este accidentală, «fiind-că nu vine în fie-care an. Viaţa adevĕrată «se întemeiéză în lucrarea luĭ Dumneḑeŭ asupra «zidirilor sale şi a omenireĭ colective asupra fiă«căruĭ om în parte, în unirea materieĭ cu spiritul, «al *Euluĭ* cu lumea din afară: pentru aceia, Pas«cal ḑicea că tóte părţile lumeĭ sûnt lănţuite într'ast-

www.dacoromanica.ro

«fel de chip, că e peste putinţă a cunósce una «fără cele-l-alte şi fără totul. — Mintea, înălţându-«se prin umilinţă, scie observa cu confienţă şi «respect cărările divine; ea póte mult, căci cu-«nósce cât póte şi în loc de a-şĭ răsipi puterile «împotriva unor stavilĭ nebiruite, ea le concen-«trézā în drepte hotare şi astfel se face ajutătórea «Provedinţeĭ.»

II.

Dacă fie-care naţie are o misie evangelică de împlinit pe pământ, să cercetăm şi să întrebăm şi pe acéstă naţie română atât doritóre astăḑĭ de viaţă, ce a făcut? Ce lupte a purtat pentru realisarea legeĭ luĭ Dumneḑeŭ, atât în sinul sĕŭ cât şi în omenire? Istoria, lumea are drept a-ĭ cere astă sémă, căci nu trebuĭe a uĭta că cu tótă sfinţenia dreptuluĭ sĕŭ, astăḑĭ nu e destul ca o naţie să-şĭ aĭbă un loc pe charta lumeĭ, séŭ să-şĭ reclame acest loc şi libertatea sa în numele suvenirelor istorice, pentru ca dreptul sĕŭ să ajungă a fi respectat şi recunoscut de cele-l-alte naţiĭ; trebuĭe tot de-o-dată ca ea să pótă dovedi folosul ce a adus şi póte aduce lumeĭ? trebuĭe să arate formula înţelegĕtóre ce ea representă în marea carte a înţelegereĭ şi a istorieĭ omenescĭ.

www.dacoromanica.ro

Să aruncăm dar o ochire asupra trecutuluĭ acesteĭ naţiĭ române şi să vedem ce a făcut în aceştĭ opt-spre-ḑece secolĭ, de când se află statornicită pe pămîntul sĕŭ. Acéstă ochire ne va da înţelegerea revoluţiilor eĭ de faţă şi a revoluţiilor eĭ viitóre.

III.

Adusă de marele Traian în Dacia, dupĕ nimicirea locuitorilor eĭ, favorisată de împĕraţiĭ următorĭ, de care atîrna d'a dreptul acéstă ţĕră, colonia romană, în vreme de 160 anĭ, ajunse într'o stare fórte înfloritóre şi deveni una din cele maĭ frumóse provinciĭ ale întinseĭ împĕrăţiĭ romane. Maĭ mult de şépte-ḑecĭ cetăţĭ, împreunate cu drumurĭ minunate, aşternute cu pétră, basilicele, templurile, amfiteatrele, băile, apeductele, ale căror ruine încă se găsescŭ, ne o dovedescŭ în destul. Dar, alăturĭ cu acéstă mare civilisaţie materială, douĕ rele marĭ care mistuiaŭ împĕrăţia şi-ĭ pregătĭaŭ căderea, *robia* şi *proprietatea cea mare*, trebuiră să producă în noua colonie stricăciunile lor, înghiţind cu încetul proprietăţile micĭ ce fiecare colon dobîndise la început şi substituind robĭ la ómeniĭ ceĭ liberĭ.

Ostenită de atâtea rele ce o rodeaŭ în sineşĭ,

www.dacoromanica.ro

împĕrăţia romană trebuì să cadă; unitatea falsă, la care ea supusese prin silă lumea, trebuì să se sfarme ca să facă loc uneĭ organisărĭ progresive, uneĭ unităţĭ maĭ adevĕrate, produsă prin armonia naţionalităţilor libere. Dumneḑeŭ atuncĭ, ca să schimbe faţa lumeĭ vechĭ şi să o întineréscă, împinse potópe de naţiĭ barbare asupră-ĭ.

IV.

Aşeḑată la porţile împĕrăţieĭ şi în trecĕtórea Barbarilor, Dacia nóstră maĭ mult de opt secolĭ îĭ vĕḑu trecênd şi retrecênd pe pămîntul eĭ. Coloniĭ romanĭ din acéstă ţĕră nu pregetară a apăra cu bărbăţie patria lor adoptivă şi chiar împĕrăţia ceĭ părăsise, ĭar când se vĕḑură copleşiţĭ de numĕrul duşmanilor, eĭ se traseră în munţiĭ Carpaţĭ, unde-şĭ păstrară naţionalitatea şi independenţa lor. Chiar în acele vremĭ furtunóse şi nenorocite, Romaniĭ Dacieĭ nu uitară că aŭ o misie în omenire. Prin relaţiile lor cu Barbariĭ, eĭ întroduseră între dînşiĭ cele d'intîĭ cunoscinţe de agricultură, artele folositóre şi cuviinţele vieţeĭ civilisate, şi prin legăturile de interes şi de comerciŭ, eĭ schimbară sĕlbătecia şi duşmănia lor asupra imperiuluĭ roman, într'o prietenie folositóre şi siliră pe Barbarĭ a căuta să se statornicéscă şi să se civiliseze. Pe la anul 865, Bulgariĭ, popor finez, prin Ro-

www.dacoromanica.ro

mânii din Dacia nouă priimescŭ religia creştină şi înfrăţiţi împreună, întemeiază un stat puternic, alegêndu-şi regi dintre Românî. Pe la începutul secolului al XI-lea, acest regat căḑênd în turburări civile, se subjugă de Vasilie II-lea împĕratul Orientului şi rĕmâne sub puterea Grecilor pênĕ la al XII-lea secol, când el reînvie mai puternic sub fraţii românî Petru, Asan şi Ioan şi, dupĕ o existenţă gloriósă de duoi secolî, cade la 1392 sub Turcî.

Românii din Dacia veche, când putură resufla de Barbarî, eşind din asilurile lor, întemeiară deosebite staturi micî, pe la secolul al X-lea şi al XI-lea, care în secolii al XIII-lea şi al XIV-lea, se întrupară printr'o mişcare de unitate în douĕ staturi neatîrnate, al ţĕrei Românescî şi al Moldovei.

Cu întemeĭerea acestor staturi, evoluţiile istorice ale Românilor se facŭ mai lămurite; de atuncî viaţa lor ne este mai bine cunoscută.

V.

În cea d'întîiŭ epocă a întemeiereĭ principatelor ţĕreĭ Românescî şi Moldoveĭ, care cuprinde tot secolul al XIV-lea (de la 1290 pênĕ la 1418), vedem că aceste state se aflară ameninţate în

www.dacoromanica.ro

naţionalitatea şi existenţa lor politică, când de Unguri, când de Poloni.

După mai multe lupte îndelungate, aceste pretenţii cadu sdrobite de vitejia Românilor. În aceste răsbóie ei se pregătescu, ca într'o scóla, pentru alte lupte mai mari ce îi aştéptă, cu o naţie şi mai barbară şi mai puternică, Turcii Osmani, care pe la 1360 năvălescu in Europa şi ameninţă a o cuceri. Încă din anul 1373, Ladislau, voevod al Ţĕrei Românesci, se opune acestor barbari şi se încércă a pune stavilă furiei lor de cuprinderi. O luptă care trebuia să ţină aprópe patru secoli începu atunci, luptă în care Românii vĕrsară şiróie de sânge şi se jertfiră ca nisce martiri pentru apărarea civilisaţiei în contra barbariei. Impĕrăţia romano bulgară cade sub isbirile Turcilor (1392); *Mircea cel bĕtrân*, unul din ceі mai mari şi mai vestiţi voevoдi ai noştri, reclamă de la Turci acésta moştenire; el voïesce a întrupa tótă românimea într'un singur stat şi caută a-şi dobândi Bulgaria şi Moldova. Acum întîiaşi dată vedem ideea de unitate arĕtându-se, idee care va fi ţinta secolilor viitori şi a tutulor voevoдilor celor mari. Strivit însă între Unguri şi Turci, Mircea este silit a părăşi o parte din concuistele sale şi a priimi încă şi suzeranitatea Porţii.

www.dacoromanica.ro

Tractatul ce el încheie cu Baiazet la 1393 asigurézã Românilor drepturile urmãtóre :

1. Dreptul de a profesa nesupĕraţĭ religia lor, de a-şĭ alege voevoţiĭ şi de a se cârmui independent dupĕ legile lor.

2. Dreptul d'a face rãsboiŭ séŭ pace.

Îndatorirea Românilor cãtre Turcĭ sta într'un uşor tribut anual de 3000 banĭ roşi.

In Moldova, *Alexandru cel bun*, ce domnia în acéstã vreme nesupĕrat încã de Turcĭ, apãrã vitejesce independenţa ţĕrĭĭ sale de cãtre Polonĭ şi le rãpesce Pocuţia care, maĭ un secol, rĕmâne întrupatã cu Moldova.

Cu acestĭ marĭ domnĭ, *Mircea* şi *Alexandru*, se încheie acéstã epocã. Eĭ completarã instituţiile ţĕrĭĭ lor.

Sã aruncãm o privire asupra acestora, cãcĭ organisarea din lãuntru a societãţĭĭ singurã ne póte explica evoluţiile istorice prin care naţia românã trecu.

VI.

Domnul, ales în ţéra Românéscã, moştenitor în Moldova, cãrmuia ţéra împreunã cu un sfat de duoĭ-spre-ţece boĭerĭ, întocmit, în ţéra Românéscã de Negru VV. Orĭ ce act însemnat al cârmuireĭ, precum şi orĭ-ce danie, trebuia sã fie fãcut cu în-

www.dacoromanica.ro

voirea sfatuluĭ şi subscris de dînsul. Puterea d'a face legĭ, d'a scóte dăjdiĭ sta în *Adunarea* séŭ *Soborul a tótă ţéra*. Originea acestor adunărĭ isvorasce din municipalităţile romane şi din sobórele Goţilor, care în lunga petrecere a lor în Dacia lăsară multe urme şi obiceiurĭ între Românĭ. Aceste adunărĭ se convocaŭ de Domn pentru facerea legilor, pentru orânduirea dăjdiilor, pentru hotărîre de răsboiŭ séŭ de pace. Când tronul era vacant, atuncĭ mitropolitul le convoca pentru alegerea Domnuluĭ. Ele judecaŭ asemenea în pricinile de vinĭ marĭ politice, cum facŭ Camera Lorzilor şi a Pairilor în Englitera şi Franţa. Ele se compuneaŭ:

1. de clerul, adecă mitropolitul ca president, episcopiĭ şi egumeniĭ mănăstirilor;

2. de boierĭ, atât ceĭ în slujbă cât şi ceĭ din afară;

3. de deputaţiĭ braslelor.

Clerul ca şi mănăstirile n'aveaŭ la început privilegiĭ deosebite şi eraŭ cu totul sub juridicţia statuluĭ.

Boieriĭ eraŭ slujbaşiĭ ţĕriĭ, adecă capiĭ şi ofiţeriĭ putereĭ armate, fiind ţéra organisată ostăşesce; eĭ nu formaŭ o clasă nobiliară ca în Europa, n'aveaŭ nobilimea feodală, de concuistă, de origină, nicĭ dreptul d'a fi singurĭ proprietarĭ de pămînt, d'a

www.dacoromanica.ro

moşteni titlurĭ şi slujbe, d'a fi osebiţĭ din legea comună pentru toţĭ. Aceste principie, care singure constituĭescŭ o castă nobiliară, n'aŭ fost nicĭ o dată recunoscute în ţĕrile nóstre. Tot-d'auna tot românul a avut dreptul a se face proprietar de pămînt şi a ocupa slujbele statuluĭ; titlurile n'aŭ fost decât pe viaţă, fără a lăsa drept la urmaşĭ; ele nu existaŭ la început ca titlurĭ, căcĭ nu se daŭ deosebit, ci representaŭ numaĭ numirea funcţiilor. Boieriĭ ca toţĭ orăşeniĭ se numiaŭ *Jupanĭ*, adecă cetăţenĭ.

Braslele se alcătuiaŭ de óre-carĭ slujbaşĭ maĭ micĭ aĭ ţĕrĭĭ şi de deosebitele categoriĭ ale burgesieĭ, locuitorilor din oraşe, ale moşnenilor şi ómenilor liberĭ.

Oraşele ce îşĭ dobîndiseră şi îşĭ păstrarĕ libertatea lor, constituindu-se pe principiul comunal, se ocârmuiaŭ de o magistratură alésă pe fie-care an şi compusă de un *Judeţ* şi de duoĭ-spre-ḑece *Pârgarĭ*.

Ţéra luă o organisaţie ostăşéscă şi o centralisaţie puternică. Judeţele se daŭ sub comanda unuĭ căpitan care unĭa în mâna sa puterea administrativă, judecătoréscă şi ostăşéscă. Organisarea armateĭ permanente, a miliţeĭ şi a glótelor *(Landsturm)* făcea din tot Românul un soldat la nevoie şi singură păstră independenţa ameninţată de străinĭ.

www.dacoromanica.ro

Dacă vom trece la organisaţie economică a ţĕreĭ, găsim pe ceĭ maĭ mulţĭ locuitorĭ, moşneniĭ şi rezemaşĭ, adecă liberĭ şi cu proprietăţile lor; dară lângă dînşiĭ, sûnt şi proprietăţĭ marĭ pe care se află locuitorĭ servĭ, robĭ aĭ pămîntuluĭ, căcĭ în urma năvălireĭ Barbarilor, robiĭ romanĭ se transformară pretutindenĭ în robĭ aĭ pămîntuluĭ. Întocmaĭ după cum în Europa se obicĭnuise a se da acestor servĭ numirea de *Romani*, aşa şi la noĭ servagĭul fu numit *Românie* şi *Vecinătate*, căcĭ proprietariĭ din ţéra de jos, unde maĭ cu sémă eraŭ proprietăţile marĭ, îşĭ adusese colonĭ din ţéra de sus şi din Româniĭ din ţĕrile vecine. Robirea completă a acestora veni fórte târdiŭ, căcĭ la început stăpânul pămîntuluĭ făcuse treĭ părţĭ din pămîntul sĕŭ, din care douĕ le împărţĭa în părţĭ micĭ pe la colonĭ şi cea-l-altă era cultivată de aceştia în folosul stăpânuluĭ, prin mijlocul *clăcii*, adecă a unuĭ numĕr de ţile de lucru obligat. Robirea completă a lor veni însă fórte târdiŭ, căcĭ pênĕ în secolul al XVII-lea, eĭ puteaŭ a se muta de la o moşie la alta, plătind *găléta de eşire*.

Dăjdiile eraŭ aşedate pe toţĭ de o potrivă.

Acestea sûnt liniile principale ale constituţieĭ ţĕreĭ pe la începutul secoluluĭ al XVII-lea. Idealul ce Românĭĭ goniră în organisaţia lor era *Egalitatea* în drepturĭ şi în stare. Dar, în acéstă orga-

www.dacoromanica.ro

nisare, eraŭ viţiurĭ isvorite din ideile feodale ale timpuluĭ şi care fură pricina sdrobireĭ acesteĭ constituţiĭ. În acéstă republică răsboĭnică se aflaŭ, deşi slabe la începutul eĭ, elemente sociale monarchice, aristocratice şi democratice. Puterea publică nu era delegată vremelniceşce de popor unor aleşĭ aĭ sĕĭ, dară se afla din drept în mâna capilor răsboĭnicĭ aĭ ţĕriĭ. Era firesc lucru ca aceştĭ capĭ, care concentraŭ în mâna lor puterea politică şi militară să iea cu timpul o preponderanţă deosebită asupra claselor de rând. Lipsa de comerciŭ ne dând vre-o desvoltare stărĭĭ de mijloc, ea, ca şi poporul se afla slabă în privinţa boĭerilor şi, dupĕ organisaţia militară a ţĕreĭ, era în dependenţa unuĭ soldat către şeful sĕŭ. Atât boĭeriĭ în slujbe cât şi ceĭ afară de slujbe *Mazîlĭĭ*, fiind din drept membri aĭ adunărilor, aceştia ajunseră a fi pré numeroşĭ.

Atuncĭ boieriĭ, împreună cu clerul, căutară mereŭ a se constitui în caste, dobândindu-'şĭ privilegie şi concentrând tóte drepturile în mânile lor; asemenĭ şi în proprietăţile cele marĭ, eĭ căutară să absórbă proprietăţile cele micĭ.

Domniĭ ce representaŭ principiul monarchic, favorisaţĭ prin centralisarea statuluĭ, căutară mereŭ, rezemaţĭ pe elementul popular, a'şĭ întemeia puterea lor despotică asupra boĭerilor şi a se face independenţĭ de dînşiĭ, constituindu-se ereditarĭ.

www.dacoromanica.ro

Lupta dar trebuĭa să încépă între aceste treĭ elemente oposite şi vrăjmaşe. Începută încă din al XIV-lea secol, ea continuă în al XV-lea şi al XVI-lea. Doborând întîiŭ puterea elementuluĭ monarchic, aristocraţia doborî în urmă şi elementul popular şi dupĕ aceste douĕ ruine ostenită, căḑu şi ea sdrobită subt o burgesie străină, sub Fanarioţĭ.

VII.

Istoria nóstră n'a fost de loc séŭ a fost rĕŭ scrisă pênĕ acum. În luptele şi revoluţiile din lăuntru care aŭ umplut secoliĭ al XV-lea şi XVI-lea, istoriciĭ n'aŭ vĕḑut decât nisce lupte de pretendenţĭ la tron şi n'aŭ pĕtruns principiul şi interesele ce fie-care pretendent representa. Într'un stat organisat ca al nostru, unde nicĭ o familie n'avea dreptul de stăpânire, cestia dinastică nu putea avé loc dupĕ cum s'a presupus de istoricĭ.

Îndată dupĕ mórtea luĭ Mircea I-iŭ, partidele între care era ţéra împărţită, începură lupta între dînsele, fie-care puindu-se subt unul din fiiĭ sĕĭ. Turciĭ şi Ungurii găsescŭ prilej a se amesteca între deosebitele partide, susţiind când pe una, când pe alta şi a călca libertatea naţieĭ. Puterea Domnilor însă, ajutată de elementul democratic, eşi biruitóre din aceste lupte între duşmaniĭ din lă-untru şi ceĭ

www.dacoromanica.ro

din afară. *Vlad-Dracul-Voevod* ţinu sus şi puternic frânele guvernuluĭ, dobândind o glorie nemuritóre în luptele sale cu Turcĭ şi sdrobind aristocraţia. *Ţepeş* urméză înainte şi maĭ tare pe calea luĭ; cu o asprime tiranică, dar dréptă, el nimicesce facţiile din lă-untru şi respinge nenumĕratele orde turcescĭ, ce Mahomed al II-lea conducea asupra Românilor. Silit maĭ târdiŭ de nevoie să încheie un tractat cu Turcĭ, la 1460, el păstréză stipulaţiile celuĭ de la 1393, urcând numaĭ tributul la ḑece miĭ galbenĭ şi recunoscênd iarăşĭ suzeranitatea séŭ supremaţia nominală a Porţiĭ. Acest tractat încă şi astăḑĭ formézĕ dreptul public al ţĕriĭ séŭ, cum se numesce acum, Capitulaţiile eĭ cu Pórta. Aristocraţia atuncĭ se aruncă în braţele Turcilor şi isbuti să gonéscă din ţéră pe energicul Domn. Partida Domnilor îmbrăţişa maĭ în tot d'a-una pe Ungurĭ: ĭar poporul maĭ adesé rĕmânea indiferent într'aceste lupte, pênĕ când vedea libertatea ameninţată de vrăjmaşiĭ din afară; atuncĭ el alerga la apărarea ţĕreĭ sub stégul Domnuluĭ. Adesé ocrotit de Domnĭ, el însă era slab către cele-l-alte partide, căcĭ toţĭ capiĭ ce eşiaŭ din popor intraŭ firesce şi se identificaŭ cu una din partidele dominante.

Lupta, cu deosebite alternative între ambele principie, continuă pênĕ la *Radul cel mare* (1493

www.dacoromanica.ro

— 1508), care se încercă cu o politică de conciliaţie, fără de a isbuti. El cercă atunci a balanţa puterea boierilor, dar revoluţionând organisaţia democratică a cleruluĭ şi făcêndu-l un corp privilegiat, îĭ creă interese conforme cu ale boierilor şi le dete un auxilar. Radu-cel-mare fu dar un sprijin puternic al aristocraţieĭ.

Cu acest Domn se încheie acéstă epocă.

În Moldova asemené, după mórtea luĭ Alexandru-cel-bun, boieriĭ caută a doborî puterea Domnilor, constuită acolo şi maĭ tare pe principiul ereditar. Poloniĭ se amestecă în ambele partide cu scop de a domina şi de a supune ţéra; din mijlocul acestor sfăşieriĭ care amenințaŭ peirea, ese un om puternic, care întórce spiritul nestatornic al partidelor cátre duşmaniĭ din afară. Acesta fu *Ştefan-cel-mare*. Patru-ţecĭ de anĭ de-a pururé călare, pe câmpul bătălieĭ, el apără voinicesce ţéra şi creştinătatea. Moldavia e atunci în culmea sa şi trage asupră-şĭ mirarea lumeĭ. Papa numesce pe Ştefan, *soldatul luĭ Christos*.....[1])

. . . . . .

[1]) E învederat că de aci înainte textul autoruluĭ se compune numaĭ de note, fără de redacţiune definitivă; totuşĭ am socotit că va fi maĭ bine a reproduce după manuscript, elementele din care Bălcescu proiectase a'şĭ forma *Introducerea* la măréţa sa operă istorică. *Nota editoruluĭ.*

www.dacoromanica.ro

Ştefan iea proiectul luĭ Mircea şi caută a uni ţĕrile, dar spiritul individual al Românilor sdrobesce întreprinderea mariĭ . . . .

În aceste timpurĭ fraţiĭ noştri din Transilvania, deşi Huniad şi fiiul sĕŭ cârmuiră sórta Ungarieĭ, perdŭ drepturile lor. . . . .

Dacă acest secol fu pentru Românĭ un secol în care începură luptele din lă-untru, dacă resultatul luĭ fu stingerea democraţieĭ, tot fu însă secolul cel maĭ glorios, secolul prin care se renumiră şi în care se luptară puternic pentru libertate. Ceĭ maĭ marĭ bărbaţĭ ce produse acest secol în omenire, fură Româniĭ *Dracula-Voevod*, *Vlad-Ţepeş*, *Ioan Huniad* cu fiiul sĕŭ *Matiaş* şi în sfîrşit *Ştefan-cel-mare*; eĭ plană asupra acestuĭ secol glorios. . . . . .

Boieriĭ ţĕrĕĭ recrutându-se tot mereŭ din elementul popular desfăşóră pe lângă dorinţa de a constitui libertatea lor asupra tronuluĭ, o vitejie rară împrotiva vrăjmaşilor din afară. . . . . ,

Dar isolându-se de popor, încet cu încet, facŭ pe acesta apatic. Ţéra slăbesce şi Turciĭ îndrăznescŭ maĭ mult şi, în secolul următor, ea cade cu totul sub domnirea lor.

VIII.

Dupĕ mórtea luĭ Ştefan, în Moldova *Bogdan*, fiiul sĕŭ şi *Petru Rareş* calcă pe pasurile luĭ, ţinŭ

www.dacoromanica.ro

cu strășnicie liniștea în lă-untru și apără și întindŭ hotarele țĕriĭ de duşmaniĭ din afară. Dar, presuraţĭ de dînşiĭ, eĭ caută de se învoiescŭ de bunăvoie cu cel maĭ puternic, cu Turciĭ, sub condiţiĭ încà maĭ favorabile decât Muntenĭĭ. Dar boieriĭ, ca să isbutéscă, nu se apără nicĭ de asasînat, nicĭ de trădare și caută a sdrobi puterea Domnilor; se aliază cu Turciĭ și isbutescŭ a lua preponderanţa tótă în țĕră, a face tronul electiv și cu totul în dispoziţia lor. Ţéra cade în gróznice sfăşierĭ și abusurĭ; *Lăpuşnénul* rĕsbună crud țéra asupra boierilor.

În aceste sfăşierĭ, nisce creaturĭ ale Turculuĭ, străinĭ favorisaţĭ de popor în ură asupra boierilor, iaŭ puterea. *Despot* voiesce a civilisa. . . . . Unul din aceştia, *Ion-Vodă* caută a se rezima în contra boierilor și a Turcilor, declarând răsboĭ acestora. Trădat, el cade glorios în luptă. Ţéra cade atuncĭ cu totul sub puterea și în prada Turcilor, care îĭ răpescŭ pênĕ și dreptul de a-și alege Domniĭ și aceştia ajungŭ a fi maĭ puţin decât un pașă.

În țéra Românéscă, dupĕ Radul-cel-mare, *Mihnea* iea cu putere, înţelepciune și patriotism, cârma țĕriĭ, dară boieriĭ nu-l potŭ suferi și, avênd în capul lor pe Basarabescĭ séŭ Pârvulescĭ, numiţĭ astfel dupĕ banul Pârvul, eĭ isbutescŭ, prin ajutorul Turcilor a l depărta, ba încă a-l și ucide în Ardél, unde se trăsese. Pârvulescĭĭ numescŭ pe *Vlăduţ*

www.dacoromanica.ro

Domn, dar, vĕḑênd pe acesta că voiesce a se libera de epitropia lor, îl ucidŭ şi daŭ puterea unuia dintr'înşiĭ, luĭ *Neagoe Basarab*. Bun şi blând, acest Domn face pe popor să ĭerte triumful boierilor şi ale cleruluĭ. El robesce o mare parte a ţĕriĭ mŏnăstirilor şi o mare parte a mŏnăstirilor ca metóşe străine grecescĭ. Dupĕ mórtea luĭ, partidele se răscólă; fiă-care îşĭ numesce un Domn şi Turciĭ intervinŭ cu multă îndemânare, punŭ mâna pe ţéră şi o declară paşalic. Acéstă isbire deştéptă pe Românĭ; primejdia îĭ unesce şi sub *Radul de la Afumaţĭ*, eĭ se luptă pentru drepturile naţionale şi triumfă.

De la mórtea acestuĭ Domn, 1552—1592, lupta continuă cu deosebite alternative. Pórta începe a numi singură Domniĭ; tributul se mări nemesurat;[1]) dajdiile asemenĭ. Ţéra ajunse într'o tică-

[1]) Gásim într'o condică de note manuscrise a luĭ N. Bălcescu, următórea însemnare asupra tributuluĭ ţĕriĭ, pe care am socotit de folos a o publica aicĭ: *Nota editoruluĭ.*

«3 miĭ banĭ roşi la 1593.

«10 miĭ galbenĭ la 1460.

«Pe urmă se urcă la 12 miĭ de galbeni.

«14 miĭ galbenĭ la 1524, adăogiţĭ de Radul al VII de la «Afumaţĭ.

«La 1564 Petru II, feciorul luĭ Mircea III, maĭ adaogă 5 «miĭ galbenĭ şi făcu ast-fel tributul de 19 miĭ galbenĭ.

www.dacoromanica.ro

loşie mare şi mergea cu paşĭ repeḑĭ spre o ruinare tolală, când braţul de fer al luĭ *Mihaĭu* o opri la marginea prăpastieĭ. Lupta pentru independenţă reîncepe cu glorie. Dupĕ ce acésta se asigură, Mihaĭu întreprinde *Unirea Românilor*. Spiritul şi individualitatea naţieĭ se întrupéză într'insul. . . . . Maĭ norocit decât Ştefan, el isbutesce, dar cade în acéstă luptă, întimpinând vrăjmăşia Austrieĭ, care scólă pe Ungurĭ împotriva Românilor. Aceste naţiĭ generóse, cărora atâtea interese le impunŭ datorinţa d'a trăi frăţesce împreună, se sdrobescŭ una de alta în folosul Austrieĭ.

Mihaĭu cade ucis hoţesce de Austriacĭ şi cu dinsul cade şi puterea Românilor şi sperările ce creştinătatea, cu tóte naţiile Orientuluĭ, pusese în Românĭ, pe al căror şef îl numeaŭ *Stéua lor de la Rĕsărit*.

«Sub Mihnea II fiiul luĭ Alexandru II (1577—1587), Turciĭ eraŭ atât de puternicĭ încât cereaŭ un tribut pe an de «150 miĭ galbenĭ.

«Petru III, la 1583, făgădui Sultanuluĭ 80 miĭ galbenĭ «pentru numirea sa pe tron, dar nu îşĭ ţinu făgăduiala şi fugi în Transilvania, luând cu sine din vistieria ţĕriĭ 400 miĭ gal«benĭ.

«La 1587, beĭul Rumelieĭ smulse de la fie-care din Domniĭ «Valachieĭ şi Moldavieĭ câte 10 miĭ galbenĭ.

«La 1591, Turciĭ cerură a maĭ urca tributul.»

www.dacoromanica.ro

Într'aceştĭ duoĭ secolĭ întregĭ, Românĭĭ se arătară vrednicĭ de sine şi de menirea lor. Clasa boierilor maĭ cu sémă, întinerită tot mereŭ prin elementul energic ce eşia din popor şi se absorbea într'insa, făcu ţĕrĭĭ şi omenireĭ slujbe mărĭ. Vitéză, roditóre în fapte eroice, în exemple sublime de jertfire, ea representă simţimîntul răsboĭnic al naţieĭ şi udă cu sângele sĕŭ laurii patrieĭ.

Naţiile în care simţimîntul prevaléză, dacă nu slujescŭ omenireĭ prin desvoltarea minţeĭ, ca Francesiĭ, Englesiĭ şi Germaniĭ, dar prin lucrare, prin jertfire îĭ egală şi îĭ întrecŭ şi le daŭ rĕpaosul d'a lucra. Astfel Dumneḑeŭ împarte funcţiile între naţiĭ şi, prin lucrarea comună, omenirea se desăvîrşesce.

De la începutul secoluluĭ al XV-lea lupta se încinsese între principiul libertăţiĭ, care voia a mărgini puterea prinţilor, şi principiul autorităţeĭ care voia a o întări.[1])

---

[1]) În Europa acéstă luptă fu câştigată şi despotismul regilor fu un mare principiŭ de unitate şi de conservaţie, în vreme ce la noĭ izbînda aristocraţieĭ aduse slăbiciunea statuluĭ cu slăbirea autorităţeĭ. Douĕ chipurĭ sunt d'a avé un guvern puternic. Trebuĭe ca principiul autorităţeĭ să-şĭ aĭbă isvorul séŭ de sus, séŭ de jos din popor; într'un cuvînt nu sunt decât douĕ guverne puternice: *Despotismul* şi *Democraţia*. Orĭ-ce principiŭ intermediar este un principiŭ de slăbiciune.

www.dacoromanica.ro

Ajutaţĭ adesé de principiul popular ce eĭ representaŭ, boĭerĭĭ isbutiră să dea triumful libertăţiĭ, dar biruitoriĭ făcură din acéstă libertate un privilegiŭ al lor. Eĭ căutară a se forma în castă privilegiată, a-şĭ întemeĭa puterea şi fericirea lor pe robirea glótelor. Isvorîţĭ din popor, iar nu din *principiul concuisteĭ*, eĭ nu puteaŭ a se constitui pe basele aristocraţieĭ feudale europene; eĭ nu puteaŭ în drept să violeze egalitatea; eĭ îşĭ mărginiră dar naţia lor în rânduiala economică. A înghiţi proprietăţile cele micĭ concentrându-le în proprietăţĭ marĭ, a răpi de o dată cu proprietatea şi libertatea individuală a ţĕranilor. prefăcêndu-ĭ în *servĭ*, a dobîndi dreptul de a se scuti de cele maĭ multe dăjdiĭ, acésta fu ţinta lor. Astfel, prin reformarea legilor economice ale ţĕreĭ, o ţĕră întrégă ajunse róba unor particularĭ. La sfîrşitul acestuĭ secol robia deveni completă. .

Clasa răsboĭnicilor se întemeiază d'asupra mŏnăstirilor. . . Societatea întrégă se alcătuĭesce pe un şir de privilegiĭ şi clase, fie-care clasă cu privilegiĭ deosebite; fie-care individ are privilegiŭ: întins

---

Despotismul tot-d'auna a fost şi este peste putinţă între Românĭ, nu numaĭ căcĭ respectul către cel mare . . . ci căcĭ eĭ sunt o naţie fórte mobilă, care nu póte suferi alt guvern decât cel întemeiat pe caracterul naţional, cel care organiséză egalitatea adecă democraţia.

www.dacoromanica.ro

eşafodagiŭ de tiranii superpuse una asupra alteia şi tóte apăsând pe popor, pe ţĕranul muncitor. . . . . Acéstă fără-de-lege a boĭerilor fu expiată prin perderea ţĕriĭ. Osînda o urmă de aprópe.

Cine va veni să sdrobéscă acéstă clasă apostată care, eşind din sînul poporuluĭ, robise pe fraţiĭ şi pe părinţiĭ sĕĭ şi ocărîse omenirea? Iată-ĭ că sosescŭ; eĭ sunt nisce robĭ şi pentru ca pedépsa şi ruşinea să fie şi maĭ mare, sunt nisce robĭ străinĭ.

IX.

Ce sunt aceştĭ străinĭ care vinŭ să revoluţioneze şi să schimbe sórta uneĭ naţiĭ întregĭ? Cum nisce străinĭ potŭ eĭ doborî o societate puternic întemeĭată? Ce principiŭ de interes vital al societăţiĭ representă eĭ? Prin ce luptă, prin ce mijlóce ajunsĕ la putere şi la domnire asupra Românilor?

Dupĕ căderea imperiuluĭ Orientuluĭ întreg sub puterea Turcilor, mulţĭ Grecĭ din Constantinopole şi din Rumelia îşĭ căutară o scăpare în Principate, care se bucuraŭ de libertate. Săracĭ, eĭ se apucară de negoţul mĕrunt şi de meseriĭ şi ajunseră a lua astfel în mână tótă industruia şi comerciul ţĕriĭ şi a alcătui o burgesie. Înavuţindu-se, se însurară cu pămîntence, dobîndiră prin acésta dreptuĭ şi încăpură în boĭeriĭ. Eĭ se înălţaŭ la pu-

www.dacoromanica.ro

tere după cum s'a înălţat burgesia în Europa apusană; se faceaŭ apărătoriĭ poporuluĭ [1]) împotriva apăsăreĭ aristocraţilor şi căutaŭ a le doborî privilegiile.

Ast-fel îşĭ facŭ partidă puternică în ţĕrĭ şi începŭ lupta în contra boĭerilor pământenĭ. Rĕĭ, întriganţĭ . *(tabloŭ despre dînşiĭ)*; . . . eĭ n'aŭ decât o ţintă fiscală. Vorŭ să dobóre tóte privilegiile, să pună mâna pe stat, să emancipeze pe ţĕranĭ de boierĭ, ca să-ĭ pótă despoia eĭ, în numele statuluĭ. Dar poporul nu-ĭ cunósce; vede că eĭ sunt vrăşmaşiĭ boĭerilor ce-'lŭ tiranisaŭ şi pentru aceia el îĭ sprijină.

Încă din vremea luĭ Mihaiŭ-Voevod, Greciĭ se făcuseră nesuferiţĭ pământenilor. Acésta ni se dovedesce... (după *Magazinul istoric pentru Dacia*). . . . . În Moldovia. . . . .

Domnia luĭ Brâncovénu mai prelung . . . . el representă spiritul boĭerilor. . . . Aristocraţia nu maĭ avea nicĭ un caracter, perduse virtuţile militare, se corupsese. Desunirile poporuluĭ cu boĭeriĭ; stricarea armateĭ spre a face clăcaşĭ. . .

Caḑă dar acéstă aristocraţie infamă! Vină Fanarioţiĭ care să răsbune suferinţele poporuluĭ, şi orĭ cât rĕŭ arŭ aduce eĭ ţĕriĭ, când poporul va

[1]) Chrisovul luĭ Ştefan Racoviţă.

www.dacoromanica.ro

vedé că misia lor de sdrobire s'a sfîrşit, va sci a-ĭ mătura din ţéră şi naţionalitatea va eşi biruitóre, maĭ frumósă şi maĭ puternică! . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

După mórtea luĭ Mihaiŭ, *Radu Şerban* răsbună vitejesce pe Românĭ asupra Ungurilor şi Moldovenĭ, sub *Tomşa*, pedepsescŭ pe Polonĭ care, protegiând pe *Movilescĭ*, se 'ncércă a-şĭ redobîndi influenţa asupra Moldavieĭ.[1]) Aceste lupte slăbescŭ puterea şi a Românilor şi a Ungurilor şi a Polonilor, şi le pregătescŭ comuna nenorocire.

Mihnea....

Radu al X-lea se urcă pe tron la 1611. El fu cel d'intîiŭ Domn care veni în scaun însoţit de o mulţime de Grecĭ. Boerĭĭ pământenĭ se turbură la acéstă vedere şi de neorânduielele Grecilor şi formézá comploturĭ împotriva lor şi a Domnuluĭ. *Stolnicul Bărcan de la Mărăcinenĭ* se pune în fruntea acestor comploturĭ; dar capul luĭ şi ale soţilor séĭ cadŭ sub securea gâdeĭ şi o luptă înverşunată, care ţinu duoĭ secolĭ, începe atuncĭ între Grecĭ şĭ boĭerĭ. Cincĭ anĭ după aceia, vestitul *Paharnic Lupul* şi *Căpitanul Buzdugan* pradă şi

[1]) Letopiseţile Moldoviĭ.

www.dacoromanica.ro

măcelărescŭ pe toţĭ Greciĭ din ţéră. Dar sub domniile următóre, de la 1618 pênĕ la 1631, Greciĭ favorisaţĭ se îmmulţescŭ şi caută a-şĭ răsbuna. Boĭerimea atuncĭ în desperanţă se revoltă. În zadar *Leon-Voevod*, la 1631, isgonesce toţĭ Greciĭ din ţéră, căcĭ era pré târdiŭ. Boĭeriĭ isbutescŭ a alege Domn pe *Mateĭ Basarab,* capul partideĭ boĭerescĭ. Tot atuncĭ în Moldova, boĭeriĭ ajutoraţĭ de popor, gonescŭ pe Grecĭ şi pe *Alexandru-Voevod-Iliéş,* iar *Vasilie Lupul* se numesce Domn. Dorinţa de unire a ţĕrilor aprinde din nenorocire un răsboiŭ crud între ambele ţĕrĭ surorĭ şi pregătesce slăbiciunea lor. Subt impresia uneltirilor Grecilor ce vorŭ să desnaţionaliseze pe Românĭ, *Mateĭ* şi *Vasile* caută a întemeia puternic naţionalitatea: limba românéscă se întroduce în scolĭ, bisericĭ, administraţiĭ; scolĭ se ridică; tipografiĭ se întemeiază şi ţĕrile se înavuţescŭ cu condicĭ de legĭ. Din nenorocire interesul egoist al boĭerilor îĭ face să uĭte interesul naţional. În loc d'a uşura pe popor, eĭ îl împovăréză cu dajdiĭ şi Condica nouă întăresce şi maĭ mult robia. Poporul sufere şi strigă; armata se revoltă şi ţéra cade în cea maĭ gróznică anarchie militară. *Constantin Basarab* isbutesce, prin ajutorul străin, a stinge anarchia desfăcênd armata şi slăbind ţéra.

Un Grec *Mihnea-Voevod* se urcă atuncĭ pe

www.dacoromanica.ro

tron, la 1658, şi răsbună cumplit purtarea cea neomenósă a boïerilor către popor. În domnia acestuia, a luĭ *Gheorghie* şi *Grigorie Ghica* şi a luĭ *Radu Leon*, Grecïĭ se înmulţescŭ iarăşĭ în ţéră şi cu dînşiĭ şi suferinţele eĭ. La 1669, boïerïĭ ajutaţĭ de popor, se ridică din noŭ asupra Grecilor şi isbutescŭ a-ĭ goni din ţéră şi a dobîndi un Domn ales de dînşiĭ, dar pentru scurt timp, căcĭ la 1672, cu *Grigorie Ghica* şi în urmă cu *Duca-Voevod*, Grecïĭ iarăşĭ se reîntorcŭ.

În Moldova, în acest an boïerïĭ, sub comanda *Hăncescilor*, caută a goni pe Grecĭ din ţéră împreună cu *Duca-Voevod*, dar sunt biruiţĭ de dînşiĭ, cu ajutorul Turcilor. Acest patronagiŭ ce le dă Turcïĭ, aruncă privirile Moldovenilor către Nemţĭ şi Polonĭ.....

Puterea Grecilor în ţéra Românéscă nu ţinu mult în rândul acesta. Ajutaţĭ de Turcĭ, boïerïĭ isbutescŭ a numi Domn pe *Şerban Cantacuzino*. Sub domnia acestuĭa şi a luĭ *Brâncovénu*, în ţéra Românéscă, şi sub a *Cantemirescilor* în Moldova, intrigile Grecilor se precurmară şi boïerïĭ stăpîniră ţĕrile în pace de dînşiĭ, în vreme de treĭ-ḑecĭ de anĭ şi maĭ mult. Din nenorocire, boïerïĭ nu sciură a se folosi de acest timp; în loc d'a se uni între dînşiĭ spre a se apropria de popor, spre a-l ridica pênĕ la eĭ, eĭ se isolară de dînsul. Corupţĭ şi de-

www.dacoromanica.ro

gradaţĭ, eĭ perdură pînĕ şi virtuţile militare cu care se faleaŭ odinióră şi nu maĭ representaŭ nicĭ unul din simţimintele poporuluĭ. Puterea armată a ţĕrĭĭ, în vremea *Brâncovénuluĭ*, se desorganisézĕ şi ostaşiĭ se facŭ clăcaşĭ pe la moşiĭ. În loc d'a căuta puterea în popor împotriva Turcilor, care din ce în ce se făceaŭ maĭ asupritorĭ, călcând legămintele ţĕreĭ, mărindu-ĭ tributul şi globind'o în tóte chipurile, eĭ alergară dupĕ falşa protecţie, când a Nemţilor, când a Ruşilor. Afară de acésta, caracterul lor mobil şi nestatornic băgă discordia între Domnitor şi dînşiĭ. Odioşĭ ţĕrĭĭ, bănuiţĭ de Turcĭ, eĭ fură lesne surpaţĭ de Fanarioţĭ, din care unĭĭ, precum *Mavrocordaţiĭ*, luaseră o mare înfluenţă pre lângă Pórtă şi ast-fel capetele celor maĭ însemnate familiĭ ale ţĕrĭĭ cadŭ sub securea Turcilor séŭ sûnt silite a scăpa la Nemţĭ şi la Ruşĭ, unde, împreună cu dînşiĭ, mergŭ să concure puternic la civilisarea acesteĭ colosale împĕrăţiĭ ce era ursită a atîrna atât de mult în viitorul nostru; iar Fanarioţiĭ dobîndescŭ pe sémă-le domnirea statornică a ambelor ţĕrĭ.

Boĭeriĭ românĭ cel puţin muriră cu demnitate, cu curagiŭ şi istoria, la acest spectacol trist, aruncă un vĕl asupra greşelelor, asupra crimelor lor, spre a puté da o lacrimă de compătimire cumplitelor lor nenorociriĭ.

www.dacoromanica.ro

Aceĭ ce maĭ rĕmânŭ în ţéră se încércă a se maĭ lupta; dar Greciĭ îĭ dobóră, sărăcindu-ĭ prin contribuţiĭ, prin confiscărĭ şi prin omorurĭ. Ceĭ maĭ mulţĭ se tragŭ la ţéră şi ruinaţĭ, intră în popor, pênĕ ce ajungŭ la starea de clăcaşĭ de unde eşiseră...

X.

. . . . . .

. . . . . .

Urmarea lipsesce cu totul).*

---

*) Conţinutul acesteĭ schiţe informe a uneĭ *Introducerĭ* pe care Bălcescu n'a redactat'o nicĭ completă, nicĭ definitivă, nu corespunde de fel cu *Sumariul*, ce 'ntocmaĭ dupĕ manuscriptul autoruluĭ, l'am reprodus în capul acesteĭ părţĭ întroductive. Maĭ potrivite, ca sumariŭ al lucrăriĭ astfel cum ea este în realitate, aru fi indicaţiunile următóre:

I. Misiunea providenţială a naţiunilor. — II. Care e misiunea naţiuneĭ române? — III. Coloniele romane în Dacia. — IV. Româniĭ subt învasiunile Barbarilor. — V. Întemeierea Principatelor. — Mircea-cel-bĕtrân şi Alexandru-cel-bun. — VI. Intocmirea veche a Statelor române. — VII. Luptă între Boĭerĭ şi Domnie. — Dracula, Ţepeş, Ştefan-cel-mare, Ión Huniad. — VIII. De la Bogdan şi Petru Rareş pênĕ la Mihaiŭ-Vitézul. — IX. Luptă între Fanarioţĭ şi Românĭ.

Nota editoruluĭ.

www.dacoromanica.ro

CARTEA I

LIBERTATEA NAȚIONALĂ

(1593.—Aprilie 1595).

SUMARIU.

I. Cuprinderea și scopul acesteĭ scrieriĭ. — II. Starea Moldoveĭ și a Țĕriĭ românescĭ subt Aron-Vodă și subt Alexandru-Iliaș. — III. Mihaiŭ fiĭul luĭ Pĕtrașcu Vodă, stă Ban la Craiova. — IV. El scapă din osînda morțiĭ. — V. Fuge în Ardél și apoĭ la Constantinopole, unde e numit Domn al Țĕriĭ românescĭ. — VI. Greutățile întêmpinate de dînsul la începutul domnieĭ sale. — VII. Starea împeriuluĭ otoman. — Murat III și Sinan-Pașa. — Răsboĭul cu Ungaria (1592). — VIII. Rudolf II, împeratul Germanieĭ. — Dieta de la Ratisbona, adunată pentru a hotărî răsboĭul cu Turciĭ. — IX. Hotărîrile acesteĭ diete. — Polonia refuză concursul sĕŭ în contra Turcilor. — X. Sigismund Bathori, prințul Ardéluluĭ. — Mișcărĭ într'acéstă țéră din pricina răsboĭuluĭ cu Turciĭ. — XI. Urmare a ostilităților. — Bătaĭa de la Sisek. — Sinan-Pașa în capul oștieĭ. — XII. Preocupările luĭ Mihaiŭ în nevoile de față ale țĕriĭ. — Purtarea asupritóre a Turcilor. — Tractatul de alianță între Mihaiŭ, Aron și Sigismund Bathor, încheiat în Bucurescĭ (1594). — XIII. Nouĕ mișcărĭ ale Turcilor din Țéra românéscă. — Complot în contra lor. — Anecdota luĭ Ali-Gian. — XIV. Măcelărirea Turcilor în Bucurescĭ și apoĭ în tótă Țéra. — XV. Taběra luĭ Mihaiŭ lîngă Bucurescĭ. — Un emir sosesce cu óste turcéscă în Țéră. — XVI. Albert Kiraly trămis de Sigismund în ajutorul luĭ Mihaiŭ;

www.dacoromanica.ro

el trece Dunărea şi ţea Silistra. — XVII. Importanţa ţĕrilor române pentru imperiul otoman pe acele timpurĭ. — XVIII. Lupta Românilor cu Hanul tătăresc. — Isbînḑile de la Putineiŭ, Stănescĭ şi Scărpătescĭ. — Hanul fuge înfrânt. — XIX. Asediarea Ruşciukuluĭ de Mihaiŭ. — XX. Arderea acestuĭ oraş. — Isbînḑile luĭ Kiraly, banuluĭ Mihalcea şi Buzescilor, pe malurile Dunăreĭ. — XXI. Răscólă şi victoriĭ în Bulgaria. — XXII. Luptele luĭ Aron-Vodă cu Tătariĭ. Mihaiŭ îĭ vine în ajutor. — XXIII. Căsătoria luĭ Sigismund Bathori cu Maria-Christina, archiducesă de Austria. — Tractatul încheĭat cu acésta ocasie şi însemnătatea luĭ. — XXIV. Isbînḑile Românilor în Dobrogea. — Asediarea şi predarea Brăileĭ. — XXV. Facţiĭ între boĭeriĭ din ţĕră cu banul Manta în cap. —Insurecţia între Sêrbiĭ din Craiova, potolită. — Farcaş, trădat pe lîngă Vidin. — XXVI. Resumarea acesteĭ campaniĭ şi importanţa eĭ.

I

Deschid sînta carte unde se află înscrisă gloria Românieĭ, ca să pun dinainté ochilor fiilor eĭ câte-va pagine din viaţa eroică a părinţilor lor. Voĭu arăta acele lupte uriaşe pentru libertatea şi unitatea naţională, cu care Româniĭ, sub povaţa celuĭ maĭ vestit şi maĭ mare din Voevoḑiĭ lor, încheiară vécul al XVI-lea. Povestirea mea va cuprinde numaĭ opt anĭ, 1593—1601; dară aniĭ din istoria Românilor ceĭ maĭ avuţĭ în fapte vitejescĭ, în exemple minunate de jertfire către Patrie! Timpurĭ de aducere aminte gloriósă! timpurĭ de credinţă şi de jertfire! cand părinţiĭ noştriĭ, credincioşĭ sublimĭ, îngenuchiaŭ pe câmpul bătăliilor, cerênd de la Dumneḑeul armatelor laurĭĭ

www.dacoromanica.ro

biruinţeĭ séŭ cununa martirilor, şi ast-fel îmbărbătaţĭ, eĭ năvăleaŭ unul împrotiva a ḑece prin mijlocul vrăjmaşilor, şi Dumneḑeŭ le da biruinţa, căcĭ El e sprijinitorul pricinilor drepte, căcĭ El a lăsat libertatea pentru popóre şi ceĭ ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumneḑeŭ!

Moştenitorĭ aĭ drepturilor pentru păstrarea cărora părinţiĭ noştriĭ s'aŭ luptat atâta în vécurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpurĭ eroice să deştepte în noĭ simţimîntul datorinţeĭ ce avem d'a păstra şi d'a mări pentru viitorime acéstă preţiósă moştenire!

II.

Aron-Vodă domnea în ţéra Moldoveĭ şi Alexandru Bogdan în ţéra Românéscă. Robĭ tremurând în mijlocul desfătărilor, pe un tron cumpărat cu banĭ, eĭ staŭ ocrotiţĭ împrotiva drepteĭ rĕsbunărĭ a poporuluĭ, de paznicĭ străinĭ, Turcĭ şi Ungurĭ, prădaŭ, chinuiaŭ şi îngrozeaŭ o ţéră ce nu o sciaŭ iubi. Mulţime de Ianicerĭ şi arendaşĭ turcĭ, de la care eĭ luaseră banĭ în camătă pentru cumpărarea domnieĭ, îĭ însoţiseră în ţéră. Spre a se despăgubi de baniĭ lor, uniĭ din Turcĭ luară în arendă dajdiile publice, alţiĭ umblaŭ cu dăbilariĭ domnescĭ pentru strîngerea dajdiilor, alţiĭ ţineaŭ drumurile

www.dacoromanica.ro

și prădaŭ pe neguțătorĭ și toțĭ resfățându-se prin tóte unghĭurile țĕreĭ, jăcuiaŭ și chinuiaŭ pe bieții țĕranĭ, despuindu-ĭ de tot ce aveaŭ, rușinându-le muierile și fetele de față cu dînșiĭ și răpindu-le al ḑecelea din feciorĭ spre a'ĭ pregăti la recrutarea Ianicerimeĭ [1]). Înșișĭ boierĭ și jupânesele lor nu eraŭ scutițĭ de omor și siluire.

Veni o ḑi când aceste locuste sĕlbatice nu maĭ găsiră ce prăda; atuncĭ căḑură toțĭ în sarcina Domnilor. Aron Voevod, spre a se puté plăti de datornicĭ, izvodi ca de tot omul din țéră să se dea câte un boŭ, și orândui, spre a strînge acéstă nouă dajdie, Turcĭ care, luând tóte vitele de la ceĭ ce aveaŭ spre a împlini pentru aceĭ ce nu aveaŭ, sleiră țéra și de vite, aceste sóțe ale munceĭ țĕranuluĭ, de rĕmaseră ómenĭĭ fără a avé cu ce se hrăni. Mult maĭ mare, de se póte, era asuprirea în țéra Românéscă, unde Domnul, silit fiind a plăti o dobîndă grea creditorilor Turcĭ, care nu maĭ aveaŭ ce jăcui, urcă datoriile uneĭ țĕrĭ sleite cu totul, la suma peste mĕsură de mare, de ḑece povóre de aur. Toțĭ boĭerĭĭ țĕreĭ Românescĭ, care scăpaseră de mórte și pribegie și a căror inimă ofta dupĕ libertate, sângera pentru suferințele țĕreĭ,

[1]) Dupĕ o lege vechĭe a împĕrățieĭ turcescĭ la care însă pênĕ atuncĭ nu fuseseră supuse țéra Românéscă și Moldova.

www.dacoromanica.ro

începură a se aduna, a se sfătui. Dupĕ revolta nenorocită din Moldova a Orcheĭenilor şi a Sorocenilor împrotiva luĭ Aron, neîndrăznind a se bizui singurĭ numaĭ pe sine în starea de slăbicĭune în care se afla ţéra, cugetară la ajutóre şi protecţiĭ străine. Spre acésta, se adresară republiceĭ Veneţieĭ cerênd protecţia şi suzeranitatea eĭ ca să se mântuĭe de Turcĭ; dar egoista republică, calculând folósele cum şi pagubele ce i-ar puté veni de va priimi acéstă propunere, găsi cu cale că interesul nu o iértă a priimi să mântuĭe o naţie chinuită, de la care puţin câştig putea să aĭbă.

Dupĕ înjosirea acestuĭ act fără isbîndă, Româniĭ vĕḑură că ce le maĭ rĕmâne de făcut este să caute înşişĭ a se mântui şi că ţéra lor a ajuns într'unul din acele minute marĭ, când o naţie trebuĭe să péră séŭ, luând inimă din suferinţa şi disperarea sa chiar, printr'o silinţă mare şi puternică, însăşĭ să se mântuiască. Împrejurărĭ favoritóre din afară nu lipsiră la dorinţa ómenilor, nicĭ ómeniĭ nu lipsiră împrejurărilor.

III.

În acel timp de chin şi de jale strălucea peste Olt, în Craiova, un bărbat ales, vestit şi lăudat prin frumuseţea trupuluĭ sĕŭ, prin virtuţile luĭ marĭ

www.dacoromanica.ro

şi felurite, prin credinţa sa către Dumneţeŭ, dragostea către patrie, îngăduiala către semenĭ, omenia către ceĭ maĭ de jos, dreptatea către toţĭ de o potrivă, prin sinceritatea, statornicia şi dărnicia ce împodobeaŭ mult lăudatul sĕŭ caracter. Acesta era Mihaĭu, banul Craioveĭ, fiŭ al luĭ Pĕtraşcu-Voevod carele, pentru blândeţea cu care cârmui ţéra de la 1554 pênĕ la 1557, se numesce *cel bun*.

Strălucirea nascerĭĭ luĭ Mihaĭu, sfatul luĭ cel drept şi priceput, cuvîntul luĭ blând şi îmbelşugat, ĭar maĭ cu sémă faptele cunoscute ale luĭ, îĭ câştigaŭ inima poporuluĭ şi trîmbiţaŭ numele luĭ în tóte părţile ţĕrĭĭ. El administra de câtă-va vreme banatul Craioveĭ şi aduse cu încetul acéstă bănie în starea eĭ cea vechie de neatêrnare administrativă, judecătoréscă şi ostăşéscă, fără altă legătură cu domnia ţĕreĭ decât plata unuĭ tribut. Ast-fel, în minutul când armata ţĕreĭ era desorganisată de Domnul ce se temea de dînsa, el îşĭ organisă un trup de oştire, prin care ţinea în frâne împilările Turcilor şi ocrotea pe supuşiĭ sĕĭ.

Sórta cea blândă sub care se aflaŭ locuitorĭĭ banatuluĭ era pizmuită de ómenĭĭ de dincóce de Olt şi slujea de glorificare numeluĭ luĭ Mihaiŭ dinaintea poporuluĭ. El ajunse a fi sperarea tutulor, resbunătorul atât de mult dorit şi aşteptat.

www.dacoromanica.ro

IV.

Crudul Alexandru-Vodă nu întârdiè a se înspăimênta de acel mare nume al banuluĭ Mihaiŭ. Voĭa să'l pérdă cu orĭ-ce chip şi neîndrăznind a'l prigoni de faţă, trămise ucigaşĭ ca să'l prindă şi să'l aducă la Bucurescĭ, séŭ să'l ucidă prin taĭnă. Dar Banul descoperi din vreme cursa ce i se gătea şi, cu tótă dragostea ce avea pentru dînsul poporul, necreḑêndu-se sigur în Craĭova, fugi spre Constantinopole, unde 'l chemase socrul sĕŭ, vistierul Ion, ce era Capikehaia al ţĕrĭĭ. Însă, prins fiind în cale de ómenĭĭ luĭ Alexandru, ce-l pândĭaŭ, el fu adus în Bucurescĭ, unde Domnul cătrănit de mâniă, îl învinovăţi de trădător şi rebel şi îl închise în puşcărie spre a fi pus la caznă şi apoĭ ucis.

Temêndu-se ca poporul să nu se ridice înfuriat şi să scape pe prinsul sĕŭ, Alexandru-Vodă hotărî a'ĭ grăbi mórtea. Într'o ḑi îl scóseră din puşcărie legat şi îl pornirä la locul osîndeĭ. Mulţimea poporuluĭ urmărea pe osîndit, tristă, jalnică şi tăcută, vĕḑênd că cea din urmă sperare de mântuire se va curma cu capul aceluĭ june bărbat eroic. În cale, trecênd pe lîngă biserica Albă, pe vremea liturgieĭ, spunŭ că îl lăsară să intre în biserică şi rugându-se se făgădui luĭ Sfîntu-Nicolae, fiind hramul, că de-

www.dacoromanica.ro

va mântui, are să'ĭ facă mŏnăstire în numele luĭ, precum a şi făcut, de se numesce acea biserică acum *Mihaiŭ-Vodă* [1]).

Sosind în locul unde trebuĭa să priiméscă mórtea, gâdea cu satîrul în mână, cu inima crudă, cu ochiĭ sângeroşĭ, se apropiè de osîndit; dar când aţinti privirea asupra jertfeĭ sale, când vĕḑu acel trup măreţ, acea căutătură sĕlbatică şi înfiorătóre, un tremur gróznic îl apucă; ridică satîrul, voiesce a isbi; dar mâna-ĭ cade, puterile-ĭ slăbescŭ, gróza îl stăpînesce şi trântind la pământ satîrul, fuge printre mulţimea adunată împrejur, strigând în gura mare că el nu 'ndrăznesce a ucide pe acest om.

Ast-fel, în acele marĭ timpurĭ bătrêne, un Cimbru barbar se înfioră de vederea măréţă a luĭ Mariu şi nu îndrăzni să ucidă pe cel ce sdrobise tot némul luĭ.

În zadar ómenĭĭ ce presidaŭ la osîndă cerură a se împlini porunca domnéscă; nimenĭ nu se maĭ găsi ca să voiască a lua locul gâdeĭ.

Acéstă întîmplare minunată înfioră mulţimea cu o mişcare electrică; ea vĕḑu într'însa un semn ceresc prin care Dumneḑeŭ voia păstrarea acestuĭ om şi un glas detunător de milă şi de ĭertare scapă din peptul aceleĭ glóte. Boĭerĭ şi popor luară pe

[1]) Acéstă biserică o zidi la anul 1598.

www.dacoromanica.ro

osîndit în mijlocul lor şi, ducêndu-se la palat dinnaintea Voevoduluĭ, cerură ĭertare. Vrênd nevrênd, Domnul fu silit a se îmblânzi şi a-ĭ dărui viaţa. Peste puţin, prin mijlocirea vistieruluĭ Ion, Mihaĭu împăcându-se de tot cu Domnul, priimi ĭarăşĭ cinstea şi dregătoria sa.

V.

Nu trecu mult dupĕ aceĭa şi bănuitorul tiran Alexandru începu iar a-l vêna cu mórte şi curse şi-l sili a fugi în Ardél, unde zăbovi douĕ sĕptĕmânĭ la curtea luĭ Sigismund Bathori, Domnul ţĕreĭ Ardéluluĭ. Acolo, prin mijlocirea luĭ Baltazar Bathori, vĕrul Domnuluĭ stăpînitor, dobîndi de la acesta, ce avea mare trecere la Pórta turcéscă, o scrisóre de întroducere către vestitul vizir Sinan-Paşa, prin care se recomanda de a fi ales Domn în ţéra Românéscă, cum şi alta către Eduard Barton, solul Elisabeteĭ, regina Englitereĭ la Constantinopole, care avea mare credit pe lîngă Turcĭ.

Împuternicit cu aceste recomandaţiĭ, Mihaĭu se porni de a doua óră la Constantinopole unde, la sosirea sa, fu bine priimit de vistierul Ion. Acolo sosiră atuncĭ şi duoĭ deputaţĭ dintre boierĭ spre a se jălui de asupririle luĭ Alexandru Vodă; eĭ se uniră cu Mihaĭu şi-l cerură la Sultan pe dînsul

www.dacoromanica.ro

de Domn, arătând că ţéra tótă îl vrea. Spre a isbuti mai sigur în cererile lor, trebuiră să astêmpere nesaţiul şi lăcomia de bani a Turcilor; de aceïa, nevoia sili pe Mihaïu a lua, pe creditul vistieriului Ion, patru sute mii florinţi de la Turci, Greci şi Evrei, cu camătă grea. Din acéstă sumă dete numai lui Sinan vizirul, douĕ-ḑeci mii galbeni; cea-l'altă o împărţi în dărurĭ la Sultanul şi la ceĭ-l-alţi miniştriĭ şi ast-fel deschise calea cererilor sale. Sultanul în sfîrşit priimi acéstă cerere a ţĕriĭ şi dete lui Mihaïu stégul şi sabia, semnele domnieĭ, iar oştirea ce boieriĭ cereaŭ a i se da spre a-l însoţi, o refusă, sub pretext că de vreme ce ţéra tótă îl cere, nu póte avé nevoïe de óste spre a goni pe Alexandru.

Mihaïu, însoţit de partidul ce voia să-l pună pe tron, plecă îndată, 1592, către ţéră, de unde Alexandru Bogdan, aflând de mazilia sa, eşi ca să se întórcă la Constantinopole. El abié domnise un an şi treĭ luni, dar acéstă vreme-ĭ fu de ajuns ca să tragă asupră-şĭ ura şi blestemul poporuluĭ. Fără-de-legile domnieĭ luĭ se răsplătiră cu a sa mórte. La 1597, în dumineca Floriilor, prin intrigile Domnuluĭ Moldoveĭ, Ieremia, al căruĭ tron el căuta să coprindă, Alexandru, din porunca Sultanuluĭ, fu luat din casa sa şi, în haïne de paradă domnescĭ, asvîrlit în mare.

www.dacoromanica.ro

VI.

Într'acest chip Mihaĭu-Voevod se urcă pe tronul ţĕriĭ Românescĭ, la 1593, fiind atuncĭ în vîrstă de treĭ-ḑecĭ şi cincĭ anĭ. Inălţarea luĭ fu priimită cu cea maĭ vie bucurie de toţĭ locuitoriĭ ţĕreĭ, mulţumiţĭ că aŭ scăpat de tiraniile luĭ Alexandru; eĭ arătară acea bucuriă sgomotósă, acele sperărĭ fără de marginĭ, făcêndu-şĭ ilusiile, nedespărţite în inima poporuluĭ român de orĭ-ce domnie nouă, ilusiĭ pentru care şi istoria ni-l arată că în tot-d'a-una gata a fost. Mihaĭu avea în ochiĭ mulţimeĭ meritul de a fi fost un candidat popular, în care maĭ de mult naţia îşĭ pusese sperările. Dar cu tótă statornicia, energia şi buna sa voinţa, noul Domn se vĕḑu cu totul în neputinţă de a pune un capĕt relelor şi orânduială anarhieĭ, în care se afla ţéra. Ea era împovorată de datoriĭ grele şi împilată de marĭ nevoĭ şi trebuinţe. Turciĭ, în contra tractatelor vechĭ acuma uĭtate, începuseră a se aşeḑa în ţéră, zidindu-şĭ case şi gătindu-se chiar a face şi gĭamiĭ (meceturĭ). Pe lîngă datornicii ce eraŭ în ţéră subt Alexandru, se maĭ adăogiseră şi alţĭ Turcĭ şi numĕrul lor se urca la patru miĭ Ianiceră şi ofiţerĭ de cavalerie. Turciĭ dupĕ marginĭ făceaŭ ca şi ceĭ din ţéră, mereŭ şi fără temere,

www.dacoromanica.ro

năvăliri şi jafuri prin ţinuturi; în tótă luna cete de Turci şi Tătari veneaŭ pe pământul românesc şi, ca să pótă hălădui lumea în pace, era silit Domnul a le ţine taberile iérna şi vara, a le da cele de hrană şi îmbrăcăminte de la ţéră; ast-fel în cât nu numaĭ că nu se puteaŭ plăti datoriile cele vechĭ, dar nicĭ a se birui şi a se uşura cele de faţă. Slujbaşiĭ Porţiĭ, în loc să dea ascultare plângerilor Domnuluĭ, căutaŭ prilejul de a stórce banĭ de la dînsul séŭ de la duşmaniĭ ce îl prigoneaŭ. O sémă de boĭerĭ, dupe vechĭul obiceiŭ, săpa pe Domn lîngă Sultan. Alţiĭ se însoţiseră cu Turciĭ din ţéră şi-ĭ ajutaŭ în prădarea şi chinuirea poporuluĭ. Armata ţériĭ era desorganisată şi greŭ era de a o reînfiinţa; energia poporuluĭ se tocise de atâtea chinurĭ şi asupririĭ; el desperase de mântuire. Mihaĭu nu se putea înţelege cu creditoriĭ; lipsindu-ĭ mijlócele de a le plăti, vru să pună stavilă la răpirile lor, dar nu isbuti decât a'ĭ întăríta maĭ mult şi a-ĭ revolta asupră-ĭ. Fu silit, ca să scape d'a fi ucis, a se închide şi a se ţine mereŭ în stare de apĕrare, în palatul sĕŭ, unde însă de maĭ multe orĭ Turciĭ năvălind, îl ocăraŭ, aruncaŭ cu petre în ferestre, răpeaŭ tot ce puteaŭ din mobilele sale, şi fără sfiélă băteaŭ şi răneaŭ de mórte pe toţĭ boieriĭ ce le picaŭ în mână.

În aceste minute dureróse, care ar fi desperat

www.dacoromanica.ro

pe orĭ şi cine, Mihaiŭ singur nu desperéză, ci vĕdênd că nu e nicĭ un mijloc pacĭnic de mântuire, hotărasce a deştepta ţéra, a o scula şi a ridica sabia rĕsbunătóre în contra barbarilor tiranĭ. Evenimentele ce începuseră în megieşie, încuragiară şi înlesnirĭ vrednica sa hotărîre. Să dăm o ochire asupra acestor evenimente.

VII.

Împĕrăţia turcéscă începuse a apune din culmele mărireĭ la care ajunsese sub Soleiman; ea însă, afară de ţinuturile cele întinse ce stăpînea în Asia şi Africa, care eraŭ împărţite în treĭ-ḑecĭ şi douĕ de guverne, tot cuprindea încă opt guverne în Europa şi se întindea pênĕ la Raab, conţiind ast-fel partea cea maĭ mare din Ungaria, afară de cele patru ţĕrĭ tributare: Transilvania, Valachia, Moldova şi Republica Raguzeĭ; nu numaĭ atât, dar chiar şi împĕrăţia Austrieĭ şi regatul Polonieĭ eraŭ de maĭ multă vreme supuse la un tribut anual.

Murat al III-lea, care domnea la 1575, era un spirit slab şi superstiţios, un om dulce la traiŭ dar iute la mânie şi adesé atuncĭ şi la cruḑime, dedat cu totul la misticism, la poesie şi la voluptate, amator de danţ şi de musică, de vorbe cu spirit, ba încă şi de *mucalitîcurĭ*, iubind mecanica,

www.dacoromanica.ro

cĭasornicăria şi actele de representaţie; el trăia înconjurat de tălmăcitorĭ de vise, de astrologĭ, de şeĭcĭ, de poeţĭ, de muĭerĭ, de piticĭ şi de nebunĭ, lăsând domnia în mâna femeilor din saraiŭ. Subt o mână aşa de slabă, corupţia intră în tóte ramurile administraţieĭ. Acel spirit de revoltă al oştilor, care era menit a sdrobi împĕrăţia, începuse de atuncĭ nu numaĭ între Ianicerĭ, ci şi între Spahiĭ. Spre a da însă o altă cale acestuĭ spirit de insubordinaţie, era nevoie de a trămite oştile împrotiva vrăjmaşilor de peste hotare. Dar luptele din Persia se sfîrşiseră cu noroc şi Divanul stătu mult de se chibzui dacă trebuĭe a porni răsboiul în contra Fezuluĭ, a Malteĭ, a Spanieĭ, a Veneţieĭ, a Neapoluluĭ séŭ a Ungarieĭ. Un vizir vestit în bătăliĭ, duşman crud şi feros al creştinătăţiĭ, Sinan-Paşa, cuceritorul Tunisuluĭ şi al Iemenuluĭ, a căruĭ singură gândire era răsboiul cu Ungaria şi cu împĕratul Germanieĭ séŭ *regele Vieneĭ*, cum îl numĭaŭ Turcĭĭ, împinse prin tóte mijlócele spre acésta pe Sultan.

Aşa dar, fără declaraţie de răsboiŭ, pacea se călcă la 1592, de guvernatorul Bosnieĭ, care isbi nişte casteluri din Ungaria, Chrastovitz, Gora, Bihacĭ (aprilie 1592); dar opriţĭ dinaintea Sisekuluĭ, pe care nu-l putură lua, Turcĭĭ îşĭ răsbunară crud în contra creştinilor ce le picară în mână. Treĭ

www.dacoromanica.ro

sute din aceĭ nenorociţĭ prisonierĭ fură duşĭ în triumf pe dinaintea locuinţeĭ ambasadoruluĭ împĕrătesc; in capul cortegĭuluĭ umblaŭ nisce musicanţĭ ce făceaŭ să se auḑă sunetele cele maĭ barbare; apoĭ o trupă cu armele câştigate; pe urmă veneaŭ carele încărcate cu pradă şi în sfîrşit nenorocitele jertfe ale robieĭ, bărbaţĭ, femeĭ, copiĭ şi bĕtrânĭ, împinşĭ înainte cu isbirĭ tarĭ de bicĭ séŭ de toiege, ca nisce turme de vite próste, mergênd în mijlocul chiotelor de bucurie sĕlbatică ale Turcilor, ca să fie vînduţĭ în têrg (Octomvrie, 1592).

VIII.

Crâncenele fără-de-legĭ şi amenințările Turcilor mişcară tótă creştinătatea. Scriitorĭ însemnaţĭ din tótă Europa începură prin tipar a trezì opinia publică şi a deştepta zelul cruciatelor religióse împrotiva barbarieĭ păgâne.

Pe scaunul Cesarilor Germanieĭ şedea în acea vreme Rudolf al II-lea. Cu un caracter şi cu virtuţĭ ce arŭ fi fost de lăudat într'o posiţie maĭ puţin înaltă, acest prinţ era un domnitor nevrednic. El lăsa d'o parte trebile Statuluĭ spre a se ocupa de sciinţele naturale şi de antichităţĭ, pentru care îşĭ sleise finanţele, iar maĭ cu sémă de visărĭ astrologice care împlură mintea sa, din natură posomo-

www.dacoromanica.ro

rîtă şi sfiiciósă, de o mulţime de superstiţiĭ de rîs şi funeste. Înconjurat de minerale, de fosilĭ, de medaliĭ, de ochiene, de vase şi de instrumente de chimie, el sta închis în laboratoriul sĕŭ, în vreme ce zavistia şi revolta înăuntru şi răsboiul din afară ameninţaŭ sdrobirea împĕrăţieĭ luĭ. Crescut în Spania, într'acea ţéră clasică a papismuluĭ, el fu în tótă viaţa luĭ jucăria viclenelor uneltirĭ ale Iesuiţilor şi ale sfaturilor pasionate ale curţiĭ Spanieĭ.

Ţipetele jertfelor căḑute sub Turcĭ pĕtrunseră însă pênĕ la cabinetul luĭ Rudolf al II-lea şi deşteptară indolenţa luĭ. El porunci să sune tocsinul în tótă sfânta Împĕrăţie romană şi în Ungaria, ca să învite pe credincioşĭ, diminéţa, la amézĭ şi séra, a invoca ajutorul ceruluĭ în contra păgânilor. Într'aceiaşĭ vreme, soliĭ sĕĭ alergaŭ în Roma la Papa şi convocaŭ pe toţĭ principiĭ Germanieĭ la o adunare generală în Ratisbona, spre a lua mĕsurĭ pentru interesul comun al creştinătăţiĭ.

Clement al VIII-lea, ce şedea atuncĭ pe scaunul Sfîntuluĭ Petru, priimi în audinţă, într'un consistoriŭ public, pe soliĭ împĕrătescĭ şi, ascultând cu multă bună-voinţă elocuentul cuvînt al luĭ Rudolf Coradatio, cel maĭ însemnat dintre solĭ, hotărî cu obştéscă învoire a Senatuluĭ, să iea tótă partea la acéstă faptă de bine public şi de cinste pentru Dumneḑeŭ.

www.dacoromanica.ro

O congregaţie de cardinalĭ fu convocată din porunca pontificeluĭ spre a chibzui pentru trebuinţele acestuĭ răsboiŭ şi, nemulţumindu-se a aduce numaĭ ajutorul sĕŭ, hotărî a învita în numele luĭ Christos şi pe alţĭ prinţĭ, pentru care şi porni îndată nunciĭ sĕĭ în Spania şi Italia. Posomorîtul şi crudul Filip al II-lea, ce domnea în Spania, priimi bucuros şi făgădui ajutorul sĕŭ, ĭar în Italia zelul religios fu maĭ puţin ferbinte şi numaĭ ducele de Toscana Ferdinand, şi ducele de Mantova Vicenzo, priimiră a da ajutor. Ducele de Ferrara se folosi de ocasie şi, pentru óre-care ajutor de banĭ daţĭ, dobîndi treĭ oraşe de la împĕrat.

Tot atuncĭ Papa însărcină pe canonicul de Andrianopole, Cornelius Denona, să mérgă la marele principe al Moscovieĭ spre a'l îndemna să iea parte la răsboiul creştinătăţiĭ, îndatorind pe sol ca la întórcere, să trécă pe la Sigismund Bathori, prinţul Transilvanieĭ, şi pe la Aron domnul Moldoveĭ, ca să-ĭ tragă şi pe dînşiĭ în legătura domnilor obşteĭ creştine împrotiva duşmanuluĭ comun, sculând ast-fel tóte popórele de la Nistru şi Dunăre şi din vecina Polonie; ĭar la Mihaiŭ i se porunci a nu se duce, din pricina poziţieĭ critice în care acest Domn se afla, fiind siguri de scopurile sale; se hotărî numaĭ ca, prin mijlocirea prinţuluĭ Transilvanieĭ, să-l îndemne a se sfătui cât

www.dacoromanica.ro

mai în grabă cu boïeriï şi poporul sĕŭ şi a încheia o legătură seriósă prin care să se pótă mântui.

Era acum a patru-spre-ḑecea óră de la originea împĕrăţieï otomane, de când puterile creştine se uneaŭ împreună împrotiva duşmanuluï moştenesc al legeï luï Christos, ca să întreprinḑă o cruciată care şi dînsa, ca cea mai din urmă de la 1571, ce se nemuri prin bătaia navală de la Lepanta, luă numele de *Sfânta Ligă*.

IX.

În vremea acésta, prinţiï Germanieï, adunaţï la Ratisbona în dieta convocată şi deschisă de împĕratul în persónă, vĕḑênd tristele întîmplărï ale răsboiuluï, porunciră a se ridica din Germania o oştire de 20,000 pedestraşi şi 5000 călăreţï (2 Iunie, 1594). Acolo încă se hotărî ca Maiestatea Sa împĕrătéscă să scrie şi să trămiţă solï la prinţiï străinï spre a le cere ajutor; ca ea să solicite asemené concursul nobilimeï ce nu atîrna d'a dreptul şi absolut de împĕrăţie, precum şi al oraşelor maritime; se vorbi apoï şi de chipul d'a impune şi d'a strînge dajdiile şi se porunci ca în tóte provinciile, în tóte oraşele, în tóte tîrgurile şi în tóte satele Germanieï, să se pună un trunchiŭ séŭ cutie

www.dacoromanica.ro

la uşa bisericilor şi ca preoţiĭ şi predicatoriĭ să aţîţe zelul poporuluĭ, spre a-l îndemna a contribui la cheltuĭelile războiuluĭ în contra păgânilor; se recomandă ĭarăşĭ preoţilor şi predicatorilor d'a propovedui poporuluĭ pocăinţă, d'a-l aduna în tóte ţilele, cu sunetul clopotuluĭ, spre a face rugăciunĭ pentru o fericită isbîndă.

Se trămiseră apoĭ şi soliĭ atât din partea împăratuluĭ cât şi dintr'a electorilor de Brandenburg şi de Saxonia, la adunarea staturilor polone din Cracovia, spre a le îndemna ca să se ridice în ajutorul creştinătăţiĭ.

În Polonia, după mórtea luĭ Stefan Bathori, trebuind a se face o nouă alegere de rege, mulţĭ stăpînitorĭ, prin soliĭ lor, concurseră spre a fi aleşĭ: între aceştia, voturile se împărţiră între Sigismund, fiul luĭ Ion regele Suedieĭ, şi Maximilian, archiducele de Austria şi amêndoĭ fură aleşĭ; dar partidul cel maĭ numeros, avênd de cap pe vestitul Zamoisky, cancelarul cel mare, ţinea cu suedul. Maximilian, vĕdênd că nu póte dobîndi tronul de cât numaĭ cu puterea, luă óste de la fratele sĕŭ împĕratul Rudolf al II-lea şi intră de o dată armat în Polonia. Zamoisky însă, priimind un ajutor de călărime din Transilvania, de la Sigismund Bathori, pe a căruĭ soră o avea de soţie, dete Nemţilor bătaie cu mare norocire, le înfrânse cu totul

www.dacoromanica.ro

armata şi însuşĭ Maximilian fu prins. Ast-fel Sigismund dobîndi coróna Polonieĭ. Atuncĭ Maximilian, lepădându-se de pretenţiile sale, fu liberat şi o nepótă a împĕratuluĭ, Archiducesa Ana, fata archiduceluĭ Carol, fu luată de soţie de Sigismund; dar prisonierul, vĕdêndu-se liber, pretinse că un act făcut în închisóre nu póte avé temeiŭ şi începu a se întitula din noŭ *Rege al Polonieĭ*. Tocmaĭ în acest an, când se pornirĕ deputaţiĭ Germaniei la Cracovia, Maximilian, dupĕ îndemnul Papeĭ, declară că renunţă cu totul la acest titlu. Cu tóte acestea, legaţiĭ germanĭ nu isbutirĕ în solia lor. Polonia, de maĭ mult de 180 de anĭ era în pace cu Turciĭ, şi Zamoisky, care avea mare înrîurire în dietă, care întorcea inima regeluĭ cum voia şi care ura pe Nemţĭ, dupĕ o lungă discuţie în adunare, înduplecă pe toţĭ la părerea sa d'a ţine pacea cu Turciĭ. Ast-fel legaţiĭ se întórsera fără ispravă.

Cesarul isbuti maĭ mult în Moscovia, unde trămisese pe un june silesian anume Varkusky. Acest trămis fu bine priimit de marele duce Teodor séŭ Feodor I-iŭ, care îĭ şi făgădui o mare sumă de banĭ ce se îndatora a o plăti pe tot anul, cu condiţie d'a nu precurma răsboiul cu Turciĭ. Aci Varkusky întîlni pe un ambasador al Persieĭ ce venise să propună o ligă în contra Turcilor; el negocià cu dînsul o alianţă, prin care se jura în numele

www.dacoromanica.ro

craiuluĭ sĕŭ, că dacă împĕratul se va ţine de răsboiŭ, şahul Persieĭ nu va face pace cu Turcul.

X.

Silinţele împĕratuluĭ fură norocite în Transilvania. Sigismund Bathori ţinea domnia acesteĭ ţĕrĭ. El era fecĭor luĭ Christofor Bathori, şi nepot de frate vestituluĭ Ştefan Bathori, ce a fost maĭ întêiŭ prinţ şi apoĭ a strălucit pe tronul Polonieĭ. El fusese ales la 1581 a urma pe tron rĕposatuluĭ seŭ tată, fiind numaĭ în vîrstă de nouĕ anĭ. Numele strălucit şi iubit ţĕreĭ ce purta, singur îĭ dobîndi alegerea la tron, de la care nisce prevestirĭ sinistre păreaŭ a-l depărta; se ţicea într'adevĕr că la nascerea luĭ, la 1572, turnul de la Oradea-mare se povêrnise şi că dînsul se născuse cu mâna plină de sânge. Imaginaţia poporuluĭ augurase de aci că acest prunc va fi peirea ţĕrĭĭ luĭ şi augurul pênĕ în urmă s'a şi împlinit. În timpul istorieĭ de faţă, pe la începutul anuluĭ 1594, Sigismund, în vîrstă de 22 anĭ, liber de orĭ-ce tutelă, începu a'şĭ desveli caracterul sĕŭ.

Semeţ, vitéz şi rĕsboĭnic, calităţĭ însuşite naţieĭ sale, dară fără talente ostăşescĭ, fără putere de concepţie şi fără stăruinţă, îl vom vedé, în cursul acesteĭ istoriĭ, unde el va juca un rol mare şi însemnat, om crud, fără mĕsură, necumpătat, nesta-

www.dacoromanica.ro

tornic şi neastêmpĕrat la minte. Era tributar Turcilor şi avu câtă-va vreme aşa mare credit la Pórtă, încât un minut, la mórtea unchiuluĭ sĕŭ, el sperase că prin protecţia eĭ, va dobêndi tronul Polonieĭ; pentru aceĭa şi făgăduise 50 miĭ galbenĭ viziruluĭ; dar sperările sale îl înşelară, căcĭ Pórta nu numaĭ că recunoscu pe noul craiŭ al Polonieĭ, dar încă nu voi a-l îngădui să iea de soţie pe fata mareluĭ duce de Toscana (Octomvrie 1592). Trămişiĭ lui la Poartă eraŭ George Ravazdi şi Ioan Boldog, care tractaŭ cu Sinan prin mijlocirea renegatuluĭ Grigore Versmarti, acum ciauş Mahomet, şi prin sangiacul Lipeĭ, vestitul Pavel Marchazi. De faţă cu Sennyei, pe care-l trămisese în urmă Bathori, Sinan se întinsese asupra cuprinderilor sale de la Tunis, de la Guletta, din Arabia, Persia, Africa şi Georgia, adăogind că în iérna viitóre va merge să dărîme Viena şi Praga.

În sfîrşit ciauşul Mustafa aduse staturilor Transilvanieĭ şi luĭ Bathori scrisorĭ de la Sultanul, de la marele vizir şi de la paşa din Temişóra; prinţul rĕspunse dupĕ obiceiŭ cu protestaţiĭ de credinţă către padişaĥul; dar Sinan nu întârdie a schimba tonul şi a îngrozi pe Sigismund prin înjurăturĭ şi ameninţărĭ. Când se înfăţişă dinaintea acestuĭ vizir George Ravazdi şi-l rugă, în numele prinţuluĭ, să nu maĭ îngreuĭeze provincia, urcând tributul peste

www.dacoromanica.ro

cel ce se da pe timpul luĭ Ioan Sigismund, el cu o nesuferită trufie şi cu obraznică îngâmfare, ocărându-l cu numirea de *câne*, îĭ ḑise să tacă, adăogênd că Ioan Sigismund era socotit ca un fiŭ al luĭ Soliman, în vreme ce acel ce cârmuĭesce acum Transilvania este sluga şi supusul împĕratuluĭ; că acésta stă în mâna-ĭ a o dovedi. Temerea luĭ Sigismund se maĭ adăogi încă prin porunca ce priimi ca să se gătéscă cu o óste de 50 miĭ lănceriĭ şi cu tóte materialele de răsboiŭ, spre a merge la Belgrad să se unéscă cu oştirea Turcilor în contra împĕratuluĭ. Aceste ameninţărĭ primejdióse umplură de spaimă inima juneluĭ prinţ. Partisaniĭ împĕratuluĭ sciură bine a exploata aceste temerĭ şi îndupleçară pe Sigismund a se ridica asupra Turcilor. Bathori avea lîngă dînsul, ca duhovnic, pe un iesuit, părintele Alfons Carilio, spaniol născut la Alcala; acesta îndemna mereŭ pe Sigismund să intre în alianţă cu împĕratul şi când Teuffenbach, prefectul Casovieĭ, trămisul Cesaruluĭ, sosi în Transilvania, el găsi pe prinţul cu totul dispus în favórea creştinătăţeĭ. Sigismund începu a vorbi numaĭ de libertate, de greutatea jugulŭi turcesc, a se plânge de sórta creştinilor supuşĭ luĭ, într'un cuvînt tóte spusele şi tóte faptele luĭ învederaŭ hotărîrea sa de a rupe legătura cu Turciĭ. Însă planurile luĭ Sigismund întîmpinară o mare opoziţie în nobiliĭ

www.dacoromanica.ro

ceĭ maĭ însemnaţĭ, care învechiţĭ în aplecarea lor către Turcĭ, nu voiaŭ nicĭ de cum să se lepede de unirea cu Pórta, temêndu-se de a se arunca în valurile unuĭ viitor nesigur şi d'a ajunge subt un jug şi maĭ greŭ. Sigismund ḑicea: «Ce a slujit «pênĕ aci pacea cu Turcul? A obicĭnuit pe nesim-«ţite nenorocitele nóstre popóre ca să pórte un «jug greŭ şi nesuferit. Maĭ bine dar să-l scuture, «să se unéscă cu ceĭ-l'alţĭ prinţĭ creştinĭ, să se le-«pede de alianţa cu Turcii, atât de ruşinósă pre «cât e şi primejdiósă pentru mântuire, şi Dumne-«ḑeŭ le va fi priincios la un proiect aşa drept». Acestea ḑicea Sigismund în public şi în particular, şi Iesuiţiĭ le însînuiaŭ la urechile tuturor celor ce spoveduiaŭ. Nobilimea cea junĕ şi săracă intra lesne în aceste planurĭ, măgulindu-se că răsboiul iĭ va maĭ îmbuna sórta; dar ceĭ bĕtrânĭ şi bogaţĭ se împotriveaŭ, ḑicênd că nu trebuie a părăsi maximele străbune care prescriaŭ d'a nu lăsa nicĭ o dată alianţa cu Turcii; că de o sută de orĭ eĭ aŭ auḑit acésta din gura înţeleptuluĭ Stefan Bathori, şi când era prinţ al Transilvanieĭ, şi chiar dupĕ ce se urcase pe tronul Polonieĭ; că maĭ bine este a urma acestor sfaturĭ decât a pleca urechia la zadarnicele făgăduĭelĭ ale unor ómenĭ veneticĭ în Transilvania. Adăogaŭ eĭ: «Suntem óre destuĭ şi «destul de puternicĭ spre a ne împotrivi singurĭ

www.dacoromanica.ro

«la tótă puterea Turcilor? Dacă nu suntem, cine «chezăşuĭesce pentru acele ajutóre ce se făgăduesc? «Începuturile răsboiuluĭ adesé sunt plăcute, dar «sfîrşitul e tot-d'a-una funest. Când un duşman «atât de îngrozitor va apuca să-şĭ împlânte cortu-«rile sale în mijlocul ţĕreĭ nóstre, cât este de te-«mut că acele ajutóre depărtate ce ni se laudă, «vorŭ sosi pré târdiŭ spre a ne mântui!»

Ast-fel vorbea în Ardél ura şi neîncrederea în Nemţĭ; dar partisaniĭ vecheĭ sisteme, vĕdĕnd că rugămintele lor sunt neputincĭoase în contra sfaturilor Iesuiţilor şi cererilor Papeĭ, hotărîră a detrona pe Sigismund şi a pune în locu-ĭ pe un altul maĭ plecat luĭ Amurat. Se ḑicea că eĭ se înţeleseseră într'acésta cu ministriĭ Porţiĭ şi că, în vremea când Tătariĭ eraŭ să trécă din Podolia în Transilvania, li se dedese o poruncă secretă d'a pune mâna pe Sigismund. Dar acesta se puse în laturĭ de timpuriŭ şi Tătariĭ pustiiră Valahia şi Transilvania fără d'a fi împedicaţĭ de generalul oştilor, Bornemissa, sub pretext ca să nu strice alianţa între Transilvania şi Turcĭ, în care sta mântuirea ţĕreĭ.

Sigismund convocă o adunare mare de popor armat la Turda. Aci opoziţia, în capul căreĭa sta vĕrul sĕŭ Baltazar Bathori, se arată aşa de tare şi de înverşunată încât, lăsând puterea în mâna luĭ

www.dacoromanica.ro

Baltazar, Sigismund speriat abdică și fugì spre Chiióra, declarând pricina abdicăreĭ sale și acusând pe oposanțiĭ că vorŭ să trădé țéra Turcilor. Adunarea se mută atuncĭ la Cluș, unde Baltazar Bathori fu aclamat de prinț. Dar scrisorile luĭ Sigismund, citindu-se în adunare, opiniile unora se schimbară și Sĕcuiĭ, împreună cu Sașiĭ și vre-o câțĭ-va din Ungurĭ, declarară oposanților că eĭ nu voĭescŭ a cunósce alt prinț; neputênd atuncĭ a le sta împotrivă, adunarea tótă fu silită a se uni cu dînșiĭ și o deputație se trămise ca să chĭăme pe Sigismund înapoĭ. La 28 August 1594, adunarea priimi a se trămite oștire în contra Turcilor. A doua-ḑi se arestară capiĭ oposițieĭ în numĕr de patru-spre-ḑece: Baltazar Bathori și fiastrul sĕŭ, Ion Ilfiu, Lupul Covacĭ cancelier, Alexandru Kendi presidentul senatuluĭ, Gabriel și Francisc Kendi, unchiĭ luĭ, Grigorie Literatu, prefect de la Agria, Ion Foro, Grigorie Diacu, Ion Gerundiu, Albert Lunai, Georgie Salanciu, Baltazar Șilvaș; dupĕ treĭ ḑile de închisóre, Sigismund porunci ca să-ĭ omóre, dupĕ sfatul luĭ Gestio, Proșcai și Iojica. Luĭ Alexandru și Gabriel Kendi, cu Ion Ilfiu, Grigorie Diacu și Ion Foro, li se tăiară capetele la Cluș. Pe când îĭ duceaŭ la locul osîndeĭ, Alexandru vĕḑu pe Sigismund carele, stând în picĭóre la o feréstră, îĭ privea, și el îĭ strigă: «Nicĭ o lege dumneḑe-

www.dacoromanica.ro

«éscă séŭ omenéscă nu suferă osîndirea unuĭ om «făr' a-l asculta». Acésta însă nu mişcă întru nimic pe Sigismund, obicĭnuit fiind din copilărie a vedé vĕrsându-se sânge şi stând martur la tóte osîndele criminalilor. El stătù de faţă şi privì cu rĕcélă acéstă tragedie.

Un ţigan, gâde obicĭnuit al loculuĭ, veni cu o sabie şi tăie capul luĭ Alexandru Kendi. Ilfiu se urcă dupĕ dînsul pe eşafod, apoĭ Gabriel Kendi, apoĭ Ion Foro, care în zadar ceru o altă sabie, căcĭ a gâdeĭ nu maĭ tăia, şi în sfîrşit Grigorie Literatu. Poporul nepăsător de certele celor marĭ, privi înmărmurit acéstă scenă; dar când vĕḑu de odată o plóie repede căḑênd şi spălând sîngele morţilor, strigă că: «Nevinovaţĭ aŭ fost!» Lupul Covacĭ şi cu Baltazar Bathori fură duşĭ la Unióra, unde, dupĕ câte-va ḑile, pe ascuns, dupĕ obiceĭul turcesc, fură sugrumaţĭ. Când gâdea veni în închisoarea luĭ Baltazar Bathori cu laţul în mână, acesta întrebă: «Cine eştĭ?»—«Cel din urmă om cu care aĭ să vorbeştĭ pe lume,» rĕspunse gâdea. Baltazar blestemând amar pe Sigismund, dupĕ o luptă lungă cu gâdea, fu sugrumat. Ast-fel peri împreună cu Kendi şi Ioan Bornemisa, vestitul căpitan carele, când i se însciinţă că l-a sosit césul, începu a cânta un cântec de jale şi apoĭ întinse grumazul gâdeĭ. Ceĭ-l-alţĭ patru prisonierĭ fură ĭertaţĭ prin mijlocirea

www.dacoromanica.ro

unor prietenĭ aĭ lor; numaĭ bunurile li se confiscară. Asemené luĭ Andreĭ şi Stefan Bathori, fraţiĭ luĭ Baltazar, care apucaseră să fugă în Polonia, li se confiscară bunurile, declarându-ĭ trădătorĭ şi isgoniţĭ pentru tot-d'a-una din patria lor. După aceia, Sigismund, adunând o armată de patru-ḑecĭ miĭ ómenĭ de tot felul, o trămise spre Timişóra, de unde deslipi o parte din oştirea luĭ ca să pustieze în préjma Oradieĭ şi să împedice ca nu cumva să mérgă de acolo convoiul la armia otomană. El scrise apoĭ lui Teuffenbach ca să-l róge să se apropie de hotarele Transilvanieĭ, spre a-şĭ uni puterile cu ale luĭ şi a isbi împreună pe vrăjmaşĭ.

XI.

În vreme ce prin aceste trataţiĭ Papa şi Împĕratul se cercaŭ a trage tóte stăpînirile Europeĭ într'o legătură împotriva Turcilor, şi dintr'altă parte scriitoriĭ şi oratoriĭ ceĭ maĭ însemnaţĭ lucraŭ asupra opinieĭ publice şi întărîtaŭ popórele pentru o nouă cruciată în contra barbarilor, răsboiul îşĭ urma furiile sale. La 15 Iunie 1593 se dete o bătălie sângerósă între oştirea împĕrătéscă şi armata Turcieĭ, strîmtorată lîngă Sisek, în unghĭul unde Kulpa se unesce cu Ordra; acolo peri cu totul oştirea otomană, împreună cu ceĭ maĭ însemnaţĭ capĭ aĭ eĭ

www.dacoromanica.ro

Asan-Paşa şi junele Mahomet, nepotul sultanuluĭ. Anul în care se vĕḑu o aşa mare învingere se chĭemă în istoria otomană *anul peireĭ*. Când se află despre dînsa la Constantinopole, poporul exasperat ceru rĕsbunare; ambasadorul austriac fu închis cu tótă suita sa; marele vizir Sinan se gătі a lua comanda uneĭ oştirĭ numeróse, ast-fel cum nu se maĭ vĕḑuse alta din vremea luĭ Soliman, şi porni spre Ungaria.

Duoĭ fraţĭ aĭ împĕratuluĭ, archiducele Maximilian şi archiducele Mateĭ, comandaŭ, unul armia din Croaţia de 16,000 pedestri şi 4,000 călăreţĭ, şi cel-l-alt pe cea din Ungaria, de 20,000 pedestrĭ, 2,000 călăreţĭ şi 2,000 dragonĭ.

Mateĭ lovi Novigradul şi asediè în zadar Granul, de unde se trase; dar Maximilian fu maĭ norocit în Croaţia; el cuprinsese Petrina, castelul Chrastovitz şi în sfîrşit Sisekul, când Sinan sosi cu armata luĭ în Ungaria. Archiducĭ îşĭ unirĕ atuncĭ oştirile, din porunca împĕratuluĭ.

Armia îngrozitóre a luĭ Sinan, pe lîngă care se unise şi hanul Tătarilor, Ghazi-Gereĭ, cu 40,000 ómenĭ (17 Iulie 1594), înainta în Ungaria, lăsând în cale-ĭ urme de furia sa şi, dupĕ maĭ multe isbîndĭ parţiale la Vesprin, la cetăţuĭa Polata, cuprinse în sfîrşit (August) vestita cetate Raab, prin trădarea comandantuluĭ eĭ, comitele Hardek. Ce-

www.dacoromanica.ro

tatea Papa fu cuprinsă şi ea, şi vizirul se oşti împotriva Comornuluĭ, cu sperare sigură de a înainta în curênd spre Viena. Dar aceste isbînḑĭ strălucite care măriră trufia luĭ Sinan şi îngroziră occidentul, apuseră îndată prin ridicarea unuĭ noŭ campion al creştinătăţeĭ, care îşĭ aruncă sabia puternică în cumpĕna răsboĭuluĭ şi chĭamă biruinţa sub stégurile luĭ Christos. Acest campion glorios fu naţia română, care găsise acum un căpitan mare ca Mircea, ca Dracul, ca Huniad şi ca Stefan, spre a o comanda. E vreme acum să ne întórcem spre ţéra Românéscă.

XII.

Închis în palatul sĕŭ de nevoia Turcilor, ţipetele de jale ale poporuluĭ goneaŭ somnul de la Mihaiŭ; posomorît şi tăcut, el se depărta de toţĭ ceĭ ce eraŭ pe lîngă dînsul, spre a se gândi ḑi şi nópte la mijlócele de a mântui naţia sa. Asculta cu băgare de sémă vestile răsboĭuluĭ din Ungaria, se bucura cu inima de isbînḑile creştinilor, se întrista de perderile lor.

Cruḑimile Turcilor trecuseră peste mĕsură, în vreme ce covîrşirea strâmbătăţilor suferite sleiseră răbdarea împilaţilor care cereaŭ o răsbunare strălucitóre. Poporul român se cutremură de turbare

www.dacoromanica.ro

ca un leŭ rănit greŭ, şi acéstă cutremurare pare că era larma înăbuşită ce prevestesce o vijelie mare. Acéstă vestire sili pe Mihaĭu a nu perde vreme, cu atât maĭ mult că poporul din ambele ţĕrĭ era aşa de întărîtat, încât s'ar fi revoltat împotriva Domnilor sĕĭ, dacă aceştia nu se revoltaŭ împotriva Turcilor.

Pe lîngă relele ce făceaŭ Turcii în ţéră, ea avea încă a suferi şi trecerea glótelor armieĭ tătărescĭ, care pe la capĕtul anuluĭ 1593, călcând'o, trecură în Ungaria. Tot pe atuncĭ, priimind porunca d'a trămite care pentru artileria armateĭ turcescĭ, Domnul trămise ca la 300 pentru campania şi asedierea Pesperineĭ. Nu trecu însă mult şi iată sosiră alţĭ noĭ mesiţĭ aĭ vizirului, ce se afla atuncĭ la Belgrad, cerênd alte care şi tribut. Cu tótă silinţa ce puse Domnul, carele nu putură sosi la vreme, pênĕ a nu pleca vizirul din Belgrad; îl ajunseră tocmaĭ la Ianik. Ómeniĭ luĭ Mihaĭu ce aduseseră 400 care, tributul şi ceva daruri, se înfăţişară dininatea luĭ Sinan; dar crudul turc, furios de întârdierea lor, porunci să-ĭ ducă să le taĭe capul în privéla tutulor. Mehmet-Paşa, fecĭorul vizirului, ce se afla de faţă, rugă mult pe tatăl sĕŭ şi le scăpă viaţa. Sinan însă refusă darurile şi trămise rĕspuns luĭ Mihaĭu din partea Sultanului, că îndată ce va sfîrşi campania, va purta răsboĭul în ţéra Româ-

www.dacoromanica.ro

néscă; că este un lucru nevrednic d'a lăsa acéstă provincie în cârmuirea necredincĭoşilor ce nu o meritaŭ. El opri pe ómenii Domnuluĭ prisonierĭ şi nu le dete drumul pênĕ maĭ întîiŭ nu se întórse la Belgrad.

Tóte aceste avaniĭ ale Turcilor sleise răbdarea poporuluĭ şi a luĭ Mihaĭu, care se hotărî atuncĭ a lucra şi, unindu-se cu creştinătatea, a ridica cu bărbăţie sabia asupra Turcilor ca să scape ţéra de acel jug greŭ al robieĭ. El strînse atuncĭ o adunare de toţĭ boĭerĭĭ marĭ şi micĭ din ţéră şi se sfătuiră cum vorŭ face ca să-ĭ isbăvéscă Dumneḑeŭ din mânile Turcilor. Mihaĭu expuse adunăriĭ tirania asupritorilor, cruḑimile ce făceaŭ eĭ în ţéră, ticăloşia poporuluĭ şi încheĭè arătând că alt mijloc de mântuire nu este decât d'a alerga la arme.

Propunerea luĭ fu priimită într'un glas de toţĭ şi hotărîră ca să intre în confederaţie cu prinţiĭ străinĭ şi să scuture nesuferitul jug al tiranieĭ. Boĭerĭĭ începură a se găti de răsboiŭ; atuncĭ Mihaĭu, potrivit cu hotărîrea luată, se gândi a dobîndi ajutor şi din alte părţĭ şi trămise pe clucerul Radu Buzescu sol la Sigismund Bathori ca să se înţelégă cu dînsul şi să ĭea de la el óste de ajutor. Asemené trămise şi la Aron-Voevod în Moldova pe stolnicul Stroe Buzescu. Trămişiĭ luĭ Mihaĭu găsiră pe aceştĭ Domnĭ bine dispuşĭ şi bucuroşĭ de

www.dacoromanica.ro

a se oşti împreună. Sigismund rĕspunse luĭ Mihaĭu prin Stefan Iojica şi Pangratie Sennyei, iar Aron-Vodă printr'un boĭer al sĕŭ. În 5 Noemvrie 1594 un tractat formal de alianţă ofensivă şi defensivă se iscăli în Bucurescĭ între Mihaĭu şi plenipotenţiariĭ domnilor Transilvanieĭ şi Moldavieĭ. După acest tractat, 2000 ostaşĭ transilvanĭ sub comanda luĭ Mihaĭu Horvat şi Stefan Bekeş, trebuiaŭ să stea pe ascuns la hotarul ţĕreĭ Românescĭ, gata a intra la chĭemarea luĭ Mihaĭu. Spre a pune dreptatea şi moderaţia în partea lor, prinţiĭ aliaţĭ trămiseră Sultanuluĭ o lungă listă de plângerile lor, cerênd îndreptare şi chiezăşuire temeĭnică de schimbarea sistemeĭ pe viitor. Nu numaĭ că aceste representaţiĭ rĕmaseră fără rĕspuns, dar încă o cétă de 3000 Ianicerĭ intră în ţĕră şi începu a pune contribuţiĭ pe ţĕranĭ şi a face tot felul de rele.

După aceste fapte nu maĭ era de întârdiat.

XIII.

Un complot întins atât în ţéra Românéscă cât şi în Moldova, hotărîse ḑiua de 13 Noemvrie în care să se dea semnul insurecţieĭ, ucigând pe Turcĭ în tóte părţile ţĕrĭĭ unde s'arŭ afla. Mihaĭu trămise porunci la oştile transilvane de la hotare ca să intre în ţĕră, pe când şi o cétă de Moldovenĭ sub

www.dacoromanica.ro

comanda hatmanuluĭ luĭ Aron, îĭ venea în ajutor. Turciĭ din Bucurescĭ, în nepăsarea şi necucerirea lor, nu bănuiaŭ nimic din cele ce li se pregătea şi urmaŭ turburările lor; nicĭ o trădare din partea Românilor nu veni să-ĭ deştepte. Într'o ḑi, când năvăliră din noŭ asupra palatuluĭ prinţuluĭ, acesta le ese înainte şi, vorbindu-le cu multă dulcéţă şi blândeţe, le ḑise: «De mĕ veţĭ omorî, veţĭ pĭerde «tótă datoria ce aveţĭ a lua; dar ascultaţĭ şi fa«ceţĭ ce vĕ ḑic. Mergeţĭ în cutare loc şi luaţĭ de «acolo tótă avuţia ce veţĭ găsi şi plătiţi-vĕ din «ea.» — Fu mare vrajbă şi neunire atuncĭ între datornicĭĭ turcĭ. În sfîrşit, după multă cértă, vre o cincĭ sute se despărţiră de ceĭ-l-alţĭ şi merseră unde Voevodul le arătase. Eĭ se întórseră preste câte-va ḑile, dar avuţia ce găsise nu era de ajuns spre a plăti pe deplin datoria. Fiind nevoĭe de a face împărţéla în proporţie cu ce avea să iea fie-care, avură trebuinţă de cineva care să facă reducţie şi se adresară spre acésta la cadiul de la Giurgĭu, care era însărcinat a hotărî pricinele de judicată între Turcĭ şi creştinĭĭ din ţéra Românéscă. Acesta fiind bolnav, Ali-Gian veni la Bucurescĭ în locul luĭ. Se făcură atuncĭ marĭ sveḑĭ între creditorĭ şi datornicĭ, pentru preţuirea mărfurilor date şi priimite. Ast-fel merseră pênĕ în ḑiua de 13 Noemvrie. În acea ḑi de diminéţă, Ali-Gian, sfîrşind

www.dacoromanica.ro

împărțéla și ducêndu-se la conacul sĕŭ, fu oprit în cale de un român, prieten al luĭ, care îĭ ḑise: «Ali-Gian-Hogea, câțĭ anĭ sûnt de când mănânc «pânea și sarea ta?»—«Sunt douĕ-ḑecĭ de anĭ», rĕspunse Turcul. — «Dacă e așa, ḑise Românul, spre «recunoscință de pânea și sarea ta ce am mâncat, «voiŭ să-țĭ spuiŭ un cuvênt, de-ĭ voĭ să mĕ asculțĭ.»— «Spune», îĭ ḑise Ali.—«Nu sta aci,—adăogi el,— «pênĕ la 3 săŭ 4 césurĭ dupĕ amiaḑĭ; nu te opri nicĭ «la Giurgiu; silesce-te să trecĭ la Rusciuk, cât veĭ «puté maĭ curênd».—«Dar pentru ce?»—îĭ rĕspunse Turcul. — El însă fără a-ĭ spune maĭ multe se depărtă, întorcêndu-și capul și, vĕḑênd pe Ali că sta în cumpănă de ceĭa ce trebuia să facă, îĭ strigă: —«Ia séma la ce țĭ-am spus!»—Turcul preumblându-se prin oraș, băgă de sémă că e maĭ multă lume decât altă dată și bănuind ceva rĕŭ, fără de a spune nimenuĭ nimic, se urcă în căruța sa și luă în grabă calea Giurgiuluĭ.

Acésta fu singura indiscreție, cinstită și mĕsurată, ce se făcuse despre tragica scenă care se pregătea.

XIV.

Porunca domnéscă eșise ca toțĭ Turcĭĭ ce se aflaŭ în Bucurescĭ să se adune la casa vistieruluĭ

www.dacoromanica.ro

Dan, spre a li se căuta şi răfui datoriile. Îndată ce Turcii se grămădiră în acea curte, Mihaĭu cu boĭerii sĕĭ eşi dinaintea ostaşilor şi a poporului setos de rĕsbunare, ridică stégul libertăţeĭ şi poruncind să se înconjóre curtea, puse de patru părţi de deteră foc caseĭ unde eraŭ Turcii adunaţi şi-i împuşcară cu tunurile cu care îngrijise maĭ dinainte a înconjura curtea şi casa. Isbirea acésta neaşteptată, vâlvórea foculuĭ ce îi încingea, bubuitul şi pustiirile tunurilor, strigătele de rĕsbunare ale poporuluĭ ameţiră şi înspăimêntară pe Turcĭ, care, deşi armaţi dupĕ obiceiul lor, neputând a-şi face cale de eşire, fură siliţi a priimi moartea fără a o puté da. Ca la 2000 Turcĭ se omorîră; din Românĭ puţinĭ cădură. Stolnicul Stroe Buzescu se răni la mâna stîngă. Pe lîngă Turcĭ câţi-va Evreĭ fură măcelăriţi. Acésta nu isvorî dintr'o netoleranţă, dar căcĭ Evreiĭ, atuncĭ în mare favóre pe lîngă Turcĭ şi Sultan, se împreunaŭ cu aceştia ca să prade ţéra şi să-i facă tot felul de stricăciunĭ.

Acest măcel fu cel d'întiiŭ act al răsboiuluĭ, ucidere făcută cu înşelăciune într'adevĕr, dar dréptă şi meritată pentru tóte suferinţele ce Turciĭ aduseseră ţĕreĭ. Măcelărirea din Bucurescĭ fu semnalul care puse tótă ţéra în mişcare; în tóte părţile, po-

www.dacoromanica.ro

porul năvălind asupra Turcilor respândiţĭ, îĭ ucise şi-ĭ goni pênĕ îĭ dete afară din ţĕră.

A treia ḑi dupĕ acéstă faptă, la 15 Noemvrie, Mihaĭu porni în grabă oştile sale şi cu Transilvăneniĭ ce sosiseră, la Giurgĭu şi năvălind cu iuţélă asupra oraşuluĭ, fără a întêmpina vre-o împotrivire, îĭ dete foc şi trecu sub sabie tot ce îĭ eşi înainte. Treĭ miĭ suflete aprópe, bărbaţĭ şi femeĭ, fură ucişĭ séŭ prinşĭ. Dintre toţĭ Turciĭ din oraş, numaĭ duoĭ putură scăpa, trecênd Dunărea în not. Unul din eĭ era Ali-Gian-Hogia, pe care-l vĕḑurăm scăpând iarăşĭ cu noroc din Bucurescĭ. El abia sosise la Giurgĭu şi se afla povestind cadiuluĭ cele ce i se întêmplase în Bucurescĭ, când fără vreme năpădiră Româniĭ. Neavênd alt chip de mântuire şi sciind bine să înnóte, el se desbrăcă, se aruncă în apă şi trecu de cea-l-altă parte. Cel-l-alt Turc scăpat urmase exemplul luĭ. Dupĕ arderea şi prădarea oraşuluĭ, Mihaĭu împresură cetatea şi începu a o bate cu tunurile; dar vĕḑênd că nu o póte dobîndi, căcĭ îĭ venea în ajutor arme şi bucate de la Ruşciuk şi silit încă şi de greutatea ierneĭ, o năpusti de-o-cam-dată şi se întórse la scaun în Bucurescĭ. Printr'acésta, ḑic cronicariĭ noştri, se făcu numaĭ o începătură de vrajbă.

www.dacoromanica.ro

XV.

Abia se întorsese Mihaiŭ de la Giurgĭu, abia îşĭ aşeḑase trupele în tabără aprópe de Bucurescĭ, într'o bună posiţie, când fără veste intră în ţéră şi veni în Bucurescĭ un cadiasker séŭ emir cu 2000 Turcĭ oştire alésă şi 500 paznicĭ aĭ trupuluĭ, Ciauşĭ şi Spahiĭ. Emiriĭ se priveaŭ de Turcĭ ca următoriĭ luĭ Mahomet din fĭĭca sa Fatima, şi eraŭ numaĭ treĭ în tótă împĕrăţia, avênd puterea vizirésca, şi pe lîngă autoritatea miréna împreunaŭ şi pe cea bisericéscă. Sarcina lor întîiŭ era a fi consilierĭ aĭ împĕratuluĭ, pe urmă tâlcuitoriĭ ceĭ maĭ superiorĭ aĭ tot dreptuluĭ. Emirul, al căruĭ gând era să caute a prinde pe Mihaiŭ, se făţărnici ca cum n'ar sci nimic din cele urmate puţin înainte. El intrase în ţéră cu mare linişte, neaducênd nicĭ o supărare locuitorilor şi ḑicea că voiesce să ĭerneze în ţéră. Intrând în Bucurescĭ, el ocupă casele cele maĭ bune din oraş şi luă cartier într'o nouă mŏnăstire sub oraş zidită pe rîul Dâmboviţa; trămise un om din parte-ĭ la Domn ca să-ĭ arate că vine să ierneze în ţéră şi să céră a i se da 10,000 florinţĭ şi bucate pentru oştirea luĭ. Apoĭ plecă însoţit de 1000 pedestri la palatul Domnuluĭ ca să-ĭ facă visita de onóre, iar în adevĕr ca să-l pótă prinde. Mihaĭu,

www.dacoromanica.ro

care simţise cugetele viclene ale emiruluĭ, se sili a-l birui în făţărnicie şi a-l arunca în cursele ce i le întindea; el lăsase pe emir se intre nesupărat în oraş, dar visita luĭ nu o aşteptă şi fugi în tabără. Emirul, negăsind pe Mihaĭu, trămise în tabără să-l întrebe pentru ce în timp de pace ţine în arme atâţia Unguri? Domnul respunse: «Pentru ca să prindă pe Petru, fiul fostuluĭ Domn Alexandru, care umbla să-l răstórne din scaun, şi pênă îl va prinde şi-l va trămite la Constantinopole, el va căuta să plătéscă din baniĭ publicĭ oştile, iar la urmă le va da drumul».

Emirul se prefăcu că crede şi însciinţă pe Domn că în diminéţa viitóre îĭ va trămite un butoiŭ de aur spre a plăti oştile şi a le libera îndată, fiind împotrivitóre ţĕreĭ. Mihaĭu arătă că priimesce cu multă bucurie acéstă propunere, dar hotărî a nu maĭ aştepta ţiua de a doua-ţi şi a pune capăt acestuĭ joc de înşelăcĭune cu Turcul. În puterea nopţeĭ aceleia, îşĭ găti oştile pe ascuns, şi însoţit de ostaşiĭ curţeĭ ce-ĭ aşeţase în vale, se apropiè de oraş şi pe când Turciĭ dormeaŭ, din cincĭ părţĭ cu foc şi cu sabie îĭ încinse. Turciĭ, la lumina flacărilor care ardeaŭ conacele lor şi la strigările răsbunătóre ale Românilor, se deştéptă îngroziţĭ şi, pe jumătate îmbrăcaţĭ, alérgă să se adune la palatul emiruluĭ, cu hotărîre de a se apĕra pênĕ la

www.dacoromanica.ro

mórte. Dar aci eĭ întêmpină pe Mihaĭu cu o parte din oştire; el împresurase palatul şi îl împroşca cu două tunurĭ. În zadar se ispitiră Turciĭ a-şĭ deschide drum printre ostaşiĭ românĭ spre a intra în palat. Româniĭ îĭ împingŭ înapoĭ şi-ĭ ucidŭ pe toţi. Două zidurĭ din palat se prăvălescŭ de isbirile artilerieĭ. Emirul, în desperarea sa, părăsit de orĭ-ce ajutor, începu a arunca pe feréstră aurul şi giuvaerele sale, socotind că în vreme ce ostaşiĭ românĭ se vorŭ apuca de pradă, el va găsi mijloc de a fugi. Dar Mihaĭu opresce pe soldaţĭ de la pradă şi îĭ întaritá spre năvală asupra palatuluĭ. Emirul strigă şi se rógă cu făgaduĭelĭ marĭ ca să-l lase să se tragă cu rĕmăşiţa guardeĭ sale; dar tóte în zadar. Româniĭ năvălescŭ în palat şi fără milă ucidŭ pe toţĭ Turciĭ ce scăpaseră din foc. Prada acesteĭ biruinţe fu mare pentru soldaţĭ; duoĭ Cazacĭ găsiră două traiste pline de aur, pe care Domnul îl împărţi între soldaţĭ. După acéstă biruinţă, curăţindu-se tot oraşul de Turcĭ, Mihaiŭ dete mulţămită lui Dumneḑeŭ şi apoĭ lăsă oştile a se odihni.

XVI.

Mihaĭu-Vodă, avênd óre-care împutăciune cu capiĭ trupelor ajutóre din Transilvania, Mihaĭu Horvat şi Bekeş Ştefan, care eraŭ fórte neuniţĭ între sine, îĭ

www.dacoromanica.ro

trămise înapoĭ prinţuluĭ Ardéluluĭ, oprind oştile peste care puse în urmă Sigismund căpetenie pe Albert Kiraly, bărbat vitéz, născut în provincia Gemeri din Ungaria de sus şi vestit pentru multe fapte belicóse, sĕvêrşite în răsboiul făcut de către Ştefan Bathori, regele Polonieĭ, în contra Muscalilor. Mihaĭu cu Kiraly se gătiră îndată de óste şi maĭ întîiŭ acesta, din porunca Domnuluĭ, asedie Oraşul-de-Flocĭ ce era neîntărit, şi-l rase din temelie (10 Decheinvre, 1594), după ce ucise pe toţĭ ceĭ ce se închinaŭ în numele Turcilor şi care nu apucaseră a fugi. După aceia Mihaĭu porni pe Dunărea îngheţată şi se apropiè, la 1 Ianuarie 1595, de Hîrşova, oraş bogat şi întărit, cale de o ţi de Brăila, pe care Carol şi Ludovic, regiĭ Panonieĭ, îl împresuraseră cu ziduri. Aicĭ îĭ eşi înainte o óste de 7000 Turcĭ, alcătuită de garnizóna cetăţiĭ şi de alţĭ Turcĭ din Bulgaria. Pe ghiaţa Dunăriĭ se dete o bătaĭe sângerósă pentru ambele părţĭ, în care Turciĭ fură sdrobiţĭ şi împrăştiaţĭ; Romăniĭ biruitorĭ se suiră pe scărĭ, săriră în cetatea Hîrşova, o arseră şi o prădară. Prada făcută în acest oraş fu aşa de mare încât Romăniĭ trebuiră să trécă Dunărea spre a-şĭ duce în ţéra lor avuţiile ce-ĭ împovărase. După ce-şĭ maĭ întăriră puterile slăbite de frig, Mihaĭu cu ostaşiĭ sĕĭ, la 6 Ianuarie, trecu iarăşĭ Dunărea şi se îndreptă spre

www.dacoromanica.ro

Silistra, oraş mare şi frumos, locuit de neguţătorĭ bogaţĭ care trăiaŭ fără grijă, bizuindu-se pe puterea cetăţuieĭ. Dupĕ un asalt gróznic în care asediaţiĭ nu stătură maĭ puţin vitejeşte decât asediatoriĭ, Românĭ o cuprinseră şi o deteră în foc şi pradă. Cetăţuia însă nu o putură lua, lipsindu-le artileria. Românĭ găsiră atâta pradă în acest oraş încât îşĭ dobîndiră veştminte pentru vecie, ţice un contimporan.

XVII.

Aceste isbînţĭ ale Românilor, pustiirea oraşelor de pe lîngă Dunăre, înspăimîntaseră atât pe Turcĭ din partea loculuĭ încât fugiseră maĭ toţĭ în munţiĭ Balcanĭ. Cârmuitorul de la Ruşciuk însciinţă îndată Porţeĭ răscóla luĭ Mihaĭu şi isbînţile luĭ, cerênd ajutóre, care întârdiară cât-va de nevoia ierneĭ. Îndrăsnéla luĭ Mihaĭu miră şi supĕră pe sultanul, fără însă a-ĭ da marĭ prepusurĭ, căcĭ credea că lesne va puté potoli rebeliunea unuĭ duşman aşa de slab. Trebuia însă a se grăbi spre a nu zătigni operaţiile răsboiuluĭ din Ungaria. Într'adevĕr, Turcia ca să pótă purta acest răsboiŭ avea nevoie de ţéra Românéscă şi de Moldova, care eraŭ nu numaĭ grânarele aprovisionăreĭ armatelor şi chiar ale capitaleĭ, de vreme ce în toţĭ aniĭ se

www.dacoromanica.ro

încărcaŭ din acele douĕ ţĕrĭ, 150 corăbiĭ cu făină şi carne pentru Constantinopole, dar încă ele slujeaŭ de liniĭ de comunicaţie pentru trecerea oştilor şi a provisiilor în Ungaria. Valachia singură plătea atuncĭ Porţeĭ un butoiŭ (o tonă) de aur, séŭ dupĕ alţiĭ, 100,000 scuḑĭ, séŭ 70,000 galbenĭ, afară de darurile de la paşĭ şi miniştri, pentru orânduirea Domnilor, care se urcară de multe orĭ pênĕ la 300,000 galbenĭ pe an, afară de 20,000 mieĭ, 10,000 chile de grâŭ, alte atâtea de orḑ, 2000 caĭ, unt şi miere cu prisos. Moldova plătea Porţeĭ 62,000 scuḑĭ şi hanuluĭ Tătarilor pe tot anul, 20 care cu patru boĭ, 50 epe şi miere îndestulă [1]); prinţul Transilvanieĭ plătea 15,000 sechinĭ. Pierderea acestor folóse costă mult pe Pórtă, maĭ cu sémă într'o vreme când împĕrăţia se afla în nevoie de banĭ şi bucate şi preţul auruluĭ crescuse fórte mult de la răsboĭul Persieĭ, încât se înduoise valórea unuĭ scud în Constantinopole, aceia ce pricinui turburărĭ din partea Ianicerilor. Afară de acestea, Valachia şi Moldavia, cămărĭ pline de tóte trebuincĭósele, îndestulaŭ Constantinopolul cu cărnurĭ próspete şi

[1]) Despot-Vodă la 1562 urcase tributul din 30,000 galbenĭ ce era maĭ 'nainte, la 40,000. — La 1574, Moldova plătea 60,000 galbenĭ tribut şi Sultanul ceru a-l înduoi, pentru aceĭa se revoltă Ion-Vodă.

www.dacoromanica.ro

sărate, cu mulţimi de grâne şi alte producte ce, pe Dunăre, se transportaŭ acolo; chiar saraĭul Sultanuluĭ din aceste ţĕrĭ trăgea nu numaĭ lucrurile vieţeĭ, dar încă şi obiectele de lux şi desfătare. Paguba ce ar fi provenit din perderea acestor ţĕrĭ era mult pré însemnată spre a nu îngrija pe Pórtă.

Sultanul hotărî dar a potoli cât maĭ în grab acea răscólă, pênĕ a nu se întinde şi a lua maĭ multă putere; el numi atuncĭ Domn în ţéra Românéscă pe un Bogdan-Beizade, fiŭ al Ianculuĭ-Vodă Sasul, care zăcuse nerušinat treĭ anĭ şi şépte lunĭ pe tronul Moldoveĭ (1570—1574), batjocorind-o şi căruia, dupĕ mazilia sa, i se taie capul în oraşul Leov din Polonia, din porunca regeluĭ Stefan Bathori. Acest june Bogdan se dusese în Constantinopole cu maĭca şi surorile sale, unde îşĭ mărită o soră dupĕ un nobil venetian a nume Zane şi intră în casa luĭ Ferhad-Paşa, ajungênd a purta slujba de *haznadar*. El avuse de gând a se turci, când credu că favórea patronuluĭ sĕŭ şi revolta Domnilor îĭ vorŭ deschide calea de a dobîndi un tron. Mustafa-Paşa căruia i se luase paşalîcul Maraş, cu o sémă de oştĭ între care 2000 Ianicerĭ cu vre-o câte-va din agalele cele maĭ însemnate, şi pe lîngă care oştire se maĭ adăogiră 14,000 Turcĭ ridicaţĭ din Bulgaria, fu poruncit să trécă Dunărea pe la

www.dacoromanica.ro

Ruşcĭuk şi să ducă pe noul Domn în ţéră. Într'aceiaşĭ vreme Ghereĭ, hanul Tătarilor-Perecopĭ, care cu 30,000 Tătarĭ se întorcea din Ungaria, priimi poruncă ca să trécă Dunărea si să isbéscă pe Mihaĭu.

XVIII.

Vestindu-se luĭ Mihaĭu primejdia ce-l ameninţa, işĭ strînse în grabă óstea pe lîngă dînsul şi împrăştie călăreţĭ în tóte unghiurile ţĕreĭ, strigând că intră sabie de Turcĭ şi de Tătarĭ în ţéră şi să sară toţĭ cu totul împotriva duşmanuluĭ, încredinţându-se în ajutorul dumneḑeesc. Apoĭ porni spre Dunăre, sâmbătă 8 Ianuarie (stil noŭ) şi a-doua-ḑi se opri la sat la Pietri, gătindu-se să trécă Dunărea să se lovéscă cu Mustafa-Paşa, pênĕ a nu apuca acesta să calce ţéra. Acolo îĭ veni veste că hanul cu Tătariĭ trecênd Dunărea pe ghiaţă, a şi intrat în ţéră robind şi prădând. Acéstă veste îngrijă tare pe Mihaĭu şi numaĭ de cât se învêrteji îndărăt cu tóte oştile şi puse tabăra la sat la Hulubescĭ, de unde trămise strejĭ asupra Tătarilor, pre Radu Buzescu cu fraţiĭ luĭ, Preda Postelnicul şi Stroe Stolnicul şi pre Radu Calonfirescu cu o sémă de oştĭ alese. Hanul, înaintând spre Giurgĭu ca să se împreune cu Mustafa, jăfuind şi pustiind totul înaintea

www.dacoromanica.ro

sa, îşĭ aşeḑă tabăra la o milă departe de Giurgĭu, la satul Scărpătescĭ, puse strejĭ în tóte părţile şi trămise câte-va miĭ de ómenĭ la prădat ca să aducă hrană. Avanguardia română, sub comanda Buzescilor, înaintă pênĕ la sat la Putineĭu, unde întêmpinând avanguardia tătăréscă, o isbi cu vitejie şi o înfrânse (14 Ianuarie), perind Tătarĭ mulţĭ şi viĭ prinḑêndu-se încă mulţĭ. Îndată ce află hanul acéstă tristă veste, trămise pe un nepot al luĭ, cu o mulţime de Tătarĭ şi veniră pênĕ la o milă în laturĭ de Giurgĭu, la sat la Stănescĭ. Buzesciĭ maĭ căpătând ajutor de óste de la Mihaĭu, le eşiră întru întêmpinare şi se loviră de faţă, Duminică 16 Ianuarie (stil noŭ); dând vitejeşte într'înşiĭ, îĭ biruiră şi pre mulţĭ aşternênd la pământ, îĭ prindŭ séŭ se predaŭ eĭ înşiĭ; o parte numaĭ scapă cu fuga spre hanul; însuşĭ nepotul hanuluĭ peri în acéstă bătaie. Dupĕ aceĭa, Buzesciĭ isbescŭ maĭ multe cete ce umblaŭ rĕspândite dupĕ hrană şi cu cruḑime le fugărescŭ şi le ucidŭ. Şépte miĭ prinşĭ creştinĭ fură mântuiţĭ atuncĭ din mânile Tătarilor. Hanul se afla tot la Scărpătescĭ, unde sosise şi Mustafa-Paşa cu Bogdan-Vodă şi se împreunase ambele oştirĭ tătărescĭ şi turcescĭ. Mihaiŭ, care sta rânduit de bătaĭe la Hulubescĭ, pregătind tóte şi luând tóte mĕsurile cerute de împrejurărĭ ca un duce prevĕḑĕtor, cum prinse veste de acésta, socoti a nu maĭ întârḑia

www.dacoromanica.ro

şi purcese în contra ambilor vrăjmaşĭ cu tótă armata şi glótele luĭ. În cale se uciseră şi se fugăriră maĭ multe cete de Tătarĭ, care rupte din tabără de vre-o patru ḑile, se trăgeaŭ acum spre ordia cea mare. Dupĕ aceĭa, Duminecă (23 Ianuarie), în murgul serĭĭ, năpădesce peste avanguardia vrăjmaşuluĭ ce se afla patru mile departe de tabără, compusă de 6000 Turcĭ, între care 300 Ianicerĭ şi o mulţime de Tătarĭ, invocând cu o încredere puternică, dupĕ obiceiŭ, în glas mare numele luĭ Christos. Tătariĭ, sumeţindu-se în numĕrul lor, nu băgară de sémă la acéstă strigare, iar Turciĭ înţeleseră şi încălecând căutaŭ a scăpa cu fuga, favorisaţĭ de întunecimea nopţeĭ. Aĭ noştriĭ isbiră cu semeţie pe Turcĭ şi Tătarĭ şi-ĭ luară în gónă; avanguardia nóstră, sub comanda banuluĭ Manta, îĭ duse gonindu-ĭ pênĕ în ordia cea mare de la Scărpătescĭ. Spaĭma intră în tabăra vrăjmaşă, creḑênd că Mihaiŭ însuşĭ a venit să-ĭ isbéscă. Hanul turburat de fricá şi neîncreḑêndu-se în puterile sale, chiar în nóptea aceĭa se despărţi de Mustafa-Paşa şi de Bogdan şi luă calea pustiilor sale. Aceştia cu Turciĭ lor, fugiră încă spre Ruşcĭuk, goniţĭ şi tăiaţĭ fiind de Manta, pênĕ îĭ trecu Dunărea.

www.dacoromanica.ro

XIX.

Mihaŭ sosi a-doua-ḑi, lunĭ (24 Ianuarie) de cu nópte şi înfipse tabără în locul părăsit de duşman la Scărpătescĭ, iar în ḑiua următóre, Marţĭ (25 Ianuarie), dinḑĭ de diminéţă porni spre Ruşcĭuk unde, după cum aflase, Mustafa-Paşa nedescurajat încă de atâtea învingerĭ, maĭ strîngea oştĭ şi voia să-şĭ maĭ cerce norocul. Fără a maĭ lăsa luĭ Mustafa vreme de gătire, Domnul se grăbesce, trece Dunărea pe ghiaţă pe la Marotin şi-şĭ înşiră oştile maĭ sub porţile Ruşciukuluĭ. El avea cu dînsul numaĭ 10,000 ostaşĭ (atât Muntenĭ cât şi Moldovenĭ), în vreme ce Mustafa avea 4000 óste alésă şi 10,000 Turcĭ adunătură din Bulgaria. El îşĭ îndémnă oştile a se lupta vitejeşte pentru gloria luĭ Christos şi mântuirea patrieĭ şi cu frunte de leŭ, bărbăteşte, maĭ repede decât aĭ gândi, năvălesce asupra Turcilor, care abia apucaseră să iasă din cetate când lupta se începuse. Bătaia ţinu cât-va, fu sângerósă şi nu încetă pênĕ în nópte, când Turcĭĭ, cu tóte că eraŭ maĭ numeroşĭ, trebuiră a se pleca furieĭ Românilor; de la vre-o 7000 pênĕ la 8000 căḑura morţĭ; ceĭ-l-alţĭ îşĭ căutară mântuirea în fugă, dar aĭ noştri urmărindu-ĭ în întunecimea nopţeĭ, fără sémă îĭ ucidŭ séŭ îĭ prindŭ maĭ

www.dacoromanica.ro

pe toţi. Mustafa-Paşa, perdênd calul, o luă pe jos la fugă; o slugă îi dete apoi un cal prost pe care în zadar se sili a scăpa; el fu ucis de ai noştri nu departe de locul bătăliei. Domnişorul Bogdan fu mai norocit; reschirându-se toţi ai săi, însoţit numai de vre-o douĕ-dечi de ómeni, ĭar, după cum ḑicŭ unii, numai de şése, el fugi la Constantinopole la maĭcă-sa şi la surori. Acolo acest june pretendent fu, la 1597, prin intrigele lui Ieremia, Domnul de atunci al Moldaviei, din porunca Turcilor, asvîrlit în mare. Însuşi analistul italian N. Doglioni spune că a vĕḑut la acest Bogdan, în anul 1597, o sabie îngropată de mai mulţi ani şi care se găsise în Moldavia; se presupunea că ar fi sabia ce Attila, vestitul rege al Hunilor, bicĭul lui Dumneḑeŭ, purta în răsbóĭele sale. Tăişul sabiei fórte bine lucrat era de şépte palme lungime şi patru lăţime.

XX.

După acéstă strălucită biruinţă, Mihaiŭ puse de arse şi dete în pradă oraşul Ruşcĭuk. Un martur de faţă descrie astfel răsbunarea Românilor asupra bĭeţilor locuitori ai Ruşcĭukului: «Multă «jale se făcu în ḑiua aceĭa şi plângerile se înălţaŭ «pênĕ la ceruri. Toţi s'aŭ încărcat cu averi în-

www.dacoromanica.ro

«destule; robĭ şi róbe şĭ-a luat cu prisos; nimica «n'a scăpat din mâna lor. Gingaşele turcóĭce mult «rĕsfăţate, ce staŭ în vecĭ închise, să le fi vĕḑut «atuncĭ góle, desculţe, tăvălindu-se pe zăpadă, «unele tîrîte de pĕr, altele de mână! nu era ostaş «care să nu ducă vre-o turcóĭcă.»

Cetatea însă nu putu fi luată, căcĭ Domnul era silit a se întórce în Bucurescĭ, chemat fiind de trebile ţĕreĭ. El lăsă pe Ungurĭ, pe Cazacĭ şi o sémă din Românĭ luĭ Albert Kiraly, poruncindu-ĭ a urma pustiirea oraşelor turcescĭ din Bulgaria. Însoţit de ostaşiĭ sĕĭ se întórse, intră în Bucurescĭ unde fu priimit cu strigărĭ de bucurie şi de binecuvîntare ale poporuluĭ, pentru isbînḑile sale. Dobînda ce ostaşiĭ aduseră cu dînşiĭ fu fórte mare; din 10,000 ostaşĭ ce'l însoţiseră nu era nicĭ unul care să nu se fi întors cu haĭne de mătase şi alte lucrurĭ de preţ.

Îndată ce resuflară puţin oştile dupĕ aceia, Mihaĭŭ porni pe banul Mihalcea spre Silistra, pe care o arse şi o pustii. Mihalcea apoĭ şe întórse de asediè Brăila, dupĕ ce prădă şi arse împrejmuirile. Asediaţiĭ găsiră mijloc de a scrie luĭ Muza, cĭausul din Dobrogea, cerêndu'ĭ ajutor. Muza strînse vre o 4000 ómenĭ şi trecênd Dunărea pe ghiaţă, isbi tabăra românéscă şi omorîndu-le, dupĕ mărturia Turcilor, 1000 de ómenĭ, îĭ sili a ridica

www.dacoromanica.ro

împresurarea; Mihalcea se întórse lîngă Mihaiŭ. Domnul trămisese pe spătarul Preda şi pe comisul Radu asupra Hîrşoveĭ. Turciĭ din acest oraş, aflând de sosirea Românilor, se grăbiră a trece Dunărea şi le eşiră în întêmpinare, dar Româniĭ îĭ batŭ şi îĭ trecŭ rîul, făcêndu-le mult rĕŭ în góna ce le dete pênĕ la Hîrşova, pe care o şi făcură prada foculuĭ.

În vremea acésta, vitézul şi strălucitul Albert Kiraly, cu o ŭuţime neauḑită, cu foc şi cu fer, prădând şi pustiind, îşĭ rotesce fulgerând armele prin tótă Bulgaria, prin Siştov, Cernavoda, Rasgrad, Babadag şi Obluciţa. Dupĕ ce tótă aceste oraşe se mistuiră de sabie şi de foc, el îşĭ împinse pustiirile pênĕ la marea Négră şi la gurile Dunăreĭ, ajungênd pênĕ la Varna; apoĭ trecênd munţiĭ, el merse dincolo de Andrianopole, apropiindu-se ca la treĭ-spre-ḑece leghe de Constantinopole, tot pustiind câmpiile şi împrăştiind maĭ multe cete de Turcĭ şi de Tătarĭ. Apoĭ Kiraly îşĭ întórse la Mihaiŭ învingĕtórea óste, neatinsă de duşman şi înavuţită cu multă pradă.

XXI.

Tot în acea lună Ianuarie, o cétă de Românĭ află prin spionĭ că Sinan se întórcea de la Belgrad la Constantinople cu multe bogăţiĭ, răpite

www.dacoromanica.ro

mai tóte de la dușmanĭ. Aceĭ Românĭ trecŭ în Bulgaria, îĭ pândescŭ calea în munțiĭ Emuluĭ și năvălescŭ fără veste asupră-ĭ. Sinan îșĭ lasă bogățiile în pradă și Româniĭ, lacomĭ dupĕ dînsele, deteră vreme luĭ Sinan ca să scape. Gesty Ferentz sosi cu o cétă de Transilvanĭ care, unindu-se cu Româniĭ, cuprinseră maĭ multe cetățĭ din partea loculuĭ, trecură munțiĭ în Tracia, împrăștiară gróza în tóte laturile și îșĭ împinseră pustiirile lor pênĕ la porțile Constantinopoleĭ.

Dacă tótă armia ar fi sprijinit acéstă nemerită încursie, Sultanul ar fi avut mult a se teme pe scaunul sĕŭ împĕrătesc. La întórcerea sa în țéra Românéscă, Ferentz întêlni un corp de 12,000 Tătarĭ, pe care-l împrăștiè și-l sfărâmă. Tóte aceste lupte din luna luĭ Ianuarie numaĭ, umplură cinci-spre-ḑece care cu capete de Turcĭ, tot din ceĭ maĭ însemnațĭ, care se aduseră în tabăra românéscă. Asemenea strălucite isbînḑĭ ale Românilor aprinseră sperările popórelor mult chinuite din Turcia și începură a le deștepta din amorțéla în care de vécurĭ zăceaŭ. Bulgariĭ fură ceĭ maĭ întîĭ a se forma în cete și a lua armele. Un corp de 2000 țĕranĭ din Bulgaria cuprinse Sofia, capitala provincieĭ, în lipsa pașeĭ d'acolo și îĭ dete foc și pradă; dar neavênd destulă putere spre a o ține, țĕraniĭ o lasă și se tragŭ. Prada făcută se împărți

www.dacoromanica.ro

între dînşiĭ şi fie-căruia îĭ veni în parte aprópe 300 scuḑĭ; apoĭ, maĭ unindu-se şi alţiĭ cu dînşiĭ, s'apucară să pustiéscă ţéra în tóte părţile şi ajunseră treĭ ḑile departe de Constantinopole. Eĭ întêmpinară un convoiŭ de un mare numĕr de care, cămile şi maĭ mult de 40,000 dobitóce ce se duceaŭ la óstea turcéscă; eĭ isbescŭ mica óste ce îl ducea, o biruĭe şi omóră 2000 Turcĭ, luând tótă acea pradă.

XXII.

Isbînda nu fu de o cam dată, în Moldova, aşa repede şi strălucită ca în ţéra Românéscă. Aron-Vodă, îndată ce se declară în contra Porţeĭ, începu a-şĭ găti oştile şi vru să atace cetăţile moldovenescĭ din Basarabia, ocupate de Turcĭ. Dar pe când făcea acea gătire, în Dechemvrie 1594, fără veste 14,000 Cazacĭ, între care 2,000 puşcaşĭ aleşĭ, sub treĭ stéguri, unul cu vulturul negru şi cu mănuchiul de argint, altul cu vulturul alb cu mănuchiul tot de argint şi al treilea, după obiceiul lor, năvălescŭ cu căpetenia lor anume Lobodă, în Moldova, prădând şi pustiind prin foc şi sabie. Aron d'abia scăpă din Iaşĭ cu duoĭ boierĭ aĭ sĕĭ şi Cazaciĭ cuprinseră capitala, puseră mâna pe vistieria Domnuluĭ şi umplură oraşul de flacărĭ şi de sânge.

www.dacoromanica.ro

Mai tot Iaşul fu mistuit de foc. Cazacii luară din Moldova 26,000 cai, 600 fete tinere; ei găsiră în capitală 70 tunuri, din care parte le luară, parte le încuiară. Ne mai avênd ce jăfui în Moldova, ei trecură să facă asemenea în Polonia. Vĕḑêndu-se scăpat din nevoia aceia a Cazacilor, Aron începu iarăşi a se pregăti de óste împrotiva Turcilor. El priimi şi de la Bathori o sémă de oşti ajutor sub comanda lui Becea Andreaş şi se duse să isbéscă Benderul, dar fu respins de beiul oraşului, Mira-Ahmet. Aron se întórse, apoi merse spre cetăţile Kilia şi Cetatea-Albă şi asedià pe cea din urmă, începênd a o bate puternic cu tunurile. Garnizóna, ne mai putênd sta mult împrotivă, ceru ajutor de la Gazi-Ghirai, hanul Tătarilor. Acesta sculă un numĕr mare de Tătari şi, puindu-le cap pe Adil-Ghirai, ei sburară în ajutorul cetăţei. Tătarii sosiră pe când garnizóna era în mare nevoie de a se preda. Aron, vĕḑênd sosirea acestora, pricepu că este peste putinţă a urma asedierea în faţa unei asemenea oştiri şi se ridică de acolo, trăgêndu-se spre ţéră.

Tătarii, în cele dintîiŭ ḑile ale lunei lui Fevruarie, intrară în Moldova, urmărind pe Aron şi făcênd jafuri şi pustiiri dupĕ obiceiŭ, pênĕ când şi ei căḑură în cursa ce-i aştepta. Aron, care mai dinainte aflase de sosirea lor, nu perduse vremea; el îşi

www.dacoromanica.ro

strînsese tóte trupele, ridicase poporul în arme, făgăduindu-ĭ prada duşmanuluĭ, şi tot poporul era în picióre; chĭămasă în léfă o sémă de Cazacĭ care, inimaţĭ de pilda Românilor, apucară armele în contra Turcilor şi deputară la prinţul Transilvanieĭ, cerêndu-ĭ léfă numaĭ pe douĕ lunĭ, făgăduind că apoĭ se vorŭ mulţumi de prăḑile lor şi că vorŭ sluji causa creştinătăţeĭ cu credinţă şi cu stăruinţă. Dintr'altă parte Mihaiŭ, însciinţat de Aron, se grăbi a-ĭ alerga în ajutor. El plecă din Bucurescĭ luând cu sine soţia şi copilul sĕŭ şi se duse spre hotarul Moldoveĭ cu oştirea sa. Ambiĭ Voevoḑĭ meditară o stratagemă şi întinseră o cursă în care lesne căḑură vrăjmaşiĭ. Mihaiŭ, ce se afla în faţa Tătarilor, se făcu ca cum s'ar fi înspăĭmêntat de furia vrăjmaşuluĭ şi începu a se trage înapoĭ; Tătariĭ se ieaŭ fără socotinţă dupĕ dînsul pênĕ cândŭ cadŭ între oştile muntene ale luĭ Michaiŭ şi óstea moldovénă a luĭ Aron, care sta ascunsă în pădurĭ şi în spatele délurilor. Atuncĭ, de o dată Româniĭ ieaŭ ofensiva, Munteniĭ isbind pe Tătarĭ în faţă şi Moldoveniĭ de din apoĭ şi din cóstă. De treĭ orĭ, Tătariĭ vĕḑênd primejdia în care se aflaŭ, se strîngŭ în grămadă şi în desperarea lor, ca nisce mistreţĭ isbiţĭ şi împresuraţĭ din tóte părţile, caută a-şĭ deschide o cale de scăpare; dar Românii se îmbărbătézĕ maĭ pre sus de firea omenéscă şi se silescŭ a nu

www.dacoromanica.ro

lăsa să le scape din mână acéstă pradă căḑută în cursa ce-ĭ pregătise. În sfîrşit, după o luptă înviersunată, armata tătară se sdrobesce şi se reschiră; 12,000 Tătarĭ, afară de copiĭ şi de neveste, zacŭ morţĭ în locul bătălieĭ; mulţĭ încă sunt răniţĭ; maĭ tótă călărimea lor e prăpădită şi fiul hanuluĭ însuşĭ e lovit de mórte; 1500 caĭ ungurescĭ, multe care încărcate cu puscĭ, multe stéguri şi 1000 creştinĭ mântuiţĭ de robie: ĭată care fură trofeele acesteĭ biruinţe. Rĕmăşiţa Tătarilor luă în fuga mare calea pustiilor. Aceste învingerĭ ce suferiră Tătariĭ în Valachia şi Moldavia, în aceste douĕ lunĭ, precum şi rigórea ierneĭ făcură ca armata lor, din 80,000 ómenĭ, d'abia se întórseră 8000. Îndată, pe lîngă aceste perderĭ, o fómete grozavă îĭ maĭ seceră în aceiaşĭ ĭérnă, încât de lipsă, ajunseră de îşĭ frigeaŭ muĭerile şi copiiĭ în frigărĭ şi'ĭ mâncaŭ.

După învingerea strălucită asupra Tătarilor, ambiĭ Voevoḑĭ însciinţară de tóte cele cu noroc sĕvêrşite, pe prinţul Transilvanieĭ, arătându-ĭ că, de le va sosi în ajutor armata transilvană, după cum li se făgăduise, pênĕ la 29 ale aceleĭ lunĭ Fevruarie, eĭ vorŭ stăpîni tótă Dunărea şi se vorŭ pune în cale spre Constantinopole, fiind-că tóte popórele creştine din Turcia s'aŭ sculat séŭ sunt gata a se scula împrotiva Turcilor.

www.dacoromanica.ro

XXIII.

Bathori, care sta în acea ĭérnă în nelucrare, ocrotit de isbînḑile Românilor, nu se prileji a rĕspunde cereriĕ şi dorinţeĭ Domnilor românĭ, căcĭ ocupaţia viitóreĭ sale nunţĭ umpluse cu totul mintea sa atât de uşuratică. Părintele Alfons Carilio, pe care îl trămisese la Viena, după cum am vĕḑut, îĭ adusese făgăduĭelĭ măreţe de la împĕratul şi îngăduinţa căsătorieĭ luĭ atât de mult dorită cu Maria-Christina de Austria, fiica archiduceluĭ Carol, unchĭu al împĕratuluĭ. Acésta făcu pe duşmanĭĭ luĭ Bathori să ḑică cum că cesarul Austrieĭ 'ĭ-a dat o femee spre a-l rĕsplăti de a fi călcat credinţa şi alianţa Turcilor şi că drept zestre a luat nevoia de a purta răsboiŭ cu dînşiĭ.

După aceia, Sigismund trămise ambasadă la împĕratul, în capul căreia puse pe unchiul sĕŭ Bocskai, carele ajunse în 14 Dechemvrie (1594) la Viena şi în 12 Ianuarie (1595) la Praga, unde fu fórte bine priimit. Aci se încheiă între împuterniciţiĭ luĭ Sigismund şi aĭ împĕratuluĭ un tractat de alianţă pe aceste temeiurĭ: că nu vorŭ depune armele şi nu vorŭ face pace cu Turciĭ decât numaĭ printr'o învoire reciprocă; că în tractatul cu Turciĭ se va cuprinde despre Transilvania, Valachia şi Moldavia,

www.dacoromanica.ro

că tótă Transilvania şi partea regatuluĭ Ungarieĭ ocupate de Bathori vorŭ rĕmâné vecĭnice ale acestuĭ prinţ şi copiilor sĕĭ, parte bărbătéscă, cu dreptul celuĭ maĭ întîiŭ născut între dînşiĭ şi tot în chipul cu care se bucurase de acestea prinţiĭ Ioan, Ştefan şi Christofor, dar cu condiţie că vorŭ recunósce pe Rudolf şi pe următoriĭ sĕĭ, regĭ aĭ Ungarieĭ, ca suzeranĭ aĭ Transilvanieĭ; că dacă Bathori va muri fără copiĭ, parte bărbătéscă, Transilvania şi ţĕrile ce se ţinŭ de dînsa, vorŭ rĕmâné pe séma împĕratuluĭ şi a urmaşilor sĕĭ şi că Bathori, cum şi staturile provincieĭ, vorŭ făgădui printr'un jurămênt solemn îndeplinirea acestuĭ articol; că în casul când Transilvania se va reîntórce regilor Ungarieĭ, împĕratul şi urmaşiĭ sĕĭ vorŭ jura d'a păstra obiceiele, privilegiile, drepturile şi libertăţile eĭ şi d'a nu da cârmuirea ţĕrĭĭ decât unuĭ Domn dintr'acéstă provincie; că împĕratul va recunósce pe Bathori ca prinţ suveran, că-ĭ va da titlul de *strălucit*, că va mijloci a i se da în căsătorie una din fetele archiduceluĭ Carol, mort de curênd, şi că va pofti pe regele Spanieĭ a-ĭ acorda colanul *Mieluluĭ de aur;* că împĕratul îĭ va da tóte ajutórele trebuincióse de ómenĭ, banĭ şi muniţiĭ de răsboiŭ; că va invita pe Papa a lua sub protecţia sa pe prinţul şi staturile sale; că Bathori şi copiiĭ sĕĭ se vorŭ institui prinţiĭ aĭ sfinteĭ Impĕrăţiĭ, dar

www.dacoromanica.ro

fără a avé drept de şedere şi de vot în dietă; că oraşele, cetăţile şi castelurile ce se voră lua de armata împĕrătéscă în răsboiŭ voră fi ale împĕratuluĭ şi că cetăţile ce pré strălucitul prinţ al Transilvanieĭ va cuprinde cu oştile şi cheltuiala sa voră rĕmâné ale sale, bucurându-se de ele sub titlu de feud al împĕrăţieĭ, dar dacă aceste cetăţĭ voră fi din ale vechiuluĭ regat al Ungarieĭ, prinţul va fi îndatorat a le înapoia cu o dréptă despăgubire, plătită de împĕratul; că împĕratul va plăti sumele trebuincióse pentru întărirea cetăţilor Transilvanieĭ şi că Bathori, din partea sa, nu va cruţa nicĭ cheltuĭelĭ, nicĭ îngrijirĭ, spre a le apăra în contra duşmanuluĭ comun. Se maĭ adăogi la acest tractat un articol ce se părea a fi o rea prevestire: se ḑicea într'însul că la întêmplarea ca acest răsboiŭ să nu isbutéscă, după cum speraŭ, şi ca Bathori să fie gonit din Transilvania, împĕratul se va îndatora a-l priimi în staturile sale şi a-ĭ da venitură de ajuns spre a ţine demnitatea sa şi mărirea caseĭ luĭ; că în sfîrşit nobiliĭ pe care acest răsboiŭ ĭ-arŭ pune în aceiaşĭ primejdie ca şi pe prinţul lor, voră puté să se retragă cu dînsul în Germania.

Acest tractat, prin care împĕratul părea să se fi arătat pré generos şi a fi oprit pentru sineşĭ numaĭ dreptul onorific de suzeranitate şi eventualitatea puţin probabilă cu un prinţ aşa de tînĕr,

www.dacoromanica.ro

d'a dobîndi Transilvania în lipsă de moştenitorĭ, era într'adevĕr câştigarea Transilvanieĭ pe sigur de către împĕratul, căcĭ era la mijloc un secret ce puţin în urmă se dete pe faţă, ĭar care atuncĭ era cunoscut de toţĭ ceĭ apropiaţĭ de Sigismund şi prin urmare şi de iesuiţiĭ ce îl vindeaŭ curţeĭ Austrieĭ; acesta era starea de sdruncinare, constatată de medicĭ, în sănĕtatea luĭ Sigismund. Se ḑice că el fusese otrăvit prin farmecele uneĭ babe fermecătóre numită Ioana, care era a luĭ Ioan Koacoc; alţiĭ presupuseră maĭ în urmă că muma luĭ Stefan Bocskai, dorind ca Sigismund să iea în căsătorie pe o fată a eĭ şi neisbutind din pricina vanităţiĭ luĭ Sigismund care preferi pe o nemţóĭcă din familie împărătéscă, prin farmecĭ îl înveninase. Sigismund ce-şĭ cunoscea starea, séŭ că credea că prin sciinţa medicale îşĭ va puté vindeca sdruncinarea, séŭ numaĭ din mândria de a se vedé aliat cu némul împĕrătesc, dori acésta căsătorie, care fu aşa de fatală ţĕreĭ sale.

După încheierea tractatuluĭ, ambasadoriĭ transilvanĭ priimiră daruri măreţe şi dându-le audienţa de congediŭ, împĕratul le făgădui că peste puţin va trămite pe principesa Maria-Christina, logodnica luĭ Bathori; dar curtea imperială tot amână acésta sub deosebite pricinuirĭ. Bathori se plânse în maĭ multe rânduri şi staturile ţĕreĭ, ce se temeaŭ ca

www.dacoromanica.ro

acéstă alianţă cu casa Austrieĭ să nu le fie fatală, ḑiceaŭ în gura mare că 'şĭ-aŭ bătut joc Nemţiĭ de prinţul lor. Spre a potoli aceste sgomote, Ştefan Bocskai care rĕmăsese la Praga, se duse la începutul luĭ Martie, în Gratz, capitala Stirieĭ, unde se căsători ca procurator al stăpînuluĭ sĕŭ Sigismund Bathori cu Maria Christina, faţă fiind archiducele Maximilian, fratele împĕratuluĭ, şi Ferdinand, fratele principeseĭ. Bocskai, în ceremonia obicĭnuită în căsătoriile prin procură ale prinţilor, luă oficial rolul stăpînuluĭ sĕŭ, dar Nemţiĭ tot nu trămiseră de o cam dată pe mirésă la soţul eĭ, pênĕ în vara următóre.

XXIV.

Domniĭ românĭ nu perdură vremea aşteptând armata luĭ Sigismund ce nu veni şi căutară a se folosi de isbînḑile lor şi de spaĭma ce ele rĕspândise în vrăjmaşĭ. În vreme ce óstea luĭ Aron cuprinde Măcinul şi alte cetăţĭ şi rĕscólă tótă Dobrogea, aĭ căreĭ locuitorĭ urînd tirania Turcilor se ridicară cu toţiĭ şi curăţiră ţéra lor de dînşiĭ, douĕ escadróne de Moldovenĭ, înaintate în astă provincie, batŭ în douĕ rânḑurĭ, douĕ cete însemnate de Turcĭ şi le ŭeaŭ douĕ stindarde; apoĭ

www.dacoromanica.ro

Moldoveniĭ se'mpreună cu Dobrogeniĭ revoltaţĭ, se învîrtejescŭ, ĭeaŭ cu sila Kilia şi Benderul, unde eĭ taĭe în bucăţĭ pe beĭul cu 600 Turcĭ, luând şi multe turme de dobitóce şi mergŭ de asediézĕ pentru a doua órĕ Cetatea-Albă, arĝêndu-ĭ împrejmuirile, după ce aŭ răsipit oştirea beĭuluĭ aceleĭ cetăţĭ, astfel încât d'abia a scăpat téfĕr, el al optulea, lăsând în puterea Moldovenilor stégurile, tobele, trămbiţile şi cele maĭ multe muniţiĭ ale sale.

Mihaiŭ cuprinde Ismailul, unde omorî maĭ mult de 1000 Turcĭ şi găsi 70 tunurĭ de baterie, două din care eraŭ însemnate cu armele împĕratuluĭ Ferdinand şi alte două cu ale luĭ Ioan Huniad. Aceste patru tunurĭ Mihaiŭ le trămise în dar la prinţul Transilvanieĭ [1]) şi după ce lăsă în Ismail, o garnizónă de 2000 Românĭ, trecu apoĭ ĭarăşĭ Dunărea, pustiind oraşele turcescĭ ce maĭ rĕmăseseră în Bulgaria [2]) şi se întórse în grab spre Bucurescĭ pênĕ a nu se desghieţa de tot Dunărea.

---

[1]) Aceste tunurĭ se credea a fi fost luate de Ştefan-cel-Mare în bătălia vestită ce câştigă asupra luĭ Mateiaş-Corvin regele Ungarieĭ, la Baia.

[2]) Herrera spune că la Smil, Româniĭ omorîră maĭ mult de 2000 Turcĭ şi găsiră 34 de tunurĭ, din care unele de la Huniad, şi lăsară garnizónă ca la 2000 ómenĭ fiind cetatea tare.

www.dacoromanica.ro

La întórcerea sa în ţéra Românéscă, cu tóte că curgea de treĭ palme apa pe ghiaţa Dunăriĭ, întrepidul român, cum ḑice De Thou, vitézul Domn nesocoti o primejdie aşa de învederată şi trecu cu tótă prada sa de cea-l-altă parte a rîuluĭ.

În vremea acésta Tătariĭ năvăliseră în Moldova. Pórta, orânduind Domn în ţéra Românéscă pe unul numit Ştefan, însărcinase pe capigi-başa şi pe paşa Silistreĭ, cu multă putere de Turcĭ Ianicerĭ şi de Tătarĭ să-l ducă în scaun. Mihaiŭ află de acésta şi trămise pe Albert Kiraly, care întêmpină pe duşman la 16 Martie, îl sparse şi-l fugari, ĭar cetatea Silistreĭ, cruţată pênĕ atuncĭ, o asemănă cu pământul; apoĭ ne maĭ întârḑiind Kiraly, se învérteji la oraşul Turtucaia, cale de o ḑi de Ruşcĭuk, o aprinse, ucigênd mulţĭ din locuitorĭ şi se întórse la Bucurescĭ, unde se afla Mihaiŭ. Prinţul trămisese de vre-o câteva ḑile din noŭ pe Mihalcea ca să ĭea Brăila şi să-şĭ răsbune pentru ruşinea ce priimise fiind silit, la cea d'întîĭu asediere, a se depărta. Cetăţuĭa Brăileĭ era închisă cu un zid gros şi întărit cu pălimare de parĭ. Armata tótă ce o împresura, atât Românĭĭ luĭ Mi-

Andreĭ Borestay ḑice că Albert Kiraly, la 10 séŭ 6 maiŭ, luă Smilul, dupĕ ce cu o trupă de Românĭ a bătut 3000 Turcĭ ce veniaŭ prin Moldova, omorîndu-le 2000 de ómenĭ, luă lesne Silistra şi apoĭ veni la Brăila cu multă pradă.

www.dacoromanica.ro

halcea cât şi Ungurii lui Albert Kiraly pe care Mihaiŭ, îndată după întórcerea sa de la Turtucaia, îl pornise la Brăila în ajutorul luĭ Mihalcea, după mărturia chiar a cronicarilor Turcĭ, se urca la 20 miĭ ómenĭ cu multă artilerie. Garnizóna cetăţeĭ era de 3000 Turcĭ şi nu le maĭ putea veni alt ajutor, căcĭ Dunărea se desgheţase. Când se apropiară creştiniĭ, garnizóna eşi din cetate şi începu a hărţui, dar fu îndată silită a se închide în zidurĭ spre a se apăra cu tunurile şi cu puscile. Asediatoriĭ deschiseră şi duseră şanţurĭ prin treĭ locurĭ şi grăbiră mult asedierea. Peste 16 ţile, la 30 Martie, înconjuraţiĭ ne maĭ putêndu-se împrotivi, se sfătuiră a se preda cu condiţiĭ; dar Mihalcea ce era născut din Brăila, nu voia să le dea altă capitulaţie decât numaĭ voĭa de a eşi cu femeile şi cu fiĭ lor, fără de a lua nimic din avuţia lor. Însă, după multe rugăminte ale luĭ Kara-Cĭauş, Mehemet-Beĭ şi Mustafa-Cĭauş, deputaţiĭ aĭ garnizóneĭ, capeteniile ungurescĭ mijlociră şi jurară pe credinţa lor că nu li se va face nicĭ un rĕŭ şi că potŭ lua cu dinşiĭ orĭ-ce vorŭ voi. La 10 Aprilie, Brăila capitulă după o asediere destul de prelungită. Aşa, pênĕ a nu trece dincolo Dunărea eĭ înbarcară pe corăbiĭ aprópe 1000 cântare de mobile şi scule ale lor şi începură a eşi din cetate spre malul Dunăreĭ plângênd şi ţipând tare; dar

www.dacoromanica.ro

aĭ noştri zărind că sub straĭele lor eraŭ şi banĭ şi că încă şi în pânĭ aveaŭ ascuns aur topit, orbiţĭ de dragóstea jafuluĭ la care fórte mulţĭ se deprinseseră cu paguba disciplineĭ, călcară credinţa dată şi se aruncară asupra sĕrmanilor Turcĭ, începênd a despuia pe uniĭ, pe alţiĭ maĭ însemnaţĭ a-ĭ lua robĭ şi pe vre o câţĭ-va a-ĭ şi ucide. Kara-Cĭauş, vĕdênd acéstă călcare a capitulaţieĭ, le striga: «Mincinoşilor! este óre vre o religie care să ĭerte ceĭa ce faceţĭ?» Atuncĭ Albert Kiraly cu cele-l-alte capete ale armateĭ puseră mâna pe săbiĭ spre a opri pe creştinĭ de a maltrata pe Turcĭ, uciseră vre o câţĭ-va din ceĭ maĭ îndĕretnicĭ şi ocrotiră trecerea acestor nenorociţĭ pe cel-l-alt mal al Dunăreĭ.

XXV.

În vreme ce Mihaiŭ se străduia cu atâta virtute împrotiva duşmanuluĭ din afară, zavistia boĭerilor semăna semînţa împărecherilor din năuntru. O sémă de boieriĭ, vĕdênd energia şi calităţile deosebite ce desvolta Mihaiŭ, se temură ca acest om eroic să nu curme puterea şi supremaţia ce cu atâta nevoie isbutiseră a întemeia în stat asupra puterieĭ domnescĭ. Începură a vedé într'însul un urmaş al acelor Domnĭ ca Mircea, Dracul,

www.dacoromanica.ro

Ţepeş, care într'o vreme sdrobeaŭ vrăjmaşul din afară şi apăsaŭ puternic dimpreună cu facţiile, anarchia şi partitele din ăuntru şi libertatea publică. Alţiĭ din descurajare, socotind că răsboiul început nu va puté fi tot aşa norocos pênĕ la sfîrşit, alţiĭ încă mânaţiĭ ca tot-d'a-una de patima ambiţieĭ şi a ureĭ individuale, tóte aceste facţiĭ în sfîrşit, în capul cărora era banul Manta, se unirĕ şi complotară ca să dobóre pe Mihaiŭ şi să chiăme pe Turcĭ. Complotiştiĭ băgară fără de veste în Craiova un corp de cincĭ miĭ Sêrbĭ, strînşĭ în léfă de dînşiĭ şi se sculară pe faţă în contra Domnuluĭ. Acesta trămite îndată la Craiova un corp de oştire care năpădesce în oraş, sdrobesce pe rĕsvrătitorĭ şi gonesce pe străinĭ pênĕ îĭ trece în not Dunărea. Mihaiŭ se purtă cu multă mărinimie către boĭeriĭ, duşmaniĭ luĭ; îĭ ĭertă pre toţi împreună cu capul lor, banul Manta care, dupĕ cum spune Walter, trăĭa încă la 1599. Apoĭ acea oştire din Craiova merse sub Albert Kiraly de triumfă prin flacărĭ de oraşul Nicopoli; dar, dupĕ atâtea isprăvĭ mărețe şĭ strălucite, Româniĭ cercară şi o perdere. Farcaş, avênd cu sine un corp de 3000 Românĭ, Sêrbĭ şi Ungurĭ, fu înşelat de duoĭ custoḑĭ românĭ cumpăraţiĭ de Turcĭ cu 2000 aspri, ca să-ĭ vestéscă că vre o sută de Turcĭ pradă pe locuitoriĭ din préjma Vidinuluĭ şi că-l rógă aceĭ locuitorĭ să a-

www.dacoromanica.ro

lerge în ajutorul lor. Farcaş încredĕtor se duce şi cade în mijlocul uneĭ armiĭ de 30,000 Turcĭ subt un agă; ceĭ maĭ mulţĭ din ostaşiĭ sĕĭ, împresuraţĭ de vrăjmaşĭ, periră. El numaĭ cu puţinĭ, putu scăpa. Acéstă perdere uşóră îşĭ avu însă compensaţia sa cu atâtea alte biruinţe şi în sfîrşit cu luarea Brăileĭ.

XXVI.

Cuprinderea Brăileĭ încheie într'adevĕr gloriósa campanie din ĭérna 1595, fără séman póte în istoria lumeĭ. Nicĭ o dată simţimêntul libertăţiĭ nu îmbărbătă maĭ puternic inima unuĭ popor; patru lunĭ d'a-rîndul, nesocotind rigórea ĭerniĭ, nicĭ numĕrul cel mare al duşmanuluĭ, pururé în câmpul bătălieĭ, mereŭ ca nisce uriaşĭ, s'aŭ răsboit Româniĭ din ambele ţĕrĭ. Într'o vreme aşa de scurtă, eĭ se luptară în ḑece bătăliĭ însemnate, împrăştiară maĭ multe armate duşmane, cuprinseră ca la douĕ-ḑecĭ şi cincĭ oraşe marĭ şi puternice şi cetăţĭ [1]) şi prădară în laturile lor maĭ multe miĭ

[1]) Printre oraşele cuprinse de Românĭ în astă campanie figuréză Oraşul de Flocĭ, Brăila, Ruşciukul, Turnul, Isakcea, Hîrşova, Măcinul, Silistra, Ismailul, Chilia, Benderul, Cetatea-Albă, Baba, Siştovul, Cernavoda, Obluciţa, Rasgradul, Provata, Dobricea, Zagora, Turtukaia, Nicopoli, Vidinul, Vracea.

www.dacoromanica.ro

de sate. Constantinopolul însuşĭ îĭ vĕḑu pustiind prin fer şi flacărĭ pênĕ la porţile sale! Privind în total acéstă campanie, imaginaţia este isbită de atâtea îndrăzneţe întreprinderĭ sĕvêrşite, ca într'un vêrtej de vitejie, de un popor setos de libertate, tresărind subt impulsia unuĭ geniŭ răsboĭnic.

www.dacoromanica.ro

CARTEA II.

CALUGĂRENII

(Aprilie 1595—Dechemvrie 1595.)

SUMARIU

I. Mórtea Sultanului Murat III și înalțarea lui Mahomet III. — Noul Sultan își ucide frații. — II. Starea împărăției turcești; proorocii răspândite între Turci și Creștini despre căderea acestei împărății. — III. Ferhad-Pașa se numesce vizir în locul lui Sinan și pornesce asupra Țării românești; el declară Moldova și Țéra românéscă pașalîcuri. — IV. Românii cuprindu un convoiu turcesc pe Dunăre. — Isbîndii în Ardél și Banat înpotriva Turcilor. — V. Prefăcută propunere de pace ce Sinan în acea ĭérnă face împăratului. — Împăratul se gătesce de răsboiu. — VI. Trădarea lui Bathory către Domnii români. — Aron-Vodă din Moldova se arestéză și e dus în Ardél. — Ștefan Răzvan se face Domn în Moldova. — VII. Mihaiŭ-Vodă află schimbarea domniei din Moldova. — El trămite o deputație în Ardél; trădarea deputaților și tractatul de la 20 Maiŭ 1595. VIII. Mihaiŭ-Vodă biruĭe pe Tătari; face o expediție nenorocită

www.dacoromanica.ro

la Nicopole. — IX. Ferhad-Paşa sosesce la Ruşcĭuk şi se apucă de clădirea podului pe Dunăre. — X. Căderea luĭ Ferhad-Paşa din vizirat şi mórtea luĭ. — Sinan se numesce vizir şi seraschier. — Maria Putoĭanca, eroină română. — XI. Viaţa luĭ Sinan-Paşa. — El pléca spre Ţéra românéscă şi sosesce la Ruşcĭuk. — Armia luĭ şi căpitaniĭ ce o comandaŭ. — XII. Sigismund Bathori îşĭ sĕrbéză nunta. — El află de sosirea luĭ Sinan şi începe a se găti de óste. — Mihaiŭ-Vodă îşĭ aşédă tabĕra la Măgurele. Întocmirea ce face de apărare. — Sinan sfîrşesce podul şi trece Dunărea. — XIII. Vadul Călugĕrenilor. — XIV. Ţioa ântéĭ de bătaĭe la Călugĕreniĭ. — XV. Mihaiŭ-Vodă vorbesce oştirilor. — XVI. Ţioa a duoa de bătaĭe la Călugĕreniĭ. — Româniĭ perdŭ bătaĭa. — XVII. Vestita faptă de vitejie a luĭ Mihaiŭ. — Româniĭ câştigă bătaĭa. — Petrecerea Turcilor şi a Românilor în acea nópte, în tabără. — XIX. Mihaiŭ cu óstea sa se trage la Bucureşcĭ, apoĭ pe la Târgovişte, la cetatea luĭ Negru-Vodă şi la satul Stoenescĭ. — XX. Sinan vine la Bucureşcĭ. — Declară Ţéra paşalîc, face cetate la Bucureşcĭ. — XXI. Târgovişteа. — XXII. Sinan merge la Târgovişte, unde face cetate şi apoĭ se duce la Stoenescĭ, dupĕ óstea română. — Minunata apărare a luĭ Mihaiŭ-Vodă la Stoenescĭ. — XXIII. Bathori îşĭ pune tabăra la Sas-Sebeş şi strînge óştĭ. — El dă Săcuilor libertatea cerută. — Bathori merge la Délul-Negru, unde se adună óştile. — Răzvan-Vodă vine cu óste din Moldova. — XXIV. Bathori îşĭ clătesce óstea şi vine la Rucăr. — Un vultur mare cade în tabără şi minunéză pe ostaşĭ. — Bathori sosesce la Stoenescĭ. — XXV. O cometă se arată d'asupra taberĕĭ creştine. — Armata creştină merge de tăbărésce lîngă Târgovişte. — Spaimă în tabăra creştină. — Sinan se trage spre Bucureşcĭ. — XXVI. Bathori îşĭ întocmesce óstea de bătaĭe; el află de fuga luĭ Sinan. — XXVII. Sfat de răboĭŭ în tabăra creştină; se hotărasce a se bate Târgovişteа. — XXVIII. Bătaĭe Târgovişteĭ. — XXIX. Luarea Târgovişteĭ. — XXX. Sfat de răsboiu între creştiniĭ. — Ali-Paşa pîrasce pe Sinan. — Patru miĭ Turcĭ cadŭ pe nesciute în tabăra creştinilor. — XXXI. Retragerea luĭ Sinan de la Târgovişte pênĕ la Bucureşcĭ şi la Gĭurgiŭ. — XXXII. Oştirea creştină plécă de la Târgovişte dupĕ Sinan. — Mihaiu-Vodă cu avanguardia sosesce maĭ întîĭŭ la Giurgiŭ. — XXXIII, Castelul San-Giorgiuluĭ. — XXXIV. Zăbovirea luĭ Sinan la Gĭurgiŭ. — El trece Dunărea cu o parte din armată. — Bătălia de la Dunăre. — Vitejia Ro-

www.dacoromanica.ro

mânilor. — Peirea Turcilor. — XXXV. Bathori sosesce la Gîurgiŭ. Desfacerea şi prăpădirea desĕvêrşită a Turcilor, care n'apucase a trece Dunărea. — XXXVI. Faptă vitéză a unor ostaşĭ Moldoveneşĭ. — Ţioa întîĭ a bătăi castelului Sân-Giorgiŭ. — XXXVII. Ţioa a duoa a bătăi castelului.—Picolomini şi cu Italienĭ.— Castelul se cuprinde. — XXXVIII. Sinan fuge spre Constantinopole. — Vestea învingereĭ sale răspândesce grózá între Musulmanĭ. — XXXIX. Bathori se întórce în Ardél. — XL. Brăila se deşértă de Turcĭ. — Udrea biruĭe pe Afis-Paşa. — Mihaiŭ-Vodă cuprinde Turnul şi Nicopolul. — Farcaş cuprinde Vidinul. — Sfîrşitul campanieĭ de vară din anul 1595.

I.

Încă de la cele d'intîĭ triumfurĭ ale Românilor din acéstă ĭérnă, spaĭma şi gróza ce cuprinsese tabăra şi ţinuturile de margine ale împĕrăţieĭ turcescĭ intrară şi în Constantinopole şi pĕtrunseră pênĕ şi în saraiul unde trăia traiŭ desfătat şi fără grijă desfrĕnatul sultan Murat al III-lea. Vaietele şi cârtirile poporuluĭ, demolarisarea ostaşilor, a Ianicerilor chiar, care nu maĭ voiaŭ a merge la răsboiŭ sub pricinuire că nu li se plătescŭ lefile, îl înfiorară de fricá şi îl siliră a se gândi şi la trebile împĕrăţieĭ sale. Vistieria fiind sleită cu totul, fu silit a lua din casa sa banĭ spre a mulţumi oştile ce cârteaŭ cu obrăznicie, făcênd adesé şi răscóle. Spre a îmbărbăta spritele spăimêntate ale ostaşilor de pe margine, le trămise stégul cel sfînt ce se ţicea a fi fost al profetuluĭ Mahomet şi

www.dacoromanica.ro

care, luat de mai nainte de la Egipt, fusese pênĕ în acea ĭérna cu sfinţenie păstrat în Damasc. Dar fiinţa de faţă a stéguluĭ profetuluĭ chiar nu putu încuragĭa pe ostaşĭ, care acum, cu totul demorali. saţĭ, nu maĭ îndrăzneaŭ a da faţă cu duşmanul. Sultanul porunci atuncĭ a se face rugăciunĭ publice în piaţa cailor (At-meĭdan séŭ vechiul Hipodrom) în dosul arsenaluluĭ; viziriĭ, şeĭciĭ, legiştiĭ, preşedinţiĭ cancelarieĭ stătură acolo de faţă din porunca luĭ. Veştile ce maĭ veniră de la Dunăre adăogiră amarul inimeĭ sale şi-ĭ pricinuiră mórtea, pe care el o presimţise maĭ dinainte şi o grăbi printr'o temere superstiţiósă. Saatgi-Hasan (Hasan cĭasornicarul), comisul sĕŭ favorit, visă un vis în care juca un rol cu sultanul Suleĭman, şeĭcul Emir Estivi şi sultanul Murat. Visul acesta era aşa de cĭudat încât el nu se putu opri d'a-l descrie stăpînuluĭ sĕŭ. Spiritul superstiţios al luĭ Murat III se impresionă fórte de acest vis şi treĭ ḑile dupĕ aceia, apucându-l cârceĭ la stomac, creḑu că i s'a apropiat cĭasul morţiĭ. El porunci atuncĭ comisuluĭ sĕŭ să jertféscă cincĭ-ḑecĭ şi douĕ de oĭ din care patru negre, opt pestriţe şi patru-ḑecĭ albe, de pe cum spusese moşul sĕŭ Suleĭman în visul luĭ Hasan şi, spre a-şĭ împrăştia posomorîta melancolie, se duse în grădinile saraiuluĭ şi se odihni în kioşkul zidit de curênd de Sinan-Paşa pe malul

www.dacoromanica.ro

Bosforuluĭ, de unde din două părțĭ se vedeaŭ sosind corăbiile în port. Acolo, peste obiceiul sĕŭ, porunci musicanților odăieĭ sale să ḑică un cântec de jale ce începea prin aceste cuvinte: «Sunt în-«povărat de sarcina relelor mele: o mórte! fiĭ «într'acéstă nópte mereŭ alăturĭ cu mine!» Îndată două galere egiptene înaintară spre port; tunurile lor salutând, curmară aceste cântărĭ jalnice, făcênd să plesnéscă gémurile kĭoșkuluĭ și să caḑă în bucățĭ. Acéstă împrejurare fórte naturală fu privită de Murat ca un semn rĕŭ. «Odinióră, ḑise el, tu-«nurile floteĭ întregĭ n'aŭ făcut nicĭ o smintélă a-«cestor ferestre și acum tot se sdrobesce la sgo-«motul artilerieĭ acestor galere; vĕḑ că s'a sfîr-«șit cu vĭéța mea ca și cu kioșkul!» și lacrămile inundară obrajiĭ și barba luĭ. Sculându-se apoĭ d'acolo, el intră în odaia sa, unde se aruncă pe o sofa cu inima apăsată de temere și mîhnire. Chiar în nóptea aceia îșĭ dete sufletul (16 Ianuarie 1585). Mórtea luĭ fu ținută secretă pênĕ sosi de la Magnesia (28 Ianuarie) fiul șĕŭ Mahomet, care fusese la vreme însciințat de muma sa, veneția-nca Baffa, Îndată ce el desbarcă la kioșkul luĭ Baĭazet, tunurile saraiuluĭ și pristaviĭ în piețe vestiră mórtea luĭ Murat III și înălțarea luĭ Mahomet al III-lea. Toțĭ slujbașiĭ alergară spre a-ĭ aduce închinăciune. Noul Sultan era un prinț crud, afe-

www.dacoromanica.ro

meiat şi muĭat de tot prin plăcerile care il făcură să piardă înfocarea ce avea maĭ întîiŭ spre răsboiŭ. Dupĕ ce sĕvêrşi îngropăcĭunea tatăluĭ sĕŭ cu multă pompă, Mahomet III porunci să-ĭ aducă înainte pe toţĭ fraţiĭ sĕĭ, în numĕr de nouĕ-spre-ḑece; aceştĭ fecĭori şi douĕ-ḑecĭ şi şépte fete remăseseră numaĭ din o sută duoĭ copiĭ ce avusese Murat III cu deosebite neveste. Mahomet cu o făţarnică milă, mângăie temerile fraţilor sĕĭ şi faţă cu dînşiĭ dete porunc pentru ceremonia tăieriĭ lor împrejur; dar, ducêndu-ĭ apoĭ în camere despărţite, pentru ca vaietele lor să rĕmână tăĭnuite, trămise muţĭ cu fatalul laţ, de-ĭ sugrumară pe toţĭ. Din aceste nenorocite jertfe ale unuĭ obiceĭŭ barbar, patru luaseră óre-care grad de desvoltare, fiind crescuţĭ cu multă îngrijire. Acela ce da maĭ multe sperărĭ era sultan Mustafa, împodobit cu cunoscinţe literare, care aflând mórtea tatăluĭ sĕŭ exprimă presimţirea sórteĭ sale într'un distic elegiac. Dupĕ aceĭa, Sultanul porunci să arunce în mare şépte-spre-ḑece róbe însărcinate ale tatăluĭ sĕŭ. Adoua-ḑi el puse de aduse înainte-ĭ trupurile fraţilor sĕĭ omoriţĭ, le închise în sicrie de chiparos, le împodobi cu turbane şi pene de cocorĭ şi, cu alaĭu mare, le duse de le ingropă lîngă tatăl sĕŭ.

www.dacoromanica.ro

II.

Acéstă nouă stăpînire care începea printr'un aşa de sângeros ospeţ de fraţi, fu priimită de Osmanlii cu o tristă presimţire. Nicî-odată pênĕ atuncî împĕrăţia otomană nu se aflase în aşa cumpĕnă de peire. Oştirile din Constantinopole, nemulţumite că Sultanul fără scirea lor s'a urcat pe tron, îl priimiră cu o răscólă înfricoşată, prădară oraşul, voiră a izbi şi saraiul şi d'abia cu vĕrsărî marî de banî ce li se făcu, se liniştiră. Din afară împĕrăţia era pustiită de Românî, Bulgarî, Sêrbî, Ungurî răsculaţî, al căror exemplu tóte cele-l-alte popóre creştine din Turcia staŭ gata a-l urma. Armatele musulmane demoralisate cu totul fugeaŭ de bătaïe, în vreme ce staŭ semeţe dinaintea căpeteniilor lor şi adesé se răsculaŭ asupră-le. Pe lîngă acestea, o fómete cumplită cuprinse atât taberile de margine cât şi Constantinopolul şi, ca cum paharul relelor nu era încă destul de plin, îngrozitórea ciumă îşî împreunase cu dînsa pustiirile sale. Atuncî, în acele grele şi amarî minute, Turcii, aceştî crunţî şi trufaşî cuceritorî a şépte-ḑecî de popóre, staŭ înmărmuriţî şi cu durere îşî întorceaŭ ochiî către pustiile Asieî de unde aŭ venit şi unde credŭ că sunt meniţî a se întórce. Proorocii, ce de mult circulaŭ

www.dacoromanica.ro

printre Mahometanĭ, făceaŭ pe acest popor fatalist, mistic şi creḑĕtor în minunĭ, a crede că acel cĭas atât de temut, acum a sosit. Se ḑicea într'adevĕr că proorocul Mahomet murind fu întrebat câtă vreme va ţine statul şi religia sa, şi că el, nerĕspunḑênd nimic, rădică numaĭ mânile sale în sus arĕtând cele ḑece degete, aceĭa ce sectatoriĭ Coranuluĭ tălmăciră că va să ḑică *ḑece, o sută* séŭ *o mie* de anĭ. Apoĭ cele-l'alte douĕ soróce trecênd, rĕmăsese sorocul fatal de o mie de anĭ, care tocmaĭ atuncĭ se împlinise. Se credea şi se ḑicea ĭară că, precum oraşul Constantinopole şĭ-a tras mărirea luĭ de la un Constantin şi apoĭ a fost luat şi sdrobit subt un alt Constantin, şi precum împĕrăţia romană a început a înflori maĭ cu sémă subt un August şi se perdu subt un alt August, asemené şi domnirea Stambululuĭ şi împĕrăţia gréc̆ă cuprinsă de un Mahomet, aŭ să se sdrobéscă şi să se prăpădéscă subt un alt Mahomet şi toţĭ bănuiaŭ că acest noŭ Sultan, cu numele Mahomet, va fi cel preursit pentru căderea împĕrăţieĭ. Se maĭ ḑicea asemenĭ că la anul 1453, când s'a luat Constantinopolul de Mahomet II, se ivise o proorocie care spunea că acest oraş va intra ĭarăşĭ în stăpînirea creştinilor dupĕ duoĭ-spre-ḑece *anĭ-lunĭ*, — socotélă arabică dupĕ care un *an-lună* cuprinde douĭ-spre-ḑece anĭ d'aĭ noştri, — şi aşa de douĕ-spre-ḑece orĭ

www.dacoromanica.ro

duoĭ-spre-ḑece anĭ, adecă 144 anĭ, adăogindu-se cu 1453, da anul 1597, ce era preurșit pentru căderea împĕrăţieĭ turcescĭ. Mult maĭ multe și maĭ curióse eraŭ proorociile ce circulaŭ printre creștinĭ și înflăcăraŭ de sperare imaginaţiile lor. Eraŭ niște proorocíĭ vechĭ ale luĭ Metodie, episcopul de Patras, ale luĭ Leon împĕratul-filosof cu tablourile profetice ce i se atribuiaŭ și care vesteaŭ surparea împĕrăţieĭ turcescĭ de către un om de viţă veche: «ĭată păstorul, ḑicea astă din urmă proorocie, ca«rele va ucide pe lupul ce dorea să mănânce óĭa; «păstorul îl va ucide și-l va găsi om. Ast-fel va «peri cel ce a stăpînit prin silă». Apoĭ veneaŭ proorociile luĭ Merlin, care ḑiceaŭ că unul încoronat cu treĭ coróne va sdrobi împĕrăţia turcéscă și că inainte de acéstă dărămare va cădé asupră-ĭ o bólă urîtă și gróznică (precum era ciuma de atuncĭ); în sfîrșit cea maĭ rĕspândită proorocie eraa strologuluĭ Antonie Torquato de la Ferrara, care trăise pe la 1480 pe timpul luĭ Mateĭ Corvin, craĭul Ungarieĭ. El pretindea că împĕrăţia otomană va cădé când va ajunge la al XIII-lea séŭ al XIV-lea Sultan și nu va trece maĭ mult de anul 1596, căcĭ atuncĭ i se va întîmpla un ce gróznic și de mórte, din pricină că murind Sultanul domnitor se vorŭ ivi atâtea certurĭ și lupte între ceĭ maĭ marĭ aĭ statuluĭ încât se vorŭ sfâșia unĭĭ pe alţiĭ și asemené

www.dacoromanica.ro

vorŭ păţi şi de către străinĭ. Atuncĭ creştinĭĭ vorŭ lua înapoĭ Ungaria şi vorŭ face multe năvălirĭ în împĕrăţia turcéscă, care va fi încă necăjită şi de o mare cĭumă şi de o fómete crudă. Apoĭ, creştinĭĭ îmbărbătaţĭ şi înfocaţĭ cu atâta îndrăznélă şi grabă şi puterĭ, vorŭ trece marea, încât tótă creştinătatea se va vedé de o-dată în arme la rĕsărit, unde va păré maĭ mult a fi sburat decât a fi trecut. Atuncĭ Turcĭĭ se vorŭ creştina şi ambele biserĭcĭ şi ambele împĕrăţiĭ se vorŭ face una subt un singur împĕrat creştin. Apoĭ, pe lîngă aceĭa, Mahomet III se întîmplase a fi al XIII-lea sultan dupĕ Osman cel d'întîiŭ. Cĭuma, fómetea, răsboĭul, mórtea sultanuluĭ Murat, răscóla oştirilor, sfâşierile celor marĭ între partidele duşmane ale vizirilor Sinan şi Ferhad, tóte se împreunase spre a da temeiŭ acestor proorocĭĭ. Dar cea maĭ bună proorocie, observă fórte bine un analist contimporan, ar fi fost sabia şi unirea creştinilor; nenorocire însă că acéstă din urmă, ca în tot de-a-una când se facŭ asemené legăturĭ contra Turcilor, lipsi şi astfel tóte proorociile rĕmaseră zadarnice şi eşiră de minciună.

III.

Câte-va ḑile dupĕ întronarea nouluĭ sultan, Sinan-Paşa fu scos din vizirat şi surghĭunit la Mal-

www.dacoromanica.ro

gara, iar în locu-ĭ se numi rivalul sĕŭ Ferhad-Paşa (19 Fevruarie), care tot deodată priimi şi comanda maĭ presus a armateĭ, cu poruncă d'a porni asupra Ţĕreĭ românescĭ. Se ḑicea că Ferhad ar fi isbutit a surpa pe Sinan-Paşa încredinţând pe sultanul cum că Mihaiŭ-Vodă şi Sigismund Bathori s'aŭ revoltat numaĭ din ura ce aveaŭ către Sinan, iar nu din ura lor către Turcĭ. Ferhad-Paşa, poreclit *Characlan* (şérpele negru), era de origine arnăut. El fusese crescut în saraiŭ şi, deosebindu-se în tótă vremea prin vitejia şi înţelepcĭunea sa, ajunse iute în cele maĭ marĭ slujbe ale împĕrăţieĭ şi acum pentru o doua óră fu învestit cu puterea vizirésc̆ă. Noul mare vizir adună îndată la divan pe toţĭ viziriĭ, pe muftiul, pe cadiaskerĭ, pe nisamgiul, pe ceĭ patru defterdarĭ, precum şi pe agiĭ Ianicerilor şi aĭ bulucilor spre a se sfătui dacă trebuĭe să se îndrepteze spre Buda séŭ spre Ţéra românéscă. Divanul se învoi la acéstă din urmă părere. Vizirul porunci la toţĭ paşiĭ vecinĭ a-şĭ concentra oştirile la Ruşcĭuk, unde să se adune şi materialele cu lucrătoriĭ trebuincĭoşĭ spre a face pod pe Dunăre: paza acestuĭ post pênĕ la sosirea sa fu încredinţată luĭ Lala-Mahomet-Paşa beilerbeiŭ de Anatolia, care şi porni îndată spre Dunăre. Beĭlerbeiul Rumelieĭ Asan-Paşa, care se numise în

www.dacoromanica.ro

locul luĭ Mahomet-Paşa, fecĭorul luĭ Sinan-Paşa, şi care tot într'o vreme comanda cetatea Vidinul, priimi poruncă să pregătéscă acéstă trecere. Pe când marele vizir se ocupa cu multă activitate în Constantinopole de pregătirile îngrozitóreĭ sale expediţiĭ în contra Ţĕrĭĭ românescĭ, o răscólă a Spahiilor, aprinsă prin zizaniile vrăjmaşilor sĕĭ, Sinan-Paşa şi Cicală-Paşa, turbură liniştea capitaleĭ şi era p'aci să-l rĕstórne din vizirat şi să-ĭ rĕpună şi viéţa; dar prin vĕrsărĭ de banĭ şi cu sprijinul ce avu de la Ianicerĭ, putu lesne s'o răsipéscă (21 aprilie, 1595). După domolirea acesteĭ răscóle, marele vizir eşi cu alaĭu din Constantinopole, joĭ în 26 aprilie şi tăbărî la Daut-Paşa, ducênd cu sine 10,000 Ianicerĭ sub Zagargi-Paşa, tótă călărimea cu léfă ce rĕmăsese la Pórtă şi călărimea străină atât din aripa dréptă cât şi din aripa stîngă. Corturile armateĭ se scoseseră cu câte-va ḑile maĭ înainte şi se armase ḑece galere, pe care încărcându-le cu tunurĭ şi alte muniţiĭ, le porniră la Varna, de unde pe Dunăre să se urce la Ruşcĭuk. Al duoĭlea vizir, Ibraim-Paşa, fu numit caimacam în lipsa luĭ Ferhad şi rĕmase în Constantinopole împreună cu aga Ianicerilor pentru paza oraşuluĭ şi cârmuirea trebilor împĕrăţieĭ. Caĭmacamul era duşman taĭnic al viziruluĭ şi, cu tóte

www.dacoromanica.ro

că în public se arăta că se ocupă cu pregătirea şi adunarea oştirilor şi a armelor spre a le trămite luĭ Ferhad, în faptă însă se silea cât putea să răsipéscă tóte pregătirile făcute. Vĕḑênd Ibraim-Paşa că vizirul trămitea din cale curier dupĕ curier, scriind sultanuluĭ că se apropie de hotarele ţĕreĭ Românescĭ cu o mână de soldaţĭ rĕŭ armaţĭ şi că-l rogă a trămite îndată oştile ajutóre, el se puse de arătă sultanuluĭ că pricina pentru care oştile se adună încet şi mergŭ cu greŭ către hotar nu e, dupĕ cum se ḑice, căcĭ lor le e témă a merge împotriva Românilor, dar căcĭ ele urăscŭ pe Ferhad-Paşa şi nu vorŭ a se bate sub dînsul cu duşmanul. Spre adeverirea ḑiselor luĭ, el scóse de marturĭ dinaintea sultanuluĭ pe muftiul Bostan-Zadel, pe cadiaskerul Baki, pe viziriĭ Gerah-Paşa, Hasan-Paşa şi pe fecĭorul luĭ Cicala-Paşa, toţĭ partisanĭ aĭ luĭ Sinan, cumpăraţĭ de dînsul cu vre o câte-va pungĭ de sechinĭ şi care toţĭ adeveriră arătarea luĭ Ibraim. Acésta începu a face impresie asupra minţeĭ sultanuluĭ.

În vreme ce aceste intrigĭ în Constantinopole urḑeaŭ peirea luĭ Ferhad-Paşa, el înainta în calea sa. Plecând de la Daut-Paşa în 30 Aprilie, ajunse la Cĭorli, unde porunci de a forma un trup de 1000 ómenĭ puşcaşĭ şi dete luĭ Husein-Beĭ co-

www.dacoromanica.ro

manda Spahiilor. Aceĭ 1000 puşcaşĭ se luaŭ din tot locul unde tăbăra armia şi ceĭ ce se înrolaŭ salutaŭ în tóte çilele pe marele vizir dinaintea cortuluĭ sĕŭ pe la treĭ séŭ patru cĭasurĭ de pe ameaçĭ. În cele d'întîiŭ çile ale luneĭ Maiŭ ajunse vizirul la Andrianopole şi făcu scire că va zăbovi acolo çece çile. În 13 Maiŭ, pênĕ a nu pleca din Andrianopole vizirul, potrivit vecheĭ şi statorniceĭ dorinţe a Porţeĭ, şterse drepturile ce principatele Moldova şi ţéra Românéscă îşĭ păstraseră prin capitulaţiile lor şi le declară provinciĭ ale împĕrăţieĭ turcescĭ (*ialeti*). El numi ca paşă în Moldova pe Gĭafer-Paşa, fostul beĭlerbeĭ al Servanuluĭ şi în Ţéra românéscă pe Satîrgi-Mehmet-Paşa şi, luând în privire sperarea viitórelor lor venitурĭ, li se puse condiţiĭ ca să aĭbă a ţine fie-care câte 1000 soldaţĭ cu cheltuiala lor. Fiind că acum ambele principate eraŭ reduse în starea celor-l-alte provinciĭ ale împĕrăţieĭ, vizirul dete slujba de defterdar în ambele ţĕrĭ luĭ Mehmet, beiŭ de la Ieni-Şeker şi într'aceiaşĭ vreme, hotărî 12,000 ómenĭ în léfă drept garnizonă acolo.

IV.

Pe când acest nor ameninţător de grósnică vijelie se apropia de ţéra lor, Româniĭ aflară că un

www.dacoromanica.ro

convoiŭ fórte bogat în banĭ şi bucate trecea din Constantinopole spre Ungaria. «Mirosul acesteĭ «prăd̦ĭ scóte pe aceştĭ leĭ din vizuinele lor şi îĭ «împinge a face tot spre a o dobîndi», d̦ice istoricul frances Montreux. Oştile române întîmpinară pe Turcii ce povăţuiaŭ acel convoiŭ. Lupta ţinu multă vreme cu noroc schimbat, pênĕ când curagĭul isbuti şi aĭ noştri luară treĭ corăbiĭ încărcate. Vestea că se apropie armata luĭ Ferhat-Paşa nu'ĭ putu face a se lăsa de acea dobîndă. Cât-va dupĕ acésta, Sigismund Bathori în Ardél trămise pe cel maĭ vestit general al sĕŭ George Borbeli, în Banat la Caransebeş şi Lugoş. Cu tóte că avea cu sine puţinĭ ostaşĭ, Borbeli cuprinse prin silă duoĕ castelurĭ turcescĭ, anume Bocşa şi Varsoşĭ; dar garnizónele turcescĭ de la Lipova, Giula, Csanad şi Ieneŭ, aflând prin spionĭ că oraşul Iofö se afla fără garnizonă, voiră a se folosi de lipsa oştirilor luĭ Borbeli din Ardél şi, cu puterĭ unite, năvăliră în acésta ţéră, cuprinseră Iofö cu şépte sate din prejur, unde trecură tot prin foc şi sabie şi duseră pe locuitorĭ în robie. Aflând Bathori acésta, spre a-şĭ rĕsbuna, pornesce din Alba-Iulia o cétă de oştire alésă, de cuprinde Totvaragia, măcelărind garnizóna. Acéstă cétă se unesce apoĭ cu Borbeli, care bătea Făgetul şi, dupe ce-l ĭeaŭ, plécă asupra paşiĭ de la Temişóra care, unindu-se

www.dacoromanica.ro

cu beiĭ de la Lipova, Giula, Csanad şi Ieneŭ, cu marĭ puterĭ alérgă asupră-ĭ. În bătălia însemnată ce urmă, creştiniĭ rĕmaseră biruitorĭ. Paşa Timişóreĭ abia scăpă cu fuga; ĭar beiĭ Giuleĭ şi Csanaduluĭ fură prinşĭ; viéţa lor numaĭ fu cruţată; toţĭ ceĭ-l-alţĭ prinşĭ fură ucişĭ în faţa armieĭ creştine. În urma acestora, Borbeli merse să bată cetatea Lipova.

V.

În acéstă ĭérnă puterea răsboĭuluĭ fiind în Ţéra românéscă şi Moldova, Ungaria rĕsuflă puţin de mişcările armelor. Sinan-Paşa de la Belgrad, de unde ĭernà, află prin fugarĭ renegaţĭ, silinţele şi umbletele prinţilor creştinĭ pentru o mare legătură împrotiva Turcilor. Spre a domoli focul cu care aceştia se pregăteaŭ la răsboĭu, meşteşugitul vizir creḑu că ar fi bine să facă a străluci dinaintea ochilor lor o mincinósă lucóre de pace. Spre acest sfîrşit făcu împĕratuluĭ o propunere de pace, dar puind condiţiĭ grele care era încredinţat că nu vorŭ fi priimite. Unele din aceste condiţiĭ eraŭ: d'a plăti tributul anilor trecuţĭ, a îngriji pentru trămiterea luĭ regulată în toţĭ aniĭ de aci înainte şi a nu da nicĭ un ajutor Ardelenilor, Muntenilor şi Moldovenilor, revoltaţĭ asupra Porţeĭ, nicĭ a le

www.dacoromanica.ro

lua partea în viitor; de unde nu, amenința Sinan că, în primăvara viitóre, va merge să bată Viena. El tracta încă în propunerea sa pe tótă națiа nemțéscă cu un mare dispreț, ḑicênd că Nemțiĭ sunt nisce laşĭ care nu potŭ suferi nicĭ fómea nicĭ căldura şi că sunt bunĭ numaĭ d'a bea şi d'a mânca. La aceste condițiĭ aspre şi cuvinte ocărîtóre, împĕratul rĕspunse cu vrednicie, arătând că o cercare rea va dovedi îndată luĭ Sinan că Nemțiĭ sciŭ a se bate cu ferul; că zadarnicile sale amenințărĭ nu-ĭ sunt de nicĭ un folos, de vreme ce are a face cu bărbaţĭ, ĭar nu cu copiĭ care se sparie de cel maĭ mic sgomot. Apoĭ, lepădând condițiile turcescĭ, propuse altele cu totul împotrivitóre, între care şi aceĭa ca Sinan să dea înapoĭ tóte castelurile cuprinse şi pe toţĭ prinşiĭ şi ca Pórta să se lepede de nedreptele eĭ pretenţiĭ asupra Moldoveĭ şi Ţĕreĭ românescĭ, ţĕrĭ vechĭ feudatare ale coróneĭ Ungarieĭ. Într'acest chip se zădărniciră tóte aceste vorbirĭ despre pace.

Sinan Paşa fu apoĭ chiămat la Constantinopole şi depărtat din vizirat, dupe cum am vĕḑut înapoĭ; în locu-ĭ veni la Belgrad Hasan-Paşa cu beilerbeĭul Greciеĭ, fecĭorul luĭ Sinan-Paşa, şi cu nisce Domnĭ şi boĭerĭ pribegĭ din Ţéra românéscă şi Moldova, care din ambiție călcând legea şi datoria lor, subt stégurile turcescĭ se luptaŭ în contra creştinilor.

www.dacoromanica.ro

Împĕratul începu atuncĭ a se găti cu tótă silinţa spre a urma răsboĭul în primăvéra viitóre. El chiămă pentru 8 Februarie, 1595, adunarea Staturilor Ungarieĭ la Presburg şi ale Boemieĭ la Praga, pe ţioa de 9 Februarie. Archiducele Mateiŭ deschise adunarea Staturilor Ungarieĭ, cerêndu-le mijlóce spre a urma cu isbîndă răsboĭul din primavéra viitóre. Cererea i se împlini, hotărîndu-se de adunare o dajdie de obşte pentru toţĭ, fie de orĭ ce rang ar fi şi orĭ ce privilegiŭ arŭ avé. Dieta de la Praga o deschise însuşĭ împĕratul şi, mulţumind Staturilor pentru zelul lor şi puternicele ajutóre în banĭ şi ómenĭ ce dedeseră spre susţinerea glorieĭ numeluĭ de creştin, el le descrise starea lucrărilor răsboĭuluĭ. El le spuse că rugase pe papa, pe craĭul Spanieĭ, p'al Polonieĭ şi Suedieĭ, pe marele duce al Muscalilor şi pe mulţĭ alţĭ prinţĭ străinĭ, cum şi pe prinţiĭ Germanieĭ la dieta de la Ratisbona; şi că spera că toţĭ îşĭ vorŭ uni puterile cu ale sale împrotiva duşmanuluĭ. El le vorbi apoĭ de legătura ofensivă şi defensivă a prinţilor Ardéluluĭ, Moldoveĭ şi ţĕreĭ Românescĭ, de trofeele şi biruinţele lor şi încheiă cerênd Staturilor ajutóre în ómenĭ şi banĭ. Staturile îĭ deteră pentru Boemia, Moravia, Silesia şi Luzacia, 600 călăreţĭ şi 10,000 pedestraşĭ, care de la începutul luĭ Maiŭ şi pênĕ la sfîrşitul luĭ Noemvrie trebuiaŭ să slu-

www.dacoromanica.ro

jéscă cu cheltuiala lor în armata împĕrătéscă. Împĕratul numi mai mare peste oştile sale în Ungaria pe comitele Mansfeld, căpitan vestit în răsbóĭe pe acele vremĭ şi-l cinsti cu titlul de principe.

VI.

În vreme ce ambele împĕrăţiĭ se găteaŭ cu atâta silinţă spre a purta cu putere răsboĭul, unirea voevoţilor Ardéluluĭ, Moldoveĭ şi Ţĕreĭ românescĭ, care, după cum vĕdurăm, fusese de mare folos causeĭ creştinătăţiĭ, fu în primejdie de a fi sdrobită, şi aceste ţĕrĭ, acuma aşa ameninţate de Turcĭ, în nevoia de a deschide răsboiŭ între dînsele. Înţelepcĭunea luĭ Mihaiŭ-Vodă se grăbi a opri o asemené nenorocire ; dar sĕmînţă de vrajbă ce se aruncă atuncĭ, rodi mult maĭ apoĭ, zădărnici tot sângele ce se vĕrsase pentru causa creştinătăţiĭ, asvîrli aceste treĭ ţĕrĭ în valurĭ şi în nenorocirĭ cumplite şi mântui împĕrăţia turcéscă de peirea ce o ameninţase. Sigismund Bathori, nestatornic şi zadarnic, se trufi şi se înălţă cu mintea de când tractă şi se rudi prin căsătorie cu împĕratul nemţesc, şi începu de o-dată prin usurpare, a se întitula prinţ al Ţĕreĭ românescĭ şi al Moldavieĭ, arătând prin acésta dorinţa sa de a schimba tractatul de alianţă ce făcuse cu Domniĭ românĭ, într'un trac-

www.dacoromanica.ro

tat de suzeranitate a sa asupră-le. Evenimentele timpurilor păstraseră aceste treĭ principate, Ardélul, Ţéra românéscă şi Moldova, singure, isolate, între împĕrăţia turcéscă, împĕrăţia nemţéscă şi crăia Polonieĭ. Era óre-cum firesc lucru ca orĭ-care dintre stăpînitoriĭ din aceste treĭ ţĕrĭ ce se simţea în putere, să caute a le uni într'un singur Stat şi a reîntrupa ast-fel vechia crăie a Dacieĭ. Maĭ mulţĭ prinţĭ românĭ şi ungurĭ o ispitiră; dar ceĭa ce împingea pe Românĭ către acésta era dorinţa d'aşĭ constitui unitatea lor constituţională, d'a se uni între sine fraţĭ de aceĭaşĭ limbă şi sânge, în vreme ce Unguriĭ nu eraŭ împinşĭ decât de vechia şi statornica lor dorinţă d'aşĭ întemeia supremaţia lor asupra întregeĭ naţiĭ române şi, călcând'o în picióre, a da impĕrăţieĭ lor ţĕrmurile Măreĭ-Negre. Lupta între aceste tendinţe împotrivitóre ale Românilor şi ale Ungurilor zădărnici tóte întreprinderile de a reîntemeia regatul Dacieĭ, şi acéstă rivalitate naţională aduse robirea comună.

Tocmaĭ în minutul când se cerea încredere reciprocă şi unire, nesocotitul Bathori, maĭ mult din zădărnicie, aprinse torţa acum stinsă a vechilor urĭ naţionale. Proiectele luĭ ambiţióse găsiră partisanĭ nu numaĭ în Ardél, dar încă şi în Moldova şi în Ţéra românéscă. Cu tot meritul ce Aron-Vodă îşĭ dobêndise prin rĕsculareа luĭ asupra Turcilor, Mol-

www.dacoromanica.ro

dovenii tot nu puteaŭ uĭta tiraniile luĭ de maĭ nainte. În înţelegere cu Sigismund Bathori se urdi asupra luĭ Aron-Vodă un complot între boĭeriĭ moldoveni, în capul cărora sta aga Răsvan ce comanda guardia de Unguri a acestuĭ Domn. Sub pricinuire că s'ar fi prins nisce scrisorĭ scrise de mâna luĭ Aron, care dovedeaŭ că el se afla in înţelegere cu Turciĭ şi cu cardinalul Andreĭ Bathori din Polonia, vĕrul prinţuluĭ Sigismund, un trup de oştire din Ardél, sub comanda luĭ Gaspar Corniş şi Francisc Daczo, intră fără veste în Iaşĭ şi, împreună cu Răsvan, ridică pe Aron cu soţia şi feciorii luĭ, la 23 Aprilie 1595, şi-ĭ duse sub pază în Ardél, sub pretext ca să se apere şi să se desvinovăţéscă către Sigismund. Dar acesta îl închise în castelul Vinţuluĭ, orăşel pe Mureş, puţin departe de Alba-Iulia, vestit printr'o fără-de-lege a curţeĭ Austrieĭ, mórtea cardinaluluĭ Martinuţiŭ, (1551) care fu ucis de generalul spaniol Castaldo. Nu se scie dacă Aron-Vodă a fost vinovat întru adevĕr de trădarea ce a motivat arestarea luĭ séŭ dacă a căḑut jertfă ambiţieĭ luĭ Răsvan şi luĭ Bathori. Nimenĭ n'a vĕḑut acele scrisorĭ de trădare ale luĭ. Noĭ ne plecăm a crede, cu maĭ mulţĭ analiştĭ contimporanĭ, că fără dreptate a fost el asvîrlit dupĕ tron în temniţă; dar cumplita luĭ domnire îĭ meritase o asemené cădere. El îşĭ sfîrşi viaţa la

www.dacoromanica.ro

Maiŭ 1597, în aceĭaşĭ temniţă. Tótă avuţia luĭ cea mare, strînsă prin stórcerĭ nelegiuite, fu confiscată de Bathori spre a sluji pentru cheltuiala războiuluĭ Maĭ mulţĭ din boĭerĭĭ partisanĭ aĭ luĭ Aron-Vodă se turburară fórte la acéstă silnică şi fără dreptate faptă; de aceĭa, mulţĭ din eĭ fură închişĭ, unĭĭ pedepsiţĭ cu mórte. Aceste fapte nedrepte rĕciră cu totul spiritele Moldovenilor de către Bathori şi le întórseră către Polonia, unde maĭ mulţĭ boierĭ se aflaŭ în pribegie, aceia ce dete Polonilor îndrăznélă de a căuta să intre în Moldova. Ast-fel dreptatea dumneḑeéscă scóte rĕsplata uneĭ fapte dintr'însa chiar; şi Răsvan, precum şi Bathori, traseră dintr'acésta mult rĕŭ şi stingere asupra capetelor lor. Aga Răsvan fu numit de Sigismund Bathori Domn în Moldova sub suzeranitatea luĭ şi-şĭ luă nume de domnie Ştefan-Vodă. Acest Răsvan era născut în Moldova, dintr'un tată ţigan şi o mumă moldovéncă. El intrase de tênĕr în armia polonă, şi, deosebindu-se printr'o vitejie neobicĭnuită în războiul cu Muscaliĭ, fu din simplu soldat rădicat la cele maĭ înalte trepte ostăşescĭ de craiul Poloniei Ştefan Bathori. În urmă, întorcêndu-se în Moldova, intră în slujba luĭ Aron-Vodă, care-ĭ dete rangul de agă şi-l trămise în Maiŭ 1593, sol la Sigismund Bathori. Apoĭ Răsvan priimi de la Aron comanda guardieĭ sale de Ungurĭ. El trase la sine

www.dacoromanica.ro

dragostea acestor ostaşi şi isbuti, după cum vĕ-ţurăm, cu ajutorul luĭ Bathori, a rĕsturna pe Domnul sĕŭ şi a se urca ast-fel în locu-ĭ pe un tron de care se făcuse vrednic prin vitejia sa.

Sigismund Bathori, temêndu-se ca nu cum-va boieriĭ moldoveni, care eraŭ pribegĭ în Polonia, împreună cu Polonii, să facă vre-o năvălire în Moldova spre a turbura starea lucrurilor, întocmite după plăcerea luĭ, trămise pe Gaspar Corniş la Zamoisky, marele hatman al corónei Polonieĭ, spre a-ĭ vesti că el s'a făcut acum stăpîn al Moldoveĭ şi îl poftesce ca să nu umble a intra în acea ţéră şi a-ĭ aduce vre-o pagubă. Zamoisky îĭ dete răspuns în scris că acéstă trébă privesce pe craiŭ şi pe Staturĭ, şi că ar fi fost maĭ bine dacă Bathori nu întreprindea o asemené faptă pênĕ a nu cerceta maĭ întîiŭ părerea regeluĭ Polonieĭ. Într'acest chip ambiţia luĭ Bathori deşteptă în inima Polonilor vechia lor dorinţă d'a stăpîni Moldova şi aduse marĭ nenorociriĭ.

VII.

Tocmaĭ se gătea Mihaiŭ-Vodă de a se apĕra în contra năvălireĭ cu care îl ameninţa vizirul Ferhad-Paşa, când prinse veste de întîmplările din Moldova şi de cugetele ambiţióse ale luĭ Bathori asu-

www.dacoromanica.ro

pra ţĕreĭ şi domnieĭ sale. Dintru'ntiiŭ el nesocoti acele proiecte ale unuĭ aliat trădător şi călcător de jurămênt şi declară că-şĭ va apăra cu puterea drepturile, de se va atinge cine-va de dînsele. Dar stolul oştilor turcescĭ acum se pornise spre ţĕră ; în acea primejdie Mihaiŭ simţi nu numaĭ că nu putea intra în luptă cu Sigismund Bathori, dar că încă avea trebuinţă de ajutorul luĭ. El maĭ avea apoĭ a se teme ca mişelul sĕŭ aliat să nu-l jertféscă Turcilor; în adevĕr, tocmaĭ atuncĭ pe la începutul luĭ Maiŭ, sosise în Ardél cĭauşul Ibrahim, aducênd luĭ Bathori caftane şi scrisorĭ atât de la sultanul cât şi de la aga curţiĭ de Constantinopole şi de la Amat-Paşa din Temişóra, prin care i se făgăduia că sultanul îl va recunósce stăpînitor peste câte trele principatele, cu titlu de craiŭ şi cu plata unuĭ tribut anual de 5000, în loc de 15,000 sechinĭ, ce plătea Ardélul maĭ nainte, numaĭ să se tragă din legătura creştină. Era adevĕrat că aceste făgăduĭelĭ eraŭ pré marĭ ca să pótă fi ţinute. Mihaiŭ însĕ putea să se témă orĭ de ce de la un om aşa de nestatornic la minte şi la jurămintele sale. Împĕratul însuşĭ avea témă de slăbiciunea luĭ Sigismund şi încă de la 7 Martie îĭ scrisese să se feréscă de ispita Turcilor, care «se silescŭ din mânĭ şi din picĭóre, prin ameninţărĭ şi făgăduĭelĭ» ca să-l tragă pe el şi pe voevoziĭ românĭ din ali-

www.dacoromanica.ro

anța creștină. În acéstă cumpĕnă grea în care se afla, Mihaiŭ găsi în inima sa curagĭul rar și fórte de lăudat de a jertfi mărimea și neatîrnarea sa, dragotea de sine, drepturile sale și chiar ale patrieĭ, pentru un mare interes al omenireĭ și al civilisațieĭ creștine. Adunând țéra spre a se chibzui, îșĭ aleseră cu toțiĭ sfat de folos acesteĭ nevoĭ, ca Domnul să se închine luĭ Sigismund, păstrându-șĭ însă fără scădere drepturile suveranităței și veniturile țĕreĭ. Cu asemené instrucțiĭ porni în Ardél o deputație compusă de Eftimie mitropolitul Tîrgoviștеĭ, Teofil episcopul Râmniculuĭ, Luca episcopul Buzĕuluĭ, Dimitrie, Preda și Borcea, vistieriĭ Dan și Teodosie, postelniciĭ Radu Buzescu și Stamate, clucerĭ Radu și Vintilă. La 2 (12) Maiŭ, sosi acéstă deputație în Alba-Iulia și îndată fu priimită în audiență de Bathori. El orîndui din parte-ĭ spre a tracta cu deputația pe Stefan Iojica, sfetnicul și cancelariul sĕŭ cel mare și pe George Ravadzi sfetnic al sĕŭ și căpitan al cetățeĭ Szamoș-Ujvar. Dar «dintr'aceștĭ boĭerĭ ce-ĭ trămisese «Mihaiŭ-Vodă pentru tocmélă, ḑice chronica, în-«vrăjbitorul diavol umblă în mijlocul lor, de se «apucară uniĭ cu alțiĭ maĭ mult să facă vrajbe «decât pace, cum să scóță pe Mihaiŭ-Vodă din «țéră; ĭar ceĭ-lalțĭ boierĭ ce se nevoĭaŭ să slujască «Domnuluĭ lor în dreptate, de neprietenĭ fură bi-

www.dacoromanica.ro

«ruiți.» Într'acest chip, prin vrăjmașia unor boĭerĭ, se făcu ca tractatul ce se încheiè între plenipotențiĭ românĭ și ungurĭ la Alba-Iulia, în 20 Maiŭ 1595, nu fu de pe cum voise Mihaiŭ, numaĭ un simplu tractat de închinare, ci din potrivă legĭuì o supunere desĕvîrșită și o întrupare a Țĕreĭ românescĭ cu Ardélul. Cuprinderea acestuĭ tractat era: că episcopiĭ, boĭeriĭ, împreună cu Mihaiŭ-Vodă și cu tótă țéra, îșĭ alegŭ de Domn stăpînitor pe Sigismund Bathori și pe următoriĭ sĕĭ, căruia depunŭ jurămêntul de credință. Acest prinț, neputênd sta necurmat în Țéra românéscă, o va cârmui printr'un vice-voevod ales de țéră, care să scie limba și obiceĭurile eĭ și căruĭa prințul să-ĭ trămită stég, buzdugan și sabie, semnele dregătorieĭ. Vice-voevodul va alege un sfat de duoĭ-spre-țece boĭerĭ maĭ bĕtrânĭ, între care să nu intre nicĭ un Grec și cu care să cârmuĭască țéra. Veniturile lor vorŭ fi hotărîte de prințul și el nu se va maĭ întitula ca înainte: «Din mila luĭ Dumnețeŭ», nicĭ va numi orașele țĕreĭ «ale sale»; într'un cuvînt el va fi numaĭ un slujbaș al prințuluĭ. Acesta singur va avé dreptul de viéță și de mórte asupra boĭerilor, dreptul de a face dănĭ la pămîntenĭ, dreptul de a tracta cu puterile străine pentru țéră. La dietele Ardéluluĭ să se trămită deputațĭ și din Țéra românéscă, care să aibă drept de a vorbi

www.dacoromanica.ro

şi a vota ca şi ceĭ-l-altĭ deputaţĭ. Libertatea şĭ veniturile cleruluĭ şi ale călugĕrilor se asiguraŭ, şi juridicţia mitropolituluĭ Tîrgovişteĭ se întindea peste tóte bisericile românesceĭ din ţĕrile ce se aflaŭ sub stăpînirea prinţuluĭ. Pentru tóte acestea Bathori se lega că el şi următoriĭ sĕĭ vorŭ apăra cu tóte mijlócele lor, ţéra de vrăjmaşĭ. Acest tractat fu un act de rĕsbunare al aristocraţieĭ împotriva luĭ Mihaiŭ, pe care în zadar ea se ispitise a-l rĕsturna.

Boĭeriĭ şi călugĕriĭ, spre a-şĭ asigura şi a-şĭ întinde privilegiile lor, spre a umili pe Mihaiŭ, scăḑêndu'l din trépta de Domn suveran la aceĭa de un slujbaş unguresc, trădară drepturile naţieĭ şi o aruncară sub supremaţia şi stăpînirea naţieĭ ungurescĭ, duşmana eĭ cea de de mult. Acest tractat înjositor pentru el şi naţia sa, eşit din trădarea din năuntru şi din afară, fatalitatea împrejurărilor puse pe Mihaiŭ în nevoie de a-l priimi, dar de atuncĭ trufaşa luĭ inimă îşĭ făgădui o rĕsbunare puternică şi ura ce hrăni familieĭ Bathorescilor şi pe care sciu a o împărtăşi poporuluĭ român, fu atât de înfocată încât arse cu totul acéstă familie şi stinse cu sunet pomenirea eĭ.

Cu întórcerea deputaţilor din Ardél, Sigismund trămise pe George Palaticĭ ca să ducă luĭ Mihaiŭ-Vodă buzduganul şi stégul ostăşesc, semnele «voe-

www.dacoromanica.ro

vodatuluĭ» şi să priiméscă jurămêntul luĭ şi al boĭerilor. Mihaiŭ făcu acest jurământ, dar în inima luĭ hotărî a scăpa de dînsul la cea maĭ d'întîiŭ ocasie. Într'aceĭaşĭ vreme, la 1 Iunie, sosiră la Alba-Iulia deputaţiĭ Moldoveĭ, care încheĭară un tractat cu aceleaşĭ condiţiĭ ca cel cu Ţéra românéscă. De atuncĭ Sigismund Bathori începu a purta titlu de «Principe al crăiilor Ardéluluĭ, Mol-«davieĭ şi Ţĕreĭ Românescĭ şi al sfinteĭ împĕrăţiĭ «romane (regnorum Transilvaniæ, Moldaviæ, Va-«lachiæ transalpinæ et Sacri Romani Imperii Prin-«ceps,)» şi în Europa începu a fi privit şi numit *Rege al Dacieĭ*, căcĭ locuitorilor acestor treĭ principate, Românĭ, Ungurĭ şi Saşĭ, li se da numirea comună de *Dacĭ*. Dar acéstă nesocotită ambiţie a luĭ Bathori nu sluji la alt ceva decât de a deschide ochiĭ Românilor şi a le aduce mereŭ aminte de vechĭa crăie a Dacieĭ, moştenirea lor părintéscă. Ast-fel Unguriĭ înşişĭ lucrară şi făcură pe lume a crede într'un viitor regat al Dacieĭ, fantasmă îngrozitóre ce astăţĭ înghĭaţă inimile lor de spaĭmă.[1])

---

[1]) După Sigismund Bathori, prinţiĭ următorĭ păstrară idea luĭ de regat al Dacieĭ: ast-fel cardinalul Andreĭ Bathori, Gabriel Bathori şi Bethlen Gabor, care la 1628, cere de la sultanul a-ĭ recunósce titlul de *Rege al Dacieĭ*.

www.dacoromanica.ro

VIII.

În vremea acestor tractaţiĭ, vizirul Ferhad se apropia încet de hotarele nóstre şi Tătariĭ, ce priimiseră poruncă de a ajuta operaţiile armateĭ turcescĭ, năvăliră către începutul luĭ Iunie, cu o puternică oştire asupra Moldoveĭ şi Ţĕreĭ românescĭ. Mihaiŭ-Vodă, cu un trup de óste alcătuită de Românĭ, Ardelenĭ şi Cazacĭ, pripesce de le ese înainte la hotarul Ţĕreĭ românescĭ, le dă o sabie, îĭ împraştie şi-ĭ silesce a se întórce înapoĭ, cum inima lor n'a voit. Îndată dupe aceĭa, Mihaiŭ-Vodă ĭea cu sine o cétă de călăreţĭ şi pedestraşĭ românĭ, împreună cu o cétă de călăreţĭ ardelenĭ din trupul luĭ Albert Kiraly, sub comanda luĭ Gaspar Födössi, şi pornind din Bucurescĭ, stringe pe lîngă dînsul pe toţĭ ostaşiĭ românĭ şi bulgarĭ ce întêmpină în cale şi pe o sémă de paznicĭ din volintirĭ şi în ţioa mare, lîngă Nicopole, trece Dunărea pe vase în vederea şi în faţa oştirilor turcescĭ, adunate acolo spre ocrotirea construcţieĭ vaselor pentru podul ce se pregătea a se face pe Dunăre. Cum trecură aĭ noştri rîul, deteră îndată năvală asupra Turcilor, îĭ batŭ, îĭ spargŭ, îĭ punŭ în gónă şi-ĭ silescŭ a căuta scăpare dupĕ şanţurĭ, închiţêndu-se în tabără. Acéstă tabără era aşeţată pe lîngă rîul Osmu ce curge din Balcanĭ şi se vérsă în Dunăre aprópe de Nicopole, şi lîngă dînsa eraŭ grămădite

www.dacoromanica.ro

la un loc, ca la o mie de luntri, cu tóte cele trebuincióse pentru facerea poduluĭ. Numĕrul Românilor, spunŭ că se urca la cincĭ miĭ ómenĭ, în vreme ce Turciĭ treceaŭ peste douĕ-spre-ḑece miĭ. Bătălia acéstă urmă în 10 Iunie. Româniĭ cuprinseră tabăra cu asalt, robiră şi trecură sub ascutişul sabieĭ pe mulţĭ Turcĭ, ca la 500: iar, după alţiĭ, 1600 Turcĭ căḑură morţĭ. Despre paşa nu se scie de a scăpat séŭ de a rĕmas mort. Tóte luntrile fură mistuite prin foc, afară de vre o ḑece ce eraŭ aşeḑate maĭ departe şi de care nu se putură apropia. Ele slujiră în urmă la aĭ noştri spre a trece dincóce de rîŭ bucatele găsite acolo. Un Turc ales ce purta grija acestor lucrărĭ ale poduluĭ, vĕḑênd arderea luntrilor, ḑise către Födössi: «Daca óstea vóstră ar fi luat astăḑĭ pré puterni«culuĭ padişah patru cetăţĭ, n'ar fi fost nenorocire «maĭ mare la el decât paguba ce-ĭ face arderea «acestor luntri.» Româniĭ luară în astă isbîndă şése stégurĭ şi douĕ tunurĭ, falconete ce Turciĭ câştigaseră în anul trecut sub cetatea Raab, de la oştile împĕrătescĭ; Mihaĭ-Vodă le trămise luĭ Bathori, împreună cu 16 tunurĭ şi multe pale, hangerurĭ şi alte arme bogat împodobite ce dobîndiră acolo ostaşiĭ sĕĭ. Eĭ găsiră încă mult praf, muniţiĭ şi multe instrumente de fer; dar pe acestea, neputêndu-le duce cu dînşiĭ, le aruncară în apă. Învingĕtoriĭ românĭ petrecură nóptea în acel loc şi

www.dacoromanica.ro

în ḑioa următóre, 11 Iunie, apropriindu-se de Nicopole, scóseră pe duşman dintr'însul. Eĭ cuprindŭ oraşul, îl strică şi îl daŭ pradă flacărilor. Nemulţumindu-se cu atâta isbîndă şi înflăcăraţĭ de norocul ce-ĭ favorisa, eĭ se aruncă chiar asupra cetăţiĭ şi isbutescŭ a face, lîngă pórta cea mică, o spărtură cât să pótă trece duoĭ ómenĭ. Dar ceĭ din năuntru începură a vĕrsa din tunurile şi puscile lor descărcăturĭ omoritóre şi aĭ noştri, vĕḑênd că perduseră vre o 50 séŭ 60 ómenĭ, lăsară cetatea şi trecênd Dunărea, se întórseră în ţĕră, veselĭ de norocita lor expediţie.

IX.

Acestă expediţie a Românilor la Nicopole se mări fórte mult de uniĭ din analiştiĭ contimporanĭ, care o transformară într'o bătălie generală cu tótă óstea luĭ Ferhad-Paşa, în care acesta rĕmase învins cu o perdere fórte mare. Chiar Turciĭ, duşmaniĭ luĭ Ferhad-Paşa rĕspândiră acéstă veste neadevĕrată, ca să-l pótă perde maĭ cu înlesnire. Noĭ însă deterăm maĭ mult creḑĕmînt raportuluĭ luĭ Albert Kiraly către stăpînul sĕŭ, ce se potrivesce cu arătarea unor analiştĭ aĭ timpuluĭ. Perderile Turcilor încă nu fură aşa de nenorocite precum credeaŭ creştiniĭ şi Turciĭ chiar, căcĭ în pu-

www.dacoromanica.ro

ţine ḑile luntrile se făcură şi se adunară la loc. Se vede că Mihaiŭ voĭ încă a face cu acestea, ceĭa ce făcuse cu cele-l-alte; el trecu vre-o mie de ómenĭ lîngă Nicopole ca să pună mână pe acele vase ce se coboraŭ pe Dunăre spre schela Ravehe unde Hasan-Paşa beilerbeĭul Rumelieĭ, însărcinat cu construcţia poduluĭ, le aduna. Româniĭ se daseră ascuns şi le pândeaŭ trecerea; dar a duoa-ḑi diminéţa oştile Rumelieĭ şi Segban-Başi, generalul Ianicerilor, care păzea acele luntri, plecară spre dînşiĭ şi aflând în cale de la un prins starea şi aşeḑarea lor, se ascunseră tótă ḑioa aceia într'un loc priincĭos, şi a doua-ḑi, când se crăpa de ḑioă isbiră fără de veste Turciĭ pe aĭ noştri cu atâta noroc încât îĭ învinseră şi-ĭ puseră pe fugă.

În sfîrşit, dupĕ şépte sĕptĕmânĭ de la plecarea sa din Constantinopole, Ferhad-Paşa sosise acum pe la jumĕtatea luĭ Iunie în Ruşcĭuk, unde găsi gata lemnele pentru facerea poduluĭ. Pricina zăbovireĭ luĭ în cale fu, dupĕ cum scim, întârḑierea adunăriĭ soldaţilor şi greutatea ce întêmpină întru strîngerea muniţiilor şi a bucatelor din partea duşmanilor sĕĭ rĕmaşĭ în Constantinopole. Îndată ce sosiră vasele de la Nicopole, în 6 Iulie, se apucară de lucrul poduluĭ. Un Român ce pică atuncĭ în mânele Turcilor şi care se vedea a fi fost trămis într'adins de Mihaiŭ-Vodă, le spuse că acesta

www.dacoromanica.ro

priimise ajutóre din Ardél şi Ungaria şi că se afla în Bucurescĭ în capul a şépte-ḑecĭ miĭ ostaşĭ. Segban-Başi fu însărcinat a trage linia poduluĭ cu vre-o câţĭ-va beĭ din Rumelia, care trebuiaŭ să mérgă înainte. Marele vizir sta la capul poduluĭ subt un kioşc susţinut de opt stîlpĭ, de unde putea sĕ vaḑă şi silinţa ce se punea la lucrarea poduluĭ şi totŭ ce se petrecea în tabără. În locul unde se făcea podul era, în mijlocul rîuluĭ, un ostrov lat, săḑit tot cu sălciĭ, unde podul ajunsese în cincĭ séŭ şése ḑile. Ostrovul fu ocupat maĭ întîiŭ şi se aşeḑară acolo corturĭ. Cel-lalt canal al rîuluĭ, ce se întindea pênĕ la cetăţuĭa St. George, era fórte larg încât trebuĭa cel puţin 500 vase spre a face podul. Era lîngă cetăţuĭe locul cam ridicat şi nisce sangiacĭ-beĭ fură orînduiţĭ spre a-l tăia ca să pótă prinde capul poduluĭ. În 8 Iulie beilerbeĭul Rumelieĭ Hasan-Paşa intră cu pompă în tăbără, ducênd ca la 500 robĭ şi aprópe patru miĭ capete de creştinĭ din Transilvania şi Ungaria. Satîrgi-Mehemet-Paşa, ce fusese numit beilerbeĭul Ţĕreĭ românescĭ, fiind chiămat, sosi şi el peste puţine ḑile în tabără.

X.

Într'aceĭa, pe când Ferhad-Paşa se ocupa cu construcţia poduluĭ, măgulindu-se cu sperare că va

www.dacoromanica.ro

supune îndată Ţéra românéscă şi apoĭ prin Ardél îşĭ va deschide calea spre Bĕlgrad, ca să încépă operaţiile răsboĭuluĭ în Ungaria, vrăjmaşiĭ sĕĭ din Constantinopole nu sta în nelucrare. Sinan-Paşa câştigase pe taĭniciĭ haremuluĭ, care începură a băga multe hule asupra luĭ Ferhad în capul despotuluĭ. Îl învinovăţiră că în fundul inimeĭ sale e *ghĭaur* şi că are relaţiĭ secrete cu Mihaiŭ-Vodă, silind impreună a prăpădi cu totul armia mahometană; că perduse o mare bătălie la Nicopole; că ostaşiĭ nu vorŭ a se maĭ bate sub dînsul: că opresce pe sémă-ĭ baniĭ cu care trebuĭe să plătéscă oştile şi că, de i se va lăsa încă comanda armieĭ, e de temut că ambiţia şi scumpetea luĭ să nu pricinuĭască nenorociriĭ şi maĭ marĭ. Prin aceste pîrĭ neadevĕrate, Ibraim-Paşa şi ceĭ-lalţĭ prietiniĭ aĭ luĭ Sinan isbutiră a rĕsturna pe Ferhad-Paşa, şi în 6 Iulie, Sinan-Paşa fu numit în locu'ĭ mare vizir pentru a patra óră. A duoa ḑi (7 Iulie) noul vizir porni pe chehaiaoa capigiilor, Ahmet-Aga, cu un ferman ca să ĭea pecetea împĕrătéscă din mână luĭ Ferhad şi să'l şi omóre de va avé ocasie priinciósă. Dar cu duoĕ ḑile înainte de a sosi chehaiaoa în tabără la Ruşcĭuk, Ferhad-Paşa, însciinţat fiind de nisce credincioşĭ aĭ sĕĭ din Constantinopole despre ceĭa ce i se pregătea, chiemă la sine pe Mehemet-Satirgi Paşa, îĭ dete pecetea împĕră-

www.dacoromanica.ro

téscă în mânĭ, spuindu-ĭ că el e mazil şi cu tot bagagĭul sĕŭ, însoţit de treĭ miĭ voinicĭ călăreţĭ, luă drumul Constantinopoleĭ. În cale întîlni trupele Sirieĭ, pe care Sinan le pornise după dînsul, ḑicêndu-le: «Mie capul, voĕ avuţiile!» Ferhad scăpă din mâna acestora, lăsându-le în jaf avuţia sa, ce era încărcată tótă pe cămile legate câte şése unele de altele. Dintr'un dél vecin el privi acéstă pradă a vistieriilor sale şi apoĭ se depărtă în munţĭ şi d'acolo se duse la Constantinopole, unde în zadar căută a-şĭ mântui viéţa. Mórtea luĭ e povestită cu întristare de toţĭ istoriciĭ Turcĭ, care laudă slujbele ce el a făcut împĕrăţieĭ şi hulescŭ pe ambiţiosul şi barbarul sĕŭ duşman. Sinan-Paşa, care se numise totŭ de o dată seraskier şi mare vizir, fără a perde vreme, începu a se găti spre a se porni la óste. Pênĕ a nu eşi însă din Constantinopole, voind să dea Turcilor şi sultanuluĭ o privelişte plăcută, trămise de scóse din închisorĭ o sută duoĭ-spre-ḑece creştinĭ robiţĭ în Ungaria, afară de femeĭ şi copiĭ, pe care, după ce-ĭ sili a face o sută leghe ḑi şi nópte pe drum, legaţĭ şi chinuiţĭ de fóme şi de sete, încât mulţĭ, nu numaĭ copiĭ dar şi bărbaţĭ, muriră în cale, îĭ aduse în oraş, unde el însuşĭ iĭ priimi la porţile cetăţiĭ şi îĭ preumblă prin têrg în vederea sultanuluĭ şi a locuitorilor. Între aceştĭ robĭ eraŭ mulţĭ ómenĭ în-

www.dacoromanica.ro

semnaţĭ şi de cinste, din care uniĭ fură osîndiţĭ la galere, alţiĭ traşĭ în ţépă. Între dinşiĭ se descoperi o femee în haĭne bărbătescĭ. Era o júnă fată numită Maria Putoiana. Istoriciĭ nu spunŭ nimic despre naţionalitatea eĭ: numele însă o dovedesce a fi fost românсă. Împinsă, de pe spusa unora, de dorinţa d'aşĭ rĕsbuna familia măcelărită de Turcĭ, iar de pe alţiĭ, de mărimea curagĭuluĭ sĕŭ şi de sfînta dorinţă d'a se lupta cu dușmanul legiĭ, ea se bătuse multă vreme ca soldat. Turciĭ o întrebară dacă n'a luat haĭna bărbătéscă ca să ascundă vre o dragoste cu vre unul din ostaşĭ. La acésta ea rĕspunse cu o minunată neînspăimîntare, că ea îşĭ schimbase portul ca să pótă a-ĭ vătăma în răsboiŭ, iar că pênĕ atuncĭ nicĭ un om nu-ĭ bănuise sexul. Acésta o mărturisiră şi toţĭ soţiĭ eĭ, adăogind că în tóte întîlnirile cu Turciĭ, ea dedese fórte frumóse probe de curagĭu. Aflând Sultanul de acéstă eroină, trămise să o aducă dinainte-ĭ şi o întrebă de a ucis vre un Turc, la care întrebare ea rĕspunse cu semeţie că s'a purtat cât a putut maĭ cu curagiŭ, necruţând nicĭ un vrăjmaş şi ucigênd vr'o ḑece cu mâna eĭ. Sultanul, mirându-se mult de vîrtutea acesteĭ fete generóse, puse de o preumblă în triumf pe uliţele Constantinopoleĭ, arătându-o poporuluĭ ca o minune; apoĭ o dete sultaneĭ spre slujba eĭ în harem.

www.dacoromanica.ro

XI.

Sinan-Paşa era atuncĭ în vîrstă de opt-ḑecĭ şĭ treĭ de anĭ. El era de némul luĭ arnăut, născut în satul Tapoiane în sangĭacatul Preveḑeĭ. Fiind numaĭ în vîrstă de 16 anĭ, el eşise din saraiŭ în ḑilele Sultanuluĭ Suleĭman şi intrase în rîndurile Ianicerilor, luând parte în multe bătăliĭ însemnate de pe atuncĭ, iar maĭ cu sémă la asedierea Vieneĭ de la 1528, şi deosebindu-se tot-d'a-una printr'o ură férósă asupra creştinilor. În puţină vreme el ajunse beilerbeiŭ de Alep şi de Egipt; pe urmă fu trămis de liniştĭ turburările Arabieĭ şi luă parte, sub Mustafa-Paşa, la răsboĭul Cipruluĭ, unde îşĭ arătă cruḑimea sa asupra creştinilor, povăţuind călcarea capitulaţieĭ şi jupuirea de viŭ a vitézuluĭ şi nenorocituluĭ Bragadini, comandantul cetăţeĭ Guleta. După aceia, ajunse de treĭ orĭ mare Vizir, vestindu-se maĭ presus de toţĭ căpitaniĭ turcĭ, în tóte răsbóĭele ce purtă cu norocŭ în câte-şi trele părţile lumiĭ şi care îĭ dobîndise numele de *nebiruit* şi de *Mariu al Osmanlîilor*. Turciĭ îl numiaŭ Cogia-Sinan-Paşa séŭ Sinan-Paşa-cel-bĕtrân spre a-l deosebi de Cecale-Zade-Sinan-Paşa, cunoscut de creştinĭ sub numele de Cicală-Paşa, care era născut la Messina dintr'un tată genoves şi dintr'o mumă turcă. Îndată ce-şĭ vĕḑu împlinită înfocata sa do-

www.dacoromanica.ro

rinţă de a se maĭ oşti împotriva creştinilor, bĕtrânul vizir, îngâmfat de reputaţia sa ostăşéscă şi de atâtea răsbóĭe cu noroc sĕvîrşite în Tunis, Arabia, Persia, Georgia şi Ungaria, se duse dinaintea sultanuluĭ de jură şi chezăşui pe capul sĕŭ, că va supune pe revoltanţiĭ românĭ, va robi şi va pustii ţéra lor, ĭar pe Mihaiŭ-Vodă îl va prinde şi-l va aduce viŭ. Dupĕ aceĭa, îşĭ adună în grabă oştile şi tótă gătirea trebuincĭósă la răsboiŭ, luă cu sine stégul cel sfînt cu care Musulmanĭĭ se credeaŭ nebiruiţĭ când îl aveaŭ în tabăra lor, şi, eşind cu ceremonie mare din Constantinopole, merse de tăbări la Daut-Paşa. D'aci, în 17 Iulie, porni spre Ruşcĭuk. Într'aceĭaşĭ vreme poruncise tuturor paşilor vecinĭ să-ĭ ĭasă în cale cu oştile lor şi hanuluĭ să dea năvală cu Tătarĭĭ sĕĭ prin Moldova în Ţéra românéscă. Amiralul Cicală asemené fu poruncit ca să strîngă din oştirile Asieĭ o armie maĭ pe atât de numerósă cât a luĭ Sinan şi să sté gata ca la orĭ-ce cerere să se unéscă în grabă cu dînsul. La Andrianopole ajunseră pe vizir oştile Sirieĭ şi de acolo porni la Carinabad, unde fu întîmpinat, la 28 Iulie, de kehaiaoa capigiilor, care-ĭ dete pecetia împĕrătéscă, spuindu-ĭ de fuga luĭ Ferhad-Paşa şi apoĭ îşĭ urmă calea trecênd Balcanĭĭ prin strîmptórea de la Cĭalicavain, ajunse la Şumla şi de acolo la Hozargrad séŭ Rasgrad; făcênd cincĭ-

www.dacoromanica.ro

spre-ḑece tabere din Constantinopole pênĕ în câmpiile Dobrogiĭ. Îndată purceḑênd, sosi în 5 August (s. n.) în tabăra de la Ruşcĭuk. Aci oştile îl priimiră stând înarmate şi-l însoţiră pênĕ la cortul luĭ, unde-ĭ presintară câţĭ-va robĭ şi câte-va capete de Românĭ, care veniseră să isbéscă pe Hasan-Paşa şi fusese prinşĭ şi omorîţĭ de acesta. De la 1462, de când cuceritorul Constantinopoleĭ Mahomet II, în capul uneĭ armate de douĕ sute cincĭ-ḑecĭ miĭ ómenĭ, năvăli în ţéra nóstră, nicĭ o altă oştire maĭ mare, nicĭ cumpĕna de peire maĭ grea decât cea de acum nu o ameninţase. Într'adevĕr, armata ce Sinan-Paşa adunase la Ruşcĭuk spre a trece în Ţéra românéscă, era de o sută opt-ḑecĭ miĭ de ostaşĭ şi o mie lucrătorĭ [1]). Ceĭ maĭ vestiţĭ paşĭ aĭ împĕrăţieĭ, veteranĭ aĭ maĭ multor răsbóĭe, comandaŭ după Sinan acéstă armată. Era Hasan-Paşa beilerbeiul Rumelieĭ născut în Herţegovina, fiiul

[1]) Numĕrul acesteĭ armate e cam nehotărît. Analiştiĭ turcĭ, după care se luară şi uniĭ Italienĭ analiştĭ, o scadŭ la 70 miĭ ómenĭ, numaĭ după obiceĭul lor d'a nu fi exacţĭ. Istvanfi spune că trecea peste 100 miĭ, iar Filstich o face de 200 miĭ. Noĭ am priimit numĕrul de 180 miĭ dat de Walther carele, fiind pe atunci în ţéră şi curênd după aceia la Constantinopole, ni se pare a fi maĭ exact. Iacob Franco pretinde că Ferhad adunase 150 miĭ ómenĭ în tabăra sa; apoĭ Sinan scim că a maĭ adăogit multe oştĭ pe lîngă cele adunate de Ferhad.

www.dacoromanica.ro

vestituluĭ Mahomet-Socoliul ce stătuse vizir subt treĭ sultanĭ; el dobîndise o mare glorie în răsbóĭele din Persia şi din Ungaria, se privea de toţĭ ca cel maĭ bun căpitan al Turcieĭ şi era fórte iubit ostaşilor pentru natura luĭ cea veselă. Era Mahomet-Satîrgi, arnăut ce fusese paşă de Caramania şi cĭadîr-mecter-paşa (şătrat mare); el era fórte vitéz şi se povestea despre dînsul că, fiind de pază lîngă sultanul, îl apără într'o bătaĭe, tăind maĭ mulţĭ duşmanĭ numaĭ cu un satir, de unde căpătă numele de satîrgĭ; alţiĭ ţiceaŭ că acest nume îĭ vine fiind-că a fost măcelar. Era Gĭafer-Paşa, eunuc ungur deném, ce fusese paşă de Taurida şi se deosebise în răsbóĭele Persieĭ. Era Haidar-Paşa, beilerbeiul Capadocieĭ, vestit prin isprăvile sale din Moldova la 1589, când îndatoră pe Poloni a plăti tribut Turcilor. Apoĭ veneaŭ Mustafa-Paşa, fecĭorul luĭ Aias-Paşa, Husein-Paşa beiul Nicopoleĭ, Caraĭman-Paşa şi alţĭ maĭ mulţĭ paşĭ şi beĭ, tot ostaşĭ învechiţĭ şi meşterĭ în răsbóĭe. Între eĭ toţĭ se deosibea un român, un trădător de ţéră şi lepădat de lege. Fecĭor al luĭ Alexandru-Vodă II-lea, Mihnea II-lea séŭ Mihaiŭ, urmă tatăluĭ săŭ în domnie şi cârmui Ţéra românéscă de la 1577 pênĕ la 1583; domnia luĭ nu fu decât un şir de tiraniĭ şi stórceri de banĭ, pênĕ când strigările poporuluĭ făcură pe sultan a-l măzili şi a-l sur-

www.dacoromanica.ro

ghĭuni la Tripolis; peste un an însă Mihnea II-lea, pentru a duoa óră se întórse Domn în Ţéra românéscă, chinuind'o şi maĭ cumplit aprópe cincĭ anĭ (1585—1591), când fu ĭarăşĭ depărtat cu urgie şi adus în Constantinopole. Aci, în minutul d'a porni în exil, temêndu-se ca Turciĭ să nu'l omoare spre a'ĭ lua avuţia, ceru să se turcéscă, ḑicênd că de maĭ multe orĭ i s'a arătat în somn proorocul Mahomet îndemnându'l la acésta. Turciĭ se îngânfară de acest fapt, privindu'l ca o minune a religieĭ lor. Sultanul aduse pe noul musulman dinainte-ĭ, se desbrăcă de haĭna sa spre a'l acoperi cu veşminte turcescĭ, îl încinse cu cingĕtórea sa împodobită cu petre scumpe, îl numi paşă al Nicopoleĭ, ĭar curênd dupĕ aceia al Vaduluĭ. Acum lepădatul Mihnea povăţuĭa armia otomană care venise să înjunghie patria sa.

XII.

În vremea când Sinan sosise la Ruşcĭuk şi se pregătea a trece Dunărea, Sigismund Bathori sărbătorea nunta sa cu archiducesa Maria Christina, care în sfîrşit dupĕ atîta aşteptare şi amânărĭ, venise în Ardél pe la capĕtul luĭ Iulie. Bathori pofti şi pe Mihaiŭ-Vodă să vină la nunta sa, ce hotărîse a se sĕvîrşi la 7 August. Dar Mihaiŭ care de o

www.dacoromanica.ro

lună de ḑile se străduia a stînjeni clădirea poduluĭ de pe Dunăre de Turcĭ, amenințat acum și maĭ mult de Sinan-Paşa, nu'ĭ putu împlini cererea. El trămise în locul sĕŭ pe boĭerii Stroe Buzescu și Radu Calomfirescu, cu daruri scumpe de nuntă, însărcinându'ĭ să róge pe Bathori ca să grăbéscă a-ĭ veni în ajutor, căcĭ duşmanul comun s'a apropiat și a pus gând, dupĕ ce va robi și va pustii Ţéra românéscă, să trécă prin Ardél în Ungaria [1]).

---

[1]) De la acéstă solie în Ardél documentele istorice perdŭ din vedere pe vitézul Radu din Calomfirescĭ, pe care-l vĕḑurăm înapoĭ strălucindu-se în răsboĭul cu Tătarĭ; dar un cântec vechĭu popular ni-l arată rivalisând necurmat în vitejĭ «cu Buzescĭ «amînduoĭ și cu Căplescĭ câte-și treĭ, fruntea boĭerilor și domnĭ «răsboĭuluĭ» pênă în ḑilele luĭ Radu-Vodă fecĭorul luĭ Mihnea turcitul (1611). Atuncĭ, întîmplându-se ca Tătarĭ să vie să robéscă moşiile, casa și pe mama bătrână a luĭ Radu din Calomfirescĭ, el alérgă la Domn, cerênd ajutor pe Buzescĭ și pe Căplescĭ. Domnul refusându-ĭ ajutor, el, însoţit de drépta luĭ slugă Nedea și de vre-o câţĭ-va ómenĭ, se aruncă asupra Tătarilor. În bătaĭe, Nedea striga stăpînuluĭ sĕŭ: «Taie, că nu e aci «pe boĭerie, ci este pe vitejie; taie mărginile și eŭ voiŭ tăia mij«lócele». —Tătarĭ fură învinşĭ și Calomfirescul îşĭ mântui pe muma sa. La întorsul sĕŭ întêmpină în cale pe Buzescĭ și pe Căplescĭ care îl omóră și ducŭ trupul la Radu Mihnea ḑicêndu-ĭ că de tăia, îl scotea din domnie. Muma Calomfiresculuĭ, auḑind de uciderea fiuluĭ sĕŭ, alérgă la Domn cu multe zapise prin care se dovedea că Calomfirescu îĭ era frate. Atuncĭ Domnul, făcênd divan, judecă pe Buzescĭ și pe Căplescĭ și porunci de

www.dacoromanica.ro

Vestea acésta turbură veselia nunţiĭ. Bathori trămise pe mirésa sa la Samoş-Ujvar şi grăbi a porni în Ţéra românéscă o sémă de oştĭ ce avea gata. Dintr'altă parte, pe când el chĭema în tabără pe toţĭ ostaşiĭ, soliĭ sĕĭ alerga cu grabă la Împĕratul ca să'ĭ vestéscă primejdia în care se afla şi să'l róge a trămite cât maĭ ĭute ajutor; după vechĭul obiceiŭ al Ardéluluĭ, o sabie şi o lance, încruntate în sînge, eraŭ purtate din loc în loc de un călăreţ ce le ţinea în sus, în vreme ce un alt om mergea alăturĭ pe jos strigând: «Iată vine duşmanul «ţĕreĭ; fie-ce casă să-şĭ dea omul spre a ne scăpa «din acéstă primejdie obstéscă».

Mihaiŭ-Vodă asemené se îngrijise pe cât putuse de óste şi de apărare. Pornindu'şĭ familia cu tot ce avea maĭ scump la Sibiiŭ în Ardél, el eşi din Bucurescĭ cu opt miĭ ostaşĭ şi merse de înfipse tabăra în drumul Gĭurgĭuluĭ, la satul Măgurele,

---

li se tăie capetele. Dintr'acest cântic se vede dar că Calomfirescul a fost fecĭorul luĭ Mihnea Turcitul, care însoţi pe Sinan în Ţéra românéscă. Póte fiul şi tata 'şĭ aŭ încrucişatŭ paloşele la Călugăreniĭ, fără a se cunósce. Póte glonţul şi paloşul Calomfirescului trânti la pământŭ pe lepădatul Mihnea în luarea Târgovişteĭ. — (Cânticul de care vorbesc aci Bălcescu, l'am auditŭ şi l'am culesŭ şi eŭ din gura sătenilor de pe vechia vatră a familieĭ Buzescilor, în Romanaţĭ). — *(Nota editorului).*

www.dacoromanica.ro

duoĕ mile departe de Bucurescĭ. Acolo adună lîngă sine pe capetele armateĭ şi împreună cercară sfat cum să apere maĭ bine ţéra. Lucrul era cu greŭ, fiind peste putinţă a opri intrarea Turcilor în ţéră, din anevoinţa d'a strĕjui tóte hotarele eĭ cele deschise atât despre Dunăre cât şi despre Moldova. Într'adevĕr, pe când Sinan umbla să trécă Dunărea pe la Ruşcĭuk, alte cete turcescĭ se ispiteaŭ a o trece prin alte vaduri, ĭar maĭ cu sémă pe la Nicopole, unde se afla un trup însemnat de Turcĭ, care din porunca viziruluĭ rezidiseră cetatea cam sfărîmată de Românĭ, cheltuind pentru acésta maĭ mult de 70 miĭ ioachimĭ. Dintr'altă parte se ţicea de sigur că Hanul Tătarilor are să năvăléscă prin Moldova în Ţéra românéscă. În acéstă nevoĭe sfatul ostăşesc chibzui că, spre a închide duşmanuluĭ calea d'a intra în ţéră, séŭ spre a-l puté stăvili îndată ce va apuca să intre, să se împarţă armata în câte-va trupurĭ care să se aşeţe în locurile cele maĭ importante d'a lungul hotarelor, dar să fie apropiate şi să stea gata a se uni cu Domnul, care cu ceĭ opt miĭ ostaşĭ ce avea pe lîngă sine, să se aşeţe în centrul operaţiilor, într'un loc comod, de unde să pótă da ajutor orĭ şi în ce parte va cere trebuinţa şi să nu pótă fi cu înlesnire isbit şi respins de duşman. Îndată dupĕ ce sosi la Ruşcĭuk, Sinan-Paşa se puse cu multă silinţă

www.dacoromanica.ro

şi înfocare să sfîrşéscă podul, a căruĭ clădire costă 60 miĭ talere. Cu tóte că într'acest loc Dunărea este lată de o jumĕtate de leghe, dar insula cea mică din partea stîngă a rîuluĭ, unde Turciĭ ajunseră lesne prin mijlocul flotileĭ lor şi unde reîntăriseră cetăţuia cam sdrobită de Românĭ, îĭ ajută fórte mult. Sinan însuşĭ merse de vizită şi cercetă acea cetăţuíe. Cu o activitate rară la virsta sa, bĕtrânul vizir presida la facerea poduluĭ, al căruĭ cap era ocrotit ca de o palancă, de cetăţuĭa din insulă, ĭar laturele prin galere. Mihaiŭ de pe malul stîng al rîuluĭ se silea cât putea să împĭedice clădirea poduluĭ, dar la sfîrşit se vĕḑu amenințat pe la spate de o cétă de Turcĭ ce isbutise a trece rîul duoĕ mile maĭ departe, în vreme ce alțiĭ îl trecură pe corăbiĭ chĭar în faţa Gĭurgiuluĭ, deşi cu multă greutate. Împresurat astfel de vrăjmaşĭ şi în neputinţă d'a maĭ stînjeni trecerea lor, el lăsă malul rîuluĭ cu gând ca tîrîndu-ĭ după sine, să se foloséscă de cea maĭ bună ocasie spre a se lupta cu dînşiĭ. Atuncĭ Sinan, ne maĭ fiind supĕrat de nimenĭ, se grăbi a sfîrşi podul şi în $^{9}/_{19}$ August, trecênd Dunărea cu tótă armata sa, călcă şi cuprinse ţĕrmul românesc.

www.dacoromanica.ro

XIII.

Drumul care merge de la Gĭurgĭu spre Bucurescĭ trece printr'o câmpie şésă şi deschisă, afară numaĭ dintr'un loc, duoĕ poştiĭ departe de acéstă capitală, unde el se află strîns şi închis între nisce déluriĭ păduróse. Între aceste déluriĭ este o vale, largă numaĭ de un pătrat de milă, acoperită de crâng, pe care gârla Néjlovul o înnécă şi pîraiele ce se scurgŭ din rîuriĭ o prefacŭ într'o baltă plină de nomol şi mocirlă. Drumul acolo trece în lungul aceleĭ văĭ, parte pe o şosea de pământ, parte pe un pod de lemn, care amînduoĕ sûnt aşa de strîmte încât d'abia póte cuprinde un car lărgimea lor. Acéstă strîmtóre, pe care locuitoriĭ o numescŭ *Vadul Călugĕrenilor*, fu alésă de Mihaiŭ-Vodă spre a sluji de Termopile Românilor. Astădĭ acéstă vale se află întocmaĭ cum ne-o descriŭ analiştiĭ acelor timpuriĭ. Nicĭ un monument nu ne arată că acolo fu lupta cea crîncenă pentru libertate! [1]) Atât suntem de nesimţitoriĭ la gloria naţională! Românul trece acum cu nepăsare pintr'aceste locuriĭ

[1]) Crucea de pétră ce se află la Călugĕreniĭ este pusă de Şerban-Vodă Cantacuzino, spre vecînicirea unuĭ pod ce el făcu pe apa Neajlovuluĭ, dar ea nu privesce bătaia.

www.dacoromanica.ro

sfinte, fără ca nimic să-ĭ aducă aminte că pământul ce calcă e frămîntat cu sîngele părinţilor sĕĭ şi acopere ósele vitejilor!

Vaĭ! scriam aceste rînduriĭ în anul 1846. Cine mĭ-ar fi ḑis atuncĭ că abia un an va trece şi inima îmĭ va fi şi maĭ crud de durere ispitită. Era în vremea uneĭ frumóse deşteptărĭ naţionale, atuncĭ când un popor întreg jurase că va muri pentru Patrie şi Libertate. Turcul, vecĭnicul duşman, se pornise tot de la Gĭurgĭu spre a ne răpi aceste bunurĭ scumpe. Mĕ aflam într'o adunare populară, când sosi vestea că păgânul a tăbărît la Călugĕrenĭ, călcând cu picĭor de batjocură sfînta ţĕrînă a părinţilor noşti, glorioşĭ martirĭ aĭ libertăţiĭ naţionale. O amar mare! atîta fu uĭtată religia suvenirilor, atîta fu încrederea tuturor în vorbele necredincĭoşilor séŭ atîta fu mişelia lor, încât acéstă veste îĭ lăsă recĭ şi în nepăsare. În zadar glasu-mĭ, unit cu al unuĭ mic numĕr, strigă «*răsboiŭ şi rĕsbunare!*» Nicĭ un echo puternic nu-ĭ rĕspunse în mulţime. Îmĭ ascunseiŭ atuncĭ ochiĭ cu mânele mele ca să nu maĭ vaḑă acéstă umilitóre priveliște şi din inima-mĭ sdrobită scăpară aceste cuvinte: «Ḑeul «părinţilor noştri ne-a părăsit! părinţiĭ noştriĭ ne-aŭ «blestemat!» [1])

[1]) Acésta s'a petrecut la 1848, într'un club la Mitropolie, cea

www.dacoromanica.ro

Mihaiŭ-Vodă voi a se folosi de posiţia şi de strîmtórea vaduluĭ Călugĕrenilor, în care nu se putea destinde în front maĭ mult de duoĭ-spre-ḑece ómenĭ, ca să facă mulţimea Turcilor nefolositóre, şi ca să se pótă astfel lupta cu puterĭ de o potrivă. Pentru aceia, el tăbărî acolo cu oştile sale, puind stréjă în deosebite părţĭ ca să vaḑă de nu vorŭ umbla Turciĭ a trece printr'alt loc. Dar Sinan voind a înainta spre Bucurescĭ, era nevoit a trece pe la Călugĕrenĭ, fiind acesta drumul cel maĭ scurt, şi temêndu-se ca, dând prin altă parte, să nu lase în urma sa un vrăşmaş aşa de întreprinḑĕtor şi îndrăsneţ ca Mihaiŭ. Îngâmfarea sa şi mulţimea oştilor sale îl făceaŭ a crede că va birui lesne. Într'adevĕr, armata luĭ era, cum scim, de 180 miĭ ostaşĭ, maĭ mult decât de ḑece orĭ maĭ mare ca a luĭ Mihaiŭ-Vodă care, cu tóte ajutórele ce priimi din Moldova şi Ardél, d'abia se urca

---

d'întîiŭ şi din urmă óră când am stătut de faţă la şedinţele aceluĭ club. Trebuĭe a se sci că puţinĭ ómenĭ din popor se aflaŭ la acéstă adunare şi părerea mea e că poporul cel de jos, maĭ cu sémă cel din Bucurescĭ, şĭ-a împlinit datoria revoluţionară şi naţională, declarându-şĭ, deşi cam târḑiŭ, dorinţa de a apăra revoluţia cu paloşul; iar clasele de sus, guvern, boĭerĭ, neguţătorĭ, junime, s'aŭ aflat mult maĭ pre jos şi nevrednice de misia lor şi de poporul ce conduceaŭ.

www.dacoromanica.ro

la 16 mii ómeni şi 12 tunuri [1]). Sinan póte nu bănuia că numĕrul creştinilor era aşa de mic, dar scia că armata luĭ e mult maĭ mare decât a lor.

Deşi puţinĭ, ostaşiĭ creştinĭ eraŭ însă plinĭ de foc şi de dorinţa de a se mĕsura cu duşmanul. Exaltaţia şi înfuriarea soldaţilor crescu atît încât, înţelegênd că unii din căpitaniĭ lor, cătând la mulţimea, puterea şi rînduĭala păgânilor, eraŭ de părere a se trage înapoĭ spre a nu primejdui în norocul uneĭ ţile gloria şi reputaţia cu greŭ dobîndite, începură a face multă larmă în tabără, strigând că în orĭ-ce chip eĭ vorŭ să încerce o bătaĭe ca să scape odată, cum ţiceaŭ eĭ, prin prăpădirea oştireĭ duşmane ce se afla acum adunată tótă la un loc, de acest răsboiŭ şi să sdrobéscă de tot jugul nesuferiteĭ tiraniĭ turcescĭ. Vrênd nevrênd trebuiră şi capiĭ oştirilor cu toţiĭ a se învoi de a aştepta acolo sosirea duşmanuluĭ.

XIV.

Dupĕ ce trecu Dunărea, marele vizir dete comanda avanguardieĭ armateĭ luĭ Satîrgi-Mehemet-

[1]) Alţiĭ analiştiĭ pretind că óstea luĭ Mihaiŭ se urca la 20 miĭ dar eĭ n'aŭ putut sci maĭ bine decât Walther şi Iacobini ce se aflaŭ la faţa loculuĭ.

www.dacoromanica.ro

Paşa şi la arierguardie orîndui pe Hasan-Paşa, beïlerbeïul Rumelieï, ïar pe beiï Saloniculuï şi Nicopoleï îï însărcină cu paza şi apĕrarea poduluï. Cele ḑece galere ce se urcaseră pe Dunăre pênĕ la Ruşcïuk fură descărcate de tot felul de arme şi muniţiï şi priimiră poruncă de a rĕmâné pe loc spre a păzi podul. Apoï în $^{11}/_{21}$ August, Sinan porni cu tótă armata sa spre Bucurescï. În cea d'întîiŭ nópte, Turciï conăciră într'un sat ruinat în dreptul Camuri, şi a duoa ḑi ($^{12}/_{22}$ August) sosiră în capul vaduluï Călugĕrenilor, trecênd rîul Salcia pe treï poduriï. Călărimea uşóră, care manevra la avant-posturiï, înaintă pênĕ la intrarea strîmtóreï şi sta acolo odihnindu-şï şi păscându-şï caiï, când un nor mare de pulbere îï vĕdi apropierea Românilor. Ea fu îndată isbită cu putere şi fugi înspăïmîntată pênĕ în tabără. Spahiiï înaintară spre a sprijini năvălirea călărimeï române, pênĕ se apuce vizirul să'şï pună armata în orînduïală. Sinan se uïta plin de mirare la puţinul numĕr al creştinilor care cutezaŭ să aştepte şi încă să isbéscă o armată aşa de numerósă. Cu tóte acestea, nedespreţuind pe vrăjmaşiï sĕï şi temêndu-se de vre-o cursă, el îngriji de tot ce'ï ar puté fi spre folos. Pentru aceïa porunci beïlerbeïuluï Rumelieï a înainta spre stînga cu oştile sale şi cu şépte tunuriï şi a merge drept către aï noştri, în vreme ce el

www.dacoromanica.ro

însuşĭ, în capul Spahiilor, urmând dupĕ artilerie, puse, în lipsă de pod, de aruncă scânduri peste mocirla de lîngă pădure, ce avea dinaintea sa, spre a o puté trece. Din altă parte, Segban-Başi cu duoĕ-spre-ḑece miĭ ianiceri se aşeḑă în pădure cuprinḑênd posturile cele maĭ importante; şi urcând duoĕ-spre-ḑece tunuri marĭ într'un dél înalt, le îndreptă spre armia nóstră şi începu a tuna asupră-ĭ.

Într'acéstă întocmire puternică şi îngrozitóre înaintând Turcii, aĭ noştri începură a se trage înapoĭ maĭ la strîmtóre, dar cu multă rînduĭală şi luptându-se neîncetat. Pedestrimea însă, strînsă în urmă pré de aprópe de Turcĭ, fu respinsă în pădure şi dete înapoĭ în lungul strîmtoreĭ maĭ ĭute şi cu óre-care neorînduĭală, dar fără a încerca vre-o perdere simţitóre. Era atuncĭ pe la 3 séŭ 4 cĭasurĭ dupĕ amĭaḑĭ şi Turcii mulţumiţĭ că aŭ împins înapoĭ năvălirea creştinilor, nu îndrăzniră a înainta maĭ mult în acea strîmtóre necunoscută, unde 'ĭ putea aştepta vre-o cursă. Vizirul îşĭ aşeḑă corturile într'o posiţie fórte bună şi pe o înălţime la intrarea strîmtoreĭ, ţiind oştile armate şi avênd tótă nóptea masalale aprinse la câte patru colţurĭ ale tabereĭ. Mihaiŭ-Vodă luase posiţie dincolo de rîŭ pe o înălţime, duoĕ mile de tabăra turcéscă, ocupând strîmtórea despre Bucurescĭ. Astfel ar-

www.dacoromanica.ro

matele protivnice se aflaŭ aşeḑate pe duoĕ înălţimĭ faţă în faţă, fiind despărţite numaĭ de pădurea din vale ce nu le oprea a se vedé. Românіĭ aveaŭ dinaintea lor o turmă de bivolĭ cu stégurĭ [1]) şi tótă tabăra lor era plină de focurĭ marĭ, în mijlocul cărora petrecură tótă nóptea aceĭa, vermuind şi mişcându-se necurmat, cântând, chiuind şi hăulind, dupĕ natura lor veselă în mijlocul nevoilor şi supĕrând şi hărţuind pe Turcĭ cu numeróse avantposturĭ. Ambele armate aşteptară astfel ḑioa cu nerăbdare şi cu acea neodihnă ce simtŭ oştile în ajunul uneĭ marĭ bătăliĭ. Turciĭ, îngâmfaţĭ de mica isbîndă ce dobîndiseră, aveaŭ de sigur că a duoa ḑi se va vedé triumful islamismuluĭ prin sdrobirea luĭ Mihaiŭ şi a armateĭ luĭ. Aĭ noştri se pregăteaŭ a apăra cu bărbăţie acea strimtóre, care era cheia ţĕreĭ lor şi a Europeĭ creştine. Eĭ sciaŭ cât sûnt de puţinĭ pe lîngă duşmanĭ; dar, credincĭoşĭ înfocaţĭ, inima lor ardea de dorinţa de a 'şĭ da vĭéţa pentru patrie şi lege şi de a merita cununa martirilor [2]).

---

[1]) În secolul al XVI, Românіĭ în bătăliile lor se serveaŭ de bivolĭ, precum ceĭ vechĭ de elefanţĭ.

[2]) «Tout le reste de ce jour se passa aux occupations de se «considérer les uns les autres. Les Turcs se mocquaient des Va«laques et n'avaient que ce déplaisir de ce que ceux-ci n'avaient «un plus grand nombre pour rendre leur victoire plus glorieuse.

www.dacoromanica.ro

XV.

În sfîrşit sórele veni să lumineze acéstă ḑi de Mercurĭ, $^{13}/_{23}$ August, menită a fi briliantul cel maĭ strălucit al coróneĭ glorieĭ românescĭ. Înaintea zorilor încă, Mihaiŭ-Vodă trămise o sémă de pedestrime cu puscĭ de se aşeḑă la intrarea pădureĭ şi îşĭ puse tunurile într'o bună posiţie pe o înălţime. În vremea aceĭa, Turcii îşĭ luaŭ posiţie în préjma poduluĭ de ceĭa parte. Sfîrşindu-şĭ pregătirile, Mihaiŭ îşĭ înălţă, împreună cu ostaşiĭ sĕĭ, rugăcĭunele către Dumneḑeŭ. Apoĭ îndreptându-se către dînşiĭ, le ḑise să'şĭ aducă aminte de vechea lor vitejie, căcĭ ocasia de acum e frumósă şi de o vorŭ perde, anevoie o vorŭ maĭ căpăta. «Turcii, «le ḑicea el, sûnt uĭmiţĭ de atîtea perderĭ; cetăţile «lor din tóte părţile sûnt cuprinse; din câte ca«pete aŭ avut armatele lor, numaĭ unul a maĭ rĕ«mas care maĭ îndrăznesce a ţine frunte creşti-

---

«Mais les Valaques sérieusement attentifs à ce qu'ils devaient «faire le lendemain, portaient leurs yeux et leurs coeurs au ciel «pour impétrer du secours, sans lequel ils sentaient bien leurs «forces trop débiles pour soutenir une si nombreuse multitude «d'ennemis. Michel leur Palatin les exortait généreusement au «combat». *Baudier.*

www.dacoromanica.ro

«nilor; că cu dînsul aŭ a se lupta şi gloria d'a-l «birui va fi fórte mare. Mulţimea vrăjmaşilor nu «trebuĭe să-ĭ sperie, de vreme ce Sinan a lăsat cele «maĭ bune oştĭ ale sale în garnizóne prin cetăţĭ «şi a adus cu dînsul numaĭ ómenĭ care vorŭ face «maĭ mult sgomot decât vătămare. Pe lîngă acésta, «locul de bătaie nu putea fi maĭ bine ales, de óre-ce «mulţimea lor aci le este nefolositóre». El le ḑise încă «să'şĭ aducă aminte de cruḑimea vrăjmaşuluĭ, «care nu ĭartă nicĭ-odată pe ceĭ biruiţĭ, cu atît «maĭ mult pe ceĭ ce s'aŭ revoltat; că nu este des- «tul că aŭ scuturat jugul robieĭ, că aŭ înnouit ve- «chile legăturĭ cu împĕratul şi că s'aŭ pus subt o «putere ardelénă, décă printr'o faptă strălucită eĭ «nu vorŭ căuta a întemeĭa acéstă vrednică hotă- «rîre; că a venitŭ vremea a se lupta puternic pen- «tru libertate, ĭară maĭ cu sémă pentru cinstea «legiĭ, ca să dovedéscă Turcilor că de le-aŭ călcat «eĭ maĭ nainte patria, a fost numaĭ din pricina «neunireĭ lor; dar că acum, când tóte puterile ve- «cine staŭ în bună înţelegere împreună, trebuĭe a «dobîndi prin unire ceĭa ce aŭ perdut prin zavistie «şi împărecherĭ şi a goni pe aceştĭ cruḑĭ tiranĭ «dincolo de strîmtórea lor, de Dardanele; că toţĭ «veciniĭ şi-aŭ făcutŭ datoria lor, când bătându-ĭ, «când gonindu-ĭ din cele maĭ bune cetăţĭ ale lor, «astfel încât eĭ prăpădiră cea maĭ bună parte din

www.dacoromanica.ro

«acea armie ce Sinan dusese în Ungaria». În sfîrşit închieiè ţicêndu-le că «acum potŭ şi Românii do-«bîndi o asemené glorie, căcĭ tóte dovedescŭ că «vorŭ avé aceĭaşĭ norocire!»

Apoĭ Domnul se îndreptă către óstea ungurésca aducêndu-ĭ aminte că ea e depositară a vecheĭ vitejiĭ ungurescĭ.

XVI.

Astfel vorbi Mihaiŭ neînspăimîntatul Voevod şi ostaşiĭ inimaţĭ fórte împotriva Turcilor, învăpăiaţĭ şi de aceste cuvinte, dar geloşĭ încă maĭ mult de a eclipsa printr'o biruinţă strălucită tóte gloriósele biruinţe ale vecinilor, rĕspundŭ învîrtind în mânĭ paloşile şi lăncile, şi, prin strigărĭ marĭ de o rĕsboĭnică veselie, cerŭ de la Domnul lor ca să-ĭ ducă îndată către duşmanĭ.

Atuncĭ Mihaiŭ, plin de încredere în energia armateĭ sale, trece podul în capul a 8000 ostaşĭ şi se lăsă cu furie asupra Osmanlîilor, în vreme ce focul ĭute şi bine ţinut al puşcaşilor din pădure şi al tunurilor pustiesce armata turcéscă, doborînd la pămênt multă lume. Câte-va cete de Turcĭ se încercŭ a stînjini năvălîrea Românilor; dar în zadar, căcĭ aceştia inimându-se, îmbiindu-se uniĭ pe alţiĭ, îĭ isbescŭ cu atîta furie încât cu tótă minunata

www.dacoromanica.ro

poziţie a Turcilor, prăvălindu-ĭ, eĭ ajunseră pênĕ la cele d'întîĭ corturĭ ale tabereĭ lor. Vrăjmaşiĭ ajutaţĭ de poziţie, de numĕrul lor şi de maşinele de răsboiŭ, îşĭ vinŭ curînd in sine şi începŭ a se lupta cu tărie. Patru paşĭ, Satîrgi-Mahomet, Haider, Husein şi Mustafa, cu o armată însemnată, compusă de oştile Sirieĭ şi de Ianiceriĭ, alérgă în ajutorul cetelor ce se luptaŭ, sprijină cu putere năvălirea Românilor, trecŭ podul şi lupta cea maĭ învĭerşunată începe atuncĭ din tóte punctele. Astfel, împinsă peste tótă fruntea armatelor, ţinu bătaĭa maĭ multe ciasurĭ, pênĕ când Sinan, desperat de puţinul spor ce a dobîndit pênĕ atuncĭ, îşĭ înglotesce oştile pe lîngă sine, strînge pe toţĭ paşiĭ şi căpeteniile, îĭ inimézĕ şi, în capul uneĭ colóne îngrozitóre, eĭ facŭ o năvală mare şi isbutescŭ a împinge pe aĭ noştri cu un pătrar de milă înnapoĭ, şi chĭar pênĕ în tabăra lor, luându-le şi tótă artileria. Mihaiŭ, fără a perde inima din acéstă neisbîndă, îşĭ culese puterile şi din noŭ dete năvală asupra Turcilor, tăind şi doborînd dintr'înşiĭ. Înderătnicul voĭnic Albert Kiraly isbutesce a lua înapoĭ duoĕ tunurĭ. Dar vrăjmaşul se bate cu inimă, îşĭ împrospătézĕ adesé oştile sale, ceĭa ce nu potŭ face aĭ noştri şi îĭ respinge; de treĭ orĭ Româniĭ împinseră şi prăvălirĕ pe Turcĭ, şi de treĭ orĭ furĕ respinşĭ înnapoĭ. Astfel urmă lupta cu noroc schim-

www.dacoromanica.ro

băcĭos de la rĕsăritul sóreluĭ pênĕ către douĕ cĭasurĭ înaintea apusuluĭ, biruitoriĭ rĕmânênd adesé biruiţĭ şi biruiţiĭ biruitorĭ. «Turciĭ», spunŭ analiştiĭ contimporanĭ, «se luptaŭ ajutoraţĭ de mulţime şi «de numĕr. Româniĭ de tărie şi îndrăznélă». În sfîrşit, furia îmbărbătând de o potrivă pe uniĭ ca şi pe alţiĭ, biruinţa stă să rĕmână numĕruluĭ şi mica óste românéscă, împovărată de mulţimea vrăjmaşilor, trăsnită de numerósa lor artilerie, este nevoită a da îndĕrĕt. Retragerea lor însă e frumósă şi strategică; spre a nu se lăsa a fi ocolită de Turcĭ, spartă şi răsipită, ea se întocmesce în figura unuĭ colţ (cuneum), şi aruncând astfel de tóte laturile focurĭ asupra vrăjmaşuluĭ, se retrage înnapoĭ cu încetul, luptându-se neîncetat; acéstă retragere e o minune de vitejie, de sânge rece şi de eroism. Stolurile nenumĕrate ale călăreţilor turcĭ, în zadar se aruncă asupra laturilor acestuĭ triunghiŭ, cătând a'l sparge; silinţele lor, tără a'l vătăma întru nimic, se sdrobescŭ de dînsul ca de o stâncă de pétră. Strîmtórea loculuĭ de bătaĭe, pădurile şi délurile favorisaŭ înapoierea Românilor şi zăticneaŭ mişcările şi silinţele lor de a'ĭ înconjura de tóte părţile. Dar era de temut ca vrăşmaşiĭ să nu isbutéscă a scóte pe aĭ noştri din strîmtóre şi să'ĭ împingă în câmpie, unde ĭ-arŭ fi sdrobit cu numĕrul lor.

www.dacoromanica.ro

Sórele acum căta spre sfinţit; Românii se luptaseră cu eroism, dar osteniţi de o luptă lungă şi nepotrivită, ei se plecară numĕruluĭ celuĭ pré covîrşitor al duşmanuluĭ; bătălia se putea privi acum ca perdută de dînşiĭ, décă vre-o împrejurare nu 'ĭ va ajuta şi o sórtă maĭ blândă nu le va strălnci. Mihaiŭ însă ca tot-d'auna liniştit şi trufaş în primejdie, maĭ avea încă o sperare; el trămisese de diminéţă să chĭeme lîngă dînsul o cétă de pedestrime ce se afla departe de tabără.... Sosi-va ea óre la vreme?..... De la dînsa spînḑura sórta bătălieĭ.

XVII.

Sta să apună sórele dupĕ orizont când vestea că ajutorul aşteptat a sosit, vĕrsă sperarea isbîndeĭ şi un curagĭu noŭ în inima aceleĭ mânĭ de voĭnicĭ românĭ, care ca nisce zmeĭ se luptaŭ, trăgêndu-se în faţa nenumĕratelor glóte ale unuĭ duşman învingĕtor. Acest ajutor însă ce aĭ noştri şi'l închipuiaŭ tare, nu era decât o cétă de 300 pedestraşĭ din Ardél cu puscĭ. Mihaiŭ, fără a perde vreme, căuta a se folosi de acest neînsemnat ajutor şi de reîmbărbătarea oştilor sale, ca să smulgă biruinţa de la vrăjmaşĭ. El îşĭ preumblă privirea pe câmpul bătălieĭ, vede mişcările Turcilor, şi dupĕ dînsele

www.dacoromanica.ro

îşĭ pregătesce pe ale sale. Sinan-Paşa, vĕdênd retragerea Românilor, luase inimă şi vrea a'ĭ desface şi a'ĭ reschira de tot. Spre acest sfîrşit, în capul rezerveĭ sale el umbla să trécă podul spre a isbi pe aĭ noştri în frunte, în vreme ce Hasan-Paşa cu Mihnea-Vodă, din porunca luĭ, alergaŭ prin pădure să-ĭ lovéscă pe la spate. Michaiŭ atuncĭ se aşéḑă cu céta de curênd sosită la capul poduluĭ spre a întêmpina pe Sinan, trămite pe căpitanul Cocea cu 200 Ungurĭ şi alţĭ atîţĭ Cazacĭ pedeştri ca să ĭea pe vrăjmaşĭ pe la spate şi Albert Kiraly aşéḑă cele duoĕ tunurĭ, ce le redobîndise de la Turcĭ într'o bună posiţie şi stă gata a trăsni pe vrăjmaşĭ de vorŭ îndrăzni a trece podul. Sfîrşind aceste pregătirĭ, Mihaiŭ cugetă în inima sa că împrejurarea cere neapărat vre-o faptă eroică spre a descuragĭa pe Turcĭ şi a îmbărbăta pe aĭ sĕĭ. El hotăresce atuncĭ a se jertfi ca altă-dată şi a cumpĕra biruinţa cu primejdia vieţiĭ sale. Ridicând ochiĭ către cer, mărinimosul Domn chĭamă în ajutoru-ĭ protecţia mântuitóre a ḑeuluĭ armatelor, smulge o secure ostăşéscă de la un soldat, se aruncă în colóna vrăjmaşă ce'l ameninţă maĭ de aprópe, dobóră pe toţĭ ce se încércă a'ĭ sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Paşa, îĭ sbóră capul, isbesce şi pe alte capete de vrăjmaşĭ şi, făcênd minunĭ de vitejie, se întórce la aĭ sĕĭ plin de tro-

www.dacoromanica.ro

fee şi fără de a fi rănit. Acéstă faptă eroică înfióră pe Turcĭ de spaĭmă, ĭar pe creştinĭ îĭ însufleţesce şi 'ĭ aprinde de acel eroic entusiasm, isvor bogat de fapte minunate. Şi cum n'arŭ fi creḑut eĭ că potŭ face minunĭ cu un ast-fel de general şi cu asemené exemple ce le da! Sinan, vĕḑênd acésta, spre a da curagĭu la aĭ sĕĭ, ĭa ofensiva şi trece podul. Dar de-odată se vede oprit în faţă de Mihaiŭ ca de un zid de pétră tare, în dos isbit cu o furie înfocată de căpitanul Cocea şi în cóstă trăsnit de tunurile aşeḑate pe dél de Albert Kiraly, care, bătênd în mulţimea îndesată a Turcilor, le găuresce rîndurile şi le pustiesce tótă aripa dréptă. Înděrătnicul vizir, fără de a'şĭ perde cumpĕtul, isbutesce a'şĭ întocmi oştile în rînduĭală; dar o isbire nouă a luĭ Mihaiŭ în fruntea armieĭ, pustiirile furióse ale luĭ Cocea de dinapoĭ, ferbintele şi ucigĕtorul foc al tunurilor luĭ Kiraly, sdrobescŭ ĭară acéstă rînduĭală; şi Turciĭ, minunaţĭ de îndrăznéla cu care Româniĭ ce'ĭ privĭaŭ ca biruiţĭ, îĭ isbescŭ acum, începŭ a fugi reslătaţĭ. Satîrgi-Mohamet-Paşa, trăgêndu-se înapoĭ fu rănit şi îndată, schimbând retragerea în fugă, dete cel d'întîiŭ semnalul neorînduieliĭ şi tótă armia musulmană întórse în răsipă spre baltă, lăsându-şĭ cóstele şi spatele expuse loviturilor nóstre. În zadar Ianicerĭĭ se ţinŭ semeţĭ împotriva a lor noştri şi

www.dacoromanica.ro

caută a le răspunde cu focurile lor, căcĭ cele-l-alte cete, spăimîntate de aceste isbirĭ împreunate la care nu se aşteptaŭ, reschirăndu-se îĭ întorcŭ şi pe dînşiĭ înapoĭ. În zadar Sinan mustră pe ostaşiĭ ce fugeaŭ, acum cu cuvinte ocorîtóre, acum bătêndu'ĭ cu măcĭuca sa înferată (massa ferrata), silind în tot chipul a'ĭ pune în rînduĭală şi a'ĭ întórce la bătaĭe. Glasul şi autoritatea luĭ sunt nesocotite şi nicĭ o putere omenéscă nu maĭ póte opri în loc valurile sgomotóse ale fugarilor, care se prăvăleaŭ cu furie şi repede spre pod, cătându-şĭ mîntuirea în trecerea luĭ. La capul acestuĭ pod sta îmbulçite în neorînduĭală artileria, cavaleria, pedestrimea, împingêndu-se de a trece care de care maĭ nainte; dar, văçêndcă toţĭ nu potŭ încăpea pe dînsul, mulţĭ din Turcĭ furăsiliţĭ a se arunca în baltă, unde 'şĭ aflară mórtea. Între aceştia eraŭ şi paşiĭ Haider beilerbeĭul de Sivas (Capadocia), Husein beĭul Nicopoleĭ şi Mustafa feciorul luĭ Aias-Paşa. Eĭ se cufundară în mocirlă unde furăucişĭ şi priimiră, çice un analist turc, cununa martirilor de la ghiaurĭ. Bătrânul Sinan însuşĭ, tîrît de aĭ sĕĭ şi în graba fugeĭ sale, fu călcat în picĭórele cailor şi apoĭ, împuns de sulița unuĭ ostaş român, căçu călare de pe pod cu atîta repeçiciune încât isbindu-se de pod, îşĭ perdu chĭulaful şi feregeaoa şi duoĭ dinţĭ ce singurĭ maĭ avea în gura luĭ. El era p'aci

www.dacoromanica.ro

să péră séŭ să cadă în mânile Românilor, décă din norocirea luĭ un voĭnic soldat din oştile Rumelieĭ, anume Hasan, nu s'ar fi aruncat după dînsul ca să'l scape şi, lăsându-ĭ calul înomolit în lut, pe umerĭ îl scóse de acolo şi 'l duse în tabără. De atuncĭ, acest soldat se numi *Deli-Hasan-Batakgi* şi ajunse căpitan al deliilor luĭ Cogĭa-Murat-Paşa. Vestea morţeĭ viziruluĭ se împrăştie între Turcĭ şi ceĭ ce se maĭ împotriveaŭ deteră şi eĭ dosul. Româniĭ, cu furia lor obicĭnuită şi electrisaţĭ încă prin isbîndă, îĭ goneaŭ dinaintea lor ca pe nisce turme de vite pênĕ îĭ vîrîră în tabăra lor. Hasan-Paşa şi Mihnea-Vodă, ce veneaŭ să înconjóre pe aĭ noştri, aflând că Sinan a perit şi óstea luĭ e biruită, se tragŭ îndĕrăt spre tabără. Într'acel minut Mihaiŭ, precum odinióră semi-ţeiĭ cântaţĭ de nemuritorul Omer, alérgă într'o parte şi într'alta prin tabăra turcéscă, căutând pe Sinan, când, vĕţênd de departe pe Hasan-Paşa, se luă după dînsul strigându-ĭ să sté de e vitéz să se lupte cu dînsul pept la pept şi când de când era să'l ajungă cu paloşul; dar Hasan fugea înspăimîntat şi nu se puté ţine pe picĭóre de gróză. El merse de 'şĭ ascunse ruşinea într'un câmp spinos, de unde d'abĭa a duoa-ţi cuteză a eşi la aĭ sĕĭ. Nóptea opri măcelărirea armateĭ musulmane şi o păzi de a fi cu totul sdrobită şi răsipită. Româniĭ se întórseră

www.dacoromanica.ro

triumfătorĭ în tabăra lor, încărcaţĭ cu prăzĭ bogate. Pe lîngă tunurile lor ce şi le redobîndise, alte tunurĭ marĭ d'ale duşmanilor, caĭ mulţĭ şi maĭ multe stégurĭ, între care şi stégul cel verde şi sînt al prooroculuĭ, fură trofeele acesteĭ strălucite ţile. Treĭ miĭ Turcĭ zăceaŭ în câmpul bătăiĭ. Perderea Românilor era încă simţitóre, căcĭ Turciĭ se apăraseră încă cu curagĭu. Apele Neajlovuluĭ se roşiseră de sîngele vĕrsat în acea ţi.

Spre a odihni sufletul cititoruluĭ de aceste scene sîngeróse, istoriograful contimporan Walther, ne povestesce aci o anecdotă interesantă. El ţice că în tótă acéstă expediţie a Românilor împotriva Turcilor, duoĭ cerbĭ domesticĭ însoţiră pe Mihaiŭ-Vodă şi chĭar în vremea bătălieĭ de la Călugĕrenĭ, subt focul şi vuetul tunurilor şi al bombelor, eĭ şedeaŭ neclintiţĭ lîngă cortul luĭ, însă omorîndu-se unul dintr'înşiĭ, cel-l-alt de durere merse de se ascunse în pădure.

Astfel fu acea vrednică de o neştérsă aducere aminte ţi de bătaĭe de la Călugărenĭ, în care Româniĭ scriseră cu sabie şi cu sînge pagina cea maĭ strălucită din analele lor. De ţece orĭ maĭ puţin numeroşĭ decât duşmaniĭ, eĭ câştigară asupră-le o biruinţă strălucită şi avură gloria d'a învinge un general pênĕ atuncĭ încă neînvins. Muntenĭ, Moldovenĭ şi Ardelenĭ, soldaţĭ şi căpitanĭ se luptară

www.dacoromanica.ro

toţĭ ca nisce eroĭ. Dar cinstea cea maĭ mare a biruinţeĭ se cuvine cu tot dreptul vitézuluĭ Domn. Prin întocmirile sale cele ingenióse, prin sîngele rece şi neînspăimîntarea sa şi prin primejdia în care îşĭ puse viaţa, el asigură biruinţa. Într'acéstă bătălie, ca în multe altele, nu scim de ce a ne minuna maĭ mult în acest mare bărbat, de geniul sĕŭ de general, orĭ de vitejia luĭ mare de soldat. Într'adevĕr, tóte operaţiile acesteĭ bătălĭĭ dovedescŭ din partea luĭ Mihaĭu şi a Românilor o artă militară înaintată, care cu tot dreptul póte minuna pe toţĭ câţĭ cunoscŭ starea de pruncie în care se afla, în acel timp, acéstă artă în tótă Europa.

Dacă cu acéstă biruinţă nu se sfîrşi atuncĭ campania, ea contribui însă mult în urmă la săvîrşirea eĭ, căcĭ demoralisă într'atâta pe Turcĭ încât, când creştinĭĭ luară maĭ târdĭŭ iarăşĭ ofensiva, Turcĭĭ nu maĭ îndrăzniră a se maĭ mĕsura cu dînşiĭ şi nu se creḑură în siguranţă decât puind cât maĭ în grabă Dunărea între dînşiĭ şi îngrozitorĭĭ lor vrăjmaşĭ.

XVIII.

Nóptea ajută Turcilor a se desmetici din gróza ce'ĭ cuprinsese şi a se întocmi în rînduială. Eĭ îşĭ

www.dacoromanica.ro

luaseră din nou poziția cea d'întîiŭ și Sinan porunci ca să se adune lîngă dînsul o sémă de oștĭ ce rĕmăseră în urmă peste Dunăre, sperând că după sosirea lor să'și rĕsbune învingerea. El mai spera încă în isprava intrigilor ce Mihnea-Vodă, din tabăra turcéscă prin înțelegere cu unii din tabăra lui Mihaiŭ, urdĭa între ostașiĭ creștinĭ. O împrejurare însă turbură în acea nópte rĕpaosul Turcilor. Un Ianiciar avênd fitilul aprins la puşca sa, focul prinse în tigae, și aflându-se lîngă erbăriile Ianicerilor, o scînteĭe căḑu d'asupra și de o dată acele erbării săltară în aer. La huetul cel mare al acesteĭ isbucniri neașteptate și la grósnicul nor de fum ce ascunse cerul, toți Turcii rĕspunseră împreună printr'un țipĕt îngrozitor de spaimă și creḑênd că ai noștri îĭ isbescŭ, o luară din nou la fugă, reslățindu-se în tóte părțile. Târḑiŭ și cu greŭ putură eĭ să-și vină în sine și a se întocmi în tabăre.

O scenă cu totul alta se petrecea atuncĭ în tabăra românéscă. Mihaĭu-Vodă se trăsese înderăt o a patra de milă și tăbărîse în direcția loculuĭ bătălieĭ. El puse de salută sosirea nopții cu mai multe salve de artilerie și, după ce orîndui strejĭ în tóte părțile cu multă îngrijire, chiămă capetele armateĭ la un sfat de răsboiŭ. Pe când el se afla în sfat, strejile îĭ aduseră înainte un Turc ce prin-

www.dacoromanica.ro

seseră atuncĭ şi care nu-ĭ era necunoscut. Domnul îl întrebă despre numĕrul vrăjmaşuluĭ şi planurile luĭ. Prinsul, după ce rĕspunse la aceste întrebărĭ, aflând şi el adevĕratul numĕr al creştinilor, ţise catre sfat: «Ah! d'ar fi sciut Turciĭ astăţĭ acésta, «v'arŭ fi robit numaĭ cu caiĭ lor!» Mihaĭu, după ce porni pe Turc subt bună pază în Ardél, începu a se chibzui cu căpitaniĭ sĕĭ despre ceĭa ce trebuĭa să facă în împrejurările de faţă. El era de părere ca să încépă a duoa-ţi din noŭ lupta; dar o sémă de boĭerĭ şi capetele ósteĭ ungurescĭ îĭ stătură împotrivă. Acésta dete prepus unora a bănui şi a ţice cum că Albert Kiraly, ca şi uniĭ din boĭerĭ, arŭ fi fost câştigaţĭ de trădătorul Dan vistierul, care priimise 50 miĭ galbenĭ de la Sinan prin Mihnea-Vodă, ca să-ĭ împartă între dînşiĭ. Purtarea luĭ Kiraly după aceĭa dă de neadevĕrată acéstă bănuĭală. Afară de acésta, oştirea moldovană era nevoită a se întórce în ţéra sa, unde se aştepta năvălirea Polonilor şi a Tătarilor. Vĕţĭndu-se astfel trădat de uniĭ din boĭeriĭ sĕĭ, părăsit de oştile ajutătóre, neputênd a se răzima decât în ostaşiĭ sĕĭ Românĭ, Mihaĭu, cătând la numĕrul şi la obosirea oştilor sale, se temu de a nu perde folosul moral dobîndit prin bătălia câştigată, d'a nu cădé în vre-o cursă a vrăjmaşuluĭ séŭ a fi sdrobit de puterile luĭ cele numeróse de va rĕmâné la

www.dacoromanica.ro

câmpie, şi gândi că înţelepciunea îĭ poruncesce a se trage spre munţĭ, ca sub ocrotirea lor să aştepte sosirea prinţuluĭ Ardéluluĭ. Drept aceĭa, el porni îndată un olăcar la Bathori, însciinţându-l de cele întîmplate, arătându'ĭ primejdia în care se afla Ardélul ca şi Ţéra românéscă şi rugându-l să grăbéscă a'ĭ veni în ajutor ca să nu lase ţéra a fi înnecată de numerósele ordiĭ vrăjmăşescĭ. Într'acea nópte armata nóstră, cu tótă ostenéla bătăliei, nu se odihni de loc; la mĭeḑul nopţiĭ ea invocă de treĭ orĭ cu glas tare sfîntul nume al luĭ Iisus şi într'acelaş minut douĕ sute miĭ de glasurĭ din tabăra turcéscă rĕspunseră cu o trufaşă cutezare prin strigarea: «Allah! Allah! hu!» Aerul vibră d'aceste strigărĭ, pădurile clocotiră pênĕ în fundul lor şi văile rĕsunară şi repeţiră numele luĭ *Iisus!* şi *Allah!* Dumneḑeĭ neîmblânḑiţĭ în duşmănia lor, pe care miĭ de miĭ de ecatombe omenescĭ, ce în ḑilele atîtor vécurĭ li se jertfiră, nu ĭ-aŭ putut încă împăca.

XIX.

Când începu a se face ḑioă, Mihaĭu-Vodă ridică tabăra şi se trase spre rîul Argeşul, în depărtare de duoĕ mile, unde puind strejĭ în tóte părţile, căută a da puţină odihnă atît luĭ cât şi ostaşilor

www.dacoromanica.ro

sĕĭ; a duoa ḑi, Vinerĭ în $^{15}/_{25}$ August, ḑioa de Sfînta Maria, Mihaiŭ plecând de la Argeș, se opri la Văcărescĭ, ne voind să intre în Bucurescĭ și întîrḑiè aci cîteva césurĭ. În acéstă vreme, fără scirea luĭ, Ungurĭĭ împreună cu alțĭ ostașĭ străinĭ, năvăliră în Bucurescĭ și jăfuiră oraşul sub pretext că maĭ bine să ĭea eĭ acea pradă decât să caḑă în mânile Turcilor. În $^{16}/_{26}$ August, Mihaiŭ, aflând că vrăjmașul s'a luat dupĕ dînsul, pornesce de la Văcărescĭ dupĕ amĕḑĭ, merge pênĕ la mijlocul nopțiĭ, cale de cincĭ mile, se odihnesce puțin pênĕ la revĕrsatul zorilor într'un loc priincĭos, înaintéză d'acolo încă vre-o cincĭ mile, și Duminică, în $^{17}/_{27}$ ajunge la oraşul Tîrgovişte pe rîul Ialomița. Acolo, sub ocrotirea munților, îșĭ întocmi tabăra, așeḑând strejĭ ca să privegheze în tóte părtile și șeḑu pe loc câte-va ḑile. În urmă plecă și d'acolea, și întinḑênd tot maĭ la munte, urmând țĕrmurile Dîmboviţeĭ, se adăposti într'un loc anevoĭe de apropiat, la cetatea luĭ Negru-Vodă, Domnul cel maĭ popular între țĕranĭĭ noștri. Acest loc e încă vestit printr'o bătălie strălucită ce câștigă, la 1342, Dragomir, comandantul puterilor luĭ Ladislaŭ-Vodă, Domnul Țĕreĭ românescĭ, asupra armieĭ luĭ Ludovic I, craĭul Ungarieĭ, care, sub comanda luĭ Nicolae Garan și Simeon Megheșel, năvălise în țéra nóstră. Ungurĭĭ fură traşĭ de Românĭ în aceste

www.dacoromanica.ro

locurĭ grele şi înfrânţĭ cu totul, căţênd în bataie şi ceĭ duoĭ generalĭ aĭ lor.

Locuitoriĭ Bucurescilor şi aĭ Târgovişteĭ părăsindu-şĭ casele, se rădicaseră cu tot bunul lor şi însoţiseră armata în retragerea eĭ spre munţĭ. În sfîrşit Mihaĭu lăsă şi cetatea luĭ Negru-Vodă şi se trase tot maĭ adînc în munţĭ, pe apa Dâmboviţeĭ în sus, la sat la Stoienescĭ. În acéstă retragere maĭ mulţĭ ostaşĭ românĭ desertară şi oştile moldovene se întórseră în ţéra lor, unde eraŭ chiămate, rĕmânênd astfel cu Mihaĭu numaĭ ca la opt miĭ ostaşĭ, dar toţĭ aleşĭ şi viteji. El îşĭ aşeţă la Stoĭenescĭ tabăra, se şănţui bine şi făcu oştiriĭ tăbiĭ, avênd statornica hotărîre d'a aştepta într'acest loc sosirea luĭ Bathori, d'a închide pênĕ atuncĭ calea Ardéluluĭ luĭ Sinan-Paşa şi d'a urma apărând prin lupte mĕrunte patria sa nenorocită, pe care acum nu o maĭ putea apăra prin bătăliĭ marĭ.

XX.

A duoa ţi dupĕ bătălia de la Călugĕrenĭ, Turciĭ, vĕţênd că creştiniĭ nu facŭ nicĭ o mişcare, îndrăznіră câţĭ-va din eĭ a înainta pênĕ în locul unde fusese tabăra românéscă şi unde găsiră puţin bagagiŭ greŭ şi câte-va tunurĭ părăsite. La acéstă

www.dacoromanica.ro

veste se porniră gonacĭ în tóte părţile, de prinseră câţĭ-va ţĕranĭ, de la care aflară drumul ce luase oştirea românéscă. Hasan-Paşa trecu atuncĭ strîmtórea cu o despărţire din armie şi tăbărî dincolo în câmpie. Într'aceĭaşĭ vreme el porni o patrulă spre Bucurescĭ, de aduse din préjma acestuĭ oraş, robĭ, bucate şi vite. Sinan-Paşa însă cu armata sa, nu îndrăzni a se lua îndată dupĕ Mihaĭu-Vodă, ci şeḑu douĕ ḑile pe loc pênĕ să'şĭ întremeze oştirea din spaĭma şi ameţéla în care căḑuse dupĕ înfrîngerea sa, şi pênĕ să 'ĭ soséscă, dupĕ spusa unora, puţinele oştĭ rĕmase în urmă [1]). Spre a fi sigur că nu va fi isbit în spate de Românĭ, el trămise un trup de óste să cuprinḑă cetatea Brăileĭ şi el însuşĭ, la $^{15}/_{25}$ August, cu tótă armata cea mare, trecu strîmtórea Călugĕrenilor şi merse de tăbărî în câmpie la satul Copăcenĭ dincóce de rîul Argeşuluĭ, şi la $^{17}/_{27}$ înaintă pênĕ la Bucurescĭ, unde tăbărî subt oraş. Îndată ce sosi, Sinan porunci de luară de pe turnurile bisericilor crucile şi globurile aurite, pe care le sfărămară în bucăţĭ,

[1]) Analiştiĭ turcĭ nu pomenescŭ nimic d'aceste oştĭ ce uniĭ din analiştiĭ creştinĭ spunŭ că rĕmăsese peste Dunăre. Ceĭa ce ne face a priimi acésta cu îndoială, căcĭ credem că, de ar fi fost cu temeiŭ, Turciĭ n'arŭ fi uĭtat'o spre a îndrepta perderea bătăliеĭ.

www.dacoromanica.ro

precum şi icónele, şi puseră pe turnurĭ, în locul crucilor, semiluna. În Mitropolie puseră, în locul altaruluĭ, un *mihrab* (altar mahometan) şi un *mimber* (estradă spre a pune un tron) şi astfel prefăcênd'o în gĭamie, la $^{20}/_{30}$ ale aceleĭ lunĭ, făcu acolo slujba şi rugăciunea turcéscă [1]). Acéstă rugăciune se sĕvîrşi de Hasan-Efendi, şeĭcul din skitul Mustafa-Paşa, care însoţise pe Sinan într'acéstă campanie. Acela care luă crucea de pe turnurĭ era un *topciŭ* (tunar) numit Ibraim-Paşa, pe care marele vizir spre rĕsplătire îl făcu atuncĭ căpitan în guardia sa.

După sĕvîrşirea rugăciuneĭ, vizirul adună sub cortul sĕŭ pe ceĭ maĭ însemnaţĭ ofiţerĭ aĭ sĕĭ şi le ḑise că lăsarea Moldoveĭ şi a Ţĕreĭ românescĭ în stăpînirea ghĭaurilor e o pricină necurmată de turburărĭ şi împărecherĭ pentru rĕscólele ce eĭ facŭ; că spre a curma tóte acesté în viitor, el propune ca aceste duoĕ ţĕrĭ să se prefacă în provinciĭ ale statuluĭ *(ialeti)*, şi spre a ţine într'însele rînduiala

---

[1]) Autorul a comis aci o eróre. Biserica despre care vorbesce nu póte fi Mitropolia, care s'a zidit cu vre-o şése-ḑecĭ de anĭ în urmă de către Constantin-Vodă Basarab Cârnul. Credem maĭ mult că acea biserică era mŏnăstirea Raduluĭ-Vodă în care scim că s'a închis apoĭ Turciĭ, séŭ chĭar şi biserica Domnéscă de la Curtea-veche. — *(Nota editoruluĭ)*.

www.dacoromanica.ro

şi pe popor în supunere, să se zidéscă duoĕ cetăţĭ, una la Bucurescĭ şi alta la Târgovişte. Toţĭ ofiţeriĭ găsiră bună acéstă părere. Vizirul înscinţă îndată Porţeĭ hotărîrea sfatuluĭ şi numi pe Satîrgi-Mahomet-Paşa la acest noŭ paşalîk din Ţéra românéscă. Aşa, pentru a duoa óră Turciĭ isbutiră în statornica lor dorinţă de a preface ţéra în paşalîk. Dar acum, ca şi întîiaş dată, la 1522, eĭ întîmpinară în Mihaĭu un alt Radu de la Afumaţĭ şi nu putură apăra cu armele fapta lor nelegĭuită. Astfel tot-d'auna, în timpurĭ grele şi nenorocite, roditorul pămênt al patrieĭ nóstre 'şĭ-a născut isbăvitorĭ!

Eşind din adunare, vizirul cu toţĭ ofiţeriĭ sĕĭ se preumblă prin mahalalele oraşuluĭ şi aleseră mŏnăstirea luĭ Radu-Vodă, spre a face dintr'însa cetate. Acéstă mŏnăstire mare, hramul Sfinteĭ Treimĭ, fu zidită din jos de Bucurescĭ, de către Alexandru-Vodă II-lea, fecĭorul Mirceĭ-Vodă III-lea, la 1573; stricându-se apoĭ de Turcĭ, cum vom vedé maĭ la vale, ea se rezidi din noŭ, întocmaĭ cum se află astădĭ, de Radul-Vodă, fecĭorul Mihneĭ-Vodă Turcitul şi nepot luĭ Alexandru-Vodă II-lea, şi de atuncĭ ea se chĭamă mŏnăstirea luĭ Radu-Vodă. Voind Sinan să facă acéstă cetăţuĭe maĭ mare, puse de lărgi locul împrejmuireĭ de douĕ orĭ pe cât era, coprinḑênd înăuntrul cetăţuieĭ, biserica

www.dacoromanica.ro

şi zidurile din prejur, şi ocolindu-le cu bastióne şi fortificaţiĭ. În vreme ce meşterĭ mĕsuraŭ şi trăgeaŭ liniile, beĭlerbeĭ, Spahiĭ şi Ianicerĭ fură trămişĭ dupĕ lemnele trebuincĭóse pentru construcţia bulevardelor şi cĭauşĭ alergaŭ în tóte părţile spre a aduna lucrătorĭ; şi, fiind-că lumea din ţĕră era fugită la munţĭ şi nu se putea aduna un mare numĕr de ómenĭ, Turciĭ fură siliţĭ a trămite să maĭ aducă lucrătorĭ din Bulgaria. Clădirea cetăţiĭ începu la $^{21}/_{31}$ August şi cu atîta silinţă lucrară la dînsa încât în duoĕ-spre-ḑece ḑile fu terminată. Cum se sĕvîrşi întărirea palisadelor cetăţuieĭ, Sinan-Paşa puse într'însa douĕ tunurĭ marĭ cu ghiulele de patru-spre-ḑece oca şi érbă, muniţiĭ şi bucate îndestule. Apoĭ lăsă în Bucurescĭ pe Satîrgi-Mehemed-Paşa cu o mie Ianicerĭ şi o mie Culogli drept garnizónă, poruncindu-ĭ să sĕvîrşéscă întărirea de lemn ce pusese să se facă împrejurul oraşuluĭ şi care se sfîrşi într'o lună de ḑile; ĭar el, ridicându'şĭ tabăra la $^{3}/_{13}$ Septemvrie, porni spre Têrgovişte.

XXI.

De duoĕ-sute de anĭ, din ḑilele luĭ Mircea-Vodă cel bĕtrân, Têrgovişte a era mereŭ scaunul ţĕreĭ. De puţină vreme numaĭ crescerea Bucurescilor şi

www.dacoromanica.ro

importanța luĭ comercială făcuse pe Domnĭ a lua obiceĭul de a petrece o parte din ĭérnă în acest oraș. Era atuncĭ Târgoviștea oraș fórte mare, împodobit și populat și se întindea frumos pe malul drept al Ialomițeĭ, ocolit de mulțime de grădinĭ, viĭ și liveḑĭ de pomĭ roditorĭ. Scriitorĭĭ contimporanĭ de felurite naționĭ se minunézĕ de frumusețea acestuĭ oraș, declarându-l că e vrednic de a fi capitala uneĭ țĕrĭ și locuința unuĭ Domn mare. Acel oraș populat, astăḑĭ d'abĭa e un orășel. Zidurile luĭ mărețe vremea le-a ruinat și le-aseměnat cu pămîntul. Un singur turn, rĕmășiță din vestita *Curte Domnéscă*, se înalță trist și singuratic pe d'asupra acelor grămeḑĭ de ruine, întocmaĭ ca acele marĭ crucĭ de pétră înfipte în vîrful unor pleșuve movilĭ, morminte al vitejilor căḑuțĭ în bătaĭe. Acest turn, ce mușchiul numaĭ cu verdéța sa împodobesce, e scump Românilor ca un monument care le vorbesce de timpiĭ lor de glorie și de mărire. El a fost martur la atîtea triumfurĭ! El a vĕḑut, unul dupĕ altul, pe Mircea-cel-bĕtrân, Dracul-Vodă, Vlad-Țepeș, Radul-cel-mare, Radul de la Afumațĭ, Mihaĭu-Vitézul și Mateĭ-Basarab, toțĭ Voevoḑiĭ noștri ceĭ marĭ și vestițĭ în pace și în răsboiŭ. Umbrele acestor eroicĭ luptătorĭ pare că le veḑĭ înălțîndu-se singuratice și tăcute împrejurul acesteĭ ruine; adierea vîntuluĭ ce suflă din Carpațĭ, șue-

www.dacoromanica.ro

rând în turnul pustiŭ, ne pomenesce numele lor şi undele măreţe ale Ialomiţeĭ parŭ a cânta necontenit un cântic de mărire întru gloria lor. Astfel i se nălucesce orĭ-căruĭ Român cu inima simţitóre, când cată la acéstă mult elocuentă ruină, şi el nu se póte opri d'a simţi durere amară şi d'a suspina dupĕ vremea trecută. Dar nimenĭ n'a simţit acestea maĭ puternic şi n'a exprimat în cuvinte maĭ frumóse simţirea sa, ca tine, Cârlovo! flórea poesieĭ, june cu inimă de foc. Ca o cometă trecĕtóre, tu strălucişĭ un moment peste România uĭmită şi încântată de lucirea ta. O mórte crudă te răpi fără vreme; dar apucaşĭ a ne lăsa o lacrimă ferbinte pentru gloria trecută şi o scânteïe dătătóre de viéţă pentru viitor [1]). Cântarea ta sublimă asupra ruinelor Târgovişteĭ puse pecetia veşnicieĭ asupră-le şi ni le va păstra chĭar când pustiirile anilor le vor şterge cu totul de pre pământ.

XXII.

Turcĭĭ găsiră Târgovişte a părăsită de locuitorĭ şi pustie. Sinan porunci îndată să se apuce de întărirea oraşuluĭ ca la Bucurescĭ. El prefăcu o mŏnăstire ce era aprópe de Curtea domnéscă, în cetăţuïe. Curtea domnéscă era atuncĭ zidită în formă de un mare castel, de putea încă încăpea

[1]) Vedĭ nota 2, la sfârşitul acestuĭ volum.

www.dacoromanica.ro

într'însa de la patru la cinci mii ostaşi şi era încinsă cu un zid gros şi cu turnuri. Sinan mai întâi şi acest zid din prejurul palatului, de amêndouĕ părţile cu pământ şi cu un val de palisade de copaci, amestecaţi cu pământ Apoi încungiură oraşul cu un zid de petre şi cu grinzi lipite cu humă şi şi cu pământ cleios, pe care îl rezimă de un alt val de pământ, lat de douĕ-spre-ţece picióre şi îl ocoli cu un şanţ fórte adînc, de douĕ-spre ţece picióre de larg, lăsând cetăţii numai o pórtă în faţă şi alta mai mică în dos, ambele legate cu fer, şi făcênd înăuntru din apa rîului trei fôntâni. Aceste lucrări urmară ţi şi nópte sub privegherea de aprópe a lui Sinan şi se sfîrşiră în trei-ţeci de ţile.

Dar Sinan, când vĕţu lucrul aprópe de sfîrşit, hotărî să nu'şi mai pérţă vremea în nelucrare. El lăsă în Târgovişte douĕ tunuri mari, patru culevrine şi alte tunuri de câmpie cu muniţiile şi proviziile trebuincióse pentru hrană, dând comanda cetăţii lui Ali-Bei, fiiul lui Haydar-Paşa beiul de Ciurin, pe care 'l declară beilerbei de Trapezunt, alăturîndu-i pe Koci, beiŭ din Amasia, şi lăsându-le 1500 ómeni, cu însărcinare de a sĕvîrşi lucrul întăririlor cetăţii; iar el porni cu tótă óstea către munţi în urma lui Mihaiu-Vodă. Planul lui era ca ajungênd oştirea românéscă, s'o înfrângă şi călcân.

www.dacoromanica.ro

du-o în picióre, să pétrundă în Ardél, ca să combineze operaţiile sale cu ale armieĭ ce fiul sĕŭ Muhamed-Paşa comanda în Ungaria. Dar Mihaĭu-Vodă aflându-se în taběra de la Stoienescĭ, întărită atît prin natură cât şi prin artă, nu era lesne de înfrânt. Aşa dar, totul din potrivă se întêmplă. Sinan venise să tabere nu departe de strîmtórea în care sta Mihaĭu, şi în faţa taberiĭ luĭ, pe un loc înalt de unde putea vedé ambele tabere. El sta şi se mira de îndrăznéla alor noştriĭ care în aşa mic numĕr se încumătaŭ încă a'l aştepta fără frică. Mihaĭu însă se ferea d'a se apuca în bătălie generală cu duşmanul, dar fu el neobosit a'ĭ hărţui armata şi a'ĭ cuprinde liniile de comunicaţiĭ şi proviziile. Uneorĭ întărîta o cétă de Turcĭ, o trăgea după sine în locurĭ grele şi eĭ necunoscute, unde o sfărîma cu înlesnire; alte orĭ cuteza a isbi pe Turcĭ chĭar în taběra lor. Maĭ adesé prin gonaciĭ luĭ cu caĭ uşorĭ, punea mâna pe mulţĭ duşmanĭ şi astfel dobîndì de la dînşiĭ pradă multă, caĭ nenumĕraţĭ şi peste o sută de cămile. «Astfel acest eroŭ războinic», ḑice Walther, «nicĭ de dosirea nestatornicilor ostaşĭ «ce îl părăsise, nicĭ de mulţimea vrăjmaşilor ne «perḑêndu-şĭ inima», print'un războiŭ parţial, ostenesce pe duşmanĭ şi le închide calea Ardéluluĭ, dând într'astfel timp luĭ Bathori de a'şĭ aduna óstea şi d'a-ĭ veni întru ajutor. Dar chĭar de nu

www.dacoromanica.ro

'ĭ ar veni acesta în ajutor, Mihaĭu acum putea fi sigur că ţéra luĭ e mîntuită de Turcĭ, căcĭ aceştia, neputênd a'l scóte din posiţia de la Stoienescĭ, fiind şi demoralisaţĭ prin învingerile ce încercaseră, nu vorŭ maĭ puté nicĭ trece în Ardél, nicĭ sta mult în ţéră, maĭ cu sémă că şi ĭarna se apropia. Cetăţile făcute la Târgovişte şi la Bucurescĭ nu eraŭ o ocrotire temeĭnică, după cum vom vedé, şi apoĭ aveaŭ şi experienţa trecutuluĭ, căcĭ în acele treĭ îngrozitóre expediţiĭ ce făcuseră maĭ dinnainte Turciĭ în Ţéra românéscă, povăţuiţĭ chĭar de sultaniĭ lor, Baiazet I-iŭ (1397), Mahomet I-iŭ (1419) şi Mahomet II-lea (1462), învingĕtorĭ séŭ învinşĭ, eĭ nu putură sta mult în ţéră, fiind-că Româniĭ se trăgeaŭ în posiţiile lor din munţĭ, unde duşmanul nu'ĭ putea ajunge şi de unde eĭ îĭ daŭ harţă neîncetat, îĭ răpeaŭ proviziile şi'l osteneaŭ prin lupte mĕrunte, încât îĭ sileaŭ a lăsa câmpia pustiită şi ţéra deşértă.

XXIII.

În mijlocul acestor vremĭ, Sigismund Bathori, după atîta întârdiere, era acum viitor spre hotarele Ţĕreĭ românescĭ, cu oştĭ grele. Amenințarea uneĭ primejdiĭ obştescĭ sculase în picióre şi unise împreună pe tóte popórele războĭnice care locuĭescŭ Ardélul. Duminecă în $^{17}/_{27}$ August, el eşise din

www.dacoromanica.ro

Alba-Iulia, însoţit numaĭ de guardia sa, ce se alcătuia de douĕ miĭ ómenĭ pedestrime şi de alţĭ atîţĭa călărime, cu multe bagage de războiŭ. A doua-ḑi ajunse la Sas-Sebeş (Mercurea) şi chĭar în aceiaşĭ ḑi, $^{18}/_{28}$ August, priimi olăcarul trămis, cum scim, de Mihaĭu-Vodă, din taběra de la Călugĕrenĭ în $^{13}/_{23}$ séra, spre a'ĭ vesti strălucita isbîndă şi a'l ruga să grăbéscă a'ĭ veni într'ajutor. Acéstă gloriósă veste, Sigismund o scrise îndată împĕratuluĭ. A duoa-ḑi el priimi încă altă veste de bucurie, adecă luarea cetăţeĭ Lipova. Dupĕ o robie de patru-ḑecĭ şi patru de anĭ sub Turcĭ, acéstă cetate căḑuse, la 23 August, tot într'o ḑi cu bătaia de la Călugĕrenĭ, în mânele luĭ Borbely care, dupĕ cum scim, de câtă-va vreme o ocolise şi o bătea. Dar aceĭa ce mulţumi maĭ mult pe Bathori fu scirea ce 'ĭ veni că Tătarĭĭ care eraŭ să vină să năvăléscă prin Moldova, în Ardél, sosind pênĕ la Nipru, fuseseră siliţĭ a se întórce înapoĭ, căcĭ aflase cum că Cazacĭĭ şi cu Muscalĭĭ aŭ dat năvală în ţéra lor şi că avanguardia tătăréscă, ce pĕtrunsese în Moldova, fusese astfel înfrântă de Moldovenĭ şi de Muntenĭ, încât făcuse pe ceĭ-l-alţĭ a perde pofta de a le maĭ venì într'ajutor.

Aşa Bathori putea acum fi sigur că nu va fi supĕrat printr'alte năvălirĭ în operaţiile sale împotriva luĭ Sinan. El fu silit a zăbovi la Sas-Sebeş

www.dacoromanica.ro

o lună de ḑile ca să dea timp oştilor chiămate din tóte părţile, a se aduna. El trămise înainte pe comiţiĭ Baltazar Bogati, Benedict Minceti şi Lupul Corniş, la cele opt scaune sĕcuiescĭ, ca să chiăme pe vitejiĭ Sĕcuĭ la arme. Dar acest popor rĕspunse că nu se va duce la războiŭ pênĕ nu i se va da maĭ întîĭ înapoĭ libertatea ce i se răpise pentru o revoltă ce făcuse cât-va timp înainte. Aceştĭ Sĕcuĭ, fiind ceĭ maĭ mulţĭ ţĕranĭ, libertatea ce voiaŭ, era d'a nu maĭ fi iobagĭ la nobiliĭ loculuĭ. Cererea lor puse în mare cumpĕnă şi ameţélă pe Bathori, căcĭ el era firesce maĭ plecat către nobilĭ, care 'l slujiseră cu credinţă şi se ridicaseră cu toţiĭ în óste şi nu voia să rĕsplătéscă atâtea jertfe ale lor, făcêndu-ĭ să pérḑă veniturile ce eĭ trăgeaŭ de la ĭobagĭ şi ruinându-ĭ. Se temea încă de exemplul urît ce va da în ţéră, acordând Sĕcuilor libertatea; ceĭa ce vĕḑênd ceĭ-l-alţĭ ĭobagĭ, s'arŭ îndemna şi eĭ a o cere pentru dînşiĭ, revoltându-se împotriva nobililor. Dar interesul patrieĭ şi amenințarea vrăjmaşuluĭ vorbiră maĭ puternic decât interesele aristocratice, le biruiră şi Sĕcuiĭ dobîndiră libertatea cerută.

De la Sas-Sebeş, Bathori porni către locul hotărît pentru concentrarea oştilor, în câmpiile Bârseĭ, la délul Negru (Feketehalom), în préjma Braşovuluĭ, unde ajunse în 4 Octomvrie (st. noŭ), făcênd

www.dacoromanica.ro

pênĕ acolo 6 tabere. Aci, sosind 14,755 Sĕcuĭ armaţĭ, li se proclamă în taberă libertatea lor, întărind'o cu mare credinţă şi jurămênt. Pentru acéstă libertate ce li se dete, Sĕcuiĭ se îndatorară să dea la trebuinţă de războiŭ pênĕ la patru-ḑecĭ miĭ ómenĭ cu cheltuiala lor, să plătéscă în toţĭ aniĭ prinţuluĭ, de fie-ce casă, un ioachim, o mĕsură de grâŭ şi alta de ovĕz, şi de se va nasce luĭ Sigismund un fecĭor, fie-care să-ĭ aducă un boŭ îngrăşat în curte. Îndulcindu-se atuncĭ Sĕcuiĭ de libertatea dobîndită, trămiseră de maĭ adunară şi alţĭ ostaşĭ şi altfel numĕrul lor în taberă se urcă la douĕ-ḑecĭ şi patru miĭ ómenĭ, din care 9200 puşcaşĭ, iar ceĭ-l-alţĭ lăncerĭ şi săgetaşĭ. Şéĭ-spre-ḑece miĭ Sĕcuĭ, care rĕmâneaŭ din numĕrul de patru-ḑecĭ miĭ ce se învoiseră a da, trebuiaŭ să stea în Ardél, spre a apăra ţéra de vre-o năvălire ce o ar puté amenința din partea Polonilor, care pe atuncĭ se aflaŭ în Moldova.

Apoĭ veniră în taberă nobiliĭ Ardéluluĭ care pusese în picióre treĭ-spre-ḑece miĭ de ómenĭ; prusianul Ioan Veicher, fiul luĭ Ernest, veni cu şéĭ-spre-ḑece miĭ cavalerĭ Teutonĭ, armaţĭ cu câte o puşcă şi un pistol, pe lîngă care aveaŭ şi arc şi săgeţĭ; apoĭ opt-ḑecĭ Cazacĭ din Polonia; treĭ sute Cazacĭ aĭ luĭ Bathori, armaţĭ asemené cu o puşcă şi un pistol; Stefan Bocskai cu opt sute lăncerĭ

www.dacoromanica.ro

de la Oradia-mare şi o mie două sute archebuzieri pedeştri; patru mii pedestraşi cu puşci, ridicaţi cu cheltuiala Saşilor, din care o mie învestiţi cu negru, şi pentru aceea numiţi *Negrii*, cu cheltuiala Sibienilor, o mie învestiţi în albastru cu cheltuiala Braşovenilor, o mie în verde cu cheltuiala Medieşenilor şi o mie în roşu cu cheltuiala Bistriţenilor. Adunându-se tóte aceste oştiri, Bathori porni cu dînsele de veni lîngă vama Branului, la Törzburger-Pass, castel zidit de Ludovic craiul Ungariei şi apoi mai adăogit cu întăriturĭ de Huniyad; în acea vreme el se afla sub paza Braşovenilor. Aci sosi Stefan Răsvan, domnul Moldovei, cu două mii trei sute pedestraşi, opt sute călăreţi şi două-zeci şi două tunuri mari puse pe care. El nu putuse veni d'a dreptul pe la Sĕcui, de temerea Tătarilor şi fu silit a face înconjur. În drumu-i, el se întîlnise cu o cétă de Poloni ce năvălise în ţéră şi ţinea a'l zăbovi în cale; dar el, tăind'o şi spărgênd'o fórte réu, luându-i şi multă prădă, îşi urmă drumul, trecu munţii şi pĕtrunse în Ardél. Îndată sosi veste în taberă că hatmanul Poloniei Zamoisky, aflând că Răsvan-Vodă a plecat în Ardél, intrase în Moldova fără scirea craiului său şi pusese Domn pe un Ieremia Movilă. Acéstă veste turbură fórte pe Bathori şi pe Stefan-Vodă, dar se vĕdură siliţi a suferi de o cam dată şi a'şi

www.dacoromanica.ro

urma calea apucată, căcĭ Sinan-Paşa ameninţa şi Sĕcuiĭ ĕraŭ neodihniţĭ şĭ cârtitorĭ, pentru că nu li se dedese încă diploma întăritóre a drepturilor de curênd dobîndite.

Acéstă diplomă, scrisă pe pergament, li se dete în sfîrşit în mână şi îndată o sémă dintr'înşiĭ porni înainte spre Ţéra românéscă. Cum sosi acest ajutor la Stoienescĭ, Mihaĭu, deşi mult maĭ slab decât duşmanul, dar plin de sperare în Dumneḑeŭ şi de încredere în voĭniciĭ sĕĭ, puse gând să 'şĭ cerce norocul şi să dea o bătălie generală cu Turciĭ. Însă Bathori poruncise Sĕcuilor sĕĭ ca să nu se încumeteze fără înţelepcĭune în noroc şi să nu întreprindă nimic pênĕ nu va veni el însuşĭ. Drept aceĭa, fu silit Mihaĭu să aştepte sosirea luĭ Sigismund Bathori.

XXIV.

În 7 Octomvrie (st. noŭ) Sigismund Bathori, împărţindu-şĭ oştile în nouĕ trupurĭ, îşĭ clăti tabĕra cu multă greutate din pricina drumurilor noroióse şi, trecênd înălţimile Carpaţilor, ajunse pe povîrnişul acelor munţĭ la satul Rucăr, în cuprinsul hotarelor Ţĕreĭ românescĭ, unde, în strîmtóre de munte, îşĭ puse tabĕra. Pe când ostaşiĭ luĭ îşĭ întocmeaŭ acolo tabĕra şi îşĭ întindeaŭ cortuĭle şi

www.dacoromanica.ro

paviliónele, un vultur negru şi fórte mare, luându-şĭ sborul de pe muntele vecin numit *Pétra Craiuluĭ*, pluti cât-va timp în aer pe d'asupra taberiĭ şi apoĭ se aruncă cu multă iuţélă d'asupra cortuluĭ întins al prinţuluĭ ardelén. Greutatea trupuluĭ sĕŭ neĭertându'l a se scula lesne ca să sbóre, ostaşiĭ ce se aflaŭ aprópe, vĕḑêndu-l, alergară iute, îl prinseră şi-l duseră la pretoriul prinţuluĭ. Înlesnirea cu care se prinse acéstă pasăre, domesnicia şi neînspăĭmîntarea eĭ de sunetul armelor şi de strigările tabereĭ, făcură ca ostaşiĭ să privéscă acéstă întîmplare ca o minune şi ca un augur. Unĭ ḑiceaŭ că vulturul arată pe Sinan care are să cadă în mâĭnele creştinilor; alţiĭ, maĭ fricoşĭ, bănuiaŭ că acest augur vestesce învingerea creştinilor, de vreme ce vulturul este pajerea împĕrăţieĭ nemţescĭ. Iesuiţiĭ ce însoţiaŭ pe Bathori se încercară a exploata acéstă întîmplare în folosul propagandeĭ lor. Alfons Carilio scria atuncĭ de la Rucăr în Ardél, că mulţĭ, vĕḑênd acéstă dumneḑeéscă minune, aŭ venit la credinţa papistăşéscă.

Bathori fu silit a zăbovi la Rucăr o sĕptĕmână, pênĕ trecură căile cele grele şi ânguste ale acelor munţĭ, numerósele care cu praful, muniţiile şi bagagiele armateĭ; căcĭ acéstă trecere de la Bran este una din cele mnĭ grele ale Ţĕreĭ românescĭ; muntele este rîpos şi repede, căile ânguste, ast-fel

www.dacoromanica.ro

încât fură siliţĭ a lăsa carele cu funiĭ la vale. Aci sosiră şi ajutórele împĕrătescĭ ce se aşteptaŭ de atâta vreme: silezianul Albert Raybitsch, unul din ceĭ maĭ vestiţĭ căpitanĭ, trămis de archiducele Maximilian, de la Casovia, cu o miĭe şése sute cuirasierĭ germanĭ, ce se chiămaŭ *Reiterĭ* în acel timp şi cu o sută cincĭ-ḑecĭ Cazacĭ din ţinuturile Polonieĭ, frumos echipaţĭ, şi încă Silvio Piccolomini cu şépte-ḑecĭ şi cincĭ cavalerĭ florentinĭ, trămişĭ de marele duce de Toscana cu poruncă ca săĭ erneze în Ardél. Bathori trămisese întru întîmpinarea lor pe Francisc Theke ca să le îngrijéscă de conac şi săĭ călăuzéscă pênĕ în taběră.

Pênĕ a nu pleca din Rucăr prinţul Ardéluluĭ făcu căutare armateĭ sale, care se urca la treĭ-ḑecĭ şi douĕ miĭ pedestraşĭ, douĕ-ḑecĭ şi douĕ miĭ călăreţĭ şi cincĭ-ḑecĭ şi patru tunurĭ; apoĭ clătindu-şĭ taběra, merse şése mile maĭ nainte şi, trecênd Dîmboviţa, ajunse la Stoienescĭ, unde cu mare dorinţă fu întîmpinat de Mihaĭu-Vodă, care îl aştepta, cum scim, acolo, avênd cu sine óstea sa de opt miĭ de ómenĭ şi douĕ-ḑecĭ şi douĕ tunurĭ. Numĕrul oştirilor împreunate se urcă atuncĭ la şéĭ-ḑecĭ şi douĕ miĭ ostaşĭ şi şépte-ḑecĭ şi şése tunurĭ. Bathori tăbĕrî la Stoienescĭ spre a lăsa oştile sale a se odihni şi a se întrema puţin.

www.dacoromanica.ro

XXV.

Armiile protivnice se aflaŭ acum aprópe una de alta. Ostaşiĭ luĭ Bathori, care eraŭ maĭ mult adunătură neobicĭnuită cu războiul, speriaţĭ maĭ întîiŭ de numĕrul şi de vitejia Turcilor, avusese acum vreme a se deprinde cu încetul, a'ĭ vedé maĭ fără frică şi a luá curagĭu. De la sosirea Sĕcuilor în taběra de la Stoienescĭ, după care urmară curênd şi alte cete, unele după altelele, eĭ începuseră a întîlni pe Turcĭ, când mergeaŭ după furagĭu. Lupte mĕrunte se înhăţaŭ între unĭĭ şi alţĭ şi în aceste lupte, maĭ adesé creştiniĭ biruiaŭ. Emulaţia intră atuncĭ între aceştia; cetele ce mergeaŭ după furagĭu se maĭ mărirá, şi din ḑi în ḑi luptele se făcură maĭ dese. Aceste bătăĭ mĕrunte îmbărbătară pênĕ în urmă într'atât pe creştinĭ, încât eĭ aşteptaŭ acum cu nerăbdare ocasia uneĭ bătălĭĭ generale cu Turcii. Din potrivă, aceştia, demoralisaţĭ de învingerea de la Călugĕrénĭ, de puţina isbîndă ce dobîndise pênĕ atuncĭ în tótă acéstă campanie, acum, când vĕḑură pé creştinĭ cu puterĭ aşa de însemnate, eĭ perdură de tot inima şi dorinţa de a se maĭ bate. Acésta fu pricina care făcu pe Sinan, îndată ce vĕḑu înglotirea oştilor la Stoienescĭ, de plecă de acolo şi îşĭ mută taběra lîngă Tîrgoviştea. Scopul sĕŭ era să caute

www.dacoromanica.ro

a prelungi cât va puté mai mult războiul, fiind sigur că, în vreme ce armia lui era întru tóte îndestulată din Ţéră, armia creştină, având lipsă de bucate şi de bani, nu va puté mult să stea adunată şi va fi nevoită a se răsipi. Generalii creştini, înţelegênd acest plan al lui Sinan, hotărîră a grăbi cât mai mult operaţiile războiului, şi spre acésta, a porni îndată dupĕ Turcĭ şi a-ĭ sili să priiméscă fără întârdiere o bătălie.

În 15 Octomvrie de diminéţă, un semn ceresc veni a mai îmbărbăta pe creştini şi le mări sperările de biruinţă. Pe un cer senin şi cu tóte că sórele rĕsărise, eĭ vĕdură în vreme de un cés, d'asupra taberiĭ lor, o cometă strălucitóre. Acéstă stea fu privită de dînşiĭ ca un augur vestitor de biruinţă. Armia creştină, ce sosise cale de şése césurĭ numaĭ de Târgovişte, se clăti de acolo şi în aceiaşĭ ḑi, de 15 Octomvrie, merse de tăbĕrî într'o câmpie mare, o milă departe de Târgovişte şi un sfert de leghe de taběra luĭ Sinan, cu hotărîre d'aĭ da bătălie în ḑioa următóre, de va voi s'o priiméscă.

Abia armata creştină sosi într'acel loc, abia călăreţiĭ începusĕră a descălica şi pedestraşiĭ a pune armele jos, când o mare turburare ameţi tótă tabĕră. Nisce strejarĭ ce se aflase puşĭ la pază într'o pădure în nóptea trecută, auḑind de departe un sgomot făcut de alţĭ ostaşĭ creştinĭ care tăiaŭ lemne,

www.dacoromanica.ro

şĭ închipuiră că acolo trebuĭe să fie tótă armia turcéscă, care vine drept către dînşiĭ; frica făcêndu-ĭ să véḑă ceia ce nu era, eĭ o luară la fugă spre taberă. Ostaşiĭ ce-ĭ vĕḑură sosind speriaţĭ, întrebându-ĭ pricina, aflară de la dînşiĭ cum că aŭ vĕḑut armia vrăjmaşă viind să-ĭ lovéscă. Vestea acésta se respândi iute în tótă taběra; semnalul de bătaĭe se dete îndată şi toţĭ ostaşiĭ, alergând la arme, umblaŭ învălmăşaţĭ, făcênd larmă mare, fără a se puté întocmi la rîndul lor şi fără a'şĭ puté găsi stégul şi căpeteniile lor. În acea neorînduĭală, spaĭma făcêndu-ĭ să auḑă bubuiturĭ de tunurĭ vrăjmăşescĭ, fie-care începu a se gândi numaĭ la mijlóce de scăpare. În sfîrşit avanguardia, alcătuită de Românĭ şi ostaşiĭ nemţĭ isbutiră a se aşeḑa maĭ întîiŭ în rînduială şi sta gata a priimi pe Turcĭ, când în cele din urmă se desluşi luĭ Bathori pricina aceleĭ turburărĭ. El trămise atuncĭ de spuse în tóte părţile ca să se însenineze şi să se liniştéscă spiritele turburate şi înspăĭ mêntate, dar neputêndu-se nicĭ aşa astîmpĕra larma, el fu silit a pune să strige prin trîmbiţe, ca fie-care să tacă sub pedépsă de mórte. Numaĭ printr'acéstă straşnică poruncă, ostaşiĭ se liniştiră.

Era între ambele tabere vrăjmaşe şi la o depărtare numaĭ de o alergătură de cal atât de la una cât şi de la alta, un dél mare tăiat prin mij-

www.dacoromanica.ro

loc, în pólele căruia curgea Dîmboviţa. P'acest déĮ spunŭ că să se fi urcat Sinan, ca să privéscă bine armata creştină. Vĕḑênd-o mult maĭ numerósă de cum socotea şi bine rînduită, auḑind şi vestea respândită că se aştéptă şi archiducele Maximilian cu o mulţime de soldaţĭ italienĭ, cătând apoĭ şi la demoralisarea armieĭ sale, temerea îĭ cuprinse inima şi nu se maĭ gândi la alt ceva decât la fugă. Adunând un sfat de războĭu, el umblă a-şĭ ascunde cugetul de a fugi subt ideia unuĭ plan ce ar fi făcut; el ḑise că socotesce să nu priiméscă bătălia şi s'o amâne pe altă dată; că acum se va trage puţin înděrăt, lăsând pe Ali-Paşa spre a apĕra Târgovişteа; că apoĭ, când va vedé pe creştinĭ ocupaţĭ cu asedierea cetăţeĭ, el va năvăli într'o nópte asupră-le şi lesne îĭ va birui. În urma acestora, el înzestră cetatea Târgovişteĭ cu patru-ḑecĭ de tunurĭ şi cu muniţie îndestulă, puse o garnizónă de 3500 pênă la 4000 ostaşĭ, parte pedestrime, parte călărime, sub comanda luĭ Ali-Paşa de Trapezunt, pe lîngă care lăsă pe Mihnea-Vodă şi vre-o câţĭ-va beĭ, iar dînsul în zorĭ de ḑiuă, la 16 Octomvrie, cu tótă cea-l-altă óste, părăsindu'şĭ taběra, fără de a-şĭ maĭ da timpul de a-ĭ strica întăririle, o întinse cu grabă spre Bucurescĭ.

www.dacoromanica.ro

XXVI.

În aceiaşĭ ḑi, 16 Octomvrie, la rĕsăritul sóreluĭ, Bathori, nesciind că Sinan se trage acum spre Bucurescĭ şi aşteptându-se la o bătălie generală, puse să ḑică din trîmbiţă ca fie-care ostaş să se rînduiască sub stégul sĕŭ. Apoĭ împărţindu-şĭ armata în şépte trupurĭ, care tóte se urcaŭ la numĕrul de douĕ-ḑecĭ şi şése miĭ călăreţĭ şi de la treĭ-ḑecĭ şi cincĭ pênĕ la patru-ḑecĭ miĭ pedestraşĭ, numi dupĕ dînsul general maĭ mare peste tótă óstea pe Ştefan Bocskai, nu atât pentru virtuţile luĭ militare, cât pentru că-ĭ era unchiŭ despre mumă şi unul din ceĭ maĭ însemnaţĭ şi maĭ avuţĭ nobilĭ aĭ Ardéluluĭ. Cercând apoĭ sfaturile Domnilor românĭ şi ale luĭ Bocskai, el întocmi rîndul bătălieĭ ast-fel: la avanguardie puse pe Mihaĭu-Vodă, avênd cu sine patru miĭ de călăreţĭ cu lăncĭ, aĭ luĭ, bine învĕţaţĭ, la care se adăogiră cohortele luĭ Abert Kiraly şi scadrónele luĭ Ştefan Csaki. La aripa dréptă se aşeḑară douĕ turme de cincĭ miĭ din ceĭ maĭ bunĭ călăreţĭ, cu lăncĭ. La stînga tot acelaşĭ numĕr de lăncerĭ şi în acelaşĭ rînd. La centru era pedestrimea, atât cea pretoriană cât şi a Sĕculor cu cóse şi cu suliţe, avênd lîngă sine tótă artileria. În urma acestora venea tótă călărimea germană, în a duoa linie.

www.dacoromanica.ro

Pe a treia linie venea un corp de douĕ-spre-ḑece miĭ călăreţĭ lănceriĭ, care duceaŭ stégurile aurite, şi apoĭ altă cétă care apăra persóna luĭ Bathori. În urma tutulor venea rĕmăşiţa armateĭ cu carele şi bagagiele, fiind ast-fel întru tot, şépte pânze de oştĭ.

După aceia, Bathori puse de sluji dinainté tutulor, o liturgie solemnă, se comunică cu sfînta grijanie şi o trecu din mână în mână cu multă evlavie la mulţĭ din capiĭ oştireĭ şi din soldaţĭ, de făcură asemenĭ. Tóte aceste pregătirĭ luară câtă-va vreme, pênĕ după amiaḑĭ, când duoĭ creştinĭ care se ḑiceaŭ scăpaţĭ din mânile Turcilor, din cetatea Târgovişteĭ, sosiră în taběră, aducênd sciri cum-că Sinan-Paşa se trăsese cu grabă şi lăsase pe Ali-Paşa cu Mihnea-Vodă în Târgovişte; că de duoĕ ḑile garnizóna cetăţiĭ e fórte spăimêntată şi că Ianicerii înşişĭ chibzuiaŭ a se trage, dacă un paşă nu 'ĭ-ar fi ţinut cu sila, dar că cu tóte acestea, douĕ sute din eĭ tot scăpaseră şi se împrăştiaseră. Capiĭ armieĭ nu se încreḑură în acéstă arătare, şi, temêndu-se de vre un vicleşug din partea luĭ Sinan, spre a-ĭ trage în vre-o cursă, porunciră ostaşilor să se ţină tótă nóptea aceĭa în întocmire de bătaie, fără a'şĭ strica rîndurile şi a pune armele jos; trămiseră gonacĭ şi iscóde în tóte părţile ca să afle adevĕrul, ce s'a făcut Sinan. Armia creştină petrecu veghind înarmată tótă

www.dacoromanica.ro

nóptea aceĭa şi a duoa ḑi, la 17 Octomvrie pênĕ spre amédḑĭ. Atuncĭ sosiră câţĭ-va alergătorĭ, aducênd veste că Turcĭĭ eraŭ puţin departe, arătându-se că vorŭ a se bate. Aĭ noştri se pregăteaŭ cu inimă a le sta frunte, când sosiră alţiĭ cu veste maĭ sigură că Sinan se retrage spre Bucurescĭ, iar că acele oştĭ turcescĭ ce se vĕdŭ, eraŭ arierguardia de patru miĭ călăreţĭ sub Hasan-Paşa, care mergea trăgêndu-se încet şi cu bună rînduială, îngrijind d'a nu priimi în códă vr'o smintélă din partea nóstră. Acéstă spăĭmêntare şi fugă a luĭ Sinan miră fórte pe aĭ noştri, socotind cu cât armia luĭ era maĭ numerósă decât a lor şi cum acéstă grabnică retragere va demoralisa de tot pe Turcĭ. Alte iscóde veniră atuncĭ de arătară luĭ Bathori că vre-o patru miĭ Românĭ, bărbaţĭ şi femeĭ, de deosebită vîrstă, robiţĭ, îĭ ducea o cétă de Turcĭ spre Dunăre. Prinţul porunci îndată la cincĭ sute Ardelenĭ pedestri să alerge să taie calea acelor Turcĭ şi să mântuie pre aceĭ sĕrmanĭ robiţĭ. Îndată armia creştină merse, chiar in acea ḑi, 17 Octomvrie, de ocupă fără nicĭ o împotrivire taběra părăsită a luĭ Sinan, unde găsi vre-o cincĭ séŭ şése Turcĭ care, eşiţĭ fiind de maĭ nainte din taběră, d'abia se întorseseră acum când picară în mânile creştinilor şi fură îndată înjunghiaţĭ. Creştiniĭ găsiră taběra turcéscă ticsită cu multe mobile, cor-

www.dacoromanica.ro

turĭ, praf, ghiulele, tunurĭ, bucate, dobitóce, cămile, catârĭ şi alte lucrurĭ şi fură fórte mîhniţĭ că acéstă pradă bogată nu fu preţul vitejieĭ lor. Acestea dovedeaŭ graba cu care Turcĭĭ fugiseră şi greşéla ce făcuseră creştiniĭ d'a nu înainta maĭ iute, spre a'ĭ lovi pênĕ nu se depărtaseră.

XXVIII.

Bathori chiămă atuncĭ la sfat pe ceĭ maĭ de frunte căpitanĭ aĭ armateĭ şi pe nunciul Monsignor Alfons Viscoti, pe care îl trămisese Papa cu o sumă însemnată de banĭ pentru trebuinţele războĭuluĭ. Aci se propuse că : de vreme ce armia turcéscă plină de fricĭ, s'a tras spre Bucurescĭ, ce sfat óre ar fi maĭ bun? a urma fără întârdiere pe duşman silind în acea spaĭmă a luĭ a'l ajunge şi a'l birui unde-va? séŭ a lua maĭ întîiŭ cetatea Târgoviştеĭ, unde lăsase el garnizónă şi gătire, din care se înţelegea că voĭesce a se apăra acolo multă vreme. Uniĭ din generaliĭ ardelenĭ, plinĭ de încredere în curagĭul lor şi în noroc, creḑênd că singura nefericire ce li se póte întêmpla este d'a lăsa timp luĭ Sinan să scape, eraŭ de părere d'a nu se maĭ opri nicĭ o ḑi la acéstă cetate, a căreĭ dobîndire nu o preţuiaŭ întru nimic, şi a se lua dupĕ Sinan, siguri fiind că, îndată ce'l vorŭ birui,

www.dacoromanica.ro

cetatea va cădé negreşit fără de nicĭ o ostenélă din parte-le: când din potrivă, dacă îşĭ vorŭ consuma puterile lor împrejurul acesteĭ şandramale (bicoque), armata luĭ Sinan îşĭ va lua puterĭ, va tăbărî în loc tare şi, avênd vreme de ajuns, îşĭ va îndrepta trebile séŭ cel puţin se va trage în siguranţă şi, crescêndu-şĭ apoĭ puterile cu noue ajutóre séŭ găsind mijloc d'a se uni cu Tătariĭ, va da creştinilor mult maĭ mult de lucru şi va aprinde din noŭ flacările cele acum aprópe stinse ale războiuluĭ.

Mihaĭu şi Albert Kiraly stătură împotrivă la acéstă părere. Eĭ ḑiseră că ar fi cu primejdie d'a înainta, căcĭ s'ar pune între garnizóna cetăţiĭ, care ar puté să le taie liniile de comunicaţie şi proviziile, şi armata luĭ Sinan. Silvio Piccolomini rezimă şi el acéstă părere, prin cuvintele următóre: «Duş«manul», ḑise el, «s'a tras de temerea tabereĭ «nóstre, séŭ spre a găsi loc maĭ bun de bătaĭe; «dar şi într'unul şi în cel-l-alt caz, el a apucat «înainte cu o ḑi şi o nópte şi a putut să-şĭ pre«gătéscă lucrurile sale, încât nu'l vom găsi nepre«gătit, nicĭ în loc d'a nu se puté mult folosi de «graba nóstră. Din altă parte, ne vom afla în mij«locul a duoĭ vrăjmaşĭ, dacă vom lăsa înapoĭ ce«tatea, de unde vom fi necurmat supĕraţĭ, maĭ cu «sémă despre muniţiile ce se aştéptă din Ardél.

www.dacoromanica.ro

«Apoĭ a se pune într'o asemené primejdie este «împotriva a orĭ-căruĭ temeĭu de războĭu şi a orĭ «căruĭ obiceĭu al unuĭ înţelept căpitan. Se adaoge «încă şi acéstă privire importantă, că noĭ suntem «cât se póte ostenitĭ şi slăbiţĭ de drum şi, urmând «cu grabă pe duşman, îl vom găsi acum odihnit «şi în rînduĭală şi ne vom afla în primejdie d'a fi «cu toţiĭ înfrânţĭ. Dar daca el, din întêmplare, s'a «tras cu gând d'a fi maĭ departe de hotarele Ar- «déluluĭ şi prin urmare într'un loc unde noĭ vom «avé maĭ puţină înlesnire de hrană şi alte trebu- «incĭóse, în vreme ce el, învecinându-se cu Du- «nărea, va puté prin mijlocul acestuĭ riŭ, a se în- «griji maĭ bine, apucându-ne noĭ acum a bate «cetatea, îl vom sili, spre a nu-şĭ perde cu totul «reputaţia, să vină într'ajutorul a lor sĕĭ, şi atuncĭ «vom găsi folósele nóstre a ne înhăţa la luptă. De «se va hotărî însă el a aştepta în Bucurescĭ, ce «folos mare avé-vom óre dacă vom merge să-l lo- «vim mâne şi nu dupĕ duoĕ séŭ treĭ ţile? Încât, «spre a se uni Sinan cu Tătariĭ, e lucru cu nepu- «tinţă, aflându-ne noĭ între dînşiĭ; osebit de aceĭa «că Tătariĭ nu sînt într'un loc, de unde să pótă «trece cu atîta ĭuţélă în acéstă parte». Picolomini încheiè ţicênd că, «deşi nu este de părere a se «lua cu atîta neorînduĭală dupĕ duşman şi a sta, «dupĕ cum vorŭ uniĭ, în arme, chĭar tótă nóptea

www.dacoromanica.ro

«aceĭa, dar crede că ar fi bine ca o bandă din «cavaleria nóstră să mérgă să supere arierguardia «dușmanuluĭ, fiind-că, afară de neodihna ce-ĭ va «pricinui, vom puté să avem și limbă de mișcările «luĭ și să scim maĭ bine ce este de făcut». Sigismund Bathori și toțĭ ceĭ-l-alțĭ capĭ se unirĕ bucuroșĭ la una ca acésta și tot sfatul hotărî bătaĭa Târgoviștеĭ. Fără înduoĭală, — precum urma o va dovedi, — acésta n'a fost cea maĭ bună chibzuire, căcĭ întârdierea creștinilor prilejì mântuirea luĭ Sinan.

Se luase hotărîre a tăbĕrî în óre-care post aprópe de Târgoviște, vĕdut de Piccolomini maĭ dinainte și, spre acésta, trămiserĕ un numĕr de călăreți ca să țină rînduiala, spre a merge oștile fără amestec, să-șĭ ĭa locurile de așeḑare. Îndată dupĕ aceĭa, pre obiceĭul războĭuluĭ, cerură ca cetatea să se predé. Pașa, comandantul cetățiĭ, cătând la fuga luĭ Sinan, la numĕrul armateĭ ce 'l ocolise, la lipsa de speranță d'a fi ajutat, sta în chibzuire să închine cetatea spre a se mântui el și toțĭ aĭ sĕĭ. Dar Ianiceriĭ, ce eraŭ în cetate în numĕr de douĕ miĭ, se împotrivirĕ, fiind maĭ bucuroșĭ a se apăra dupĕ cum cerea onórea lor și făgăduĭala dată luĭ Sinan, Într'acestea, creștiniĭ, tăbĕrînd comod chiar în acea sĕră, $^{7}/_{17}$ Octomvrie, se duse Piccolomini să védă cetatea și apoĭ puntară tunurile spre dînsa.

www.dacoromanica.ro

XXVIII.

În nóptea aceĭa, soldaţiĭ făcură băştiĭ, pe obiceĭul lor. În diminéţa următóre, $^{8}/_{18}$ Octomvrie, dupĕ ce, prin metereze, şanţurĭ acoperite şi tăbiĭ de lemne amestecate cu pămînt, se apropiară aĭ noştri de zidurĭ şi aşeḑară bateriĭ de tunurĭ, de o dată cu multă învĭerşunare de treĭ părţĭ începură a bate cetatea. Strălucitul Răsvan-Vodă, avênd cu sine Moldoveniĭ sĕĭ, împreună şi cu legiunile Sĕcuilor, se aşeḑase despre rĕsărit, pe drumul Bucurescilor, şi bătea partea de sus a cetăţiĭ cu ḑece tunurĭ. Dintr'altă parte, neînvinsul Mihaiŭ-Vodă, cu inimosul Bathori, care acum pentru întîĭaşĭ dată vedea războiul, şi cu eroicul Kiraly, se aşeḑară despre munţĭ şi despre rîul Ialomiţa, la o mŏnăstire, care fu atuncĭ stricată şi maĭ apoĭ drésă, departe de cetate de o bătaie de săgétă. Eĭ ridicară acolo duoĕ moviĭ în formă de turn şi cu douĕ bateriĭ, de câte ḑece tunurĭ fie-care, începură din aceste duoĕ părţĭ, prin detunărĭ neîntrerupte, a împroşca puternic zidurile. Mergênd apoĭ într'alt templu mult maĭ aprópe de cetate, fără întrerupere, grăbescŭ lucrările asedieriĭ. Era cu greŭ însă d'a se apropia de cetate, căcĭ, afară de întăririle şi şanţurile ce o înconjuraŭ, avea încă şi nisce bălţĭ îm-

www.dacoromanica.ro

prejur. Apoĭ Turciĭ dinăuntru se apărau cu cele maĭ de pe urmă puterĭ ale inimeĭ lor. De maĭ multe orĭ, prin tunurĭ, eĭ împinseră înapoĭ pe asediatoriĭ ce umblaŭ să trécă şanţurile cu luntri, rĕsturnară cu puscile pre ceĭ care, isbutind a trece şanţul, cercaŭ acum a pune scărĭ pe ziduri séŭ aduceaŭ foc la tălpile întăririlor de lemn spre a o aprinde; într'un cuvînt eĭ nu uĭtaŭ nimic din ceĭa ce trebuĭa spre apărarea cetăţiĭ.

Vĕḑênd aĭ noştri că nu isbutescŭ ast-fel, se mărginiră a urma cu tunărirea înfricoşătóre de bombe şi ghiulele, cătând a sparge laturile zidurilor. Fumul acestor dese descărcărĭ de arme ale asediatorilor şi asediaţilor ajunse de întunecă aerul şi ascunse şi unora şi altora vederea duşmanilor. Sĕcuiĭ căutară a se folosi de acéstă negură; eĭ aduseră lemne uscate, catran, rĕşină, buştene aprinse, torţe şi alte materiĭ aprinḑĕtóre şi, aţiţînd bine focul, începură a'l arunca pe streşinele caselor din cetate şi căutară a aprinde întăririle eĭ. Dar fiind-că bîrnele din care eraŭ făcute acele întărituri eraŭ încă verḑĭ şi prin urmare umede şi huma dupĕ dînsele nu se uscase, ele nu se puteaŭ lesne aprinde de focul ce li se punea pe dedesubt. Pe lîngă acésta, prin desele puşcărirĭ ale artilerieĭ creştine, sfĕrîmăturile caselor cetăţiĭ începură a cădé pe capul celor ce se aflaŭ sub zid, cătând a'l aprinde

www.dacoromanica.ro

şi astfel îĭ sili a se trage înderăt. Apoĭ duşmaniĭ, luptându-se vitejesce, nu maĭ lăsară a se apropia de ziduriĭ, încât isbînda rĕmase cu totul înduoĭósă.

XXIX.

Vĕḑênd Bathori şi ceĭ-l-alţĭ descuragĭarea oştilor de atîtea silinţe zadarnice ce făcuseră, se duseră de îndemnară pe Sĕcuĭ a da dovadă că-şĭ aducŭ aminte de libertatea cea de curênd dobîndită, a nu se descuragĭa de anevoinţe şi de primejdiĭ şi a se arăta că sûnt bărbaţĭ cu inimă şi vredniciĭ de libertate. Sĕcuiĭ se formară atuncĭ în cohorte şi începură a aduce o maĭ mare mulţime de lemne uscate, spre a da foc ziduluĭ. Mulţĭ din eĭ căḑură sub loviturile duşmanilor, dar despreţuind orĭ-ce primejdie, vitejiĭ Sĕcuĭ isbutiră în sfîrşit a aprinde întăririle. La vederea flacărĭĭ ce se întindea în tóte părţile, eĭ strigară toţĭ într'una: «Iisus! Maria!» şi, care cu scărĭ, ceĭ maĭ mulţĭ fără scărĭ, deteră năvală spre a sări zidurile, în vreme ce o parte dintr'înşiĭ purta focul într'alte laturĭ ale cetăţiĭ. Artileria, din locul eĭ, aruncând ghĭulele arse din cele inventate de craĭul Stefan Bathori, aprindea acoperişurile caselor, şi dărămăturile lor, prin mij locul flacărilor, căḑeaŭ pre capul asediaţilor. Acum,

www.dacoromanica.ro

zidul peste tot luase foc şi Turcii, închişi de flacările cele gróznice de marĭ ce mereŭ cresceaŭ, sûnt nevoiţi, cel puţin o mare parte din eĭ, a lăsa apărarea zidurilor, spre a încerca să stingă focul. Aĭ noştri se folosescŭ de acest minut, daŭ voĭnicesce asalt şi în vecinătatea seriĭ, din tóte părţile isbucnescŭ în cetate. Turcii, lipsiţi de sfat, ameţiţi de flacărĭ şi de vrăjmaşii ce'ĭ împresurase, ne maĭ avênd vreme a capitula spre a se mîntui de primejdie şi de o prăpădire desĕvîrşită, esŭ cu toţiĭ pe portiţa despre dél, necunoscută alor noştri, cătând pe acolo scăpare. Dar călărimea creştină, care pre obiceĭul războiuluĭ, sta gata pentru orĭ-ce întêmplare a lupteĭ şi aştepta călare eşitul isbireĭ, îĭ vede, îĭ ia cu caiĭ în gónă, le taĭe calea, pe uniĭ îĭ ucide, pe alţiĭ îĭ prinde; puţinĭ numaĭ, favorisaţi de nópte, putură scăpa prin pădurĭ, şi aceştia încă, pênĕ maĭ apoĭ, fură găsiţi şi ucişi şi din tótă garnizóna, numaĭ treĭ Turcĭ, fiind bine călăriţi şi ajutaţi de întunecimea nopţiĭ, avură norocul să scape şi se îndreptară spre Bucurescĭ ca să ducă luĭ Sinan vestea acesteĭ nenorocirĭ.

Sĕcuiĭ intrând în oraş făcură mare vĕrsare de sânge, dărămând şi scotocind în cele maĭ ascunse locurĭ ale cetăţiĭ dupĕ pradă — lucru la care sunt fórte deprinşi, spunŭ analiştiĭ timpuluĭ, — eĭ găsiră într'un loc taĭnic ascunşi pe Ali-Paşa, comandan-

www.dacoromanica.ro

tul cetăţiĭ şi pe Mehemet-Beĭ. Ḑicŭ uniĭ că aceştiĭ Turcĭ nu eşiseră din cetate, maĭ bucuros voind o mórte gloriósă decât a fugi; alţiĭ spunŭ că eraŭ răniţĭ şi de aceĭa rĕmăsese pe loc. Sĕcuiĭ îĭ duseră la Bathori. Între prinşĭ se maĭ aflaŭ alţĭ douĭ beĭ: Turan, beĭul de Bucurescĭ şi Susin, beĭul de Târgovişte a; la toţĭ li se ĭértă viéţa. Lepădatul Mihnea-Vodă întêmpină în cetate o mórte norocită, ce i s'ar fi căḑut a'ĭ veni prin gâde, de cădea în mânile creştinilor; trupul luĭ se găsi între ceĭ morţĭ; asemené şi al cadiuluĭ de Avlona. Prada ce Sĕcuiĭ maĭ cu sémă, făcură în oraş şi care tótă li se lăsă, fu cu deosebire mare. Se găsiră în cetate duoĕ tunurĭ marĭ care aruncaŭ ghiulelele de cincĭ-ḑecĭ şi şése livre şi alte patru-ḑecĭ şi duoĕ maĭ micĭ; se găsiră încă banĭ mulţĭ, scule de aur şi de argint, muniţiĭ şi provisiĭ de hrană pentru treĭ anĭ, căcĭ Sinan acolo îşĭ aşeḑase magaziele. În acéstă asediere, din Turcĭ, ca la o miĭe fură trecuţĭ sub sabie. Din aĭ noştri periră numaĭ şéĭ-ḑecĭ ostaşĭ, dar mulţĭ se răniră.

XXX.

Bucuria ce simţiră creştiniĭ pentru luarea Târgovişteĭ se maĭ adăogi cu vestirea uneĭ alte izbîndĭ asupra vrăjmaşilor. Céta ce cu duoĕ ḑile

www.dacoromanica.ro

înainte, Bathori pornise ca să taie calea Turcilor, care duceaŭ patru miĭ robĭ şi turme marĭ de vite, spre podul de la Gĭurgiŭ, călăuzită fiind de ómenĭ de ţéră care cunosceaŭ bine căile munţilor şi ale pădurilor, trecuse înaintea Turcilor şi cuprinḑênd strîmtorile pênĕ a nu sosi eĭ, îĭ isbi cu putere, îĭ sparse rĕŭ, ucise pe maĭ toţĭ, dobîndi înapoĭ tótă prada lor şi mîntui pe robĭ.

A duoa ḑi dupĕ luarea Tîrgovişteĭ, $^{9}/_{19}$ Octomvrie, generaliĭ creştinĭ se adunară la sfat de războiŭ şi porunciră a le aduce înainte pe Ali-Paşa pe care îl siliră prin făgăduĭelĭ şi ameninţărĭ a arăta ceĭa ce scie despre planurile şi numĕrul ostaşilor luĭ Sinan, întrebându-l încă cum a îndrăznit el a se împotrivi în cetate, cu aşa puţină oştire, la o armată atît de numerósă. La aceste întrebărĭ Ali rĕspunse cu respectul cuviincios, dar cu multă netemere şi fără a'şĭ schimba faţa, că «Sinan n'avea «cu dînsul fără numaĭ de la douĕ-ḑecĭ şi opt pênĕ «la treĭ-ḑecĭ miĭ ostaşĭ, fiind-că şi-a risipit óstea «prin oraşele şi cetăţile ţĕriĭ, şi îĭ este peste pu«tinţă ca s'o pótă aduna în puţină vreme [1]); că «daca Hanul cu Tătariĭ ce se aştéptă din ḑi în ḑi,

[1]) Acésta este o fabulă pe care cred că capiĭ creştinĭ o acreditase, căcĭ Mihaĭu-Vodă la Călugĕrenĭ încă o repetă ostaşilor sĕĭ, cum am vĕḑut.

www.dacoromanica.ro

«nu'ĭ va veni în ajutor, el crede că Sinan, aflând «luarea Tîrgoviștei, va părăsi Bucurescĭ și se va «trage spre Gĭurgiŭ, ca să trécă Dunărea înděrăt; «în sfîrșit că, dăca vorŭ creștinĭ a pune mâna pe «dinsul trebuĭe să se grăbéscă a cuprinde și a sfă- «rîma acel pod de pe Dunăre; Sinan, — urmă Ali, — «plecând, îmĭ lăsă numaĭ puține oștĭ pentru apă- «rarea Tîrgoviștei, dar mĕ făcu să sper că Ieremia, «Domnul Moldoviĭ, va băga în cetate un ajutor «de cincĭ miĭ ostași, afară de ḑece miĭ ce 'mĭ fă- «găduia el însuși, ḑicênd că are să vie maĭ apoĭ «să gonéscă pe creștinĭ de lîngă cetate. El mĕ «asigură asemenĭ că armata creștină nu este nume- «rósă; căcĭ ceĭ maĭ mulțĭ ostași sûnt Sĕcuĭ, pe «care aḑĭ mâne e sigur să 'ĭ întórcă în partea sa. «Blestematul! m'a înșelat și m'a expus la o mórte «maĭ cu totul sigură. O vrăjmășie veche e pricina «care l'a făcut a se purta ast-fel cu mine. Sinan a «fost dușman de mórte tatăluĭ meŭ, care s'a arătat «cu slujbe marĭ către împĕrăție; dar fiind-că tatăl «meŭ n'avea nicĭ o temere de dînsul și el nu 'ĭ «putea face nimic, trădătorul s'a folosit de acéstă «ocazie ca să verse asupra nenorocituluĭ fiŭ ura «ce purta tatăluĭ».

Nu se scie dacă Ali era sincer séŭ vorbea ast-fel numaĭ ca să'și tragă compătimirea luĭ Bathori. Era însă de necreḑut ca Sinan să aibă cu dînsul

www.dacoromanica.ro

numaĭ atîta oştire câtă arăta el, de vreme ce, când el plecă de la Târgovişte, armia luĭ întrecea cu mult în numĕr pe a creştinilor, dupĕ cum mărturisescŭ toţĭ analiştiĭ contimporanĭ. Vĕdênd Ali puţinul efect ce făcuse plîngerile sale, propuse să se rĕscumpere cu o sută de miĭ talere de aur; dar Piccolomini se împotrivi a i se da libertatea. El avea interes a ţine prins pe un om aşa de însemnat ca, întîmplîndu-se nenorocirea să cadă în mânile Turcilor, să'l pótă schimba cu dînsul şi fiind-că acest şiret italian se făcuse stăpîn pe spiritul luĭ Bathori, îl hotărî lesne a nu priimi propunerea Turculuĭ. Prinţul, dupĕ ce rĕspunse cu puţine vorbe luĭ Ali-Paşa, îl trămise sub pază pênĕ la gazda sa şi dupĕ aceĭa, împreună cu alţĭ oficerĭ Turcĭ, îl porni pe la Braşov la Cluj în Ardél.

În urma acestora, capiĭ armieĭ ascultară şi raportul iscódelor ce trămiseseră ca să ĭea limbă despre Turcĭ şi, vĕdênd óre-care potrivire cu arătarea celor prinşĭ, hotărîră a porni îndată dupĕ armata turcéscă. Din nenorocire trebuiră a maĭ şedé pe loc încă o ḑi, parte spre a împuternici óstea muncită de drum şi de bătaie, parte spre a aştepta muniţiile şi bucatele ce se aduceaŭ din Ardél în taberă.

Aceste întârḑierĭ fatale mîntuiră pe Sinan-Paşa, cu tóte greşelile luĭ. În ḑioa aceĭa, $^{9}_{19}$ Octomvrie,

www.dacoromanica.ro

către séră, vre-o patru mii Turcĭ, care, după încredinţarea dată de Sinan că va zăbovi lîngă Târgovişte încă două săptămâni, lăsaseră de vre-o câte-va ḑile taberа şi se duseseră departe de acolo după hrană, furagĭu şi pradă, se întórseră aducênd cu dînşiĭ şéĭ-ḑecĭ mii boĭ ce'ĭ răpiseră din munţiĭ şi mânósele câmpiĭ ale Ţĕreĭ românescĭ. Intraŭ Turciĭ în taberă, mânând dinaintea lor convoiul de vite, fără a bănui de fuga ruşinósă a luĭ Sinan; eĭ nu fură desamăgiţĭ decât când din acele corturĭ ce eĭ credeaŭ pline de Ianicerĭ, vĕḑură asvêrlindu-se Româniĭ şi Sĕcuiĭ, care năvăliră asupră-le şi 'ĭ tăiară rĕŭ şi fără milă. Acéstă întîmplare neprevĕḑută rĕspîndi îmbelşugarea în taberа creştină, încât un boŭ ajunse a se vinde pe un preţ de nimic.

XXXI.

Sinan-Paşa, după cum scim, îşĭ părăsise taberа de lîngă Târgovişte în diminéţa de $^{6}/_{16}$ Octomvrie şi luase cu grabă calea Bucurescilor. Hasan-Paşa, care rĕmăsese în urmă cu patru miĭ călăreţĭ drept arierguardie îndată ce vĕḑu, din înălţimea munţilor pogorîndu-se stégurile creştine spre Târgovişte, grăbi cât putu la drum spre a ajunge taberа. După o cale de o ḑi, vizirul tăbĕrîse, când

www.dacoromanica.ro

începură a se auḑi urletele tunurilor creştinescĭ dinnaintea Târgovişteĭ. «Tunul luĭ Mikal-ogli!» strigară Turciĭ prin taberă, înghieţaţĭ de spaĭmă. Sosiră atuncĭ nisce trămişĭ din partea garnizóneĭ din Târgovişte, chiămând pe vizirul într'ajutorul cetăţiĭ; dar acesta, cătând la spăimîntarea oştilor, sta la îndoială şi nu scia ce să facă. Într'aceĭa, o cétă de vre-o treĭ sute creştinĭ ce se arătară la intrarea uneĭ păduriĭ vecine de taberа luĭ, îl sili a lua o hotărîre. Oştile Rumelieĭ, din porunca luĭ, merseră asupra ceteĭ, dar creştiniĭ le bătură, le răriră fórte mult rîndurile şi le luară în gónă. Din aceĭ ce se întórseră nu era unul care să nu fie rănit. Un delir de spaĭmă cuprinse atuncĭ tótă taberа. Mulţĭ din soldaţĭ începură a dezerta şi a se rĕspîndi cete, cete; capiĭ umblaŭ învălmăşiţĭ fară să scie ce să facă; uniĭ sfătuiaŭ a se întórce la Târgovişte, lucru ce era cu neputinţă din pricina demoralisăriĭ armieĭ. Sinan scrise îndată luĭ Ali-Paşa la Târgovişte să apere cât va puté cetatea, ĭar vĕḑêndu-se în cea maĭ de apoĭ primejdie, să se tragă cu óstea sa, spre podul de la Dunăre. Aceste scrisorĭ n'ajunseră pênĕ la Ali, fiind prinse de aĭ noştri. Vizirul apoĭ îşĭ urmă retragerea spre Bucurescĭ, unde ajunse în duoĕ ḑile. În acea demoralisare a ósteĭ sale, Sinan, în loc să se grăbéscă a o trece cât maĭ curênd peste Dunăre, spre a o mîntui, aştep-

www.dacoromanica.ro

tându-se la o apărare mai îndelungată din partea Târgoviștei, se încumetă a mai zăbovi la Bucuresci. El obști dar că armia va ședé acolo cinci-spre-ḑece ḑile și porunci ca nici o oștire, nici un neguțător să nu trécă podul Giurgiului pênĕ la acel soroc și, pentru acésta, orîndui o guardie la pod cu straşnică poruncă să nu lase pe nimeni a trece. Pe lîngă acestea se silia în tot chipul a liniști spiritele și a le da curagiu. În vremea acésta, trei călărești scăpați cu mare greŭ de la luarea Târgoviștei, sosiră în Bucuresci, Vineri diminéța la $^{10}/_{20}$ Octomvrie, aducênd veste despre căderea cetății în mânile creștinilor. Peste mĕsură mări acéstă scire spaima și ameţéla în tabĕră. Sinan atunci, vĕḑênd că descuragiarea oștilor cresce mereŭ în loc d'a scădé, cum află și de luarea Târgoviștei, se speriè și el atît de mult încât, cu tóte că întărise oraşul Bucurescilor și mŏnăstirea luĭ Alexandru-Vodă mai bine decât Târgoviștea, nu se mai încreḑu nici în acea apĕrare și nu mai îndrăzni a mai aștepta acolo pe biruitorul duşman. El porunci să pună în pivnițile aceleĭ mŏnăstirĭ o mare cătățime de praf de puşcă pe care 'l acoperi cu paie, aşeḑênd un fitil lung care să ardă cu încetul, lăsând și ómenĭ spre a 'ĭ da foc, ca astfel când vorŭ intra creștiniĭ în acel loc, mŏnăstirea de o dată să fie asvîrlită în aer cu o mare

www.dacoromanica.ro

putere şi dînşiĭ să péră ca vaĭ de eĭ, subt acele ruine. În tótă ḑiua aceĭa, 20 Octomvrie, cu grabă mare Sinan strînse tunurile şi muniţiile de războiŭ şi le încărcă în care; apoĭ dete foc oraşuluĭ şi fortificaţiilor Bucurescilor şi, la 20 spre 21, luminat de flacările acestuĭ pîrjol ce prefăcu în cenuşă tot oraşul cu douĕ-ḑecĭ şi douĕ de bisericĭ ce avea atuncĭ, împins de desperare, ca cum ar fi avut pe duşman în spatele sĕŭ, se puse ruşinos pe fugă şi, cât maĭ iute putu, întinse spre Giurgĭu. Astfel, maĭ mult fugind decât făcênd o retragere, merse Sinan patru-spre-ḑece césurĭ mereŭ şi nu tăbĕrî decât dupĕ ce trecu strîmtórea Călugĕrenilor; dar tunurile şi muniţiile de războiŭ nu putură ajunge în acel loc decât în douĕ-ḑecĭ şi patru de césurĭ. Când sosiră tóte şi se strînse armia întrégă, plecară toţĭ cu aceĭaşĭ grabă spre Giurgĭu, unde, cu tótă silinţa ce puseră la drum, din pricina neorînduieliĭ în care se aflaŭ oştile, nu putură sosi decât tocmaĭ lunĭ $^{13}/_{23}$ Octomvrie, făcênd astfel treĭ tabere de la Bucurescĭ pênĕ la Giurgĭu. În acea fugă prăpăstiósă, Turcĭĭ semĕnară drumul cu armele lor şi cu un numĕr însemnat de tunurĭ, cămile şi bagagĭe, deosebit de ce năpustiseră în Bucurescĭ. Spaĭma lor era aşa de mare încât, prin strîmtorĭ şi pe poduri, ajunseră a se omorî unĭĭ pe alţĭĭ ca să trécă care de care maĭ nainte. În acéstă stare

www.dacoromanica.ro

de gróză se aflară eĭ maĭ cu sémă când trecură strîmtórea de la Călugĕrenĭ. În orĭ-ce copaciŭ li se părea a vedé un dușman, în orĭ-ce minut se așteptaŭ să vadă strălucind dinaintea ochilor lor, sabia fulgerătóre a luĭ Mihaĭu.

Este de luat în sémă că în tótă acéstă campanie, a cărĭĭ glorie analiștiĭ creștinĭ în mare parte o daŭ luĭ Bathori, ca unuĭa ce comanda tótă armia creștină, analiștiĭ Turcĭ, din contră nicĭ că pomenesc de dînsul; spaĭma Turcilor, acela ce 'ĭ îngrozea, îĭ gonia și 'ĭ amenința mereŭ cu mórtea, era «afurisitul Mikal-ogli». Aducerea aminte a grózeĭ ce Mihaĭu însufla pe atuncĭ Turcilor pênĕ adĭ încă se păstrézĕ în poporul român și musulman, printr'o mulțime de legende, tradițiĭ și cântice populare. Unul din ceĭ maĭ bunĭ poețĭ aĭ noștriĭ, încadră una din aceste tradițiĭ în următórea frumósă strofă:

Spunŭ că 'n urma lupteĭ, în Asia bogată,
Dacă Musulmanĭ vedeaŭ câte o dată,
Un armăsar ce 'n préjma-ĭ cată sforăind,
Cuprinșĭ d'adîncă spaĭmă, ĝiceaŭ cu 'nfiorare
Că el a vĕdut umbra aceĭa 'ngrozitóre
A luĭ Mihaiŭ-Vitézul, asupră-le viind [1]).

---

[1]) *Gr. Alexandrescu*, Odă la oștirea română.

www.dacoromanica.ro

XXXII.

Bathori, dupĕ ce puse să drégă cetatea Târgovişteĭ şi o înzestră cu o garnizónă tare, în $^{11}/_{21}$ Octomvrie, dînd'ĭ de diminéţă se îndreptă cu tótă armia în urma luĭ Sinan, spre Bucurescĭ. În cale, creştiniĭ întîlniră maĭ multe cete de câte treĭ, patru şi cincĭ sute Turcĭ, care se rĕslăţiseră şi toţĭ fură ucişĭ, astfel încât câmpiile şi liveḑile din drum eraŭ semĕnate cu trupurĭ mórte de Turcĭ. Dupĕ ce luară o bucată bună de drum, eĭ întîlniră treĭ fugarĭ Ungurĭ care le spuseră că Sinan, temêndu-se de sosirea lor, fugise în grabă, lăsând în Bucurescĭ multe bagagĭe, bucate, muniţiĭ, robĭ, cămile şi câte-va tunurĭ pe carĭ nu le putuse lua, fiind osiile şi rótele sfărîmate; că în cale el maĭ lăsase multe alte bagagĭe; că gróza armieĭ întregĭ era atît de mare încât fără îndoĭală, când va sosi în locurĭ grele, în strîmtorile ânguste şi băltóse de la Călugĕrenĭ, se vorŭ răni între sine ca să pótă trece unul altuĭa înainte. Bathori, neîncreḑêndu-se pe arătarea acestor fugarĭ, trămise pe căpitaniĭ Nicolae Sennyei şi George Farkaş cu o sută de călareţĭ, ca să facă o recunóscere spre Bucurescĭ şi să ĭea limbă.

Aceştia, întorcêndu-se spre séră, întăriră rapor-

www.dacoromanica.ro

tul fugarilor. Acésta hotărî pe generalii creştinĭ a merge d'aci înainte cu marş forţat ca să măréscă temerea şi gróza duşmanuluĭ în fuga sa. Eĭ aflară atuncĭ că Sinan, în calea sa de la Bucurescĭ la Giurgĭu, tăia tóte podurile de pre rîurĭ, punea pedicĭ la trecerĭ, strîmtorĭ şi vadurĭ, ardea şi pustia tóte satele, ca astfel, lipsa bucatelor şi anevoinţele drumuluĭ să întîrdieze góna ce 'ĭ da armia creştină. Generalii se sfătuiră atuncĭ şi hotărîră a schimba drumul, a lua altul mult maĭ spre drépta de Bucurescĭ. Acest drum, pe lângă aceĭa că avea folosul de a nu fi călcat şi smintit de duşman, scăpă încă pe creştinĭ de cursa ce le întinsese Sinan în mŏnăstirea luĭ Alexandru-Vodă la Bucurescĭ, care saltă atuncĭ şi se spulberă în aer fără a vătăma pe nimenĭ; dar el făcea un înconjur cu deosebire de lung, era plin de mocirle şi de crâng şi prin urmare era aşa de greŭ de umblat, încât se întârdiè fórte mult mersul armieĭ, iar maĭ cu sémă al artilerieĭ care maĭ tótă rĕmase înapoĭ. În cale, armia maĭ întêmpină nisce oştĭ turcescĭ rĕmase în urmă, pe care fórte le snopi şi le sdrobi, încât multe miĭ de trupurĭ de om, de caĭ şi de cămile zăceaŭ d'a lungul drumuluĭ, şi aerul se împuţi de o mare putóre. Dar Turciĭ, în ameţéla fugeĭ lor, uĭtaseră câte-va podurĭ netăiate; astfel

www.dacoromanica.ro

creştinii avură noroc a găsi nesfârîmat podul de la Argeş, pe care trecuse Turcii şi putură ei înainta fără zăbavă. Când ajunseră la o depărtare de duoĕ mile de Giurgĭu, priimiră veste că Sinan, aflând prin ómenĭ din loc de sosirea lor, trecuse cu o ḑi înainte Dunărea cu cea maĭ mare parte din oştile sale; că rĕmăsese încă din cóce de rîŭ o mulţime de care, bagagĭe, o pradă însemnată de tot felul, cu un mare numĕr de robĭ, spre paza cărora lăsase opt miĭ Turcĭ, care nu trecuseră încă nicĭ nu îndrăznĭaŭ a încerca podul, ce era fórte slab, cu o greutate aşa de mare ca a carelor şi a tunurilor, pênĕ a nu trece maĭ întîĭ pedestrimea şi călărimea.

Bathori atuncĭ, sfătuindu-se cu toţĭ generalii, îşĭ întocmesce armia de bătaie. Mihaĭu ce se aflase mereŭ la avanguardie, porni iute înainte cu Românii sĕĭ ca să dea harţă vrajmaşuluĭ şi să'l împedice a trece podul pênĕ să soséscă Bathori cu tótă armia. Înaintând Românii către Giurgĭu, ei întîmpină în cale o sémă de Turcĭ furagiorĭ ce duceaŭ nisce turme de dobitóce, îĭ împrăştie îndată, ucidŭ pe ceĭ maĭ mulţĭ, pe ceĭ-l-aţĭ îĭ prindŭ şi 'l trămitŭ înderăt luĭ Bathori, căruĭa îĭ deteră aceleaşĭ sciriĭ despre Sinan. Atuncĭ Sigismund grăbi şi maĭ mult la drum, părêndu-ĭ tare rĕŭ că un concurs de împrejurărĭ fatale îl făcuse să pérdă mult

www.dacoromanica.ro

timp şi prilejise scăparea luĭ Sinan. Într'acéstă vreme Mihaĭu-Vodă sosise la Giurgĭu şi ajunsese pe Turcĭ, la $^{15}/_{25}$ Octomvrie.

XXXIII.

Oraşul Giurgĭuluĭ, afară de un zid slab ce 'l înconjura, era ocrotit de castelul San-Giorgĭu. Acest castel avea o posiţie fórte tare. Arta şi natura contribuiseră a 'l întări. El era aşeḑat pe o insulă fórte frumósă, numită *Sloboḑia* şi formată de un mic braţ al Dunărĭĭ, care se desparte puţin maĭ d'asupra şi, înconjurând un spaţiu de douĕ jugere, cade ĭarăşĭ în matca rîuluĭ. Astfel castelul acoperind cu totul mica insulă pênĕ în marginile eĭ, părea o pluti d'asupra undelor. Dupĕ temeliile luĭ ce astăḑĭ încă se vĕḑu, acest castel nu e îndoială că a fost zidit de Romanĭ. Dărîmat în vremea năvălirilor Barbarilor, el fu rezidit pe la anul una miie dupĕ Christos de Genovesĭ, de la care luă şi numele de San-Giorgio, patronul aceleĭ neguţătóre republicĭ. Pe la sfîrşitul véculuĭ al XIII-lea, Negru-Vodă, duce al Făgăraşuluĭ, întinḑêndu-şĭ stăpînirea peste tótă Ţéra românéscă, pênĕ la Dunăre, maĭ întări castelul San-Giorgiu. La 1418, când Mahomet I-iŭ năvăli în ţéra nóstră de pustii o parte dintr'însa, între alte cetăţĭ de pe Dunăre ce cu-

www.dacoromanica.ro

prinse, fu şi acest castel pe care 'l întări. Puţin după aceĭa, Românii îl luară înapoĭ sub vestitul Domn Dan al III-lea Dracul. La 1431, împĕratul Sigismund, rege al Ungarieĭ, maĭ întări acest castel cu fortificaţiĭ şi alte zidirĭ, când el trămise pe un vitéz general, Ioan Marotius, în ajutorul luĭ Dracula-Vodă, împotriva luĭ Radu poreclit *Prasnaglava*, care intrase în ţĕră cu ajutor de la Turcĭ. Căḑênd după aceĭa iarăşĭ în mânile Turcilor, castelul San-Giorgiu le fu răpit împreună cu cele-l-alte de către Vlad-Vodă-Ţepeş. Dar după mórtea acestuĭ Domn de crudă şi vitéză aducere aminte, Turciĭ îl luară înapoĭ, la 1479, fiindu-le dăruit de Vlad VII-lea, pe care eĭ îl numiseră Domn fără de alegerea ţĕreĭ; dar îl perdură curênd după aceĭa şi Românii îl stăpîniră pênĕ la anul 1544, când Turciĭ îl luară iarăşĭ, împreună cu Brăila şi Turnul. De atuncĭ el fusese mereŭ în stăpînirea lor, pênĕ în acest an 1595, şi apoĭ după mórtea luĭ Mihaĭu, căḑu iar în mânile lor şi fu stăpînit de dînşiĭ pênĕ la tractatul de la Adrianopole (1830), în urma căruia se dărîmă cu totul şi oraşul intră în stăpînirea nóstră.

Pe vremea de care povestim, era acest castel fórte tare prin posiţia sa, prin întăririle ce avea şi prin ocrotirea ce priimea de la cetatea Ruşcĭukuluĭ, încât dobîndise reputaţia d'a nu putea fi

www.dacoromanica.ro

luat. El era atuncĭ clădit dupĕ vechiul obiceĭu, cu ziduriĭ tariĭ, dar fără valuriĭ de pămênt şi fără flanciuriĭ la zid, avênd numaĭ turnuleţe împrejur şi în-lăuntru un turn mare (donjon). Mergea atuncĭ podul făcut de Sinan de la capul cel de lîngă oraşul Giurgĭuluĭ, loc unde se vĕrsa douĕ rîuriĭ în Dunăre, pênĕ la pólele castelului unde trecênd o întindere de pămênt de ţece paşĭ, se unea cu cel-l-alt braţ al poduluĭ cel maĭ lung, care ducea la insula cea mare şi de acolo în malul Ruşcĭukului.

XXXIV.

Sinan-Paşa, ajungênd la Giurgĭu (23 Octomvrie) cu armata în cea maĭ mare neorînduială, obşti că va şedé acolo treĭ ţile şi astfel maĭ adăogi încă o greşală la câte făcuse pênĕ atuncĭ în acéstă retragere. Pricina acesteĭ nouĭ zăbăvĭ ce puse la trecerea armateĭ sale peste Dunăre, fu o mĕsură financiară a administraţieĭ turcescĭ. Fiind-că Turciĭ pustiiseră şi prădaseră tótă ţéra pênĕ la hotarele Ardéluluĭ, luând maĭ multe miĭ de robĭ, o cătăţime nenumĕrată de vite ce se vênduseră la mezat în tabĕră şi atîta pradă încât încărcaseră cu dînsa ca la ţece miĭ care, vizirul puse la intrarea poduluĭ un inspector şi un scriitor, însărcinându-ĭ a

www.dacoromanica.ro

cere de la neguţătoriĭ care duceaŭ dobitócele şi cele-l-alte mărfurĭ şi lucrurĭ cumpĕrate, legiuitul drept de la 1 la 5 (pencik) pe séma Sultanuluĭ. În vreme ce se urma acéstă nenorocită lucrare, iată ajunge veste (24 Octomvrie) că Mihaĭu se apropie în capul armieĭ sale şi că acum nu e departe. Mĕsura fiscală fu îndată părăsită şi maĭ întĭĭu Sinan Paşa trecu singur în nóptea aceĭa (24 spre 25 Octomvrie) podul. Dupĕ dînsul, tótă nóptea pênĕ la crăpatul ţileĭ, trecură mereŭ pe pod la Rusciuk, pavilionul viziruluĭ cu corturile, Ianicerimea şi o parte din tunurile şi muniţiile de războiŭ; dar colónele cele maĭ marĭ rĕmăseseră încă pe malul românesc; asemenea rĕmăsese năpustite multe tunurĭ şi bagagĭele cele grele, căcĭ în acel grozav amestec şi în spaĭma ce stăpînea pe toţĭ, nimenĭ nu voia să ajute pe soţul sĕŭ. Se dedese voĭe atuncĭ soldaţilor şi neguţătorilor a trece care cum va puté, ca să scape şi soldaţiĭ, stricându-şĭ rîndurile, neguţătoriĭ părăsindu şĭ avuţiile încărcate în care, se repeḑiră toţĭ cu totul şi în amestec spre pod. O mulţime fără sémă de ómenĭ şi de vite se înghesuise pe pod în cea maĭ mare neorînduială; o spaĭmă panică stăpînise tóte minţile şi pretutindenĭ era cea maĭ mare desorganisaţie, când fără veste, pe la patru césurĭ dupĕ amiaḑĭ (25 Octomvrie), óstea luĭ Mihaĭu se arată şi intră în şesul dinaintea Giur-

www.dacoromanica.ro

gîuluĭ, unde tăbĕrî. Dar fără a perde vreme, Românii împingênd înaintea lor şi deschiḑêndu-şĭ drum printre mulţimea turmelor de vite marĭ şi micĭ şi printr'un mare numĕr de robĭ, cadŭ peste taběra şi bagagĭele Turcilor, îĭ isbescŭ în spate cu atîta iuţélă încât pe toţĭ îĭ rĕschiră, pe uniĭ îĭ taĭe fără milă, pe alţiĭ îĭ prindŭ, pe alţiĭ îĭ punŭ pe gónă spre pod şi mîntuĭe vre-o cincĭ miĭ Românĭ, afară de femeĭ şi copiĭ, ce fuseseră robiţĭ în Ţéra românéscă şi Moldova. Aceştĭ Românĭ, scăpând astfel de robie, se armară cum putură şi deteră mână de ajutor fraţilor lor împotriva duşmanilor. O despărţire din óstea luĭ Mihaĭu înaintă pênĕ la malul Dunăriĭ şi alte patru scadróne cu pedestrime, armate cu puscĭ, începură a lovi cu focurĭ asupra poduluĭ; apoĭ Mihaĭu aşeḑă tunurile pe un delușor vecin şi astfel de o parte cu tunurile, de alta cu muschetăria, făcu să plouĕ un pîriŭ de foc asupra Turcilor. În tótă lungimea poduluĭ se vedea atuncĭ o glótă adîncă, îndesată, amestecată, de ostaşĭ, neguţătorĭ, femeĭ, copiĭ, caĭ, cămile şi alte dobitóce, tunurĭ şi care, împingêndu-se, îmboldindu-se, strîvindu-se uniĭ într'alţiĭ; fie-care om, îngrijat de mântuirea sa, căutând a lua pas înaintea vecinuluĭ sĕŭ, uniĭ călcaţĭ în picĭórele cailor, alţiĭ rănindu-se în armele celor-alţĭ; apoĭ primejdia şi temerea crescênd din ce în ce, începură a se bate şi a se ucide între sine.

www.dacoromanica.ro

Din acéstă grozavă îmbulzélă de ómenĭ şi de vite se auḑea une-orĭ o murmurare ce sbîrnia înnecat, alte-orĭ o larmă mare amestecată de gemete şi de gróznice blesteme. Aceĭaşĭ îmbulzélă şi aceleaşĭ nevoĭ se petreceaŭ la capul poduluĭ între ceĭ ce, simţind în spate paloşul românesc, se munceaŭ să apuce a intra pe pod. Sinan, din malul Rusc̆ĭuculuĭ, privea acéstă chinuire a armateĭ sale, fără a'ĭ da nicĭ un ajutor. Garnizóna casteluluĭ numaĭ, prin tunurĭ şi puscĭ, începu a vĕrsa o plóĭe de glónţe şi ghĭulele asupra Românilor. Dar aceştia, fără a se spăĭmênta de acéstă furtună, iuţiră şi maĭ mult focurile lor, încât neorînduĭala şi spaĭma Turcilor ajunseră la culme şi o gróznică desperare îĭ cuprinse. Ceĭ de pe pod, neputênd răsbi înainte şi ne maĭ vĕḑênd alt mijloc de scăpare, se puseră să arunce artileria şi carele în Dunăre, ca să 'şĭ facă loc şi ca să nu cadă şi ele în mânile creştinilor; apoĭ mulţĭ din eĭ se asvîrliră în apă, chiămând numele luĭ *Allah* şi cercând a scăpa în not. Dar uniĭ din nesciinţă de a înnota, alţiĭ din vîrtejurile rîuluĭ ce aveaŭ a trece în tótă lungimea luĭ, periră înghiţiţĭ de unde; ceĭ-l-alţĭ fură ucişĭ, căcĭ îngrozitorul Mihaĭu îmbărbăta pe aĭ sĕĭ şi 'ĭ îndemna la bătaĭe, cu graĭul, cu mâna şi cu fapta. Prin artileria sa, el isbuti în sfîrşit a rupe podul în douĕ,

www.dacoromanica.ro

de la mijloc. Un gemĕt de grózĕ umplu atuncĭ aerul şi prăpăstiosul adînc al rîuluĭ, cu gura căscată, sorbi şi înghiţi într'o dată, glóte de vrăjmaşĭ.

XXXV.

În vreme ce o parte din armata musulmană se sbucĭuma şi se lupta astfel împotriva valurilor rîuluĭ şi perea séŭ de unde séŭ de glónţele ce trămiteaŭ creştiniĭ, fără a căpăta de nicăierĭ ajutor, sosi pe loc şi Bathori cu oştile sale. Turcilor, care rĕmaseseră pe malul românesc, închişĭ între jumĕtatea poduluĭ sfărîmat şi aĭ noştri, li se tăiase tot mijlocul de scăpare şi numaĭ aveaŭ alt ce face decât a se lupta, a se înneca séŭ a se preda. Eĭ încercară un minut a se apăra sub ocrotirea uneĭ baricade de care legate în mare numĕr unul lîngă altul, pe care o făcuse Sinan la capul poduluĭ spre a stăvili năvălirea călărimiĭ creştine. Dar Bathori îndată ce sosi, orîndui o cétă de pedestrime alésă ca să sfărîme acéstă baricadă. Apoĭ trămise pe ceĭ maĭ bunĭ din puşcaşiĭ sĕĭ, care cădură cu furie asupra duşmanilor ostenițĭ de luptă, răniţĭ şi slăbiţĭ, măcelărindu-ĭ gróznic. Aceĭ ce putură scăpa cu fuga dinaintea cruduluĭ şi neîmblînzituluĭ paloş creştinesc, în desperarea lor, se aruncară în rîŭ, încercându-se în zadar a'l trece în not; astfel maĭ

www.dacoromanica.ro

mulţĭ işĭ aflară mórtea în valurile Dunăriĭ. Atuncĭ se prăpădi cu totul vechea cétă a Ekingiilor, care duoĕ vécurĭ stătuse gróza Ungarieĭ şi a Germanieĭ; eĭ se aflaseră puşĭ de pază la capul poduluĭ pe malul românesc şi nicĭ unu dintr'înşiĭ nu putu scăpa; asemenea nicĭ un om nu maĭ rĕmăsese pe lîngă Hasan-Paşa, la arierguardie.

În isbânda acésta se deosebi maĭ cu sémă pedestrimea alésă a Sĕcuilor ce purta numirea de *Pixidarĭ* (sulițarĭ), vestită de vitézĕ. Dunărea se umpluse de trupurĭ mórte ale Turcilor şi undele eĭ se roşiseră de sîngele vĕrsat. Afară de leşurile turcescĭ, ce staŭ aşternute şi grămădite ca nisce movilĭ pe uscat, o mulţime de alte leşurĭ de ómenĭ, de caĭ şi de cămile se aflaŭ în braţul Dunăriĭ ce desparte insula Sân-Georgiŭ de malul românesc, grămădite şi încleştate astfel unele de altele, încât în acel loc Dunărea abĭé putea a 'şĭ urma cursul sĕŭ; şi când, dupĕ bătălie, voiră creştiniĭ să adape dobitócele, nu puteaŭ scóte apă de acolo, fără de a scóte de odată vre-un trup de om séŭ de cal. Mult maĭ mulţĭ Turcĭ se vedeaŭ plutind pe unde, în cursul apeĭ, plinĭ de rănĭ, jumĕtate morţĭ, gemând şi văităndu-se cu jale. Urîcĭósă şi îngrozitóre privelişte de omor!

Turciĭ, care trecuseră în insula cea mare, căutară să ajute pe ticăiţiĭ lor fraţĭ. Satîrgi-Mehmet.

www.dacoromanica.ro

Paşa puse d'acolo de îndreptă tunurile spre taběra creştinéscă, dar loviturile n'ajungeaŭ, séŭ din nesciinţa tunarilor, séŭ din réua posiţie, şi nu putură vătăma pe aĭ noştri, în vreme ce aceştia, avênd bunĭ tunarĭ şi favorisaţĭ şi de posiţie, nu aruncaŭ nicĭ o umplutură în sec. Printr'acest mijloc eĭ putură cuprinde duoě din cincĭ corăbiĭ ce aveaŭ Turciĭ atuncĭ acolo pe Dunăre; cele-l-alte treĭ scăpară cu fuga.

Martoriĭ ce aŭ vědut cu ochiĭ spunŭ că periră într'acéstă bătaĭe de la trecerea Dunăriĭ, ca la optspre-ďece miĭ Turcĭ. [1]) Deosebit de robiĭ ce mântuiră, creştiniĭ dobêndiră o mare parte din artileria vrăjmaşilor, stégurile şi bagagĭele lor, o mulţime de dobitóce şi şése miĭ care încărcate cu pradă. Analistul turc contimporan Sead-Uddin încheĭe descrierea ce face de acéstă bătălie aşa de nenorocită pentru aĭ sĕĭ, prin aceste cuvinte: «Covêrşirea «amesteculuĭ şi spaĭma fu aşa de mare, încât putem «ďice că nicĭ odată nu se vědu o asemené desă «vîrşită învingere!»

---

[1]) Numĕrul Turcilor morţĭ la acéstă bătălie este ĭarăşĭ nesigur. În vreme ce *Istvanfi* şi *Fracheta* îl facŭ numaĭ de 6000, *Montreux* îl urcă la 30,000. Noĭ am priimit de maĭ dréptă cifra de 18,000, dată de *Walter*, care se apropie de aceĭa de 16,000 dată de *Sieur d'Ambry* şi alţĭ analiştĭ, şi de aceĭa de 17,000 ce ne dă istoricul *Sacy*.

www.dacoromanica.ro

XXXVI.

Dupe ce creştinii împedicară pe barbarĭ în trecerea lor, sfărămând podul ce ducea la insula Sân-Georgĭu şi făcênd atâta peire într'înşiĭ, uniĭ din eĭ vrură să cuprindă îndată şi al duoilea pod, care ducea de la pólele castelului la insula cea mare şi să stăpînéscă acéstă insulă, ucigênd şi aruncând în rîŭ pe Turciĭ ce se aflaŭ acolo. Duoĕ stégurĭ din pedestrimea domnuluĭ Moldavieĭ, cu o înfocată îndrăznélă se răpediră pe acest pod. Turciĭ din insula cea mare, văzênd acésta, fórte se îngroziră şi temêndu-se ca tótă armata să n'aĭbă acelaşĭ gând, începură a tăia cu securĭ capul poduluĭ din partea lor. Dar ceĭ-lalţĭ ostaşĭ creştinĭ nu îndrăzniră a însoţi pe inimoşiĭ Moldovenĭ ca să nu se expună între armata luĭ d'o parte şi focul castelului de alta. Eĭ nu sciaŭ că castelul nu-ĭ putea supĕra, lipsindu-ĭ praful de puşcă. Sinan încărcase patru care cu lădĭ de praf şi le pornise a se duce în castel; dar din învălmăşéla în care picară Turciĭ la sosirea creştinilor, aceste care nu apucaseră să trécă podul în castel. Ele luară apoĭ foc, către séră, din întêmplare, prin creştiniĭ ce rătăceaŭ printre rîndurile carelor spre a jăfui şi săltară de o dată în aer cu mare sgomot, în colóne de fum; lucru

www.dacoromanica.ro

minunat însă că nimenĭ nu fu rănit. Decĭ aceĭ vitejĭ Moldovenĭ, nevĕdêndĕ-se ajutaţĭ de nimenĭ, fură nevoiţĭ a lăsa îndrăznéţa lor întreprindere, care ar fi fost atât de frumósă şi folositóre armieĭ şi ar fi înlesnit mult cuprinderea casteluluĭ.

Acestea petrecêndu-se ast-fel pênĕ în nópte, armata creştină ne maĭ avênd vreme a tăbĕrî, se hotărî a bivoaca pe loc. Călărimea de sineşĭ arătă voinţa de a sta înarmată tótă nóptea aceĭa, temêndu-se ca nu cum-va duşmanĭĭ, folosindu-se de întunecimea nopţiĭ, să trécă din insulă cu corăbiĭ ca să vină să-ĭ isbéscă. Pilda călărimeĭ fu urmată de tóte cele-l-alte oştĭ şi astfel armia întrégă veghîè înarmată tótă nóptea, puind în tóte părţile strejĭ spre a priveghîa mişcările Turcilor. Aceştia se aflaŭ atuncĭ, cea maĭ mare parte, trecuţĭ pe malul Ruşciukuluĭ; vre o cincĭ miĭ dintr'înşiĭ tăbĕrîseră din porunca luĭ Sinan în insula cea mare; alţiĭ, din spaĭma ce le dedese creştiniĭ, scăpaseră şi se trăseseră sub castel, la intrarea poduluĭ ce ducea la acéstă insulă, de unde fu trămisă o altă mână de soldaţĭ spre paza aceluĭ pod şi spre a da puterĭ garnizóneĭ casteluluĭ, care se urca atuncĭ la numĕrul de 800 ostaşĭ.

A doua ḑi (26 Oct.), Bathori încredinţându-se că nu maĭ are nimic de temut, purcegênd toţĭ din locul unde petrecuseră nóptea, ceva maĭ 'nainte

www.dacoromanica.ro

îşĭ aşeḑară taběra, apoĭ îndreptară asupra casteluluĭ Sân-Georgĭu tunurile luate de la Turcĭ la Târgovişte. Loviturile cele dese şi neîntrerupte ale artilerieĭ, în puţine césurĭ făcură o spărtură în zidurĭ, care socotită fiind destul de largă, îndată se aleseră de tot cortul câte duoĭ soldaţĭ şi, formându-se ast-fel o cétă bună, i se porunci a da asaltul, trecênd braţul Dunăriĭ pe vase, căcĭ podul era sfărîmat. Acéstă cétă era alcătuită nu numaĭ de pedestraşĭ, dar şi de călăreţĭ care, lăsându-şĭ caiĭ, cerură a merge la asalt şi, cu sabia în mână, se repeḑiră cu inimă, prin ruine, d'asupra zidurilor. Dar nenorocita pedestrime unguréscă, atât de vitéză în multe rânduri, nerăbdătóre d'a intra în castel, se repeḑi cu multă nebăgare de sémă şi cu curagiŭ, înaintă pênĕ în vêrful spărtureĭ, unde fu isbită c'o neprevĕḑută furtună de glónţe, ce trânti morţĭ pe acele dărămăturĭ ca la douĕ sute ómenĭ; mulţĭ alţiĭ fură răniţĭ, ceĭalalţĭ învinşĭ şi respinşĭ înapoĭ. Garnizóna casteluluĭ într'adevĕr, ocrotită de tăria zidurilor, se apără cu o îndĕrătnică bărbăţie, aruncând asupra creştinilor, nu numaĭ cu puscile din care trăgeaŭ rar, avênd lipsă de praf, dar din care trăgeaŭ de aprópe fórte şi drept la ţintă, ci încă cu săgeţĭ, lăncĭ, suliţe, gereturĭ, pe care le aruncaŭ cu mâna, şi în sfêrşit cu marĭ bolovanĭ de pétră. Ea priimi maĭ apoĭ praf şi alte ajutó-e

www.dacoromanica.ro

din insula cea mare, prin mijlocul poduluĭ ce lega acea insulă cu castelul. În acea insulă scim că era o taberă de cincĭ miĭ Turcĭ, care începură acum a supĕra rĕŭ prin tunurile lor pe aĭ noştri, şi, atât prin acésta cât şi prin ajutorul necurmat ce da casteluluĭ, zădărnicea tóte silinţele ce făceaŭ creştiniĭ de a-l cuprinde. Afară de acésta, Sinan, pe lângă mal luându-se cu corăbiile, veni pênĕ în dreptul casteluluĭ şi d'acolo cu balimezurĭ de cele marĭ, (numite *doubles faulconneaux*, *duplices falcones*), trăgea neîncetat asupra creştinilor cu mare vătămare a tutulor, maĭ cu sémă a acelor ce băteaŭ cetatea séŭ se urcaŭ la asalt. Se judecă atuncĭ a fi de mare trebuinţă să se pună o stavilă între castel şi insula de unde veneaŭ ajutóre; pentru aceia se hotărî să se taie partea de lângă castel a poduluĭ ce ducea la insulă. Cu tóte că acest lucru era cu primejdie, dar Silvio Piccolomini, care priimise comanda tótă a artilerieĭ, se încumĕtă a-l îndeplini cu bine. El se puse însuşi în capul uneĭ cete şi merse spre pod, dar fiind nevoit a trece sub castel, a-şĭ expune óstea descoperită la focurile luĭ şi încă a se apuca şi la harţă cu Turciĭ ce staŭ de pază în acel loc, el perdu mulţĭ ostaşĭ şi nóptea apucându-l când d'abia puţin din pod se ţăiase, fu silit a se trage. Astfel acéstă întreprindere, făcută cu maĭ multă vitejie decât înţelepciune

www.dacoromanica.ro

nu isbuti. Se chibzuiră atuncĭ a arde podul prin tunurĭ şi prin focurĭ fabricate, şi acest mijloc fu norocit cu isbîndă. Un bun numĕr de Turcĭ, care veneaŭ atuncĭ pe acel pod în ajutorul asediaţilor, se înnecară. Dupĕ aceia, creştiniĭ îndreptară tótă artileria asupra zidurilor casteluluĭ. Acéstă artilerie era puţin numerósă, căcĭ din greutatea drumuluĭ, cele maĭ multe şi maĭ marĭ tunurĭ rĕmăseseră în urmă, şi cu tóte că se aşteptaŭ în tot césul, încă nu sosiseră. Cele maĭ micĭ tunurĭ ce aveaŭ eĭ atuncĭ în taberă d'abia purtaŭ ghiulele de treĭ-ḑecĭ livre. Curênd însă înaintarea noptiĭ sili şi tunurile să tacă.

XXXVII.

La mĭeḑul noptiĭ începură din noŭ tunurile a bubui şi puşcăriră cetatea pênĕ puţin dupĕ meḑul ḑileĭ (27 Oct.), când se făcu o bună spărtură în ziduri, crăpată de patru braţurĭ. Piccolomini judecă cum că acea spărtură e destul spre a puté intra în castel, cu atât maĭ mult că descoperea între apărătorĭ, temerea şi confusia; dar Ungurĭĭ, speriaţĭ de cea d'întîĭu a lor neisbutire, nu voiră a se cerca cu asalt, sub pricinuire că spărtura nu e destul de largă, cu tóte că Italienĭĭ trebuiaŭ să mérgă înaintea lor. Piccolomini atuncĭ se întórse către aĭ sĕĭ şi-ĭ îndemnă «a-ĭ face cinste şi a păstra «reputaţia naţieĭ şi a lor înşişĭ, câştigată în multe

www.dacoromanica.ro

«alte întreprinderĭ mult maĭ primejdióse, dar nu «într'o causă nicĭ maĭ dréptă, nicĭ despre care maĭ «mult potŭ spera ajutorul ceresc, de vreme ce se «luptă împotriva vrăjmaşilor făţişĭ aĭ legeĭ creşti- «nescĭ».

Ţicênd acestea, împreună cavalerĭĭ sĕĭ îmbărbătaţĭ de cuvintele luĭ, năvălesce cu vitejie, purtând sabia în mână, şi se urcă peste ruinele aceleĭ spărturĭ. Ian Weicher, lăsând caiĭ, alérgă şi el cu aĭ sĕĭ, inimos la asalt. Alţĭ ostaşĭ se maĭ luară dupĕ dînşiĭ şi năvălind cu toţiĭ, cu furie mare, se urcară pe o parte de zidurĭ şi înfipseră un stég. Dar Turcĭĭ se apĕrau cu energia disperăreĭ, aruncând în creştinĭ granate şi petre. De o jumătate de cés ţinea acum lupta cu o deopotrivă înverşunare între asediatorĭ şi asediaţĭ, când Piccolomini, vĕţênd că puţiniĭ ostaşĭ ce se urcaseră la asalt nu vorŭ puté isbuti de nu vorŭ fi îndată sprijiniţĭ de oştirĭ próspete, se întórse cu iuţélă către Ungurĭ şi le strigă: «Nu sunt óre acolo Italienĭĭ puşĭ în primejdie pen- «tru mântuirea patrieĭ vóstre şi spre a încerca tot «o sórtă cu voĭ, spre nimicnicirea duşmanilor uni- «versalĭ, iar aĭ voştri particularĭ împlĭlătorĭ? Puteţĭ «óre suferi a-ĭ vedé acum, séŭ trăgêndu-se înapoĭ, «părăsiţĭ fiind de voĭ, séŭ însemnând cu sânge «locul şi întemeindu-l cu mórte, întru vecĭnica adu- «cere aminte a viitorimeĭ de nobila lor înfocare şi

www.dacoromanica.ro

«de puțin recunoscĕtórea vóstră moliciune?» Ungurii făcură atuncĭ, de rușine, aceia ce temerea îĭ oprea d'a întreprinde, și cu multă feroșie alergară a reînnoui asaltul. Comandantul castelului, vĕdênd acéstă nouă năvălire ce-l amenința și spăimêntarea ómenilor sĕĭ, desperă de a se maĭ putea apĕra și dete tristul semn că voiesce a parlamenta și a se preda. Piccolomini porunci îndată oștilor sale a sta în loc, și el se gătea să asculte propunerile Turcilor, când de odată Ungurii și Sĕcuiĭ, nerăbdătorĭ acum d'a rĕsbuna perderea soților lor, se repedŭ furioșĭ în castel, făcênd multă larmă și împingênd înainte pe Italienĭ, care aflându-se ast-fel striviți între soțiĭ lor și vrăjmașĭ, suferiră fórte, rănindu-se mulțĭ dintr'înșiĭ. Dupĕ óre-care împotrivire a vrăjmașilor, creștiniĭ cuprindŭ castelul către sĕră și Turciĭ care scăpaseră de cea d'întîĭu furie a soldaților biruitorĭ, se închiseră în turnul din năuntru. Dar nicĭ în acest post nu se putură eĭ mult apăra și, cuprinḑênd creștiniĭ și acel turn cu asalt, maĭ pe toțĭ Turciĭ câțĭ se aflaŭ acolo, îĭ trecură prin ascuțișul săbieĭ. În acest loc se răniră câți-va din aĭ noștri, ceĭ maĭ mulțĭ de petre, ĭar tunurile și puscile din insula cea mare vătĕmară pe Ungurii ce se aflaŭ despre acea parte și le omorîră ca la patru-ḑecĭ ómenĭ. Sĕcuiĭ trecură sub sabie tot ce întîmpinară, fără milă, necruțând nicĭ sex nicĭ vîrstă.

www.dacoromanica.ro

Aceĭ din Turcĭ ce fugiseră afară din castel, fură măcelăriţĭ séŭ se înnecară în Dunăre. Vre-o sută dintr'înşiĭ, pogorându-se de pe ziduri, voiră să fugă într'o galeră ce era acolo la ţĕrm, dar urmaţĭ fiind de aprópe de aĭ noştri, săriră cu toţiĭ împreună pe galeră şi ucigênd aĭ noştri pe Turcĭ, rĕmase acea corabie în stăpînirea învingĕtorilor. Ea fu cunoscută a fi una din acele ce în anul trecut luaseră Turciĭ cu dînşiĭ, când aŭ plecat de la Comorn. Altă galeră ce se afla între insulă şi pod şi pe care eraŭ 2500 Turcĭ şi Tătarĭ, sdrobită fiind de loviturile artilerieĭ, se afundă, mergênd în cursul rîuluĭ; numaĭ vîslaşiĭ putură scăpa. Din opt sute Turcĭ, ce alcătuĭaŭ garnizóna, numaĭ unul se mântui. El se aruncă în Dunăre spre a o trece în not şi, cu tóte că fu ochit de aĭ noştri, care asvêrliră o mulţime de glónţe dupĕ dînsul, avu minunatul noroc de a ajunge neatins tot în not, pênĕ în tabĕra luĭ Sinan de la Ruşcĭuk. Din creştinĭ cădură la acéstă luare a casteluluĭ duoĕ sute cincĭ-ţecĭ ómenĭ şi mulţĭ se rănirĕ. În castel se găsiră treĭţecĭ şi nouĕ tunurĭ, din care duoĕ fórte marĭ, duoĕ culevrine şi 39 de cele-l-alte mĕrunte.

Prada ce pică atuncĭ în mâînele ostaşilor fu nepreţuită: o mulţime de banĭ, arme, scule şi alte lucruĭ scumpe, o cătăţime neměsurată de grâŭ şi un mare numĕr de capete de vite, cămile, catârĭ,

www.dacoromanica.ro

caĭ frumoşĭ, ce Sinan luase din Ţéra românéscă şi n'apucase aĭ trămite, cum voia, la Constantinopole, şi care eraŭ atât de numeroşĭ încât, după ce luară pe ceĭ maĭ bunĭ, nefiind destuĭ ómenĭ spre a încăleca pe ceĭ-l-alţĭ, îĭ mânaŭ cu cârdul amestecaţĭ cu vitele. În tóte părţile se vedeaŭ fluturând stégurĭ musulmane; stofele de aur, brăţările scumpe, paviliónele de mătase contrastaŭ cu haĭnele próste ale Românilor şi Sĕcuilor. În acea bucurie generală, Italieniĭ numaĭ se arătară fórte mîhniţĭ, căcĭ Ungurĭĭ, năvălind în castel tocmaĭ când Turciĭ eraŭ gata a capitula, le răpiseră gloria aceleĭ cuprinderĭ; dar prinţul Bathori, cu nunciul Papeĭ şi internunciul împĕrătesc, îĭ mângâĭară cu cuvinte dulcĭ, cu laude şi cu darurĭ. Trofeele acesteĭ campaniĭ, deosebit de maĭ multe miĭ de robĭ mântuiţĭ, fură duoĕ-ḑecĭ şi şépte stégurĭ, ca la o sută duoĕ-ḑecĭ tunurĭ, din care unele de o mărime însemnată; de la 18 Octomvrie, luarea Tîrgoviştеĭ pênĕ la 27 ale aceleiaşĭ lunĭ, atât la Tîrgovişte cât şi góna ce creştiniĭ deteră Turcilor pênĕ la Gĭurgĭu, într'acéstă din urmă bătaĭe şi la luarea castelului, Turciĭ perdură peste tot ca la duoĕ-ḑecĭ şi şése miĭ ómenĭ. Acest sfîrşit nenorocit avu acea îngrozitóre expediţie a luĭ Sinan în Ţéra românéscă, care amenińţase că va înghiţi pentru tot-d'auna naţia română şi cu dînsa şi creşti-

www.dacoromanica.ro

nătatea, pe care ea mai puternic atunci o ocrotea. Eroilor de la Călugăreni se cuvine mai ales onórea isbîndei în acéstă gloriósă campanie. Venirea lui Bathori nu făcù alt decât reschiră şi goni un duşman învins şi demoralisat, carele şi fără acésta ar fi fost curînd nevoit a deşerta Ţéra. Datoria şi gloria lui Bathori era a nu lăsa nici un picior de Turc să ĭésă din Ţéră, şi ar fi putut s'o facă, de nu umbla aşa móle şi cu sfială. Chiar şi sdrobirea Turcilor la podul de pe Dunăre, o fură creştinii datorĭ mai mult iuţimei lui Mihaĭu şi a Românilor sĕĭ. Pentru aceĭa, puteaŭ acum aceştia, cu o dréptă fală, să strige lui Sinan, împreună cu un poet al lor popular: «Ce te-aĭ făcut, mare vizir? Unde-ţi «sunt voiniciĭ, paşo cu treĭ tuĭurĭ? Vêntul împo«trivireĭ sfăramă zăbalile armăsarilor tĕĭ; năvala se «trase înapoĭ spăimêntată de pepturile góle ale «vitejilor!»

XXXVIII.

Sinan, de pe malul drept al Dunării, privi cu jale trista sórtă a armieĭ lui şi cuprinderea casteluluĭ Sân-Giorgiŭ, blestemând în desperarea sa cerul şi pe Mahomet. El, Mariu al Osmanilor, el, triumfătorul Asieĭ, Africeĭ şi Europeĭ, el, Sinan cel nebiruit, carele în trufia şi în zădărnicia sa des-

www.dacoromanica.ro

preţuïa tótă lumea şi credea că ea trebuïe să robéscă capriţiilor şi ambiţieï luï [1]), să se vaḑă el acum la o vîrstă trecută de opt-ḑecï anï, după o carieră atît de strălucită, rĕsturnat din culmea glorieï sale, biruit de nisce Domnï tinerï şi fără barbă, după cum arăta el, maï ales pe Bathori! Şi armia luï, acea frumósă şi numerósă oştire, gróza lumeï, atât de puternică, atât de bine îngrijită şi înzestrată cu banï, cu arme, tunurï şi muniţiï îndestule, să o vaḑă acum fără stégurï, fără tunurï, fără bagagïe, fără corturï, demoralisată şi adusă într'o asemenea stare, de nisce oştï adunate în pripă, slabe şi rĕŭ armate!

«Sinan,—ḑice Sagredo,—ostaş deprins în războïe «şi 'nvechit în arme, nu avu atîta putere de suflet «spre a suferi nenorocirea sa şi, obicĭnuit a birui,

---

[1]) *Istvanfi* se exprimă cu aceste cuvinte asupra luï Sinan: «Astfel Sinan care în-năuntru şi dinafară nicï o dată nu-şï ple«case capul, a căruï trufie şi zădărnicie despreţuïaŭ pe toţï, care, «mândru de puterile sale, nesocotea pe ale celor-l-alţï şi gândea «că trebuie a sluji capriţiilor şi ambiţieï sale, isgonit din Ţéra «românéscă peste Dunăre, fu cu dreptate pedepsit de cutezarea «şi de nesocotinţa sa; şi Giurgĭu, acéstă cetate atît de tare, care «de maï multe vécurï ţinea de Turcï, fu luată dinaintea ochilor «sĕï, de un cap noŭ şi de nisce oştirï adunate în pripă. Armata «luï, sdrobită în cea maï mare parte, lipsită de tóte bagagïele «sale, se îndreptă spre Constantinopole, printr'o retragere ce «seména mult cu fuga, în trupurï deosebite şi puţin numeróse».

www.dacoromanica.ro

«el se plânse amar că norocul, la bătrâneţe, îşĭ «lua înapoĭ favorile sale». Nenorocitul vizir fu silit îndată a'şĭ trage taberа de pe malul Dunărиĭ, de la Rusсĭuk, căсĭ creştiniĭ, cum dobîndiră castelul, îndreptară gurile tunurilor de pe ziduрĭ, spre taberа turcéscă şi începură a tuna asupră-ĭ. La Ruşсĭuk el făcu căutare armateĭ sale, ca să vaḑă ce ĭ-a maĭ rămas; alese pe Satîrgi-Mehemet-Paşa şi pe Segbanbaşi-Iatin-Aga pentru paza şi apărarea Vidinuluĭ, şi îĭ trămise cu o miie de ómenĭ călărime sub comanda agăĭ lor, Gucĭuk-Osman. Apoĭ puse garnizóne prin tóte cetăţile d'a lungul Dunărиĭ şi, împărţindu-şĭ oştile în cete puţin numeróse, îşĭ ridică taberа şi luă cu grabă calea Rasgraduluĭ, cu toţĭ neguţătoriĭ armateĭ. Acolo lăsă pe Hasan-Paşa, dându-ĭ titlu de Seraskier, cu vre-o câţĭ-va sangĭacĭ din oştile Rumelieĭ, pe Zarargi-başi cu muniţiile de războiŭ şi tunurile, dând poruncă ofiţerilor să ĭerneze la Şumla. Într'acest loc află, prin scrisorĭ din Ungaria, de la fiĭul sĕŭ Mohamet-Paşa, isbînḑile creştinilor într'acea ţéră şi luarea vestiteĭ cetăţĭ Graanul de către armata împĕrătéscă.

În vara aceĭa, acéstă armată fiind bine povăţuită de vestitul prinţ Mansfeld, luase cu isbîndă ofensiva şi biruinţa rămase sub stégurile sale. De o lună de ḑile ea bătea cetatea Graanuluĭ, când Mohamet-Paşa, fecĭorul luĭ Sinan, eşi din Buda şi

www.dacoromanica.ro

veni de isbi pe asediatorĭ. El fu însă biruit şi fugi lăsându-şĭ stégurĭ, bagagĭe şi artilerie în puterea învingĕtorilor. Dar mórtea luĭ Mansfeld ce se întîmplă câte-va ḑile dupĕ aceĭa (14 August 1595), îmbărbătă ĭarăşĭ pe Turcĭ şi Kara-Ali-beĭ, guvernorul cetăţiĭ Graanuluĭ, ceru o întîlnire cu generaliĭ Ungurĭ, Nadesdy şi Palfi, încercând a 'ĭ face să ridice asedierea. Spre rĕspuns la acéstă propunere, Palfi făcu scire Turculuĭ de învingerea ce Sinan păţise la Călugĕrenĭ, a cărĭĭ veste gloriósă ajunsese tocmaĭ atuncĭ, şi cum Turcul nu voia a crede, Palfi ĭĭ ḑise «că numaĭ Turcĭĭ aŭ obiceiŭ «să minţă». Învingerea luĭ Sinan de la Călugĕrenĭ făcu mare impresie asupra Turcilor din Ungaria, descuragiă pe apĕrătorĭĭ cetăţiĭ Graanuluĭ şi înrîurĭ mult în hotărîrea lor d'a capitula. Astfel se ţinŭ strîns legate unele de altele, operaţiile războĭuluĭ şi sabia Românilor de la Călugĕrenĭ resturnă puternicele zidurĭ ale cetăţiĭ Graanuluĭ din Ungaria de sus.

Vestea cuprindereĭ acesteĭ cetăţĭ adăogi fórte mîhnirea luĭ Sinan. El se grăbi a scrie Sultanuluĭ spre a se desvinovăţi şi spre a micşora perderile sale, ḑicêndu-ĭ că creştiniĭ n'aŭ stricat decât bagagĭele şi puţinĭ ómenĭ din ceĭ nedeprinşĭ din arierguardie, dar că nervul oştilor e cu dînsul; că dacă iarna ce se apropie şi asprimea timpuluĭ nu

www.dacoromanica.ro

mai dă cale isbîndirei, el şi-o păstrézá pentru primávara viitóre, când, séu va muri, séu îşi va îndrepta învingerea ce din întîmplare i-a venit, şi 'şi va izbîndi de la inimă prin prăpădirea luĭ Bathori şi a luĭ Mihaiŭ. În acéstă scrisóre el îşi vĕrsa mai cu sémá focul asupra luĭ Mihaiŭ-Vodă. Dar Sultanul nu se mulţumi cu acésta şi, chiamând pe Mustafa, află de la dînsul mărimea perderiĭ şi purtarea cea neînţeléptă a lui Sinan. Gróza domni în Constantinopole când se auţi de păţirea luĭ Sinan; îndată ce el sosi în capitală, Sultanul îl scóse din vizirat şi 'l trămise în locul sĕŭ obicĭnuit de exil, la Malgara; asemenea depărtă din slujbă şi pe caimacamul Ibraim-Paşa, învinovăţindu-l că n'a trămis la vreme oştiriĭ, banĭ şi bucate, şi numi vizir pe Sala-Mohamet-Paşa. Muftiul spăimêntat atuncĭ de nenorocirea Musulmanilor, presentă Sultanuluĭ o poemă jalnică compusă de Ali-Celebi, asupra tristeĭ stărĭ a marginilor împĕrăţieĭ. Sultanul porunci a se face rugăcĭunĭ publice în piaţa cailor (Atmeidan) şi predicatorul Sfinteĭ-Sofieĭ, şeikul Mohijedin căută a întări curagĭul poporuluĭ şi simţimintele luĭ religióse prin verseturĭ din Coran şi prin tradiţiile Profetuluĭ.

www.dacoromanica.ro

XXXIX.

Dupĕ gloriósa cuprindere a castelului Sân-Giorgiŭ se ţinu sfat între capiĭ armateĭ creştine pentru a hotărî de trebuie a trece Dunărea spre a lua în gónă peste tot locul pe îngrozitul duşman, séŭ a trece cu armia în Moldova spre a isgoni pe Poloni şi pe Domnul pus de dînşiĭ acolo şi a trage acéstă ţĕră ĭarăşĭ în alianţa creştină. Cea d'întîiŭ părere era fără înduoĭală minunată, căcĭ cătând la demoralisaţia Turcilor, biruitoriĭ creştinĭ arŭ fi putut acum înainta fără de a întîmpina grele stavile, pênĕ la Constantinopole. Dar i se aduse împotrivă lipsa mijlócelor de a trece Dunărea, căcĭ podul nu putea sluji îndată, fiind parte stricat de aĭ noştri, parte de Turcĭ, şi alte vase pentru trecere n'aveaŭ decât duoĕ galere din cele luate de la Turcĭ. Apoĭ apropierea ĭerneĭ şi lipsa de banĭ spre a plăti maĭ multă vreme ostaşiĭ care sileaŭ a pune capĕt aceleĭ expediţiĭ, ĭar maĭ ales se temeaŭ ca nu cum-va Poloniĭ din Moldova, ce eraŭ în înţelegere cu Turciĭ şi cu Tătariĭ, să supere Ardélul şi Ţéra românéscă, pe când armia ar înainta în Turcia. Aceste temeriĭ înrîuriră mult asupra spiritului luĭ Bathori, şi 'l hotărîră a se întórce în Ardél, de unde să treca în Moldova spre a goni pe Poloni şi a res-

www.dacoromanica.ro

tatornici pe Răsvan-Vodă în scaunul sĕŭ. Mult maĭ bine ar fi făcut el de alegea din óstea sa ceĭ maĭ bunĭ ostaşĭ, făcêndu-o astfel să câştige în cualitate ceĭa ce perdea în numĕr şi, încredinţându-o luĭ Mihaĭu-Vodă, ar fi trecut'o în Bulgaria; ceĭa ce nu era cu neputinţă. Mihaĭu, care cunoscea bine acéstă ţĕră şi era iubit de locuitorĭ, ar fi putut curăţi de tot Bulgaria în acea ĭĕrnă de Turcĭ, trecêndu-ĭ Balcanĭ şi lăsând pe de primăvară spre a porni către Constantinopole. Ce resultate minunate n'ar fi putut atuncĭ avé acéstă expediţie, pe care nepriceperea luĭ Bathori o stêrpi cu totul! Unĭ dintre capetele armateĭ, între care şi Piccolomini povăţuiră atuncĭ a drege castelul Sân-Georgiu şi a pune garnizónă într'însul, spre a închide în viitor Turcilor trecerea Dunărĭĭ printr'acest loc. Dar Bathori, pricinuind că castelul e pré departe de Ardél şi că dregerea şi ţinerea luĭ va costa pré mult, porunci să'l dărîme şi să dea foc caselor, şi în cea din urmă ḑi a aceleĭ lunĭ puse de arse şi partea poduluĭ ce maĭ rĕmăsese, împreună cu luntrile pe care era făcut. Apoĭ, lăsându-şĭ armia sub comanda luĭ Stefan Bocskai, locotenentul sĕŭ general, însoţit de o cétă de călărime, avênd cu sine şi pe Piccolomini cu cavalerĭĭ sĕĭ, luă calea Braşovuluĭ. Cu dînsul plecă şi nunciul Papeĭ şi internunciul împĕrătesc generalul Carol Magnus, istoriograful împĕratuluĭ, care

www.dacoromanica.ro

făcu o descriere despre tótă acéstă campanie şi o trămise stăpînuluĭ sĕŭ la Praga, după care descriere, spune analistul frances Guerrin, că a copiat pe a sa.

Mercurĭ la ḑi întîiŭ de Noemvrie, Bathori şi soţiĭ sĕĭ se duseră la Bucurescĭ şi aflară oraşul deşert de locuitorĭ. Aci găsiră duoĕ tunurĭ marĭ părăsite de duşman în fuga luĭ cea grabnică După ce 'şĭ întremară puterile în vreme de treĭ ḑile, îşĭ urmară calea înainte pênĕ la oraşul Gherghiţa, care şi el se afla deşert de locuitorĭ. Mihaĭu însoţise pe Bathori pênĕ într'acest oraş. Înainte de a se despărţi aci unul de altul, prinţul Ardéluluĭ, voind să'şĭ arate recunoscinţa sa pentru atîta vitejie şi înţelepcĭune cu care se deosebise Mihaĭu în acéstă campanie, se învoi a preface tractatul de la 20 Maiŭ, ce era atît de nesuferit acestuĭa, şi a 'ĭ da înapoĭ tóte drepturile stăpînireĭ de sineşĭ, oprind pe sémă-ĭ titlul onorific de suzeran. Fără îndoială că Bathori nu avea alt încotro face, temêndu-se ca, de nu va jertfi acel tractat, să nu fie silit la acésta de Mihaĭu, ce acum era liber de grija Turcilor. După acéstă învoire prietenéscă, Bathori opri cu voia luĭ Mihaĭu cincĭ-ḑecĭ tunurĭ din cele dobîndite de la Turcĭ şi apoĭ, luându-şĭ ḑioa bună de la dînsul, porni spre Braşov. În acest oraş el aşteptă câte-va ḑile pênĕ îl ajunse

www.dacoromanica.ro

şi Stefan Bocskai şi Răsvan-Vodă, împreună cu tótă armata. Apoĭ dete luĭ Răsvan duoĕ miĭ Sĕcuĭ ajutor ca să intre în Moldova, să gonéscă pe Ieremia-Vodă şi pe Leşĭ. Aşa Bathori, în relele sale chibzuirĭ, nu numaĭ că nu trecu în Bulgaria spre a da gónă Turcilor, dar încă nicĭ în Moldova nu făcu o expediţie seriósă, dupĕ cum se ţăgăduise. Adevĕr e că el însciinţă pe Răsvan a nu întreprinde nimic cu o îndrăznélă nesocotită şi, de va vedé că Poloniĭ sûnt maĭ mulţĭ la numĕr şi puterĭ, să nu dea bătaie, ci să aştepte pênĕ să 'ĭ trămiţă un maĭ mare ajutor. Dar era lesne de înţeles că Răsvan, odată în apropiere de duşman, nu va fi póte stăpîn a se feri de bătălie, chĭar lăsând de o parte natura luĭ cea mult cutezătóre. Ar fi fost mult maĭ bine dacă Bathori întreprindea însuşĭ acéstă expediţie, séŭ dacă da de atuncĭ luĭ Răsvan un ajutor maĭ însemnat. Astfel ar fi ferit pe credinciosul sĕŭ Răsvan şi óstea luĭ de trista sórtă ce întîmpinară în Moldova.

În urma acestor orînduielĭ, Bathori ridicându-se de la Braşov, merse în scaunul sĕŭ din Alba-Iulia vesel de triumfurile sale. El scrise de aci, în 16 Noemvrie, Papeĭ, vestindu-l de biruinţa dobîndită asupra luĭ Sinan şi trămiţêndu-ĭ vre câte-va stégurĭ maĭ însemnate, luate de la Turcĭ, între care şi

www.dacoromanica.ro

stégul cel verde al Prooroculuĭ, dobîndit la bătălia de la Călugĕrenĭ. Pontificele rĕmase fórte îndatorat de acest dar, mulţumi luĭ Bathori făgăduindu-ĭ ajutóre de banĭ şi de ómenĭ şi porunci a se face rugăciunĭ şi *Te-Deum* în tóte bisericile Romeĭ pentru aceste isbînd̨ĭ; iar cu stégurile împodobi templurile sale. El trămise apoĭ prinţuluĭ ardelén, prin Luigi dell'Anguisciola, camerierul sĕŭ de cinste, o sabie şi o pălărie bine-cuvîntate.

Bathori pornise şi la Praga un curier spre a duce vestea biruinţeĭ, carele sosi în acea capitală în 4 Dechemvrie. Archiducele Matheĭ, aflând la Viena acéstă veselitóre scire, puse de cântă un *Te-Deum* în biserica Sfîntuluĭ Stefan şi în tóte cele-l-alte bisericĭ ale oraşuluĭ. Europa întrégă se înveseli vĕd̨ându-se mântuită de primejdia ce o ameninţase şi aflând smerirea luĭ Sinan, acel duşman cumplit şi neîmpăcat ce mult o îngrijise. Numele luĭ Bathori, care sciu a trage asupră-şĭ gloria principală a acesteĭ isbînd̨ĭ, fu trâmbiţat în tóte părţile de scriitorĭ şi oratorĭ contimporanĭ şi, în frenesia entusiasmuluĭ şi a linguşireĭ, el fu asemĕnat cu Alexandru-cel-Mare şi cu Iulie Cesar, ceĭ maĭ vestiţĭ căpitanĭ din vremea veche.

www.dacoromanica.ro

XL.

Dupĕ plecarea prinţuluĭ Bathori, neobositul Mihaĭu-Vodă, fără perdere de vreme hotărî a sfîrşi campania cucerind cetăţile de pe ambele ţĕrmurĭ ale Dunăriĭ, pe unde se maĭ aflaŭ Turcĭ, care arŭ puté fi vătămătorĭ ţĕreĭ. Drept aceĭa, el porni spre Brăila care se cuprinsese, cum scim, de Turcĭ, în vreme ce din porunca luĭ, spatarul Udrea lua cetatea Nicopoleĭ şi aga Fărcaş se îndrepta spre Vidin. Turciĭ din Brăila, cum aflară că Mihaĭu se apropie de dînşiĭ, năpustiră cetatea şi fugiră peste Dunăre. În acea fugă grabnică, treĭ sute din eĭ se înnecară în acest rîŭ. Mihaiŭ priimi glas de la îndrăzneţul Udrea că, dupĕ ce a trecut Dunărea, s'a lovit de faţă cu Afis-Paşa care îĭ eşise întru întîmpinare şi fórte ĭ-a tăiat şi ĭ-a spart óstea, încât acest paşă abĭé a putut scăpa cu duoĕ slugĭ. Mihaiŭ pripi atuncĭ despre Nicopole şi apoĭ, trecênd Dunărea, se împreună cu Udrea, isbesce Nicopolul şi arde, sfarmă, robesce şi pustiesce tóte serhaturile turcescĭ din Bulgaria pênĕ la Vidin. Ajungênd aci, el găsi cetatea în puterea îndĕrătniculuĭ vitéz Fărcaş, care îşĭ izbîndise glorios acum perderea ce prin înşelăcĭune încercase într'acest loc câte-va lunĭ maĭ înainte. Acest general, maĭ mult voinic decât

www.dacoromanica.ro

norocos, fusese maĭ 'nainte preot în satul Fărcășaniĭ din județul Romanațĭ, și se numea Popa Stoica. Aflându-se într'acest loc de margine, care era adesé bântuit de Turcĭ, Popa Stoica luase obiceiŭ după sĕvîrșirea liturgieĭ, de-șĭ lăsa patrahilul și, armându-se cu securea, pleca în capul sătenilor de vîna la Turcĭ. Vestea voĭnicieĭ luĭ ajunse pênĕ la Mihaiŭ, care puse pe Mitropolit de 'l despopi și în loc de rasă, îl învesti cu cepchen, și în loc de cruce îl armă cu sabie, creḑându-l maĭ vrednic de a sluji patria cu armele decât cu liturgiile. Fărcaș adeveri așteptările Domnuluĭ și vitejia cu care se deosebi în maĭ multe rânduriĭ îĭ dobîndi de la dînsul slujba de Agă séŭ general de pedestrime. Astfel acum, ca în maĭ multe rânduriĭ, vom vedé pe acest Domn răsplătind de o potrivă meritul și slujbele către patrie, fără a căuta privilegiile nascerii séŭ ale stării.

Locuitoriĭ din Bulgaria, aflând de sosirea luĭ Mihaĭu la Vidin, se adunară toțĭ din tóte părțile de i se închinară. Vitejiile acestuĭ Domn aprinseră tóte spiritele popórelor chinuite de Turcĭ; locuitoriĭ din Serbia, Bulgaria, Bosnia, Macedonia, Albania și maĭ multe părțĭ ale Grecieĭ alergaŭ de pretutindenĭ sub stégurile luĭ și tóte popórele acestor provinciĭ îșĭ întorseseră privirea spre dînsul

www.dacoromanica.ro

ca și către un ânger de mântuire. De atuncĭ ele începură a'l numi «*Stéoa lor de la Rĕsărit*».

Aceste din urmă biruințe de la Nicopole și Vidin încununară frumos minunata și nemuritórea campanie din vara anuluĭ 1595, întru tóte vrednică de cea de ĭérnă. Ridicarea Românilor, ca un viscol de mânie, purtase ferul și pîrjolul peste tótă întinderea de la Dunăre a împĕrățieĭ turcescĭ.

www.dacoromanica.ro

NOTE

1. DESPRE PLANURILE BĂTĂLIILOR LUI MIHAĬU-VITÉZUL

În următórea notă reproducem maĭ întîĭ câte-va rînduri pe care Bălcescu, bolnav și aprópe de mórtea sa, le scria din exil, adresându-le, după cum se vede, către un amic din țéră, căruia îĭ recomanda a face un pelerinagiŭ pe tĕrâmul luptelor luĭ Mihaĭu, spre a completa indicațiunile topografice și legendare care, în lipsă de o bună chartă a țĕreĭ și proscris din patria sa, nu le putea însuși dobîndi:

«Maĭ întîiŭ veĭ căpĕta o chartă bună a Țĕreĭ românescĭ și a «Ardéluluĭ séu si maĭ multe spre a le confrunta, a le corige «una după alta și a însemna pe una dintr'însele locurile istorice «ce nu se voru afla însemnate. Acéstă chartă astfel îndreptată «cu numirea locurilor istorice, după cum le veĭ cerceta, îmĭ va «sluji spre a face o chartă generală a campaniilor din tótă vre«mea luĭ Mihaiŭ-Vodă.

«Și maĭ întîĭ, în județul Vlașca, a însemna pe chartă posiția «satelor *Petrîĭ* și *Hulubescîĭ*, unde s'aŭ aflat cu taberа sa Mi«haĭu-Vodă în ĭérna anuluĭ 1595. Apoĭ satul *Scărpătescîĭ* séŭ «*Șerbătescîĭ*, unde a tăbĕrît hanul cu Tătariĭ. Apoĭ satele *Pu«tineĭ* și *Stănescîĭ*, unde Buzesciĭ aŭ bătut pe Tătarĭ. În tóte

www.dacoromanica.ro

«aceste locurĭ veĭ merge în persónă şi veĭ căuta, precum în tóte «locurile ce se vorŭ însemna la vale că s'a petrecut vre-o bătălie, «a aduna de la locuitorĭ, orĭ-ce poveştĭ, legende, cântice popo- «rale arŭ privi acele locurĭ. Acestea trebuĭe a le scrie astfel cum «le spunŭ ţĕraniĭ.

«DESPRE EVENIMENTELE DIN VARA ANULUI 1595

«A afla care póte să fie lărgimea Dunărĭĭ între Rusc̆uk şi «Giurgĭu. Despre podul pe luntri ce făcu Sinan pe Dunăre, «spunŭ istoricĭĭ Turcĭ că, fiind în mijlocul rîuluĭ un ostrov lătăreţ «*(plat)* săditu cu sălcĭĭ, duseră podul de la Ruşc̆uk acolo în 5 «séŭ 6 ḑile. A afla numele acestuĭ ostrov. De la acest ostrov «a venit podul la cetăţuia *Sân-Georgiu*, din insula cea mică, care «acum e dĕrîmată. A cerceta dacă insula unde sunt ruinele ce- «tăţueĭ se numesce şi ea *Sân-Giorgiu*, căcĭ unĭĭ o numescŭ *Slobo-* «*zia*. De la acéstă insulă, a căriĭ întindere să 'mĭ o însemnezĭ, «(spunŭ că are numaĭ duoĕ jugere, *deux arpents)*, mergea podul «la malul nostru căḑênd într'un loc unde duoĕ rîurĭ se varsă în «Dunăre. A căuta p'acolo aprópe acest loc şi numele celor duoĕ «rîurĭ (séŭ unuia, de e unul).

«Sinan, plecând cu óstea de la Giurgĭu, tăberĭ în cea d'întîĭ «nópte într'un sat ruinat în drépta *Camuri*. — Ce loc póte fi «acéstă *Camură*? Şi a doua ḑi ajunse în *Vadul Călugĕrenilor*, «trecênd, ḑice un autor, rîul Néjlovul pe treĭ podurĭ. — Óre «*Néjlovul* se ehiamă rîul cel maĭ de aprópe de Călugĕrenĭ, viind «de la Giurgĭu? Pe charta mea vĕḑ că acest rîŭ se chiamă «*Salcia*. — A se asigura bine de acésta. — Trebuĭe a sci că multe «din numirile aduse de istoricĭĭ străinĭ, Turcĭ, Ungurĭ, Polonĭ, «etc. sunt cam greşite séŭ stricate puţin; de aceia a căuta une- «orĭ pe acelea ce se apropie óre-ce de dînsele.

www.dacoromanica.ro

«CĂLUGĂRENI

«La acest loc important trebuĭe a se opri maĭ mult. A face «un *croquis* de planul acesteĭ strîmtorĭ și a o descrie cu amă- «runtul, cuprinḑînd lungimea și lărgimea strîmtoriĭ, a șoseleĭ «și a poduluĭ ce trecŭ printr'însa, apele ce se varsă într'însa, «numele délurilor ce o împresóră. Istoria spune că vizirul Sinan «îșĭ aseḑase corturile pe o înălțime, la intrarea strîmtoreĭ des- «pre Giurgĭu; că Mihaĭu luase poziție dincolo de rîŭ pe o înăl- «țime douĕ mile departe de taběra turcéscă, ocupând strîmtórea «despre Bucurescĭ. Astfel ambele armate protivnice se aflaŭ așe- «ḑate pe duoĕ înălțimĭ față în față, fiind despărțite numaĭ de «pădurea din vale ce nu le opreaŭ de a se vedé. — A afla délul «unde eraŭ Turcĭĭ, precum și acela unde eraŭ Românĭĭ și a în- «semna numele lor și orĭ-ce poveștĭ și legende se vorŭ afla la «Călugĕrenĭ.

«Satul *Copăcenĭĭ* vine óre dincolo de rîul Argeș, séŭ dincóce «(plecând de la Giurgĭu)?»

«TÊRGOVIȘTEA

«Ce biserică (óre *Mitropolia?*) era vecină cu Curtea dom- «néscă și pe care Sinan o prefăcu în cetățuie? A căuta daca «pe lîngă ruinele Curțeĭ se maĭ ține vre-o biserică? Tîrgoviștea «vechiă óre pe malul drept al Ialomițeĭ se întindea? De este «adevĕrat că împrejurul orașuluĭ aŭ fost și nisce bălțĭ? — La bă- «taia cetățeĭ Tîrgovișteĭ de creștinĭ (1565), Răsvan-Vodă cu «óstea sa se așeḑase despre rĕsărit pe drumul Bucurescilor, bă- «tênd partea de sus a cetățeĭ; dintr'altă parte, spunŭ istoricĭĭ că «Mihaiŭ cu Bathori se așeḑase despre munțĭ și rîul Ialomița, la

www.dacoromanica.ro

«o mŏnăstire (care fu atuncĭ stricată şi apoĭ drésă) departe de «o bătaĭe de săgétă. Care póte să fie acéstă mŏnăstire? Nu «cum-va *Mŏnăstirea Délului*? Dar acésta nu era maĭ departe «de cetate? Orĭ că oraşul atuncĭ se întindea mult maĭ mult «decât astăḑĭ? — A deslega aceste întrebărĭ. — Istoria adaugă «că Mihaĭu merse apoĭ la un alt templu, mult maĭ aprópe «de cetate, de unde o bătea cu tunurile. A ghici şi pe acest «templu.

«Când aŭ venit creştiniĭ de la *Rucăr* şi *Stoienescĭ* asupra Tîr-«goviştеĭ, sub zidurile căruĭ oraş era tăbĕrît Sinan? Eĭ tăbĕrîră «într'o câmpie mare, o milă departe de Tîrgoviște şi cu un «sfert de leghe departe de taběra luĭ Sinan. În mijlocul ambe-«lor tabere, într'o distanță de o alergătură de cal şi de una şi «de cea-l-altă parte, era un dél mare tăiat prin mijloc în duoĕ, «la pólele căruia curgea *Dîmbovița*. Pe acest dél se urcă Sinan «ca să privéscă armia creştină. — A găsi acest dél şi numele «luĭ şi a cerceta de se află vre-o vorbă séŭ poveste de acéstă «întîmplare.

«Mihaĭu, în retragerea sa dinaintea luĭ Sinan, de la Călugĕ-«reni, vine la Tîrgoviște; d'acolo, întinḑênd tot maĭ departe în «munțĭ, urmând ţĕrmurile Dîmboviţeĭ, se adăpostesce la *Cetățuia «luĭ Negru-Vodă*, ale căriĭ întăririĭ, de puțină vreme sdrobite de «Turcĭ, se vedeaŭ încă. Acest loc e vestit printr'o bătălie ce «câştigă, la 342, Dragomir comandantul puterilor luĭ Ladislaŭ «Vodă, asupra oştireĭ craĭuluĭ Ungarieĭ Ludovic I care, sub co-«manda luĭ Nicolae Garan şi Simeon Megheşel, năvălise în ţéră; «aceştĭ ducĭ Ungurĭ căḑură morțĭ în acea bătaĭe. — A face o «descripție amăruntă a acestuĭ loc, numit *Cetatea luĭ Negru-Vodă*, «a ruinelor ce se află, a culege tóte tradițiile şi legendele ce se «povestescŭ acolo de Negru-Vodă şi suvenirile, de vorŭ fi, ale «bătălieĭ sus menționate ce a ilustrat acel loc.

«De la *Cetatea luĭ Negru-Vodă* Mihaĭu se trase maĭ în munțĭ,

www.dacoromanica.ro

«tot pe apa Dîmboviței în sus, pênê la satul *Stoienesci* unde «tăbĕrî. — A face aceĭașĭ călătorie, descriind drumul și distanța «între *Cetatea Negrului* și *Stoienescii;* a descoperi cel din urmă «loc și tradițiile ce se vorŭ fi păstrat din acele vremĭ, căcĭ acolo «a maĭ avut Mihaiŭ întîlnire cu Turcii.

«De la *Stoienescĭ* a merge la *Rucăr,* însemnând distanța; aci «a merge la granița Ardéluluĭ și a descrie trecerea din Ardél în «țéră. — I"aci intră prințul Ardéluluĭ în ajutorul luĭ Mihaiŭ. «Trecerea munteluĭ, spunŭ istoriciĭ contimporanĭ cum că era rîpósă «și repede și atât de ângustă încât trebuiă a sloboți carele cu «funiile la vale. — Tot așa e și acum?

BĂTĂLIA DE LA TELÉJEN (1600)

«Acéstă bătălie ce urmă între Polonĭ, sub hatmanul Zamoisky «și Mihaiŭ-Vodă, se făcu pe apa *Teléjenuluĭ*, ceva maĭ în sus «pe rîŭ, urcând din drumul Ploiescilor. Óstea românéscă era așe- «țlată într'un loc de treĭ părțĭ înconjurat de munțĭ marĭ și aco «periți de păduriĭ; în a patra parte, pe unde Mihaĭu intrase în «acel loc și se afla astfel închis, venea rîul *Teléjenul,* care făcea «o cotitură acolo încât trebuia a'l trece de duoĕ orĭ spre a intra «în pădurea cea désă ce se afla în fruntea taberei românescĭ.— «A găsi acel loc de bătaie, urmând din drumul Ploiescilor pe «Teléjen în sus și a culege orĭ-ce suvenire se vorŭ fi păstrat acolo «de acéstă întîmplare . . . . . .

. . . . . »

Aci se întrerupe manuscriptul; dar va fi lesne a completa cererile autoruluĭ, urmând și pentru localitățile încă neînsemnate aci, sistema întrebuințată de dînsul. Sub raportul topografic, lucrarea e acum mult înlesnită prin publicarea charteĭ celeĭ marĭ a Țĕreĭ românescĭ executată de ingineriĭ Statuluĭ-major austriac

www.dacoromanica.ro

şi prin mai multe charte ale Transilvaniei publicate în acestŭ din urmă ani. Se aştéptă de altminteri şi charta mare a Românieĭ, lucrată de Statul-major al armateĭ nóstre.

În ceĭa ce se atinge de evenimentele din 1594 şi din vara anuluĭ 1595, fieşĭ-cine va găsi pe chartă, satele *Petrile, Putineĭu, Stănescĭi;* fieşĭ-cine va vedé că insula cea mică din faţa Giurgĭuluĭ, cea cu ruine de o cetăţuie, se chiamă într'adevĕr *Sân-Georgiu;* ĭar cea lăturéţă din susul eĭ, *Ramadanul;* va găsi asemenea *valea Sălcii* pe drumul Giurgĭuluĭ; va găsi satul *Copăceniĭ* d'a stînga Argeşuluĭ. Dar ceĭa ce rémâne încă de găsit e localităţile satelor *Hulubescĭi* şi *Scărpătescĭ* orĭ *Şerbătescĭi*, care póte s'aŭ ruinat de tot, orĭ ca multe alte sate din ţéra nóstră, şĭ-aŭ schimbat numirile. E încă de aflat care a fost valea *Camuri,* dacă nu cum-va vom lua-o drept valea *Céguri* şi satul învecinat la care a mas Sinan-Paşa, drept satul *Dadilovu.* Rĕmâne încă de constatat dacă cum-va ceva tradiţiĭ şi legende aŭ rĕmas pe alocuré, din acele fapte de arme strălucite, deşi timpul şi nenorocirile posterióre aŭ şters mai tóte amintirile glorióse printre populaţiile adesé secerate şi adesé preînnoite ale judeţelor române mărginaşe Dunăriĭ.

Crucea de pétră de la Călugĕrenĭ, după cum spune Bălcescul, e cu 90 de anĭ posterióră şi nu de loc relativă la gloriosul fapt de arme al luĭ Mihaĭu. Acéstă cruce monolită, mare şi frumos săpată cu ornamente pe muchĭ, pórtă o inscripţiune care, în mai multe locurĭ s'a sters prin fărîmarea petriĭ, deşi un mic pavilion de cărămidă boltit o apără de injuriile timpuluĭ. Într'o repede trecere pe la Călugérenĭ, am descifrat, săpate pe acéstă cruce, următórele cuvinte ce le transcriem pre cât s'a putut mai exact:

pe faţa despre Giurgĭu:

«svînta acéstă şi de viéţă aducĕtóre cruce ridicată este de pré «luminatul şi slăvitul domn Io Şerban Cantacuzino Voevod ade-

www.dacoromanica.ro

«vĕratul nepot al bĕtrânuluĭ Şerban Basarab ..... şi pomenire «vécĭnică înălţa.... ste la capul acestuĭ frumos şi minunat pod «carele însuşĭ împreună cu ľubit fiĭu-sĕŭ ..... la lucrarea luĭ «fiind şi câte....»

pe muchĭa stîngă:

«pentru ca şi Mării sale în vécĭ bună pomenire şi mulţămită să-ĭ «fie şi să-ĭ rĕmâĭe luĭ şi Dómneĭ luĭ Marii şi cuconilor luĭ fă- «cutu-s'aŭ dar acest pod şi acéstă dumneḑeéscă cruce s'aŭ rădi- «cat într'al patrulé an al Domnii sale la anul de la zidirea «lumiĭ 7112 *(de la Chr. 1682)* msţa *(luna)* octovri dni *(ḑile)* 17».

pe faţa despre Néjlov:

«..... dar..... rădicarea acestii cinstiteĭ şi de viiaţă făcĕtóre «cruce arată ostenéla şi strădania facerii acestuĭ mare şi temeinic «pod întru vécĭnică pomenire ľară luminatuluĭ acest... precum «în ce in faţă s'aŭ ḑis ľară în césta.... tă faţă scrisusaŭ întru «pomenire şi cinstiţi boiarini Mării sale cari s'aŭ întĕmplat la «facerea poduluĭ acestuia împreună cu al lor luminat Domn.... «dus toţĭ cu multă strădanie şi ostenélă de la începerea poduluĭ «pênĕ la sfîrşit cari pre nume sunt aceştia Radu Năsturel vel «ban, Badé Bălăcénul vel vornic, Gligore Gradişteanul vel logfĕt, «Vlad Cocorĕscul biv vel logfĕt, Constandin Brâncovénul vel spă- «tar, Iordakie Cantacozino vel stolnic, Alexandru biv vel stolnic, «Mihail biv vel pitar, Tănasie vel armaş, Constandin Bălăcénul «vel agă, Şerban vt logfĕt, Fiera vt vistiar, Şerban vel căpitan za «lefecii, Părvu Creţulescul vt postelnic, fiind împreună cu tóte «bréslele slujitori şi ai curţi dereptu acéĭa s'aŭ scris ca să fie «întru vécĭnică pomenire. Lt. ot rodjetva Chr....»

www.dacoromanica.ro

Precum vedem, nimic în acéstă inscripţiune nu amintesce faimósa bătălie a luĭ Mihaĭu Vitézul şi singurul punct prin care acest monument maĭ noŭ póte presenta óreşĭ-care relaţiunĭ cu faptul de arme de la 1595, e modificările ce construcţia aceluĭ *mare şi minunat pod* al luĭ Şerban-Vodă Cantacuzino, trebuie să fi adus localităţiĭ în care s'aŭ bătut Româniĭ cu Sinan-Paşa. Într'adevĕr, deşi poziţiunea topografică n'a putut schimba în treĭ secolĭ, dar balta formată de Néjlov nu maĭ pare a fi acum aşa de ameninţătóre, nicĭ lunca aşa de pădurósă, cum ni le descriŭ istoriciĭ de pe atuncĭ. Cu clădirea poduluĭ trebuĭe neapărat să se fi tăiat mulţĭ din copacĭ şi să se fi făcut lucrărĭ spre a înjgheba apele rĕslăţate ale rîuluĭ; construcţiunea şoseleĭ moderne ce merge la Giurgĭu a preschimbat şi ea înfăţişarea sĕlbatică şi mocirlósă a loculuĭ.

Dar, pe lîngă lucrările de utilitate introduse de civilisaţiune într'acea vale memorabilă, óre un monument care să dovedéscă recunoscinţa Românilor către părinţiĭ lor ce aŭ apĕrat ţéra cu bărbăţie, n'ar fi tot aşa de folos ca şi o cale lesnicĭósă deschisă pe acolo comerciuluĭ? Ceĭa ce înalţă o naţiune, ceĭa ce'ĭ inspiră demnitatea şi tăria, nu e atît desvoltarea prosperităţeĭ sale materiale, nicĭ îmbilşugarea productelor industrieĭ sale, nicĭ înmulţirea capitalurilor şi averilor, nicĭ luxul vieţeĭ casnice, ci respectul către eroiĭ şi gloriile naţionale de orĭ-ce fel, ci amorul către pămîntul natal, pentru păstrarea căruia s'aŭ luptat generaţiunile trecute, ci iubirea către limba şi datinele părintescĭ, moşteniriĭ scumpe, rĕmase din vechime! Fără de aceste elemente, spiritul naţional pere. Inima se sleesce în recele speculaţiunĭ şi în întreprinderile egoiste ale industrieĭ şi ale negoţuluĭ. Literilor şi artelor e dat de a întreţine vie veneraţiunea gloriilor trecute, de a deştepta nobilele aspiraţiunĭ, de a însufla sacrificiĭ măreţe.

www.dacoromanica.ro

E o datorie sfîntă a popórelor, pe care civilisaţiunea o consacră pe tótă ḑiua mai tare, de a cerceta şi de a scóte la lumină faptele trecutuluĭ lor, de a eternisa, prin ajutorul artelor, memoria bărbaţilor marĭ şi evenimentelor glorióse. Să nu nesocotéscă dar nimenĭ câtă influenţă salutarie póte avé asupra uneĭ naţiunĭ amintirea virtuţilor eĭ străbune; adesé orĭ ea a produs faptele marĭ şi acésta ne întemeiază mult a crede cuvintelor unuĭ amic (reposatul D. Berindeĭ) când ḑicea: «Să ne aducem aminte «de epoca luĭ Mihaĭu, în care Românul atinse culmea mărireĭ, «care ne-a lăsat cele mai glorióse pagine în analele ţăreĭ. Cine «n'a admirat geniul şi bărbăţia luĭ? Călugăreniĭ! Termopile ale «Românilor! câte inimĭ nu tresarŭ la suvenirea vóstră! câte su«flete nu aprindeţĭ! câte braţe nu înarmaţĭ! — Când Românul «şĭ-ar perde de tot credinţă, când orĭ ce scânteie de patriotism «s'ar stinge în inima luĭ, numele vostru singur ar fi în stare să'l «ridice, să'l entusiasmeze şi să'l facă a muri luptându-se séŭ a «triumfa!»

---

2. DESPRE POETUL V. CARLOVA

Vasile Cârlova, născut în Bucureşcĭ la 1809, îmbrăţişă ca tótă tinerîmea inimósă de pe atuncĭ, cariera militară, la 1831; dar mórtea 'l răpi la vîrsta de 23 anĭ. Din poesiile luĭ reproducem pe cele duoe următóre, păstrate şi citate de N. Bălcescu:

RUINELE TÊRGOVIŞTEI

O ziduriĭ întristate, o monument slăvit!
În ce mărire naltă şi voĭ aţĭ strălucit,
Pe când un sóre dulce şi mult maĭ fericit
Îşĭ revérsa lumina p'acest pămînt robit!

www.dacoromanica.ro

Dar în sfîrşit Saturn, cum i s'a dat de sus,
În negura uitărei îndată v'a supus...
Ce jale vĕ cuprinde! Cum totul v'aŭ perit!
Subt osîndirea sórtei de tot aţĭ înnegrit;
Din slava strămoşéscă nimic nu v'a rĕmas;
Orĭ unde nu se vede nicĭ urma unuĭ pas,
Şi 'n vreme ce odată orĭ-care muritor
Privea la voĭ cu rîvnă, cu ochĭu aţintitor,
Acum de spaĭmă multă se trage înapoĭ
Îndată ce privirea îĭ cade drept pe voĭ...
Dar încă, zidurĭ triste, aveţĭ un ce plăcut
Când ochĭul vĕ privesce în liniştit minut:
De jale îl pĕtrundeţĭ, de milă îl uĭmiţĭ!
Voĭ încă în fiinţă drept pildă ne slujiţĭ
Cum cele maĭ slăvite şi cu temeĭu de fer
A omenireĭ fapte, din faţa lumeĭ perŭ,
Cum totul se repune ca urme îndĕrăt
Pe aripele vremeĭ, de nu se maĭ arătŭ,
Cum omul, cât să fie în tóte sĕvîrşit,
Pe negândite cade séŭ pere în sfîrşit...
Eŭ unul, în credinţă, maĭ mult mĕ mulţumesc
A vóstră dărîmare pe gândurĭ să privesc,
Decât zidirĭ înalte, decât palat frumos,
Cu strălucire multă, dar fără de folos,
Şi 'ntocmaĭ cum păstorul ce umblă pre câmpiĭ
La adăpost alérgă când vede vijeliĭ,
Aşa şi eŭ acuma, în viscol de durerĭ,
La voĭ, spre uşurinţă, cu triste viŭ părerĭ.
Nicĭ Muselor cântare, nicĭ milă voiŭ din cer.
O patrie a plânge, cu multă jale cer!
La voĭ, la voĭ, nădejde eŭ am de ajutor;
Voĭ sûnteţĭ de cuvinte şi de ideĭ isvor.

www.dacoromanica.ro

Când sgomotul de ţioă încétă peste tot,
Când nóptea atmosfera întunecă de tot,
Când omul de necazurĭ, de trude ostenit,
În liniştirea nopţeĭ se află adormit,
Eŭ nicĭ atuncĭ, de gândurĭ odihnă neavênd,
La voĭ fără sfială viu singur lăcrimând,
Şi de durerea vóstră cea tristă 'nsufleţat,
A vóstră négră sórtă descoper nencetat.
Mĕ creţl lîngă mormêntul mărireĭ strămoşescĭ
Şi simţ o tînguire de lucrurĭ omenescĭ
Şi mi se pare încă c'auţl un jalnic glas
Ţicênd aceste vorbe: «Ce vaĭ! a maĭ rĕmas,
«Când cea maĭ tare slavă ca umbra a trecut,
«Când duhul celĭ maĭ slobod cu dînsa a căţlut!
. . . . . .
. . . . . .
Acest trist glas, ruine! pre mine m'a pĕtruns
Şi a huli viéţa în stare m'a adus.
. . . . . .
. . . . . .
Decĭ priimiţĭ, ruine! pên' voĭ vedé pămînt,
Să viŭ spre mângâĭere, să plâng p'acest mormînt,
Unde tiranul încă un pas n'a cutezat,
Căcĭ la vederea vóstră se simte spăimêntat!

MARŞUL

Odă oştireĭ române cu ocasia înălţăreĭ stégului naţional la 1831

Fraţiĭ meĭ? copiĭ războinicĭ, ascultare mumeĭ daţĭ!
Iată césul, mic şi mare, armele să 'mbrăţişaţĭ,
Strigând toţĭ într'o unire,
Spre a mumeĭ fericire:
S'alergăm de obşte, fraţĭ!

www.dacoromanica.ro

Căcĭ voĕ se deschide un drum fórte lăudat
Ca să mergeţĭ cu pas mare către slavă ne'ncetat.
Fie voĕ dar în minte
Că Europa însăşĭ simte
În ce cale aţĭ intrat.

Glasul patrieĭ să sune în auzlul tuturor,
Strigênd voĕ: «Lenevirea ruşinată sub picĭor!»
Ţoţĭ acum cu o strigare
Spre a vóstră înălţare,
Să daţĭ mână d'ajutor.

Acea armă ruginită şi ascunsă în mormînt,
Braţele să înferbinte; ĭase iarăşĭ pre pĭmînt!
Tinerimea s'o 'ncununе
Cu isbînzlĭ şi fapte bune;
Pe ea facă jurămînt!

Înaintea fie-căruĭ îndestul v'aţĭ umilit;
Îndestul şi lenevirea cu greŭ somn v'a stăpînit!
Acea sórtă fără milă,
Séŭ de voĭe séŭ de silă,
În sfîrşit v'a sloboz̨dit.

Priviţĭ slava de aprópe; voĭ în urmă-ĭ aţĭ călcat
Şi pe fruntea fie-căruĭ raza eĭ a luminat;
Decĭ la arme daţĭ năvală
Şi pe rând eşiţĭ cu fală,
Căcĭ vulturul s'a 'nălţat!

El sub aripă-ĭ vĕ chĭamă şi vestesce ca să sciţĭ
Că d'acuma înainte *Naţie* să vĕ numiţĭ;

www.dacoromanica.ro

Decĭ d'acuma înainte,
Alergaţĭ cât maĭ ferbine
Laure să dobîndiţĭ.

Într'acéstă cale sfîntă înfruntaţĭ orĭ-ce nevoĭ;
Biruinţa pretutindenĭ să se ţie dupĕ voĭ,
Şi strigaţĭ c'o glăsuire:
«Slavă, dragoste, unire
«În vecĭ fie între noĭ!»

Înainte-vĕ vrăjmaşiĭ să aplece fruntea lor,
Să-şĭ cunóscă neputinţa ca să scape de omor;
Dar atuncĭ a vóstră mână
Spre eĭ fie maĭ blajină,
Dându-le şi ajutor.

Bărbăţia şi virtutea aicĭ încă se găsescŭ;
Încă curge printre vine acel sânge strămoşesc,
Ce la vreme se arată
Şi nu pere nicĭ o dată,
Ca un dar dumneḑeesc.

Pe câmpia românéscă, tot tăcere pêne când?
Pênĕ când de arme pline să nu sune când şi când?
Şi pe 'ntinsa eĭ lăţime
Să nu ésă cu iuţime
Cetele mereŭ la rînd.

Aicĭ scóla biruinţeĭ într'o vreme a stătut,
Ale căreĭa ruine se vĕdŭ încă vechĭ de mult;
Dar acum fără zăbavă
Acea strămoşéscă slavă
A să ésă un minut.

www.dacoromanica.ro

Glasul nostru strigând «Arme!» pe strămoșĭ a deșteptat,
Ale cărora ţĕrână în morminte s'a mișcat
Ș'a lor umbre 'n vecĭ tăcute
Staŭ cât colo nevĕḑute,
Privind stégul înălţat.

Ce privire dulce mie! stégul fîlfîe în vênt,
Armele lucescŭ și slava ese ĭarăşĭ din mormînt;
Tinerimea îndrăznéţă,
Mândră, falnică, măréţă,
Ușor calcă pre pămînt.

Lacrimă de bucurie! curgĭ, ah, curgĭ neîncetat!
Vécurĭ sûnt de când ascunsă p'al meŭ pept tu n'aĭ picat.
Arma, ĭată că lucesce!
Slava ĭată că zîmbesce!
Stégul, ĭată-l s'a 'nălţat!

www.dacoromanica.ro

In ediţiunea şc[illegible]a a *Autorilor Romani*

vor apare succesiv:

Alexandri Vas., Domnul-Vodă.
— Dumbrava roşie.
— Poesii poporale.
— Poesii eroice.
— Pasteluri (poesii).

Alexandrescu Gr., Poesii şi Fabule.

Bălcescu N., Din Istoria Rom[illegible]lor sub Mihaiŭ Vodă viteazul.

Biblia din 1688, Extracte.

Bolintineanu Dim., Legende istorice.

Cantemir, Cronicul Românilor.

Co[illegible]si Psaltirea.

Costin Mir[illegible] Cronice din

Donici şi alţi, Fabule din

Dosofteiŭ, Vieţile Sfinţilor.

Ivireanul Antim, Didahiile ţinute in Mitropolia din Bucuresci.

Kogălniceanu Enaki, Letopiseţul Moldovei.

Milescu Spătaru, Cronice pe scurt a Românilor.

Neculcea Ioan, Letopiseţul ţĕrei Moldovei.

Negruzzi Const., Lăpuşneanu, Scrisori, etc.

Odobescu Alex., Doamna Chiajna.

Poesii Poporale, estrase din dif. culeg[illegible]

Ureche Grig., Domnii ţĕrii Moldovei.

[illegible]am, Cazanii.

www.dacoromanica.ro